

Izdevums
latviešu valodā

Informācija un paziņojumi

65. gadagājums

2022. gada 4. marts

Saturs

I Rezolūcijas, ieteikumi un atzinumi

ATZINUMI

Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komiteja

Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejas 564. plenārsesija – *Interactio*, 20.10.2021.–21.10.2021.

2022/C 105/01	Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komiteja atzinums par tematu “Saskaņot ilgtspējīgus un vērienīgus sociālus mērķus ar mikrouzņēmumiem un MVU labvēlīgu vidi” (pašiniciatīvas atzinums)	1
2022/C 105/02	Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejas atzinums par tematu “Mūsdienīga un atbildīga patēriņa reklāma” (pašiniciatīvas atzinums)	6
2022/C 105/03	Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejas atzinums par tematu “ES fiskālās sistēmas pārveide ilgtspējīgai atveseļošanai un taisnīgai pārejai” (pašiniciatīvas atzinums)	11
2022/C 105/04	Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejas atzinums par tematu “Eiropas stikla nozare krustcelēs: veidot zaļāku un energoefektīvu nozari, vienlaikus uzlabojot konkurētspēju un saglabājot kvalitatīvas darbvietas” (pašiniciatīvas atzinums)	18
2022/C 105/05	Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejas atzinums par tematu “ES mobilitātes stratēģija un ES rūpniecības vērtību ķēdes: ekosistēmu pieeja autobūves jomā” (pašiniciatīvas atzinums)	26
2022/C 105/06	Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejas atzinums par tematu “5G ekosistēmas ietekme uz sabiedrību un vidi” (pašiniciatīvas atzinums)	34
2022/C 105/07	Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejas atzinums “Nākamās paaudzes tirdzniecība un ilgtspējīga attīstība – 15 punktu rīcības plāna pārskatīšana” (pašiniciatīvas atzinums)	40
2022/C 105/08	Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejas atzinums “Ceļā uz visaptverošu stratēģiju ilgtspējīgai lauku un pilsētu attīstībai” (pašiniciatīvas atzinums)	49

2022/C 105/09	Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejas atzinums par tematu “Stratēģiskā autonomija un pārtikas nodrošinājums un ilgtspēja” (pašiniciatīvas atzinums)	56

III Sagatavošanā esoši tiesību akti

Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komiteja

Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejas 564. plenārsesija – *Interactio*, 20.10.2021.–21.10.2021.

2022/C 105/10	Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejas atzinums par tematu “Eiropas Komisijas paziņojums Eiropas Parlamentam, Padomei, Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejai un Reģionu komitejai “2020. gada Jaunās industriālās stratēģijas atjaunināšana: veidojot spēcīgāku vienoto tirgu Eiropas atveseļošanai” (COM(2021) 350 final)	63
2022/C 105/11	Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejas atzinums par tematu “Komisijas paziņojums Eiropas Parlamentam, Padomei, Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejai un Reģionu komitejai par globālo pieeju pētniecībai un inovācijai Eiropas starptautiskās sadarbības stratēģija mainīgā pasaulē” (COM(2021) 252 final)	77
2022/C 105/12	Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejas atzinums par tematu “Priekšlikums Eiropas Parlamenta un Padomes Regulai, ar ko Regulu (ES) Nr. 910/2014 groza attiecībā uz Eiropas digitālās identitātes regulējuma izveidi” (COM(2021) 281 final – 2021/0136 (COD))	81
2022/C 105/13	Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejas atzinums par tematu “Priekšlikums Eiropas Parlamenta un Padomes regulai par ārvalstu subsīdijām, kas izkropļo iekšējo tirgu” (COM(2021) 223 final – 2021/0114 (COD))	87
2022/C 105/14	Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejas atzinums par tematu “Priekšlikums Eiropas Parlamenta un Padomes direktīvai par patēriņa kredītiem” (COM(2021) 347 final – 2021/0171 (COD))	92
2022/C 105/15	Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejas atzinums par tematu “Priekšlikums Eiropas Parlamenta un Padomes regulai par ražojumu vispārēju drošumu, ar ko groza Eiropas Parlamenta un Padomes Regulu (ES) Nr. 1025/2012 un atceļ Padomes Direktīvu 87/357/EEK un Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīvu 2001/95/EK” (COM(2021) 346 final – 2021/0170 (COD))	99
2022/C 105/16	Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejas atzinums par tematu “Priekšlikums Padomes regulai, ar ko uz laiku atliek kopējā muitas tarifa autonomo nodokļu piemērošanu dažu rūpniecības ražojumu importam Kanārijū salās” (COM(2021) 392 final – 2021/0209 (CNS))	105
2022/C 105/17	Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejas atzinums par tematu “Komisijas paziņojums Eiropas Parlamentam un Padomei “Stratēģija pilnībā funkcionējošai un noturīgai Šengenas zonai” (COM(2021) 277 final) un “Priekšlikums Padomes regulai par tāda izvērtēšanas un uzraudzības mehānisma izveidi un darbību, kura mērķis ir pārbaudīt Šengenas <i>acquis</i> piemērošanu, un ar ko atceļ Regulu (ES) Nr. 1053/2013” (COM(2021) 278 final – 2021/0140 (CNS))	108
2022/C 105/18	Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejas atzinums par tematu “Komisijas paziņojums Eiropas Parlamentam, Padomei, Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejai un Reģionu komitejai “ES stratēģiskais satvars par drošību un veselības aizsardzību darbā 2021.–2027. gadam. Darba aizsardzība mainīgā darba pasaulē” (COM(2021) 323 final)	114
2022/C 105/19	Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejas atzinums par tematu “Priekšlikums Padomes ieteikumam par kombinētu mācīšanos kvalitatīvai un iekļaujošai pamatizglītībai un vidējai izglītībai” (COM(2021) 455 final)	128

2022/C 105/20	Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejas atzinums par tematu "Priekšlikums Eiropas Parlamenta un Padomes regulai par vienlīdzīgu konkurences apstākļu nodrošināšanu ilgtspējīgam gaisa transportam" (COM(2021) 561 final – 2021/0205 (COD))	134
2022/C 105/21	Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejas atzinums par tematu "Priekšlikums Eiropas Parlamenta un Padomes lēmumam, ar ko groza Direktīvu 2003/87/EK attiecībā uz paziņošanu gaisakuģu operatoriem, kuri darbojas Eiropas Savienības teritorijā, par emisiju izlīdzināšanas apmēru globālā tirgus pasākuma satvarā" (COM(2021) 567 final – 2021/0204 (COD))	140
2022/C 105/22	Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejas atzinums par tematu "Komisijas paziņojums Eiropas Parlamentam, Padomei, Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejai un Reģionu komitejai – Ceļš uz veselīgu planētu itin visiem. ES Gaisa, ūdens un augsnes nulles piesārņojuma rīcības plāns" (COM(2021) 400 final)	143
2022/C 105/23	Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejas atzinums par tematu "Priekšlikums Eiropas Parlamenta un Padomes direktīvai par vienotu kārtību, kādā pārbauda bīstamo kravu pārvadāšanu pa autoceļiem" (COM(2021) 483 final – 2021/0275 (COD))	148
2022/C 105/24	Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejas atzinums par tematu "Priekšlikums Eiropas Parlamenta un Padomes regulai, ar ko attiecībā uz pārejas režīma pagarināšanu pārvaldības sabiedrībām, ieguldījumu sabiedrībām un personām, kas konsultē par pārvedamu vērtspapīru kolektīvo ieguldījumu uzņēmumu (PVKIU) un ar PVKIU nesaistītiem sertifikātiem vai pārdod tos, groza Regulu (ES) Nr. 1286/2014" (COM(2021) 397 final – 2021/0215 (COD))	149
2022/C 105/25	Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejas atzinums par tematu "Priekšlikums Eiropas Parlamenta un Padomes direktīvai, ar ko attiecībā uz to, kā pārvedamu vērtspapīru kolektīvo ieguldījumu uzņēmumu (PVKIU) pārvaldības sabiedrības izmanto pamatinformācijas dokumentus, groza Direktīvu 2009/65/EK" (COM(2021) 399 final – 2021/0219 (COD))	150
2022/C 105/26	Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejas atzinums par tematu "Priekšlikums Eiropas Parlamenta un Padomes regulai, ar ko nosaka dienvidu tunzivs saglabāšanai vajadzīgos saglabāšanas un pārvaldības pasākumus" (COM(2021) 424 final – 2021/0242 (COD))	151
2022/C 105/27	Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejas atzinums par tematu "Komisijas paziņojums Eiropas Parlamentam, Eiropadomei, Padomei, Eiropas Centrālajai Bankai, Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejai, Reģionu komitejai un Eiropas Investīciju bankai "2021. gada ilgtspējīgas izaugsmes stratēģija"" (COM(2020) 575 final) (atzinuma papildinājums)	152
2022/C 105/28	Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejas atzinums par tematu "Ieteikums Padomes ieteikumam par eurozonas ekonomikas politiku" (COM(2020) 746 final) (atzinuma papildinājums)	158

I

(Rezolūcijas, ieteikumi un atzinumi)

ATZINUMI

EIROPAS EKONOMIKAS UN SOCIĀLO LIETU KOMITEJA

EIROPAS EKONOMIKAS UN SOCIĀLO LIETU KOMITEJAS 564. PLENĀRSESĪJA – INTERACTIO,
20.10.2021.–21.10.2021.Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komiteja atzinums par tematu “Saskaņot ilgtspējīgus un
vērienīgus sociālus mērķus ar mikrouzņēmumiem un MVU labvēlīgu vidi”

(pašiniciatīvas atzinums)

(2022/C 105/01)

Ziņotājs: **Bruno CHOIX**

Pilnsapulces lēmums	25.3.2021.
Juridiskais pamats	Reglamenta 32. panta 2. punkts Pašiniciatīvas atzinums
Atbildīgā specializētā nodaļa	vienotā tirgus, ražošanas un patēriņa specializētā nodaļa
Pieņemts specializētās nodaļas sanāksmē	30.9.2021.
Pieņemts plenārsesijā	20.10.2021.
Plenārsesija Nr.	564
Balsojuma rezultāts (par/pret/atturas)	227/0/9

1. Secinājumi un ieteikumi

1.1. 99,8 % Eiropas uzņēmumu ir mikrouzņēmumi vai mazie un vidējie uzņēmumi (MVU). Tie nodarbina 82,4 miljonus cilvēku. Mikrouzņēmumu un mazo un vidējo uzņēmumu ieguldījums ekonomikas atveseļošanā un ES sociālo un vides mērķu sasniegšanā ir neaizstājams. Šo uzņēmumu būtība – cilvēcīgais mērogs un tuvums – dabiski palīdz uzņemties līdztbildību par minētajiem mērķiem, kuru sasniegšanā pat krīzes laikā tie gūst labus rezultātus.

1.2. Šajā nolūkā mikrouzņēmumiem un MVU ir vajadzīga to īpašajām iezīmēm pielāgota normatīvā vide. Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komiteja (EESK) aicina faktiski īstenot Mazās uzņēmējdarbības aktu, principu “vispirms domāt par mazākajiem” un MVU stratēģiju. Administratīvajam slogam, jo īpaši pārredzamības prasībām un pārskatu sniegšanai, jābūt stingri ierobežotam, jo katrs ierobežojums rada izmaksas.

1.3. EESK atbalsta labāka regulējuma pieeju un iesaka sistemātiski iesaistīt sociālos partnerus, profesionālos atzarus un pārstāvības struktūras visos likumdošanas posmos (sabiedrisko apspriešanu sagatavošana, ietekmes novērtējums, grozījumi). Komiteja aicina Komisiju pienācīgi ņemt vērā ietekmes novērtējumu rezultātus. Princips “viens pieņemts – viens atcelts” jāpiemēro bez novēlojumiem, efektīvi un līdzsvaroti, lai vides un sociālajā jomā veidotos pārliecinoši tiesību akti. Visbeidzot, EESK ierosina stiprināt MVU sūtņu koordināciju gan valstu, gan ES līmenī.

1.4. EESK vēlas, lai ES iestādes sistemātiski analizē, kādas ir pārredzamības un pārskatu sniegšanas prasību alternatīvas tajos gadījumos, kad tās rada pārāk lielu slogu.

1.5. Valsts un reģionālās sociālā dialoga iniciatīvas mikrouzņēmumos, amatniecībā un brīvajās profesijās atvieglo līdzatbildības uzņemšanu par sociālajiem jautājumiem, dialogu starp uzņēmumu vadītājiem un darba ņēmējiem, kā arī konfliktu novēršanu, un šīs iniciatīvas būtu jāstimulē.

1.6. EESK konstatē, ka ir labāk jāizmanto profesionālo apvienību un pārstāvības struktūru potenciāls gan attiecībā uz sociālās, vides un pārvaldības inovācijas izplatīšanu, gan attiecībā uz atbalstu mikrouzņēmumiem un MVU. Komiteja iesaka Komisijai un dalībvalstīm izmantot savas zināšanas un tīklu, nevis radīt jaunus apgrūtinājošus un saistošus noteikumus.

1.7. EESK vēlas nodrošināt uzņēmumu vadītājiem piekļuvi mūžizglītībai, tiklīdz viņi sāk uzņēmējdarbību vai pārņem uzņēmumu, lai viņiem būtu iespēja apgūt prasmes, kas vajadzīgas labai uzņēmējdarbības pārvaldībai, sociālā dialoga integrācijai, kā arī pārejai uz zaļo un digitālo ekonomiku.

2. Pamatinformācija un vispārīgas piezīmes

2.1. Mikrouzņēmumi un MVU ir ES ekonomikas pamats, un, ņemot vērā to klātbūtni visā teritorijā, tie ir svarīgs ekonomiskas nestabilitātes skarto vietējo kopienu atbalsta elements, un palielina visas sistēmas noturību.

2.2. Atvēršana ir vienīgais veids, kā novērst iedzīvotāju skaita samazināšanos, jo palīdz saglabāt nodarbinātības līmeni un sadalīt bagātības, jo īpaši tāpēc, ka Eiropā tās pamats ir ilgtspējas mērķi.

2.3. Mikrouzņēmumi un MVU mobilizējas virzībā uz zaļo un digitālo ekonomiku. Aprites ekonomika, ilgtspējīga attīstība un sociālais dialogs ir mikrouzņēmumu, amatniecības uzņēmumu un brīvo profesiju DNA. EESK aicina ES iestādes uzticēties minēto uzņēmumu attīstības spējai un atbalstīt to vadošo lomu divējādajā pārejā, izmantojot mērķtiecīgas finansēšanas, tehniskās palīdzības un inženierijas programmas un atbilstošu politiku, nevis kavēt to tālākvirzību.

2.4. EESK konstatē, ka daudzi uzņēmumi un publiskās pārvaldes iestādes veic inovāciju, lai palīdzētu mikro-uzņēmumiem un MVU atbilstoši ES mērķiem iekļaut aprites ekonomiku savā uzņēmējdarbības modelī (atkritumu un nepārdotu produktu izskaušana, labošanas popularizēšana, atkārtota izmantošana un reciklēšana).

2.5. Neraugoties uz 2008. gadā pieņemto Mazās uzņēmējdarbības aktu, pēdējie trīspadsmit gadi ir parādījuši, ka likumdevēji tā vietā, lai pieņemtu tiesību aktus, kuros ņemtas vērā mikrouzņēmumu un MVU administratīvās un finansiālās spējas, visbiežāk izvēlas noteikumus, kas attiecas uz visiem uzņēmumiem un pēc tam tos pielāgo vismazākajiem uzņēmumiem, tādējādi radot tiem jaunu slogu un mazinot to konkurētspēju, inovācijas un darba vietu radīšanas spējas. Ir iespējams uzlabot to, kā tiek ņemti vērā MVU testa rezultāti. Pārredzamības un informācijas atklāšanas pasākumu skaita palielināšanās varētu radīt kaitējumu. Ar Vispārīgo datu aizsardzības regulu⁽¹⁾ ir ieviestas neskaidras procedūras, kas mikrouzņēmumiem un MVU uzliek par pienākumu izmantot rokasgrāmatas vai izmantot ārējus ekspertus, un tas rada izmaksas. Regulā par mašīnbūves izstrādājumiem ir paredzēti līdzīgi pienākumi, jo ir prasīts veikt novērtēšanas procedūras, izmantojot ārēju organizāciju sertifikāciju. Ar Nelikumīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas novēršanas direktīvu⁽²⁾ tiek ieviests pienākums visiem uzņēmumiem deklarēt faktiskos īpašniekus, kas vairākās dalībvalstīs notiek par maksu.

2.6. Regulējuma kontroles padomes 2020. gada ziņojums atklāj, ka tiesību aktu priekšlikumu ietekme uz MVU ir nepietiekami novērtēta.

2.7. EESK atzinīgi vērtē MVU stratēģiju, ko Komisija ir publicējusi 2020. gadā. Komiteja atbalsta Parlamenta rezolūciju⁽³⁾, kurā noteikts, ka ir jāievieš labi administratīvie, regulatīvie un tehniskie nosacījumi, kas palīdzētu mikrouzņēmumiem un MVU uzlabot savu sniegumu, jo īpaši vidiskos raksturlielumus, un ka pārmērīgs administratīvais un regulatīvais slogs kavē to attīstību.

(1) Eiropas Parlamenta un Padomes Regula (ES) 2016/679 (2016. gada 27. aprīlis) par fizisku personu aizsardzību attiecībā uz personas datu apstrādi un šādu datu brīvu apriti un ar ko atceļ Direktīvu 95/46/EK (Vispārīgā datu aizsardzības regula) (OV L 119, 4.5.2016., 1. lpp.).

(2) Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva (ES) 2018/843 (2018. gada 30. maijs), ar ko groza Direktīvu (ES) 2015/849 par to, lai nepieļautu finanšu sistēmas izmantošanu nelikumīgi iegūtu līdzekļu legalizācijai vai teroristu finansēšanai, un ar ko groza Direktīvas 2009/138/EK un 2013/36/ES (OV L 156, 19.6.2018., 43. lpp.).

(3) Eiropas Parlamenta 2020. gada 16. decembra rezolūcija par jaunu Eiropas MVU stratēģiju [2020/2131(INI)].

2.8. EESK atzinīgi novērtēja paziņojumu par labāku regulējumu, kurā uzsvērts, ka labāks regulējums ir ilgtspējīgas attīstības pamats. Labāka regulējuma pamatā nevar būt tikai ekonomikas izaugsme, bet ir vajadzīgs līdzsvars starp ekonomiskām, ilgtspējīgām un sociālām pieejām.

2.9. Neraugoties uz to, vairākos tiesību aktu priekšlikumos un debatēs ir minēti jauni pārskatu sniegšanas pienākumi mikrouzņēmumiem un MVU (korporatīvo ilgtspējas ziņojumu sniegšana⁽⁴⁾, darba samaksas pārredzamība⁽⁵⁾, rūpības pienākums). Šie pienākumi lielu vērtības ķēdes uzņēmumu prasību dēļ tieši vai netieši var skart mikrouzņēmumus un MVU un radīt izmaksas, jo tiem nav reaģēšanai nepieciešamo cilvēkresursu un finansējuma. Tāpēc tas apdraud to darbību, ekonomisko modeli un līdz ar to – izdzīvošanu, īpaši krīzes laikā.

2.10. Tomēr mikrouzņēmumiem un MVU izdodas sasniegt cerīgus rezultātus vai pat labākus rezultātus nekā vidēji valstī. EESK prasa šos tiesību aktus izstrādāt 21 miljona Eiropas mikrouzņēmumu un MVU, nevis mēģināt tiem piemērot tiesību aktu principus, kas izstrādāti lielākajiem uzņēmumiem, kuri veido vien 0,2 %; tas jādara ne tikai, lai apmierinātu uzņēmēju, bet arī daudzo darbinieku vajadzības. Turklāt EESK vēlas, lai tiktu sistemātiski ierosinātas alternatīvas pārskatu sniegšanas pienākumam.

3. Pārskatu sniegšanas pasākumu izmaksas un ieguvumi

3.1. Komisijas veiktie administratīvo izmaksu aprēķini bieži vien nav pietiekami pārredzami un nostāda mikrouzņēmumus un MVU neizdevīgā stāvoklī. Tam jāpieskaita arī netiešās sekas, kas saistītas ar vērtības ķēdes pienākumiem, kuras Komisijai ir grūti izteikt skaitliskā vērtībā. Kā norādīts paziņojumā par labāku regulējumu, Parlamenta un Padomes iesniegtajiem grozījumiem reti tiek veikts ietekmes novērtējums un MVU tests. Visbeidzot, pasākumu transponēšana valsts tiesību aktos dažkārt iet roku rokā ar papildu izmaksām.

3.2. Lai izpildītu šos arvien lielākos pienākumus, uzņēmējiem nav citas izvēles kā personīgi tos risināt laikā, kas paredzēts viņu amata pienākumiem, vai izmantot ārējos ekspertus. Abas metodes ietekmē uzņēmumu darbību un rada papildu izmaksas. Tās ir proporcionāli lielākas mikrouzņēmumos nekā lielos uzņēmumos. Turklāt EESK brīdina par pārskatu sniegšanas pasākumu skaita palielināšanos; lai gan šie pasākumi katrs atsevišķi var šķist minimāli, tiem ir ievērojama kumulatīva ietekme.

3.3. Tomēr jomās, kurās nav noteikts pienākums nodrošināt pārskatu sniegšanu, ir konstatēti labi rezultāti: daudzi mikrouzņēmumi un MVU, kurus atbalsta to profesionālā federācija vai pārstāvības struktūras, iegulda aprites ekonomikā, jo tie ir ieinteresēti savā attīstībā un atpazīstamībā⁽⁶⁾; mikrouzņēmumu un MVU nelielais apjoms atvieglo apmaiņu starp darba devējiem un darba ņēmējiem, kā rezultātā vīriešu un sieviešu darba samaksas atšķirības bieži vien ir mazākas nekā valsts līmenī⁽⁷⁾ u. tml. Valstīs, kurās attiecībā uz konkrētiem sociālās jomas tiesību aktiem maziem un vidējiem uzņēmumiem ir noteiktas robežvērtības, ir neliels skaits pārsūdzību, un tas liecina, ka MVU var būt paraugs pat tad, ja tiem nav noteikti apgrūtinājoši pasākumi. Saskaņā ar EESK atzinumiem⁽⁸⁾ būtu jāpievēršas MVU definīcijai.

3.4. Mikrouzņēmumi un MVU, tostarp sociālās ekonomikas uzņēmumi ir pilntiesīgi aprites ekonomikas dalībnieki, jo tie piedāvā kopienā balstītus pakalpojumus, kas stiprina sociālo saikni, rada nepārvietojamas darbvietas un bagātības zonās, kurās nav rūpniecības un trūkst dažu sabiedrisko pakalpojumu, kā arī sniedz uzņēmējdarbības un nodarbinātības iespējas neaizsargātām sabiedrības grupām. Vairāk nekā puse duālās izglītības praktikantu tiek apmācīti mikrouzņēmumos un MVU, tādējādi minētie uzņēmumi var aktīvi sniegt ieguldījumu jauniešu nodarbinātībā. To uzņēmējdarbības modelis un cilvēcīgais mērogs palīdz prioritāri īstenot mākslīgo intelektu, pār kuru cilvēks saglabā kontroli, un uzsvāru likt uz dzīves kvalitāti darbavietā un uz līdzdalīgu pārvaldību.

3.5. Pārskatu sniegšanas pasākumu pievienošana bieži tiek uzskatīta par netaisnīgu slogu, kas negatīvi ietekmē minēto uzņēmumu darbību, draud tiem ar piekļuves liegumu publiskajam iepirkumam vai finansējumam un nesekmē ievērojamu progresu politikā, kuru tie bieži vien ir paši uzsākuši. Šo dažādo faktoru akumulācija rada aizvainojuma sajūtu pret Eiropu, kas tiek uzskatīta par pārāk birokrātisku un atrautu no vietējās realitātes.

3.6. Turklāt EESK uzskata, ka sociālos un vides mērķus varēs sasniegt, nevis vairojot apgrūtinājošas prasības, bet tikai tad, ja mērķtiecīgi tiks novērsti nelīdzsvarotības cēloņi.

⁽⁴⁾ Priekšlikums direktīvai par korporatīvo ilgtspējas ziņojumu sniegšanu [2021/0104(COD)].

⁽⁵⁾ Priekšlikums par to, lai ar darba samaksas pārredzamības un izpildes mehānismu palīdzību nostiprinātu principa, ka vīrieši un sievietes par vienādu vai vienādi vērtīgu darbu saņem vienādu darba samaksu, piemērošanu [2021/0050(COD)].

⁽⁶⁾ Piemērs amatniecības uzņēmumam, kas Nīderlandē ir ieviesis aprites ekonomikas pasākumus bez pārredzamības pienākuma: <https://www.deb.nl/ondernemersverhalen/slagerij-van-koppen-dacht-na-over-duurzaamheid/>.

⁽⁷⁾ "Les entreprises de proximité au féminin" [Vietējie uzņēmumi ar sieviešu līdzdalību] (2019. gada marts): https://u2p-france.fr/sites/default/files/etude_les_entreprises_de_proximite_au_feminin.pdf.

⁽⁸⁾ OV C 345, 13.10.2017., 15. lpp. un OV C 81, 2.3.2018., 1. lpp.

3.7. Lai veicinātu MVU labvēlīgu vidi, īpaša uzmanība jāpievērš demogrāfiskajām pārmaiņām, kas ievērojami samazina kvalificētu darbinieku pieejamību un MVU produktivitāti. Profesionālajai izglītībai un apmācībai, mācekļībai un prasmju pilnveidošanai, tostarp zaļās un digitālās zinātnības jomā, ir jābūt prioritātei.

4. Labāks regulējums

4.1. Lai uzlabotu regulējumu, ir jābūt līdzsvaram starp ekonomisko, ilgtspējas un sociālo pieeju. EESK iesaka Komisijai regulas ietekmes novērtēšanā vairāk paļauties uz sociālajiem partneriem, profesionālajiem atzariem un pārstāvības struktūrām ES, valstu, reģionālajā un vietējā līmenī.

4.2. Katrs pārredzamības pasākums rada izmaksas. EESK atgādina Komisijai, ka saskaņā ar tās saistībām ir jāīsteno Mazās uzņēmējdarbības akts un princips “vispirms domāt par mazākajiem”. Saistībā ar paziņojumu par labāku regulējumu EESK vēlas, lai ikvienas jaunas – tiešas vai netiešas – administratīvās prasības tiktu ierobežotas līdz striktam minimumam.

4.3. EESK prasa Komisijai apspriesties, izstrādājot konsultācijas, ar EESK, lai mērķtiecīgāk ņemtu vērā MVU īpašās iezīmes un izmantotu jautājumus, kas ir objektīvi un pielāgoti visiem uzņēmējdarbības veidiem. Komiteja uzsver, ka ir jāpiešķir prioritāte īsām konsultācijām visās ES valodās, lai atvieglotu MVU ieguldījumu.

4.4. EESK prasa Komisijai stiprināt MVU sūtņu tīklu un koordināciju valstu līmenī, kā arī to sadarbības ar Komisiju ietvaros.

4.5. EESK pieņem zināšanai principu “viens pieņemts – viens atcelts”, ko Komisija ir apņēmusies piemērot. Kopā ar sociālajiem partneriem būtu jāanalizē administratīvā sloga samazināšana, lai to mazinātu, neapdraudot stratēģiskos mērķus un nepazeminot ES augstos ekonomikas, sociālos un vides standartus. Šajā nolūkā EESK prasa Komisijai sniegt detalizētu operatīvo un metodoloģisko informāciju, kas ļautu noteikt nevajadzīgu slogu. Šā principa īstenošanas termiņš nešķiet pielāgots Komisijas darba programmai, kurā paredzēts turpmākajos mēnešos publicēt vairākus svarīgus dokumentus. EESK aicina Komisiju bez kavēšanās noskaidrot, kuras administratīvās prasības būtu iespējams likvidēt. Turklāt EESK aicina Komisiju pēc katras prasības atcelšanas pārraudzīt tās samazināšanu valstu tiesību aktos, lai nodrošinātu principa efektivitāti un vienlīdzīgu attieksmi.

4.6. EESK prasa veikt pienācīgu ietekmes novērtējumu ikvienam jaunam priekšlikumam, jo īpaši, ja tas paredz tiešus vai netiešus pārredzamības un pārskatu sniegšanas pasākumus. Visām iestādēm ir jāpiemēro MVU tests. Tajā jāiekļauj ekonomiskā un juridiskā analīze, un tā avoti ir jāpublicē. Tests ir jāveic ikreiz, kad ir jauna teksta versija, priekšlikuma stadijā un sarunu laikā. EESK iesaka katrā ietekmes novērtējumā apspriesties ar sociālajiem partneriem, tostarp darba devēju organizācijām, lai tās sniegtu ieguldījumu to noteikumu analīzē, kas skar mikrouzņēmumus un MVU. Komisijai, nosakot vēlamo politikas risinājumu, ir pienācīgi jāņem vērā ietekmes novērtējumu rezultāti. Saskaņā ar priekšlikumiem paziņojumā par labāku regulējumu EESK prasa Parlamenta deputātiem un Padomei dokumentēt savu grozījumu ietekmi uz mikrouzņēmumiem un MVU.

4.7. Regulējuma kontroles padomes ziņojums parāda, ka to priekšlikumu skaits, kuros iekļauti MVU pielāgoti noteikumi, ir ievērojami samazinājies (no 22 % 2017.–2019. gadā līdz 15 % 2020. gadā). Ja tiek pieņemti pārredzamības pasākumi, EESK prasa iestādēm paredzēt robežvērtības, lai mazinātu slogu mikrouzņēmumiem un MVU. EESK vēlas, lai 2023. gadā paredzētā vienotā digitālā vārteja tiktu izveidota ātrāk.

5. Alternatīvas informācijas atklāšanai

5.1. Lai izvairītos no tādu pasākumu vispārīgas piemērošanas, kurus iespējams uzskatīt par represīviem, EESK mudina Komisiju katrā priekšlikumā iekļaut mikrouzņēmumiem un MVU paredzētas alternatīvas pārskatu sniegšanas pienākumiem.

5.2. Daudzās dalībvalstīs ir īpašas padomdevējas struktūras, kurās sociālie partneri var apspriest sociālos un ekonomiskos pasākumus un to praktisko organizāciju. Daudzas nacionālās MVU organizācijas ir reprezentatīvas. EESK iesaka Komisijai vairāk paļauties uz MVU apvienībām, sociālajiem partneriem, profesionālajiem atzariem, kā arī pārstāvības struktūrām ES, valstu, reģionālajā un vietējā līmenī. To pieredze, zināšanas un aktīvais tīkls ļauj tiem vislabāk atbalstīt un iedrošināt mikrouzņēmumus un MVU un izstrādāt instrumentus, kas atbilst sociālajiem un vides mērķiem. Svarīgi ir nodrošināt minētajiem dalībniekiem finanšu resursus un cilvēkresursus, kas vajadzīgi atbalsta darbību izvēršanai.

5.3. EESK atzīmē, ka Komisija ir izstrādājusi vairākus rīkus, kas varētu būt noderīgi mikrouzņēmumiem un MVU, bet kas nesasniedz mērķauditoriju. EESK iesaka pastiprināt MVU sūtņu mobilizāciju, lai pielāgotu šos rīkus mikrouzņēmumu un MVU vajadzībām un palīdzētu šiem uzņēmumiem tos apzināt un izmantot.

5.4. EESK ierosina atbalstīt valstu un reģionālos pasākumus, kas atvieglo sociālo dialogu mikrouzņēmumos, amatniecības uzņēmumos un brīvajās profesijās⁽⁹⁾, kā arī uz šiem pasākumiem balstīties, un šajā nolūkā darba ņēmējiem un darba devējiem sniegt informāciju/konsultācijas par viņiem piemērojamiem tiesību aktiem vai līgumu noteikumiem, apspriest un sniegt nodēriģu informāciju par jautājumiem, kas aktuāli uzņēmumiem un to darbiniekiem, kā arī veicināt konfliktu novēršanu ar informāciju un ieteikumiem darba ņēmējiem un darba devējiem.

5.5. EESK mudina dalībvalstis atbalstīt profesionālās organizācijas, kas īsteno apmācību, konsultācijas un sniedz atbalstu mikrouzņēmumiem un MVU, lai nodrošinātu atbilstību sociālajām un vides prasībām. Priekšroka dodama šiem pasākumiem, nevis saistošiem noteikumiem.

5.6. Saskaņā ar Komitejas pašiniciatīvas atzinumu "Ceļā uz aprites publisko iepirkumu"⁽¹⁰⁾ EESK aicina publiskās iestādes palīdzēt mikrouzņēmumiem un MVU izprast ilgtspējīgāku publisko iepirkumu, jo īpaši vietējo publisko iepirkumu, un rūpēties, lai specifikācijās tiktu stingri ievērotas kvalitātes un kvantitātes kritēriju līdzsvars.

5.7. Mikrouzņēmumu un MVU vadītājiem jābūt iespējai piedalīties mūžizglītībā tāpat kā darba ņēmējiem, īpaši uzņēmējdarbības sākšanas vai uzņēmuma pārņemšanas gadījumā. Lai izveidotu tādu uzņēmuma vadītāju un esošo uzņēmumu darbības pārņēmēju kopumu, kas spēj risināt sociālās, vides un ekonomiskās problēmas, EESK uzskata, ka būtiski ir piedāvāt un veicināt dalību apmācības ciklos, kas pielāgoti jaunajām prasmēm.

5.8. EESK ierosina stimulus oglekļa bilances samazināšanai mikrouzņēmumos un MVU atbalstīt finansiāli tādā veidā, lai tas nebūtu ne ierobežojums uzņēmējdarbības attīstībai, ne papildu slogs.

5.9. EESK iesaka veicināt brīvprātīgas uzņēmumu marķēšanas iniciatīvas, kas būtu bez maksas un kurās būtu iesaistīta trešā puse, lai vairotu uzticamību šai pieejai⁽¹¹⁾, vienlaikus nodrošinot to, lai šīs sistēmas nebūtu šķērslis piekļuvei tirgum, un izvairoties no šo sistēmu pavairošanas, lai neradītu neskaidrības patērētājiem.

Briselē, 2021. gada 20. oktobrī

Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejas
priekšsēdētāja
Christa SCHWENG

⁽⁹⁾ Reģionālās apvienotās starpnozarju komisijas amatniecības jautājumos (CPRIA: <https://cpria.proximeo-france.fr/>) un reģionālās apvienotās komisijas brīvo profesiju jautājumos (CPR-PL).

⁽¹⁰⁾ OV C 341, 24.8.2021., 16. lpp.

⁽¹¹⁾ Piemēram, *Répar'acteurs*: <https://www.artisanat.fr/reparacteurs#:~:text=Le%20label%20C2%AB%20R%C3%A9par'acteurs%20C2%BB,de%20la%20r%C3%A9duction%20des%20d%C3%A9chets>.

Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejas atzinums par tematu “Mūsdienīga un atbildīga patēriņa reklāma”**(pašiniciatīvas atzinums)**

(2022/C 105/02)

Ziņotājs: **Thierry LIBAERT**

Pilnsapulces lēmums	25.3.2021.
Juridiskais pamats	Reglamenta 32. panta 2. punkts Pašiniciatīvas atzinums
Atbildīgā specializētā nodaļa	Vienotā tirgus, ražošanas un patēriņa specializētā nodaļa
Pieņemts specializētās nodaļas sanāksmē	30.9.2021.
Pieņemts plenārsesijā	20.10.2021.
Plenārsesija Nr.	564
Balsojuma rezultāts (par/pre/atturas)	132/0/5

1. Secinājumi un ieteikumi

1.1. Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komiteja (EESK) uzstāj, ka Eiropas Savienībai ir jāatbalsta sava reklāmas nozare, kuru smagi skārusi Covid-19 krīze. Salīdzinājumā ar digitālo pārkārtošanos un ar lielo tehnoloģiju uzņēmumu (*Google, Amazon, Facebook, Apple*) konkurenci reklāma ir kļuvusi par vēl spēcīgāku ekonomiskās darbības un nodarbinātības veicinātāju kā jebkad iepriekš.

1.2. Ņemot vērā nepieciešamību vairāk respektēt patērētājus un uzdevumus zaļās pārkārtošanās un klimata pārmaiņu apkarošanas jomā, ir visaptveroši jāpārskata tas, kā panākt, lai reklāmas nozare uzņemtos īstenot Parīzes nolīguma mērķus.

1.3. EESK aicina reklāmas nozari apņemties samazināt savu oglekļa pēdu, lai saskaņā ar ES mērķiem līdz 2050. gadam panāktu oglekļneitralitāti nozares darbībā, līdz 2030. gadam par 55 % samazinātu siltumnīcefekta gāzu (SEG) emisijas un lai līdz 2050. gadam kopīgiem spēkiem tiktu sasniegta kolektīvā oglekļneitralitāte.

1.4. EESK vēlas, lai katrs reklāmas nozares dalībnieks atkarībā no savas darbības jomas uzņemtos samazināt savu ietekmi uz vidi. To var panākt, samazinot digitālo reklāmas ekrānu energopatēriņu un palielinot to reciklējāmību, prioritāri izmantojot papīru, kas iegūts no ilgtspējīgi apsaimniekotiemiem mežiem (*PEFC un PFC* marķējums), un *REACH* un *GreenGuard* standartiem atbilstošas iespiedkrāsas papīra afišām un reklāmas bukletiem, kā arī samazinot audiovizuālo darbu tehnisko, enerģētisko un loģistikas ietekmi.

1.5. EESK iesaka reklāmas nozares dalībniekiem palielināt *pro bono* ieguldījumu tādu ekoloģiski atbildīgu iniciatīvu atbalstam, ko īsteno dalībnieki, kuriem nav pietiekamu finanšu resursu (MVU, jaunuzņēmumi, kooperatīvi u. c.).

1.6. EESK vēlas, lai nozares dalībnieki palielina savu darbinieku apmācību zaļās pārkārtošanās jautājumos. Vienlaikus šāda izpratnes veidošana būtu jāparedz augstskolu studijās komunikācijas jomā.

1.7. EESK iesaka reklāmas nozarei sākt pārdomas par reklāmas radīto tēlu pasauli un par tās veidotajām asociācijām. Tas palīdzēs nodrošināt, lai reklāma būtu nevis šķērslis, bet gan reāla zaļās pārkārtošanās veicinātāja, kas, balstoties uz precīziem faktiem, dos iespēju izcelt preces, kas palīdz mazināt ietekmi uz vidi.

1.8. EESK prasa turpināt darbu, kas vērsts uz Eiropas mēroga reklāmas regulējuma stiprināšanu nolūkā cīnīties pret zaļmaldināšanu (*greenwashing*) un pret maldinošiem apgalvojumiem vides jomā, un kā arī rūpēties par saskaņotību starp ES dalībvalstīm.

1.9. EESK pauž vēlmi, lai līdztekus aspektiem, kas saistīti ar zaļo pārkārtošanos, īpaša uzmanība tiktu veltīta reklāmai, kuras mērķauditorija ir jaunieši, īpaši sociālajos tīklos.

1.10. EESK uzskata, ka pilnībā atbildīga reklāma būs iespējama tikai tad, ja Eiropas reklāmas nozares dalībnieki uzņemsies atbildību dezinformācijas jomā. Eiropas Komisijai ir jāpastiprina cīņa pret dezinformācijas izmantošanu naudas iegūšanas nolūkā ⁽¹⁾.

1.11. EESK prasa, lai reklāmas nozare palielina atvērtību pilsoniskajai sabiedrībai un rada vairāk iespēju informācijas apmaiņai ar dažādām auditorijām, lai nozare savu darbību attīstītu atbilstoši jaunajām sabiedrības vēlmēm.

2. Definīcijas

2.1. Atzinumā izmantota Eiropas Savienības formulētā reklāmas definīcija, t. i., reklāma nozīmē “priekšstata veidošanu jebkādā veidā saistībā ar tirdzniecību, uzņēmējdarbību, amatniecību vai brīvām profesijām, lai veicinātu preču vai pakalpojumu noietu”. Tomēr šajā definīcijā nav ietverta reklāma, kurai ir institucionāls mērķis (uzņēmuma reputācijas uzlabošana), ne arī publiskā sektora vai apvienību reklāma.

2.2. Atbildīga reklāma ir tāda, kurā ņemta vērā reklāmas atbildība attiecībā uz nozīmīgiem sabiedrības un vides izaicinājumiem, piemēram, klimata pārmaiņu apkarošana.

3. Reklāma – saimnieciskās darbības un nodarbinātības virzītājspēks Eiropā

3.1. Reklāma ir cieši saistīta ar izaugsmi un darbvietām. Tur, kur ir apjomīgi ieguldījumi reklāmā, izaugsme ir lielāka nekā tur, kur šādu ieguldījumu apjoms ir mazāks ⁽²⁾. Eiropā saskaņā ar 2017. gadā veikto Pasaules reklāmdevēju federācijas pētījumu par 2016. gadu 92 miljardu EUR lieli reklāmas izdevumi *stricto sensu* radīja 643 miljardus EUR papildu ienākumu ⁽³⁾.

3.2. Saskaņā ar vairākiem pētījumiem viens reklāmā ieguldīts euro rada multiplikatora efektu un blakusietekmi no 5 līdz 7 papildu izaugsmes punktiem. Beļģijā multiplikatora koeficients būtu 5 (reklāmas izdevumi 2,2 miljardu EUR apmērā deva 13 miljardus EUR lielus ienākumus Beļģijas ekonomikā) ⁽⁴⁾.

3.3. Reklāma paātrina jaunu preču un pakalpojumu un dažkārt arī jauninājumu izplatīšanu; to skaidri apliecina atsevišķu preču, piemēram, datoru vai tālrunu, lietošanas ilgums. Paātrināta jaunu preču izplatīšana rada jautājumus par to ietekmi uz vidi.

3.4. Reklāma veicina konkurenci. Ja nebūtu reklāmas, mēs visi būtu vienas bankas klienti, un tā varētu noteikt tarifus pēc saviem ieskatiem. Banku pakalpojumi dažādās bankās patiešām ir lielā mērā līdzīgi, un atšķirību rada arī reklāma. Šis konstatējums attiecas uz daudziem darbības sektoriem (enerģētika, mazumtirdzniecība utt.).

3.5. Reklāma ir būtisks ienākumu avots daudzās nozarēs, it īpaši mediju nozarē. Daudzās ES valstīs reklāma plaši finansē presi, radio un televīziju. Turklāt reklāma ir gan resurss, gan atkarība, kas dažkārt var ietekmēt darbu saturu un radīt jautājumus par redakcionālo neatkarību.

3.6. Reklāmas apgrozījums Eiropā ir 140 miljardi EUR (2018. gadā), nozarē darbojas 280 000 uzņēmumu, lielākoties mazi un vidēji uzņēmumi, kuri daļēji vai pilnībā strādā uzņēmumu komunikācijas jomā un nodarbina 998 000 cilvēku ⁽⁵⁾.

3.7. Reklāma netieši ietekmē daudzas ar tās darbību saistītas profesijas, piemēram, audiovizuālo, mākslinieciskās jaunrades un fotogrāfijas sektoru. Beļģijā veiktā pētījumā noskaidrots, ka no reklāmas ieņēmumiem tiek finansētas 87 000 cilvēku darbvietas, vai arī šie cilvēki ar piegādes ķēžu starpniecību ir iesaistīti reklāmas producēšanā.

⁽¹⁾ Eiropas Komisija “Norādījumi par izvērstā Prakses kodeksa dezinformācijas jomā izstrādi”. 2021. gada 26. maijs. https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/lv/ip_21_2585.

⁽²⁾ Maximilien Nayaradou, “L’impact de la régulation de la publicité sur la croissance économique” (Reklāmas regulējuma ietekme uz ekonomikas izaugsmi), kopsavilkums publicēts Reklāmdevēju savienības izdevumā *Publicité et croissance économique* (Reklāma un ekonomikas izaugsme), 2006. g. Disertācija aizstāvēta 2004. gadā Paris Dauphine Universitātē.

⁽³⁾ World Federation of Advertising. *The value of advertising*, Deloitte, 2017. g.

⁽⁴⁾ Beļģijas Reklāmdevēju savienība, “Reklāmas ietekme uz ekonomikas izaugsmi Beļģijā”, 2015. gada 3. decembris.

⁽⁵⁾ Avots: Eurostat. *Advertising and Market Research Statistics*.

3.8. Turklāt, ja ņem vērā uzņēmumu komunikācijas kopējos izdevumus, ir arī jāpieskaita lielās summas, kas katru gadu Eiropas Savienībā tiek maksātas, lai atbalstītu izklaides, sporta un kultūras pasākumus, tos sponsorējot un līdzatbalstot.

4. Ietekme, kas pārsniedz ekonomiskos un sociālos aspektus

4.1. Ir atzīts, ka reklāmas ietekme uz presi ir viens no faktoriem, kas nodrošina plašāku mediju pieejamību. Bez reklāmas būtiski paaugstinātos laikrakstu cena, un reklāmas samazināšanās dēļ izzustu daudzi laikraksti.

4.2. Reklāma arī nodrošina bezmaksas izdevumus, kas miljoniem cilvēku ik dienas dod iespēju lasīt ziņas.

4.3. Jāuzsver mākslinieciskais un radošais aspekts. Nākas konstatēt, ka ļoti daudzi kinorežisori, fotogrāfi un dizaineri savu karjeru ir sākuši reklāmas nozarē.

4.4. Reklāmas integrēšana konkrētā pilsētas rajonā ir pārvērtusi tos par tūrisma vietām, piemēram, *Times Square* Ņujorkā un *Piccadilly Circus* Londonā. Tieši reklāmas dinamika veido pilsētas tēlu un veicina atsevišķu vietu atpazīstamību. Pret šādu reklāmas ietekmi uz publisko telpu, protams, var nopietni iebilst.

4.5. Reklāma palīdz veidot pozitīvu vēstījumu par pasauli, laimi, prieku un skaistumu. Pašreizējos nepārtraukto krīžu apstākļos reklāma palīdz izplatīt optimistiskus un iedvesmojošus vēstījumus. Reklāma dod mums padomus arī ikdienas dzīvē: “*Don’t imitate, innovate*” (*Hugo Boss*), “*Take care of yourself*” (*Garnier*) un “*Impossible is nothing*” (*Adidas*). Tādējādi reklāma parasti sniedz pozitīvu skatījumu uz pasauli. Šis pozitīvais skatījums var kļūt par spēcīgu zaļās pārejas veicinātāju.

5. Reklāmas modelis un tā ietekme uz sabiedrību un vidi

5.1. Reklāmai ir tieša ietekme uz siltumnīcefekta gāzu emisiju (SEG). Tā ietekmē papīra izmantošanu, kā arī dažādu resursu patēriņu (piemēram, izmantojot jaunus LCD ekrānus) un energopatēriņu, izmantojot internetu vai audiovizuālos medijus. Ietekme uz SEG emisijām vai uz vidi plašākā nozīmē (piemēram, reklāmas nesējliedzekļu reciklējamība) praksē gandrīz nekad netiek izmantots kā viens no izvēles kritērijiem, izvēloties reklāmas kampaņas īstenošanas veidu.

5.2. Ārtelpā izvietotajai reklāmai turklāt ir īpaša ietekme uz vidi. Tā parasti redzama digitālu gaismas paneļu veidā. To enerģijas patēriņš un ietekme gaismas piesārņojuma ziņā ir samērā liela. Tiek lēsts, ka 200 kg smaga standarta digitālā reklāmas paneļa ražošanai ir vajadzīgas 8 tonnas materiālu⁽⁶⁾.

5.3. Tā kā reklāmas mērķis ir palielināt reklamēto preču patēriņu, tā veicina pārmērīgu patēriņu, kas ne vienmēr atbilst vajadzībām. Daudzu preču un priekšmetu praktiskais pielietojums galu galā ir ļoti ierobežots un dažkārt nav samērojams ar ietekmi uz vidi. Daži no tiem jau pēc pirmās lietošanas nonāk atkritumos. Reklāma modelē indivīdu vajadzības un vēlmes saskaņā ar reklāmdevēju interesēm, kas ne vienmēr atbilst kolektīvajām interesēm.

5.4. Lielais reklāmu skaits lielpilsētās var arī veicināt pilsētvides standartizāciju Eiropas lielākajās pilsētās. Līdz ar vienādām reklāmas kampaņām pilsētvide kļūst viendabīgāka un zaudē kvalitāti. Šo parādību izskaidro tas, ka lielāko daļu reklāmas izvieto neliels skaits reklāmdevēju.

5.5. Izplatītie vēstījumi un tajā ietvertās vērtības bieži vien ir tālu no dalīšanās, solidaritātes un mērenības vērtībām. Reklāma izplata priekšstatu par laimi, ko iegūst iegādājoties preces. Reklāmas rada šķitumu, ka viss ir pārkam. Lai mēs varētu būt laimīgi, mums jāiegūst un jāpatērē vairāk. Tomēr viedokļu aptaujas neliecina par ciešu statistisku saikni starp patēriņu un laimes sajūtu, jo laimes sajūta galvenokārt ir atkarīga no ticības noteiktām vērtībām, no ģimenes un reāla sabiedriskā tīkla nozīmīguma. Reklāma var arī radīt patērētājos pastāvīgu neapmierinātību, jo tā mudina patērēt arvien vairāk, un frustrāciju visiem tiem cilvēkiem, kuri ir visnelabvēlīgākajā situācijā un kuriem nav līdzekļu reklamēto preču un pakalpojumu iegādei.

⁽⁶⁾ ADEME. “*Modélisation et évaluation environnementale des panneaux publicitaires numériques*” (Digitālo reklāmas paneļu modelēšana, un novērtējums par to ietekmi uz vidi). 2020. gada septembris.

5.6. Nezinādami, Eiropas uzņēmumi dezinformācijas vietnēs tērē vairāk nekā 400 miljonus euro⁽⁷⁾. Ir atzīts fakts, ka galvenajiem dezinformācijas avotiem ir finansiāli mērķi, un viņi šajā nolūkā izmanto galvenokārt atsauču iekļaušanu, kas dod iespēju iegūt būtiskas naudas summas no tiešsaistes reklāmas.

5.7. EESK ir konstatējusi, ka arvien vairāk reklāmas sociālajos tīklos parādās nevis kā reklāma, bet slēpjas aiz vairāk vai mazāk pazīstamiem ietekmes veidotājiem. Ir noskaidrots, ka vairāk nekā ceturtajā daļā reklāmas (26,6 %) sociālajos tīklos nav norādīts zīmols un komerciālais nolūks⁽⁸⁾. Tas rada neskaidrību, kas grauj uzticēšanos zīmoliem. Digitālo pakalpojumu tiesību akts to palīdzēs apkarot, jo būs pienākums norādīt organizāciju, kuras vārdā reklāma tiek izplatīta⁽⁹⁾.

6. Paātrināt reklāmas attīstību, lai tās modelis vairāk atbilstu zaļās pārkārtošanās mērķiem

6.1. Laikā, kad klimata mērķi kļūst arvien aktuālāki, ir grūti izprast faktu, ka reklāmas nozare nav oficiāli uzņēmusies saistības ievērot Parīzes nolīgumu. Nesen Eiropas Parlaments nobalsoja par rezolūciju, lai līdz 2030. gadam panāktu SEG emisiju samazinājumu par 55 %, un Eiropas Komisija 2021. gada 14. jūlijā publicēja divpadsmit pasākumu paketi "Gatavi mērķrādītājam 55 %" šā mērķa sasniegšanai. Visām profesionālajām nozarēm ir jāiesaistās kopīgajā darbā, un reklāmas nozarei, tāpat kā citām nozarēm, tuvākajā desmitgadē ir jāuzņemas īstenot šo svarīgo mērķi.

6.2. Vairākums reklāmdevēju ir sapratuši klimata pārmaiņu radītās problēmas un vajadzību uzklaut sabiedrības lielās cerības. Jau vairākus gadus viņi mobilizējas, lai cīnītos pret maldinošiem apgalvojumiem vides jomā un zaļmaldināšanu. Tagad viņiem tas ir jādara aktīvāk.

6.3. Eiropas Komisija šo dinamiku atbalsta. JUST ĢD 2012. gadā izveidoja darba grupu (*Multi-Stakeholder Group on Environmental Claims*). Ir publicēti vairāki ziņojumi (2013. gadā un 2016. gadā). Šie dokumenti ir palīdzējuši labāk izprast maldinošus paziņojumus par vidi un ietekmējuši Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīvas 2005/29/EK⁽¹⁰⁾ par negodīgu komercpraksi īstenošanu. EK rūpējas par šo norāžu atjaunināšanu. Tās paredzēts publicēt līdz 2021. gada beigām. Dokumenta galīgajā versijā paredzēts vairāk precizēt Direktīvas 2005/29/EK par negodīgu komercpraksi piemērošanu. 2020. gadā valstu patērētāju aizsardzības iestādes ir īstenojušas Eiropas Komisijas koordinētu to uzņēmumu interneta vietņu kontroli, kuras norāda, ka tirgo videi draudzīgus produktus. Šajā darbā ir secināts, ka 42 % gadījumu šis norādes ir pārspīlētas, nepatiesas vai maldinošas un atbilstoši Eiropas Savienības noteikumiem varētu tikt kvalificētas par negodīgu tirdzniecības praksi⁽¹¹⁾.

6.4. Jaunajā aprites ekonomikas rīcības plānā, ko Eiropas Komisija publicēja 2020. gada 11. martā, pirmo reizi ir ietverts reklāmas pārskatbaidības aspekts. Minētā plāna 2.2. punktā norādīta Komisijas vēlme stiprināt patērētāju aizsardzību pret zaļmaldināšanu. Tajā paredzēts, ka uzņēmumiem būs jāpamato savi apgalvojumi vides jomā attiecībā uz precī vai organizāciju, izmantojot vidiskās pēdas metodes. Plāna 3.2. punktā ir izteikta vēlme izstrādāt stimulus, kas palielinātu vienā automašīnā braucošo cilvēku skaitu (ko var izdarīt ar reklāmu, kurā mazāk rādīts, ka autovadītājs mašīnā ir viens pats).

6.5. Eiropas Parlamentā 2020. gada novembrī tika balsots par IMCO (iekšējā tirgus) komitejas sagatavoto patstāvīgo ziņojumu "Virzība uz ilgtspējīgāku vienoto tirgu uzņēmumiem un patērētājiem"⁽¹²⁾. Tajā "uzsver, ka ir svarīgi, lai reklāma būtu atbildīga un tajā tiktu ievēroti publiskie vides un patērētāju aizsardzības standarti".

6.6. EESK ir aktīvi iesaistījusies, lai tiktu izskausti maldinoši apgalvojumi vides jomā, piemēram, izstrādājot atzinumu par tematu "Ar vidi, sociālo jomu un veselību saistīti apgalvojumi iekšējā tirgū"⁽¹³⁾. Komiteja ir balsojusi par atzinumu "Ceļā uz ES ilgtspējīga patēriņa stratēģiju"⁽¹⁴⁾, kurā uzsvērts, ka labāks reklāmas regulējums ir svarīgs, lai panāktu ilgtspējīgāku patēriņu. Nesenajā atzinumā par jauno Patērētāju tiesību aizsardzības programmu⁽¹⁵⁾ ir norādīts, ka ir labāk jāinformē patērētāji un jācīnās pret zaļmaldināšanu.

⁽⁷⁾ Claudia Cohen, "Des marques financent, malgré elles, la désinformation" ("Zīmoli nevilšus finansē dezinformāciju", *Le Figaro*, 2021. gada 5. augusts).

⁽⁸⁾ Atbildīgas ietekmes novērošanas centrs. ARPP. 2021. gada 13. septembris.

⁽⁹⁾ OV C 286, 16.7.2021., 70. lpp.

⁽¹⁰⁾ Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva 2005/29/EK (2005. gada 11. maijs), kas attiecas uz uzņēmēju negodīgu komercpraksi iekšējā tirgū attiecībā pret patērētājiem un ar ko groza Padomes Direktīvu 84/450/EEK un Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīvas 97/7/EK, 98/27/EK un 2002/65/EK un Eiropas Parlamenta un Padomes Regulu (EK) Nr. 2006/2004 ("Negodīgas komercprakses direktīva") (OV L 149, 11.6.2005., 22. lpp.).

⁽¹¹⁾ "Europe Daily Bulletin", *Agence Europe*, Nr. 12646, 2021. gada 24. janvāris.

⁽¹²⁾ [https://oeil.secure.europarl.europa.eu/oeil/popups/ficheprocedure.do?reference=2020/2021\(INI\)&l=lv](https://oeil.secure.europarl.europa.eu/oeil/popups/ficheprocedure.do?reference=2020/2021(INI)&l=lv)

⁽¹³⁾ OV C 383, 17.11.2015., 8. lpp.

⁽¹⁴⁾ OV C 429, 11.12.2020., 51. lpp.

⁽¹⁵⁾ OV C 286, 16.7.2021., 45. lpp.

7. Ceļā uz ilgtspējīgāka un atbildīgāka patēriņa reklāmu Eiropā

7.1. EESK iesaka stimulējošu pieeju, kas ietvertu pašu reklāmdevēju pārskatatbildību. Šādu pieeju pamato panāktais progress gan profesijā, konkrēti, cīņā pret maldinošiem apgalvojumiem par vidi, gan regulējuma jomā. Šāda pieeja skaidrojama arī ar nepieciešamību atbalstīt nozari, kas šajā īpaši sarežģītajā laikā ir izaugsmes un nodarbinātības avots. Komiteja uzskata, ka jebkādi šķēršļi Eiropas reklāmas modeļiem var būt izdevīgi digitālās reklāmas mehānismiem, kuru īpašnieki galvenokārt ir lieli tehnoloģiju uzņēmumi (*Google, Amazon, Facebook, Apple*), lai gan tie joprojām lielākoties izvairās no ES nodokļu shēmām. Ar sīkdatnēm saistīto noteikumu dēļ šim modelim nākotnē būs jāmainās. Tomēr EESK atzīst, ka dažiem produktiem ar lielu ietekmi, piemēram, fosilajam kurināmajam, var tikt paredzēti stingrāki noteikumi.

7.2. Pašreizējās ekonomikas krīzes apstākļos EESK aicina sniegt ātru un ārkārtas finansiālu atbalstu mazākajiem un vājākajiem reklāmas nozares dalībniekiem (MVU), lai šīs struktūras, pretim dodot solījumu veikt strukturālas pārmaiņas iepriekš aprakstītajos aspektos, varētu izdzīvot pašreizējā situācijā.

7.3. Visās reklāmas nozares profesijās Eiropā, kā arī visu reklāmas aģentūru, kuras darbojas Eiropas Savienībā, siltumnīcefekta gāzu samazināšanas politikā tiek integrēti 2015. gada Parīzes nolīguma mērķi, īpaši jaunākie Eiropas Savienības mērķi, kas saistīti ar apņemšanos līdz 2030. gadam emisijas samazināt par 55 %.

7.4. Visi reklāmas nozares ekonomiskie dalībnieki atzīst ar zaļo pārkārtošanos saistītos mērķus, tos iekļauj savu struktūru darbībā un ierosina savas SEG bilances novērtējumus, emisiju samazināšanas risinājumus un šiem mērķiem pielāgotus rīcības plānus. Šai reklāmas funkciju pārkārtošanai ir jānotiek elastīgi, īpaši ar mērķi iedrošināt un atbalstīt vidēja lieluma aģentūras.

7.5. Reklāmas nozares dalībniekiem ir jāapņemas novērtēt reklāmas produktu oglekļa pēdu, lai mainītu praksi, piedāvātu videi nekaitīgākas alternatīvas un apsvērtu pārvietošanas iespējas Eiropā.

7.6. Reklāmas nozares dalībniekiem ir jāpalielina *pro bono* ieguldījums, kas paredzēts tām organizācijām, kuras visaktīvāk darbojas klimatiskās pārkārtošanās un sociālās iekļaušanas jomā. Plašākā nozīmē reklāmas regulējuma pārvaldības attīstība ir jāplāno tā, lai tajā plašāk iesaistītu pilsonisko sabiedrību, iespējams, izmantojot jaunus pārvaldības modeļus.

7.7. Reklāmas nozares dalībniekiem ir jāuzņemas īstenot sistemātisku apmācību par zaļās pārkārtošanās uzdevumiem un par atbildīgākas reklāmas īstenošanu. Šajā nolūkā ir iekšēji jāgatavo personāls un jāpiedalās studentu izglītošanā mārketinga un komunikācijas jomā.

7.8. Reklāmas nozarei ir jāuzņemas saistības turpināt reklāmas profesionālā regulējuma mehānismu stiprināšanu un šajā nolūkā jāpaplašina Eiropas regulatīvo iestāžu uzraudzības pilnvaras un jāierosina pilsoniskās sabiedrības (vides NVO, patērētāju apvienību, arodbiedrību organizāciju utt.) plašāka reāla iesaiste tās pārvaldībā.

Briselē, 2021. gada 20. oktobrī

Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejas
priekšsēdētāja
Christa SCHWENG

Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejas atzinums par tematu “ES fiskālās sistēmas pārveide ilgtspējīgai atveseļošanai un taisnīgai pārejai”

(pašiniciatīvas atzinums)

(2022/C 105/03)

Ziņotāja: **Dominika BIEGON**

Pilnsapulces lēmums	25.3.2021.
Juridiskais pamats	Reglamenta 32. panta 2. punkts Pašiniciatīvas atzinums
Atbildīgā specializētā nodaļa	Ekonomikas un monetārās savienības, ekonomiskās un sociālās kohēzijas specializētā nodaļa
Pieņemts specializētās nodaļas sanāksmē	5.10.2021.
Pieņemts plenārsesijā	20.10.2021.
Plenārsesija Nr.	564
Balsojuma rezultāts (par/pret/atturas)	168/3/5

1. Secinājumi un ieteikumi

1.1. Eiropas fiskālie noteikumi ir jāpārskata – trūkumi bija acīmredzami jau pēc 2008./2009. gada finanšu krīzes, un Covid-19 pandēmija pašreizējā fiskālajā sistēmā rada vēl nopietnākus izaicinājumus. Iepriekšējos atzinumos EESK ir atzinīgi novērtējusi Eiropas Komisijas veikto ekonomikas pārvaldības pārskatīšanu. Šajā atzinumā EESK atkārtoti pauž savu nostāju par reformu nepieciešamību un aicina Komisiju nekavējoties turpināt ES ekonomikas pārvaldības sistēmas pārskatīšanu, kas pašlaik ir apturēta. Pirms pārskatītā sistēma stājas spēkā, Komisijai būtu jāizstrādā pamatnostādnes pārejas periodam, kura laikā nevajadzētu uzsākt pārmērīga budžeta deficīta novēršanas procedūru, paredzot arī iespēju izmantot “ārkārtēju apstākļu klauzulu”, katrai valstij pieejot individuāli.

1.2. Jebkurai turpmākajai fiskālajai sistēmai ir a) jāstiprina publiskie ieguldījumi, b) jānodrošina cikliskāka rīcības brīvība un c) jānodrošina lielāka elastība un valstu diferenciācija attiecībā uz parāda korekcijām, vienlaikus garantējot fiskālo ilgtspēju. ES fiskālā sistēma ir jāpārskata ne tikai tādēļ, lai īstermiņā un vidējā termiņā stabilizētu ekonomiku. Tas ir arī būtiski, lai finansētu ekonomikas sociāli ekoloģisko pārveidi, garantējot pilnīgu nodarbinātību, kvalitatīvas darbvietas un taisnīgu pārkārtošanos.

1.3. Konkrētāk, EESK galvenais priekšlikums par fiskālās sistēmas pārskatīšanu ir – kombinācijā ar noteikumu par izdevumiem ieviest līdzsvarotu budžeta normu (“zelta likumu”) attiecībā uz publiskajiem ieguldījumiem. Turklāt EESK atzinīgi vērtē Eiropas Fiskālās padomes priekšlikumu par fiskālo korekciju diferenciāciju atkarībā no valsts.

1.4. Visbeidzot EESK norāda, ka fiskālā politika ir tradicionālā parlamentārās politikas joma un tās lēmumi ietekmē visu valsts izdevumu un ieņēmumu struktūru. Tāpēc ievērojama loma turpmākajā ES ekonomikas pārvaldības sistēmā jāpiešķir gan valstu parlamentiem, gan Eiropas Parlamentam.

1.5. Līdzīgi arī pilsoniskā sabiedrība ir vairāk jāiesaista Eiropas pusgadā gan valstu, gan ES līmenī. Tādējādi var izveidot līdzsvarotu ekonomikas politiku, kurā ir saskaņotas visas intereses. Tas it īpaši attiecas uz Atveseļošanas un noturības mehānisma pārvaldību, kurā pilsoniskās sabiedrības līdzdalība nav bijusi apmierinoša⁽¹⁾. Kā efektīva pilsoniskās sabiedrības iesaistīšanas mehānisma modelis būtu jāizmanto partnerības princips, kas ir sena tradīcija Eiropas strukturālo un investīciju fondu pārvaldībā.

⁽¹⁾ EESK rezolūcija “Organizētas pilsoniskās sabiedrības iesaiste nacionālajos atveseļošanas un noturības plānos. Kas darbojas un kas ne?” (2021) (OV C 155, 30.4.2021., 1. lpp.).

2. Vispārīga informācija: jauni izaicinājumi pēc Covid-19 pandēmijas

2.1. Eiropas fiskālie noteikumi ir jāpārskata. Pirms krīzes Eiropas Fiskālās padomes (2019) ⁽²⁾ veiktajā ES fiskālās sistēmas novērtējumā pamatoti tika norādītas divas galvenās problēmas: pirmkārt, fiskālajiem noteikumiem ir tendence būt procikliskiem. Pēc 2008./2009. gada finanšu krīzes fiskālā konsolidācija sākās pārāk agri, jo pastāvēja nopietnas bažas par ilgtspēju, rezultātā izraisot atkārtotu Eiropas ekonomikas recesiju Otrkārt, izdevumu samazināšana galvenokārt bija vērsta uz publiskajiem ieguldījumiem Eiropas Savienībā. Salīdzinot vidējo valdības ieguldījumu līmeni 2015.–2019. gadā ar vidējo līmeni pirms krīzes (2005.–2009. gads), 20 no 27 dalībvalstīm rādītāji samazinājās – dažās pat par 50 % – tādā mērā, ka valsts pamatkapitāla apjoma vērtība, ko raksturo negatīvi neto publisko ieguldījumu rādītāji, eurozonā no 2013. līdz 2017. gadam pazeminājās.

2.2. Covid-19 pandēmija ES fiskālajai sistēmai rada vēl lielākas problēmas – ekonomikas lejupslīde kopā ar politikas pasākumiem pandēmijas sociālās un ekonomiskās ietekmes mazināšanai daudzās dalībvalstīs ir izraisījusi valsts budžeta deficīta un parāda pieaugumu līdz IKP līmenim ⁽³⁾. Eiropas Fiskālās padomes aplēses (2020) ⁽⁴⁾ liecina, ka, ja pēc vispārējās izņēmuma klauzulas atcelšanas ES fiskālie noteikumi tiktu aktivizēti bez izmaiņām, gaidāmais parāda attiecības samazinājums dažām dalībvalstīm radītu pārmērīgu slogu un ievērojamas nelabvēlīgās ekonomiskās, sociālās un politiskās sekas, kas apdraudētu ES ekonomikas atveseļošanu.

2.3. ES fiskālo noteikumu reforma ir vajadzīga ne tikai, lai īstermiņā un vidējā termiņā stabilizētu ekonomiku. Tā ir arī svarīga, lai finansētu ekonomikas sociāli ekoloģisko pārveidi, garantējot pilnu nodarbinātību, kvalitatīvas darbvietas un taisnīgu pārkārtošanos. Lai sasniegtu ES mērķus klimata jomā, ir būtiski jāmodernizē kapitāls. Lai ekonomika būtu ilgtspējīga, ir ievērojami jāpaplašina publiskie ieguldījumi, pretējā gadījumā Eiropas valstu ekonomika saskarsies ar fiskāliem riskiem, kas saistīti ar klimatu ⁽⁵⁾. Vienlaikus ir jānodrošina fiskālā ilgtspēja. Iepriekšējos atzinumos EESK jau ir uzsvērusi, ka ES fiskālajā sistēmā ir jāievieš līdzsvarota budžeta norma attiecībā uz publiskajiem ieguldījumiem ⁽⁶⁾. Šīs prasības joprojām ir spēkā – saskaņā ar Eiropas Komisijas neseno aplēsēm, lai Eiropa varētu sasniegt savus 2030. gada mērķus klimata un vides jomā, kopējais finansējuma deficīts līdz 2030. gadam būs aptuveni 470 miljardi EUR gadā ⁽⁷⁾. Kā pamatoti uzsvērts, nepieciešamā finansējuma apjoma mobilizēšana būs nozīmīgs politikas uzdevums, un ir skaidrs, ka publiskajiem ieguldījumiem būs izšķiroši svarīga loma, arī tādēļ, lai veicinātu privātos ieguldījumus. ES fiskālās sistēmas reformā šie apsvērumi ir jāņem vērā.

2.4. EESK uzsver, ka dalībvalstīm jāatrisina uzdevums samazināt parāda attiecību pret IKP pēc tam, kad būs sākusies ekonomikas atveseļošana, ar mērķi saglabāt pietiekamu fiskālo telpu, lai pārvarētu nākamo ekonomikas krīzi. Šajā atzinumā ierosinātais noteikums par izdevumiem (sk. 3.3.2. un 3.3.3. punktu) patiešām nodrošinātu, ka labvēlīgos laikos dalībvalstis konsolidē savas publiskās finanses.

2.5. EESK uzsver, ka, pārskatot ES fiskālo sistēmu, ir jāņem vērā pašreizējie makroekonomiskie apstākļi. Gan SVF ⁽⁸⁾, gan Eiropas Komisija ⁽⁹⁾ apgalvo, ka, pateicoties zemajām procentu likmēm un straujākiem izaugsmes rādītājiem, parāda attiecībai pret IKP īstermiņā un vidējā termiņā vajadzētu stabilizēties. Valsts parāda ilgtspēja ir atkarīga no (reālā) IKP pieauguma tempa, gada primārās bilances un (reālajām) procentu likmēm attiecībā uz nenomaksājamiem valsts parādiem. EESK aicina Eiropas Komisiju ņemt vērā šos faktorus, novērtējot dalībvalstu parādu ilgtspēju.

2.6. Turklāt EESK uzsver, ka valsts finanšu ilgtspēja lielā mērā ir atkarīga no uzticamiem publiskajiem ieņēmumiem un taisnīgas nodokļu sistēmas, tostarp, piemēram, no cīņas pret krāpšanu nodokļu jomā un agresīvu nodokļu plānošanu. Turklāt paziņotajiem jaunajiem pašu resursiem būtu jāveicina taisnīga nodokļu politika, kā arī sociālais un klimatiskais taisnīgums. Lai nodrošinātu publisko finanšu ilgtspēju, ir vajadzīga arī ieņēmumu un izdevumu pārredzamība, atklāta līgumslēgšana un pastāvīga pilsoniskās sabiedrības iesaistīšana publisko finanšu pārvaldības uzraudzībā.

⁽²⁾ Eiropas Fiskālā padome (2019), *Assessment of EU fiscal rules with a focus on the six and two-pack legislation*.

⁽³⁾ Eiropas Komisija, *Eiropas ekonomikas prognoze, 2021. gada pavasaris*.

⁽⁴⁾ Eiropas Fiskālā padome (2020), *Gada pārskats par 2020. gadu*.

⁽⁵⁾ *Finance Watch* (2021), *Fiscal Mythology Unmasked. Debunking eight tales about European public debt and fiscal rules*.

⁽⁶⁾ OV C 353, 18.10.2019., 32. lpp.; OV C 123, 9.4.2021., 12. lpp. un OV C 429, 11.12.2020., 227. lpp.

⁽⁷⁾ Komisijas dienestu darba dokuments (2020), *Identifying Europe's recovery needs*, SWD(2020) 98 final.

⁽⁸⁾ *SVF Fiscal Monitor Reports*, 2021. gada aprīlis.

⁽⁹⁾ *Parāda atmaksājāmības pārskats*, Eiropas Komisija, 2021. gada februāris.

2.7. Iepriekšējos atzinumos EESK atzinīgi novērtēja Eiropas Komisijas sagatavoto ekonomikas pārvaldības pārskatu un uzsvēra, ka ir vajadzīga pārskatīšana⁽¹⁰⁾. EESK arī ierosināja jautājumu par ES ekonomikas pārvaldības reformu apspriest konferencē par Eiropas nākotni. Arī jautājumam par LESD ekonomikas pārvaldības noteikumu pielāgošanu ES pašreizējai ekonomiskajai realitātei nevajadzētu būt tabu. EESK atkārtoti pauž šo aicinājumu, it īpaši saistībā ar Covid-19 krīzi. Lai nepieļautu atgriešanos pie iepriekšējiem fiskālajiem noteikumiem un pārkārtotos uz tādu ekonomikas pārvaldību, kas vērsta uz labklājību, EESK mudina pēc iespējas drīzāk atsākt pārvaldības pārskatīšanas procesu⁽¹¹⁾.

3. Īpašas piezīmes

3.1. ES ekonomikas pārvaldības līdzsvarošana

3.1.1. Fiskālajai politikai jābūt daļai no plašākas daudzlīmeņu un līdzsvarotas pārvaldības sistēmas. EESK atbalsta uz labklājību vērstu ekonomikas pārvaldību, kuras prioritāte ir iedzīvotāju sociālā un ekonomiskā labklājība, lai neviens netiktu atstāts novārtā, vienlaikus nodrošinot valsts parāda ilgtspēju. Tāpēc Komiteja aicina īstenot līdzsvarotu ekonomikas politiku, kurā kā svarīgi un vienlīdz nozīmīgi būtu izvirzīti tādi politikas pamatmērķi kā ilgtspējīga un iekļaujoša izaugsme, pilnīga nodarbinātība, pienācīgs kvalitātes darbs un taisnīga pārkārtošanās, taisnīga ienākumu un bagātības sadale, sabiedrības veselība un dzīves kvalitāte, vides ilgtspēja, finanšu tirgus stabilitāte, cenu stabilitāte, līdzsvarotas tirdzniecības attiecības, konkurētspējīga sociālā tirgus ekonomika un ilgtspējīgas publiskās finanses. Šie mērķi atbilst gan Līguma par Eiropas Savienību 3. pantā noteiktajiem mērķiem, gan pašreizējiem ANO ilgtspējīgas attīstības mērķiem⁽¹²⁾.

3.1.2. Lai atbalstītu dalībvalstis ceļā uz ilgtspējīgu un iekļaujošu ekonomiku, ir ne tikai jāatļauj plašāka fiskālā rīcības brīvība noteiktos apstākļos. Papildus ir arī jāveicina stimuli reformām. Pašreizējā ES ekonomikas pārvaldības sistēmā ir trīs pilāri: a) fiskālā uzraudzība, b) makroekonomikas uzraudzība un c) sociālās un nodarbinātības politikas koordinēšana. Tādējādi tā jau lielā mērā ir pievērsusies reformām. Vairākos empiriskos pētījumos uzsvērts, ka, neraugoties uz reformām, lielākā daļa iepriekšējo konkrētām valstīm adresēto ieteikumu ir vērsti uz konkurētspējas palielināšanu un valsts budžeta konsolidāciju⁽¹³⁾. EESK mudina ES iestādes turpmākajos konkrētām valstīm adresētajos ieteikumos ievērot lielāku līdzsvaru: par vienlīdz svarīgiem atskaites punktiem konkrētām valstīm adresētajos ieteikumos būtu jānosaka gan fiskālie kritēriji, gan arī ES mērķi klimata jomā un Eiropas sociālo tiesību pilārs. Īpaša uzmanība būtu jāpievērš reformām, kas atbalsta pārkārtošanos uz zaļu un digitālu ekonomiku (piemēram, aktīva darba tirgus politika un mūžizglītības shēmas, tostarp programmas pārkvalifikācijai un karjeras maiņas atbalstam), un reformām, kas garantē ES līdzekļu efektīvu apguvi (piemēram, valsts pārvaldes iestāžu tehnisko spēju veidošana, lai pārvaldītu ieguldījumu projektus, efektīvas un atklātas publiskā iepirkuma sistēmas un reformas, ar ko novērst citus nemonētārus šķēršļus efektīvai ieguldījumu politikai).

3.2. Publisko ieguldījumu stiprināšana

3.2.1. EESK uzsver, ka ES fiskālā sistēma ir jāreformē tādā veidā, kas labāk aizsargātu publiskos ieguldījumus⁽¹⁴⁾. Publisko ieguldījumu multiplikatora efekts ir īpaši liels, tāpēc publisko ieguldījumu samazināšana īpaši nelabvēlīgi ietekmē ekonomikas izaugsmi un nodarbinātību. Publisko ieguldījumu samazināšana konkrēti un valdības izdevumu samazināšana vispār ir īpaši postoša ekonomikas lejupslīdes un recesijas laikā⁽¹⁵⁾. Turklāt daudzos pētījumos arī norādīts, ka publiskie ieguldījumi veicina izaugsmi ilgtermiņā⁽¹⁶⁾. Publisko ieguldījumu ilgtermiņa palielinājums arī rada drošāku pamatu privātā sektora plānošanai⁽¹⁷⁾.

⁽¹⁰⁾ OV C 429, 11.12.2020., 227. lpp.

⁽¹¹⁾ OV C 123, 9.4.2021., 12. lpp.

⁽¹²⁾ OV C 429, 11.12.2020., 227. lpp.

⁽¹³⁾ Crespy, Amandine un Vanheuverzwijn, Pierre (2019), "What Brussels means by structural reforms: empty signifier or constructive ambiguity?", *Comparative European Politics*, 17. sēj., 1. izd., 92.–111. lpp.; Hacker, Björn (2019), *A European Social Semester? The European Pillar of Social Rights in Practice*. Brisele, EAI.

⁽¹⁴⁾ Sk. arī *Eiropas Fiskālā padome* (2019).

⁽¹⁵⁾ Eiropas Komisija (2016), *Ziņojums par publiskajām finansēm EMS* (2016), iestāžu dokuments Nr. 045; J.-M. Fournier (2016), *The positive effect of public investment on potential growth*, ESAO Ekonomikas departaments, darba dokuments Nr. 1347.

⁽¹⁶⁾ SVF *Fiscal Monitor* (2020), *Policies for the Recovery*.

⁽¹⁷⁾ H. Bardt, S. Dullien, M. Hüther un K. Rietzler (2020), *For a sound fiscal policy. Enabling public investments*, IW politikas dokuments Nr. 6/2020, Institut der deutschen Wirtschaft (IW), Ķelne.

3.2.2. Šie fakti ir pamatojums pieejai, kas, ciktāl tas attiecas uz novērtējumu par ES fiskālo noteikumu ievērošanu dalībvalstīs, publiskajiem ieguldījumiem dod priekšroku. EESK atbalsta līdzsvarotu budžeta normu attiecībā uz publiskajiem ieguldījumiem⁽¹⁸⁾, lai saglabātu produktivitāti un sociālo un ekoloģisko pamatu nākamo paaudžu labklājībai, vienlaikus nodrošinot fiskālo ilgtspēju. Kopumā EESK ierosina pārskatītajā fiskālajā sistēmā īstenot tradicionālo līdzsvarotas budžeta normas koncepciju par publiskajām finansēm⁽¹⁹⁾. Tas nozīmē, ka neto publiskie ieguldījumi ir jāizslēdz no nominālā deficīta aprēķiniem. Ja tiek ieviests noteikums par izdevumiem, kā aicina EESK (sk. 3.3.2. un 3.3.3. punktu), neto publiskie ieguldījumi būtu jāizslēdz arī no publisko izdevumu maksimālā apjoma, savukārt ieguldījumu izmaksas būtu jāsadala visā pakalpojuma nodrošināšanas laikā, nevis četru gadu periodā, kā tas ir pašlaik. Neto publiskie ieguldījumi palielina publiskā un/vai sociālā pamatkapitāla apjomu un nodrošina ieguvumus nākamajām paaudzēm⁽²⁰⁾. Nākamās paaudzes manto valsts parāda apkalpošanu, taču pretī saņem atbilstošu un palielinātu publiskā pamatkapitāla apjomu.

3.2.3. EESK uzsver, ka līdzsvarota budžeta norma noved pie preferenciālas attieksmes pret publiskajiem ieguldījumiem ES fiskālās sistēmas ietvaros. Tas neatbrīvo valdības no pienākuma pamatot nozīmīgus ieguldījumu projektus un attiecībā uz tiem iegūt vairākumu. Jebkurā gadījumā ir jāslēdz pārredzamība un parlamentārā pārskatatbildība, arī lai nodrošinātu, ka tiek veikti tikai tie publiskie ieguldījumi, kas kalpo kopējam labumam.

3.2.4. Kā pašu pirmo soli EESK iesaka fundamentāli pārskatīt tā dēvēto ieguldījumu klauzulu. Pirmkārt, EESK ierosina elastīgāk interpretēt Stabilitātes un izaugsmes pakta investīciju klauzulu. Līdz šim tā ir izmantota reti, galvenokārt ierobežojošo atbilstības kritēriju dēļ⁽²¹⁾. Šie atbilstības kritēriji būtu jāatvieglo – principā publiskajiem ieguldījumiem būtu jāattaisno īslaicīga novirze no korekcijām neatkarīgi no dalībvalsts stāvokļa ekonomikas ciklā un pat tad, ja šo ieguldījumu rezultātā deficīta atsauces vērtība pārsniedz 3 % no IKP.

3.2.5. Pašlaik atkāpes no vidēja termiņa budžeta mērķa (VTM) vai korekcijām tā sasniegšanai ir atļautas tikai tad, ja tās ir saistītas ar valsts izdevumiem tādiem projektiem, ko līdzfinansē ES⁽²²⁾. EESK ierosina plašāk definēt ieguldījumus. Tajā pašā laikā ieguldījumu definīcijai jābūt skaidrai un praktiski piemērojamai, lai novērstu “radošu grāmatvedību”. Eiropas Komisijas norādījumi dalībvalstīm saistībā ar Atveseļošanas un noturības mehānismu un tajos sniegtā ieguldījumu definīcija ir labs sākumpunkts⁽²³⁾, jo tie ietver ieguldījumus materiālos aktīvos, kā arī ieguldījumus veselības aprūpē, sociālajā aizsardzībā, izglītībā un apmācībā un ieguldījumus pārkārtošanā uz zaļo un digitālo ekonomiku.

3.2.6. EESK atzinīgi vērtē taksonomiju attiecībā uz ilgtspējīgām darbībām. Tajā skaidri noteikts, kas ir kvalificējams kā “ekoloģiski ilgtspējīga saimnieciskā darbība”, kas savukārt ļauj definēt “vides ziņā ilgtspējīgus ieguldījumus”⁽²⁴⁾. Tādēļ EESK iesaka kā pamatu publisko ieguldījumu ilgtspējas novērtēšanai izmantot labi izstrādāto ES ilgtspējīgu darbību taksonomiju apvienojumā ar līdzsvarotu budžeta normu. Turklāt EESK ar interesi gaida Komisijas priekšlikumus par zaļo budžeta plānošanu.

3.3. Cikliskāka rīcības brīvība attiecībā uz fiskālo politiku

Reformēt cikliskās korekcijas metodes vai ieviest noteikumu par izdevumiem

3.3.1. EESK uzsver, ka Eiropas Komisijas cikliskās korekcijas metode ir neskaidra un izraisa procikliskumu. Eiropas Komisijas metode strukturālās bilances noteikšanai ir izrādījusies problemātiska, jo aprēķināto potenciālo iznākumu spēcīgi ietekmē pašreizējā ekonomiskā situācija. Piemēram, ekonomikas lejupslīdes fāzēs potenciālais ražošanas apjoms tiek strauji un krasi pārskatīts uz leju, lai gan tas ne vienmēr atspoguļo reālos apstākļus⁽²⁵⁾. Potenciālā ražošanas apjoma pārskatīšana

⁽¹⁸⁾ OV C 429, 11.12.2020., 227. lpp.

⁽¹⁹⁾ A. Truger (2020), *Reforming EU Fiscal Rules: More Leeway, Investment Orientation and Democratic Coordination*, *Intereconomics*, 55(5).

⁽²⁰⁾ Sk. arī P. Bom un J. Ligthart (2014), *What have we learned from three decades of research on the productivity of public capital?*, *Journal of Economic Surveys*, 28(5), 889–916. lpp.

⁽²¹⁾ J. Valero (2019), *New investment clause fails to win EU member state support*, Euractiv. Sk. Eiropas Komisija (2015), *Elastīguma vislabākā izmantošana saskaņā ar stabilitātes un izaugsmes pakta esošajiem noteikumiem*, COM(2015) 12 final.

⁽²²⁾ Eiropas Komisija (2015).

⁽²³⁾ Eiropas Komisija (2021), *Vadlīnijas dalībvalstīm. Atveseļošanas un noturības plāni*, SWD(2021) 12 final, 2. daļa.

⁽²⁴⁾ OV C 62, 15.2.2019., 103. lpp.

⁽²⁵⁾ A. Truger (2015), *Austerity, cyclical adjustment and the remaining leeway for expansionary fiscal policies within the current EU fiscal framework*, *Journal for a Progressive Economy*, 6, 32.–37. lpp.

uz leju spēcīgi ietekmē aprēķināto strukturālo deficītu un attiecīgi noteiktos konsolidācijas pasākumus. Padarot potenciālā ražošanas apjoma aprēķināšanu mazāk atkarīgu no cikliskām svārstībām, dalībvalstīm var pavērties ievērojama fiskālā telpa pretcikliskai ekonomikas politikai. Šo reformas priekšlikumu varētu īstenot viegli, un tas būtu jāņem vērā tikai kā minimālā prasība, lai ES fiskālos noteikumus padarītu piemērotākus ciklisko svārstību mazināšanai. Tomēr pat pēc reformas strukturālais deficīts joprojām būs ārkārtīgi sarežģīta koncepcija, un tā aprēķināšanu būs gandrīz neiespējami izskaidrot iedzīvotājiem un ieinteresētajām personām. Ņemot vērā tehniskās problēmas un koncepcijas neskaidrību, būtu jāapsver alternatīvas iespējas.

3.3.2. Alternatīva reformas iespēja būtu pilnībā atteikties no apstrīdētās strukturālā deficīta koncepcijas un tā vietā īstenot publisku noteikumu par izdevumiem pārskatītā fiskālajā sistēmā⁽²⁶⁾. Atšķirībā no cikliski koriģētā deficīta publiskajiem izdevumiem var sekot līdzīgai reālajā laikā, un tos tieši kontrolē valdība. Par prioritāriem jānosaka publiskie ieguldījumi, nodalot tekošo budžetu no ieguldījumu budžeta un nominālo izdevumu pieauguma ierobežojumus attiecinot tikai uz tekošo budžetu. Tādējādi līdzsvarotas budžeta normas pieeju varētu kombinēt ar noteikumu par izdevumiem⁽²⁷⁾.

3.3.3. Nominālie publiskie izdevumi tiktu aprēķināti, atskaitot neto procentu maksājumus un neto cikliskos valdības izdevumus. Limitus varētu noteikt, ņemot vērā reālā potenciālā ražošanas apjoma pieauguma tempu vidējā termiņā, tam pieskaitot Eiropas Centrālās bankas (ECB) noteikto inflācijas mērķrādītāju 2 % apmērā. Ja cikliski faktori izraisa nodokļu ieņēmumu samazināšanos (recesijas laikā) vai pieaugumu (uzplaukuma laikā), noteikums veicina stabilitāti, nodrošinot, ka valdības izdevumi pieaug tikai noteiktajās robežās. Izdevumi, kas pārsniedz noteikto limitu, būtu jāatļauj tikai tad, ja tie neietekmē budžetu, t. i., ja par tādu pašu summu samazina citus izdevumus vai ja palielinās nodokļu ieņēmumi. Vispārēja nodokļu samazinājuma gadījumā šāda resursu izņemšana būtu jāņem vērā izdevumu pieauguma rādītājos. Noteikuma par izdevumiem un līdzsvarotas budžeta normas attiecībā uz publiskajiem ieguldījumiem ierosinātā kombinācija varētu būt efektīvs instruments publisko izdevumu ierobežošanai ilgtermiņā līmenī, vienlaikus ļaujot darboties automātiskajiem stabilizatoriem un ļaujot valdībām veikt diskrecionārus pasākumus.

Elastīgas un konkrētām valstīm paredzētas parāda korekcijas

3.3.4. EESK atbalsta Eiropas Fiskālās padomes priekšlikumu (2020)⁽²⁸⁾ vienkāršotā fiskālajā sistēmā iekļaut ar konkrēto valsti saistītus elementus. EESK īpaši atzinīgi vērtē ierosinājumu diferencēt fiskālo korekciju dalībvalstīs, vienlaikus saglabājot parāda ilgtspēju. Konkrētām valstīm paredzētu stratēģiju diferencēšana parāda samazināšanai attiecībā pret IKP valsti jābalsta uz visaptverošu ekonomikas analīzi, ņemot vērā tādus faktorus kā parāda sākotnējais līmenis un tā sastāvs, procentu likmju un izaugsmes diferenciālis kā ilgtspējas faktors, inflācijas perspektīvas, prognozētās izmaksas saistībā ar novecošanos un vides problēmām, bezdarba un nabadzības līmenis, ienākumu un labklājības sadalījums, iekšējā un ārējā nelīdzsvarotība un, galvenokārt, vai fiskālā korekcija (piemēram, nepieciešamais primārais budžeta pārpalikums) ir reālistiska⁽²⁹⁾.

3.3.5. EESK atgādina, ka fiskālās atsauces vērtības ir definētas nevis LESD 126. pantā, bet gan 12. protokolā Līguma pielikumā. Tādēļ šīs vērtības var mainīt ar vienprātīgu balsojumu Padomē bez oficiālas Līguma grozīšanas procedūras. EESK mudina ES iestādes apsvērt iespēju paaugstināt parāda 60 % augšējo robežu, vienlaikus ņemot vērā pašreizējo makroekonomisko kontekstu un nodrošinot fiskālo ilgtspēju.

3.3.6. Visbeidzot, šajā kontekstā ir vērts piebilst, ka paļaušanās tikai uz valstu automātiskajiem stabilizatoriem recesijas apstākļos nav pilnībā atbilstoša pretcikliskas politikas idejai. Fiskālais deficīts, ko rada samazināts ražošanas apjoms un nodarbinātība, pilnībā nekompensē cikliskos zaudējumus un nav pietiekams, lai pilnībā novērstu ciklisku lejupslīdi. Tās ir tikai pasīvas un daļējas pretcikliskas reakcijas, kas ir jāpapildina ar aktīvām, diskrecionārām pagaidu reakcijām uz cikliskām lejupslīdēm, kas jāpārvērš atlabšanā. Iepriekš vairākas dalībvalstis nolēma turpināt samazināt parāda attiecību pret IKP, izraisot negatīvas ekonomiskās sekas, kad piemērotāki būtu bijuši fiskālie stimuli. Turpmākā fiskālajā sistēmā, ja saglabāsies labvēlīgi procentu likmju apstākļi, būtu jāatļauj lielāks primārais deficīts, vienlaikus saglabājot nemainīgu vai samazinot parāda attiecību pret IKP un nodrošinot parāda ilgtspēju. Tāpēc izņēmuma klauzulām arī turpmāk jābūt vienam no jebkādas turpmākās ES fiskālās sistēmas stūrakmeņiem, un tās attiecīgi jāpielāgo.

⁽²⁶⁾ OV C 429, 11.12.2020., 227. lpp.

⁽²⁷⁾ OV C 429, 11.12.2020., 227. lpp.

⁽²⁸⁾ Eiropas Fiskālā padome (2020).

⁽²⁹⁾ Eiropas Fiskālā padome (2020).

Izņēmuma klauzulas deaktivizācija

3.3.7. EESK atzinīgi vērtē to, ka ir aktivizēta fiskālās sistēmas vispārējā izņēmuma klauzula, un brīdina, ka “atgriešanās pie ierastā” nedrīkst notikt pārāk ātri, jo tas var radīt saraušanās impulsu, liekot dalībvalstīm samazināt izdevumus, lai sasniegtu vidēja termiņa mērķus kā notika pēc 2010. gada, izraisot atkārtotu recesiju. Tas būtu pretrunā programmas *Next Generation EU* mērķim un varētu izraisīt jaunu recesiju.

3.3.8. EESK atbalsta Eiropas Komisijas lēmumu 2022. gadā turpināt piemērot vispārējo izņēmuma klauzulu un 2023. gadā šo klauzulu atcelt, ja ekonomiskās aktivitātes līmenis sasniegs pirmskrīzes līmeni⁽³⁰⁾. Turklāt EESK atbalsta Eiropas Komisijas apliecinājumu, ka pēc vispārējās izņēmuma klauzulas atcelšanas arī turpmāk tiks ņemta vērā situācija konkrētajās valstīs⁽³¹⁾. Visbeidzot, Komisijai būtu jāizstrādā pamatnostādnes pārejas periodam līdz jaunās fiskālās sistēmas ieviešanai, kura laikā nedrīkstētu uzsākt pārmērīga budžeta deficīta novēršanas procedūru, paredzot arī iespēju izmantot ārkārtēju apstākļu klauzulu atkarībā no konkrētās valsts situācijas. Turklāt EESK aicina Komisiju nekavējoties turpināt ES ekonomikas pārvaldības sistēmas pārskatīšanu, kas pašlaik ir apturēta. EESK iesaka nevis “atgriezties atpakaļ”, bet gan “pagriezties” ekonomikas pārvaldības sistēmas pārskatīšanas virzienā, kā izklāstīts turpmāk⁽³²⁾.

3.4. Euro starptautiskā nozīme

3.4.1. Mūsu kopējai valūtai – euro – ir spēcīga starptautiska reputācija, un tā ir atzīta par pasaules mēroga rezerves un tirdzniecības valūtu. Euro kā stabilas un uzticamas valūtas reputācija ir atkarīga no skaidriem, saprotamiem un izpildāmiem fiskālajiem noteikumiem, kas stiprina publiskos ieguldījumus, lai ļautu modernizēt kapitāla apjomu un ekonomikas lejupeļienes laikā radītu cikliskāku rīcības brīvību, vienlaikus nodrošinot parāda ilgtspēju. Tāpēc EESK ir pārliecināta, ka fiskālo noteikumu pārskatīšana nekādā veidā nedrīkst apdraudēt euro kā ES galvenās pamatvalūtas stabilitāti. Debatēs par fiskālo noteikumu pārskatīšanu īpaša uzmanība būtu jāpievērš tam, kā finanšu tirgus uztver euro kā pasaules mērogā nozīmīgas valūtas ilgtermiņa perspektīvas. Euro reputācija vispārēji ir atkarīga no ekonomiskās, sociālās un politiskās stabilitātes.

3.5. Parlamentu un pilsoniskās sabiedrības lomas stiprināšana ES ekonomikas pārvaldībā

3.5.1. EESK norāda, ka fiskālā politika ir tradicionālā parlamentārās politikas joma, un tās lēmumi ietekmē visu valsts izdevumu un ieņēmumu struktūru. Tāpēc ievērojama loma turpmākajā ES ekonomikas pārvaldības sistēmā jāpiešķir gan valstu parlamentiem, gan Eiropas Parlamentam. Eiropas pusgada laikā ar iestāžu nolīgumu būtu jāstiprina Eiropas Parlamenta loma. Vienlaikus ir jārespektē subsidiaritātes princips un Līgumos noteiktais kompetenču sadalījums. Valstu parlamentiem ir jānodrošina, ka valdības atskaitās par īstenoto fiskālo politiku. Tāpēc tie ir efektīvi jāiesaista Eiropas pusgadā un nacionālo atveseļošanas plānu īstenošanā.

3.5.2. Līdzīgi arī pilsoniskā sabiedrība ir vairāk jāiesaista Eiropas pusgadā gan valstu, gan ES līmenī. Tādējādi var izveidot līdzsvarotu ekonomikas politiku, kurā ir saskaņotas visas intereses. Tas it īpaši attiecas uz Atveseļošanas un noturības mehānisma pārvaldību, kurā pilsoniskās sabiedrības līdzdalība nav bijusi apmierinoša⁽³³⁾. Kā efektīva pilsoniskās sabiedrības iesaistīšanas mehānisma modelis būtu jāizmanto partnerības princips, kas ir sena tradīcija Eiropas strukturālo un investīciju fondu pārvaldībā.

3.5.3. Ja rodas ievērojamas novirzes no rādītājiem, kas atspoguļo ekonomikas politikas mērķus, būtu jāveic sarunas starp ES iestādēm un dalībvalstīm. Risinājumi būtu jāizstrādā abām pusēm kopā un kā vienlīdzīgiem partneriem. Tā vietā, lai attiecīgajām dalībvalstīm draudētu ar finanšu sankcijām, problēmu varētu mazināt pozitīvu stimulu ieviešana. Ieteikumos galvenajam kritērijam jābūt iekļaujošas un ilgtspējīgas izaugsmes veicināšanai⁽³⁴⁾.

3.5.4. EESK kritizē tā dēvētos “makroekonomiskos nosacījumus” Kopīgo noteikumu regulā, kas attiecas uz Eiropas strukturālajiem un investīciju fondiem, Atveseļošanas un noturības mehānisma regulā un starpvaldību līgumā par Eiropas Stabilitātes mehānismu, kas, vispārīgi runājot, ļauj apturēt ES līdzekļu izmaksu, ja dalībvalstis pārkāpj ES fiskālos

⁽³⁰⁾ Eiropas Komisija (2021): *Ekonomikas politikas koordinēšana 2021. gadā: pārvarēt Covid-19 krīzi, atbalstīt atveseļošanu un modernizēt mūsu ekonomiku*, COM(2021) 500 final.

⁽³¹⁾ Eiropas Komisija (2021): *Apritējis gads kopš Covid-19 uzliesmojuma: fiskālās politikas atbildes pasākumi*, COM(2021) 105 final.

⁽³²⁾ OV C 429, 11.12.2020., 227. lpp.

⁽³³⁾ EESK rezolūcija “Organizētas pilsoniskās sabiedrības iesaiste nacionālajos atveseļošanas un noturības plānos. Kas darbojas un kas ne?” (2021) (OV C 155, 30.4.2021., 1. lpp.).

⁽³⁴⁾ OV C 429, 11.12.2020., 227. lpp.

noteikumus vai veicina makroekonomisko nelīdzsvarotību. Pēc izņēmuma klauzulas atcelšanas šie makroekonomiskie nosacījumi varētu radīt saraušanās impulsu, liekot dalībvalstīm samazināt izdevumus, lai sasniegtu fiskālos mērķus. Tas būtu pretrunā teritoriālās kohēzijas politiskajam mērķim un plašākiem programmas *Next Generation EU* mērķiem.

3.5.5. Lai panāktu ilgtspējīgu atveseļošanu, joprojām būtiska ir atbilstoša monetārā politika. Eiropas Parlaments varētu izmantot savas gadskārtējās rezolūcijas par ECB un ceturkšņa “monetārā dialoga” uzklaušanās ar ECB, lai balsotu par sekundārajiem mērķiem un attīstītu demokrātiskāku procesu ar pamatnostādņiem par makroekonomikas un rūpniecības politiku. Tas ļautu vairāk iesaistīt sociālos partnerus un pilsoņus, kā arī valstu parlamentus. Šādā veidā ECB iegūtu atjauninātu leģitimitāti attiecībā uz paplašinātu mērķu kopumu. Tā varētu darboties efektīvi, izmantojot visus savus līdzekļus, lai strādātu pie skaidra un politiski definēta politikas mērķu kopuma demokrātisku iestāžu vadībā. ECB ir publiska iestāde, un to var iesaistīt, lai palīdzētu dalībvalstīm pašām nodrošināt sev finansējumu procentu likmju pieauguma laikā vai nu cenu stabilitātes, vai nodarbinātības aspektā, nosakot procentu likmes un starpības, kā arī izmantojot mērķtiecīgus monetāros instrumentus.

Briselē, 2021. gada 20. oktobrī

*Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejas
priekšsēdētāja*
Christa SCHWENG

Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejas atzinums par tematu “Eiropas stikla nozare krustcelēs: veidot zaļāku un energoefektīvu nozari, vienlaikus uzlabojot konkurētspēju un saglabājot kvalitatīvas darbvietas”

(pašiniciatīvas atzinums)

(2022/C 105/04)

Ziņotājs: **Aurel Laurențiu PLOSCEANU**

Līdzziņotājs: **Gerald KREUZER**

Plenārsesijas lēmums	25.3.2021.
Juridiskais pamats	Reglamenta 32. panta 2. punkts Pašiniciatīvas atzinums
Atbildīgā specializētā nodaļa	Rūpniecības pārmaiņu konsultatīvā komisija (CCMI)
Pieņemts specializētās nodaļas sanāksmē	29.9.2021.
Pieņemts plenārsesijā	21.10.2021.
Plenārsesija Nr.	564
Balsojuma rezultāts (par/pret/atturas)	142/1/3

1. Secinājumi un ieteikumi

1.1. Eiropas stikla rūpniecība ir inovatīva un izteikti stratēģiska nozare, un Eiropas Savienība no tās iegūst ļoti daudz. Stikla produkti ir nepieciešami pārejai uz klimatneitrālu aprites ekonomiku: ēku renovācijā, atjaunīgas elektroenerģijas ražošanai lielākā daudzumā, transportlīdzekļu dekarbonizācijai un ilgtspējīga iepakojuma izgatavošanai. Stikls ir vajadzīgs arī Eiropas digitalizācijas revolūcijai. Īsi sakot: stiklam ir nākotne.

1.2. EESK aicina Eiropas Savienības politiķus stikla nozari un visas tās apakšnozares ierindot starp tādām pašreizējām politikas prioritātēm kā tiesību aktu kopums “Gatavi mērķrādītājam 55%”, aprites ekonomikas tiesību aktu kopums, digitalizācijas programma, stratēģisko vērtības ķēžu programma un ES starptautiskās tirdzniecības politika un ar to saistītie instrumenti.

1.3. Arī ES renovācijas vilnis stiklam būs grandiozu uzņēmējdarbības iespēju avots, kas piesaistīs investīcijas, vienlaikus palīdzot ievērojami samazināt ēku CO₂ emisiju līmeni. Mēs aicinām Eiropas Savienību un valstu politiķus vismaz saglabāt pašreiz ierosinātos mērķus un iespēju robežās tos paaugstināt.

1.4. Šajā nozarē ir jānotiek enerģētikas pārkārtošanai, lai stikla ražošanas neizbēgami energoietilpīgo procesu padarītu oglekļneitrālu. Šī enerģētikas pārkārtošana uzņēmējdarbībai radīs būtisku izmaksu kāpumu, jo palielināsies darbības izmaksas un kapitāla prasības.

1.5. Lai pārkārtošanās varētu notikt, EESK ļoti iesaka ES politikā stikla nozari atbalstīt ar finansējumu gan kapitāla, gan darbības izdevumu vajadzībām, ar atjaunīgās enerģijas ražošanas spēju veidošanu, ar enerģijas piegādi par pieejamām cenām un ar aizsardzību pret negodīgu konkurenci ārpus ES tirgus.

1.6. EESK atbalsta visus tos ES politikas pasākumus un nacionālos atveseļošanas plānus, kas atvieglo strauju transporta nozares pāreju uz viediem un klimatneitrāliem transportlīdzekļiem un sabiedriskā transporta sistēmu plašu izvēršanu. Svarīga loma ir arī augsto tehnoloģiju stiklam.

1.7. EESK stingri iesaka Eiropas Savienībai stiklu klasificēt kā pastāvīgu materiālu, kas ir inerts, atkārtoti izmantojams un bezgalīgi reciklējams.

1.8. Lai samazinātu atkarību no fosilā kurināmā importa, neapstrādātu izejvielu ieguvu un resursu izsmelšanu, EESK aicina pāriet no nelineāriem materiāliem uz pilnībā apritīgu, atkārtoti izmantojamu un reciklējamu stiklu. Komiteja iesaka Eiropas Savienībai atzīt stikla pozitīvo ietekmi uz ilgtspējīga iepakojuma sistēmu veidošanu.

1.9. EESK stingri iesaka plašāk ieviest aprites ekonomikas principus un, lai mudinātu uzsākt stikla reciklēšanu, vienlaikus rūpēties par publisku un privātu finansiālo atbalstu un tādām partnerībām kā *Close the Glass Loop* iniciatīva. Tas palīdzēs Eiropai novērst stikla izšķērdēšanu, samazināt enerģijas patēriņu un CO₂ emisijas, kā arī radīt jaunas darbvietas stikla reciklēšanas sektorā.

1.10. EESK mudina Eiropas Savienību atzīt, ka stikls ir nepieciešams zaļās enerģijas ražošanai. Stikls ir viens no svarīgākajiem elementiem gan saules fotoelementu paneļos, gan vēja turbīnās, un zaļās enerģijas ražošanā to var izmantot arī citos veidos. EESK aicina Komisiju un Parlamentu jaunus ES politikas pasākumus klimata mērķu un stratēģisko vērtības ķēžu jomā izstrādāt tā, lai atsāktos fotoelementu ražošana Eiropā un saglabātos citu stratēģiski svarīgu stikla produktu ražošana un tās vērtības ķēdes, kurām šie produkti pieder (piemēram, vējstikli transportlīdzekļu ražotājiem).

1.11. EESK prasa atbalstīt ieguldījumus izglītībā un apmācībā, lai nozarē ienāktu citi un gados jauni darba ņēmēji ar vajadzīgajām zināšanām un spējām, kas aizstātu novecojošo darbaspēku, un lai tajā pašreiz strādājošie spētu pielāgoties nozarē notiekošajai inovācijai un pārmaiņām.

1.12. EESK aicina Eiropas Savienību aizsargāt mūsu stikla rūpniecības nozares pret oglekļa emisiju pārvirzes risku. Vērienīgāki klimata mērķi un pieaugošās oglekļa izmaksas rada vajadzību pēc spēcīgākas, nevis vājinātas aizsardzības pret oglekļa emisiju pārvirzi. Stikla produktu konkurētspēju eksporta tirgos un pašas ES iekšienē daļēji iespējams nodrošināt ar efektīviem emisiju pārvirzes riska novēršanas pasākumiem emisijas kvotu tirdzniecības sistēmas ietvaros. Šī sistēma būtu jā saglabā, lai atbalstītu pārkārtošanās posmā esošo nozari un tā varētu sasniegt ES klimatneitralitātes mērķi. Būtu rūpīgi jāapsver oglekļa ievēdkorekcijas mehānisma ieviešana un taksonomijas tiesību aktu kopums. Komiteja aicina oglekļa ievēdkorekcijas mehānismā ietvert eksportam paredzētu risinājumu un pastiprināt oglekļa emisiju pārvirzes riska novēršanas pasākumus, papildinot oglekļa ievēdkorekcijas mehānismu ar pilnībā kritērijos balstītu kvotu bezmaksas iedali vismaz līdz 2030. gadam saskaņā ar PTO noteikumiem.

1.13. Zaļās un digitālās pārkārtošanās procesam Eiropā un it īpaši stikla rūpniecības jomā ir jānotiek taisnīgā veidā. Lai šim procesam nodrošinātu maksimālu atbalstu, EESK aicina iekļaut strādājošos. Tāpēc sociālais dialogs visos līmeņos ir jāatbalsta ar ES tiesību aktiem.

1.14. Lai varētu uzraudzīt norises, kas stikla rūpniecībā notiek CO₂ mazināšanas jomā, ražošanā un citus mainīgos raksturlielumus, EESK uzskata, ka būtu vajadzīgs mērķtiecīgāks atbalsts un analīze gan par nozari kopumā, gan tās apakšnozarēm, kā arī par katru no dalībvalstīm.

2. Vispārējs stikla rūpniecības nozares apraksts

2.1. Ražošana

Stikla ražošana Eiropas Savienībā saskaņā ar *Glass Alliance Europe* datiem 2020. gadā sasniedza 36,8 miljonus tonnu. ES ir viena no lielākajām stikla ražotājām pasaulē. Nozare ietver piecas apakšnozares:

- a) 60,4 % – taras stikls;
- b) 29,2 % – lokšņu stikls;
- c) 3,2 % – mājsaimniecības stikls;
- d) 5,3 % – šķiedras (stiprināšana un izolēšana);
- e) 2,1 % – speciālais stikls.

2.2. Nodarbinātība

2018. gadā stikla ražošanas nozarē ES 27 dalībvalstīs strādāja aptuveni 290 000 darba ņēmēju⁽¹⁾. Šis skaitlis aptver stikla ražošanu, reciklēšanu un apstrādi, jo dažās nozarēs, it īpaši lokšņu stikla sektorā, ir kompleksas vērtības ķēdes. Stikla apstrādes nozarē darbojas arī ievērojams skaits MVU.

⁽¹⁾ Avots: Eurostat un FERVER.

2.3. Veselība un drošība

2.3.1. Eiropas stikla rūpniecība piedāvā kvalitatīvas dažāda profila darbvietas no nekvalificētiem fiziska darba veicējiem līdz augsta līmeņa inženieriem.

2.3.2. Fiziska darba veicējiem stikla rūpniecībā var nākties darīt fiziski smagu un dažreiz joprojām bīstamu darbu. Veselības un drošības pasākumiem ir vajadzīgas investīcijas, un tās bieži vien pozitīvi ietekmē produktivitāti. Arodslimību novēršanas pasākumi tiek pastāvīgi pilnveidoti, kā, piemēram, silikozes profilakses jomā Eiropas Silīcija tīkla (NEPSI) ietvaros notiekošā sociālajā dialogā par ieelpojamiem kristāliskā silīcija putekļiem. Drošības un prevencijas kultūra ir palīdzējusi uzlabot darbvietu kvalitāti šajā nozarē.

2.4. Vecums, izglītība un apmācība

Pretstatā Viduseiropai un Austrumeiropai Rietumeiropas valstīs darbaspēks pārsvarā ir gados vecāks (50+) un ļoti pieredzējis. Kļūst arvien grūtāk piesaistīt jaunus un jaunāka gadagājuma darba ņēmējus. Lai aizstātu vecākus un pieredzējušus darbiniekus, ir jāapmāca jauni darbinieki, turklāt ir jārūpējas, lai pašreizējie darbinieki spētu pielāgoties inovācijai un pārmaiņām šajā jomā.

2.5. Stikla nozare ir ļoti inovatīva.

2.5.1. Veselības un labbūtības tendences paver jaunas iespējas un tirgu ilgtspējīgam, veselībai labvēlīgam, atkārtoti izmantojamam un bezgalīgi reciklējamam noslēgta aprites loka stikla iepakojumam. Stikla nozarē notiek inovatīvu un arvien revolucionārāku ražošanas procesa dekarbonizācijas veidu meklējumi, kas liecina par nozīmīgām pārmaiņām stikla ražošanā.

2.5.2. Būvniecībā un autobūves nozarē izmantotais stikls tiek pilnveidots – tajā tiek ietverti slāņi, gāzes, pārklājumi, kameras, radari un citi materiāli drošības, izolācijas īpašību un datu pārnēsamības uzlabošanai. Fotoelementus iespējams iekļaut gan fasāžu stiklā, gan automobiļu panorāmas jumta stiklā ar mērķi saglabāt efektivitāti un ražot atjaunīgo elektroenerģiju.

2.5.3. Augsto tehnoloģiju stikla produkti tiek izmantoti arī kosmiskās aviācijas un aizsardzības nozarēs. Stikla produkti un kompozīti tiek izmantoti kosmosa kuģu un satelītu ražošanā pārklājumam, elektronikā, sensoros, displejos u. c. Līdz ar to stikla rūpniecība ir ne tikai inovatīva augsto tehnoloģiju nozare, bet tai ir arī stratēģiska nozīme.

2.6. Covid-19 ietekme

Kopš pandēmijas sākuma tirgus ir panīcis svarīgās jomās, un līdz ar to ražošana ir samazinājusies un atveseļošanās galvenajās stikla nozarēs (lokšņu stikla, mājsaimniecības stikla un stikla šķiedras nozarēs) norisinās lēni. 2020. gadā šīs nozares apjomi samazinājās par 1–14% atkarībā no apakšnozares. Stikla lokšņu jomā, kura apkalpo galvenokārt būvniecības un autobūves nozari, 2020. gadā ES tirgus saruka par vairāk nekā 10%. Lai gan būvniecība atsākās raitāk, nekā gaidīts, automobiļiem paredzētā stikla tirgus vēl joprojām ir ļoti neaktīvs.

3. Stikla ieguldījums klimatneitralitātes, aprites ekonomikas, labbūtības un digitālās programmas mērķu sasniegšanā ES

3.1. Klimatneitralitāte

3.1.1. Renovācijas vilnis

3.1.1.1. Stikla produkti ir viens no ES renovācijas viļņa pamatelementiem. Šīs iniciatīvas mērķis ir radikāli samazināt ēku CO₂ emisijas. Lai izolētu ēkas, logiem būs jāizmanto stikls, kas atbilst visaugstākajiem energoefektivitātes standartiem. Tas nozīmē apjomīgu CO₂ samazināšanu, jo efektīvs stiklojums varētu palīdzēt līdz 2050. gadam ēku CO₂ emisijas samazināt par 37,4%⁽²⁾. Stikla vate, putustikls un citi izolējoši stikla šķiedras derivāti arī ir svarīgi optimālai ēku izolācijai.

(2) Avots: Nīderlandes Pētniecības institūta 2019. gada ziņojums: "Glazing potential: energy savings and CO₂ emission reduction" (Stiklojuma potenciāls: enerģijas ietaupījums un CO₂ emisiju samazinājums) – apvienība "Glass for Europe".

3.1.1.2. ES renovācijas vilnis pavērs plašas uzņēmējdarbības iespējas. Divkārsā apmērā palielinoties logu nomaiņai, lokšņu stikla tirgus varētu pieaugt par vairāk nekā 60 % un tādējādi piesaistīt investīcijas.

3.1.2. Zaļās enerģijas ražošana

3.1.2.1. Stikls ir nepieciešams zaļās enerģijas ražošanai. Stikls ir viens no galvenajiem fotoelementu paneļu elementiem. Vēja turbīnās stikla šķiedra tiek izmantota, lai samazinātu to svaru, saglabājot izturību. Zaļo elektroenerģiju iespējams ražot arī ar īpaša spoguļstikla palīdzību, kas koncentrē gaismu centrālajā elementā, kurš ir savienots ar ģeneratoru.

3.1.2.2. Straujais Eiropas saules enerģijas paneļu ražošanas uzplaukums un noriets, saskaroties ar negodīgu Ķīnas uzņēmumu konkurenci, var kalpot par piemēru tam, kā nevajag pārvaldīt jaunās zaļās enerģijas ražošanas iespējas starptautiskā konkurētspējīgā vidē. Jaunā ES politika klimata mērķu un stratēģisko vērtības ķēžu jomā būtu jāorientē uz fotoelementu ražošanas pārveidi Eiropā.

3.1.3. Transports

3.1.3.1. Stikla ražošanas nozare ir viena no būtiskām piegādātājām ritošā sastāva ražotājiem. Covid-19 krīzes dēļ daži sabiedriskā transporta uzņēmumi ir apturējuši vai atcēlušī vairāku lielu pasūtījumu izpildi, un vairākas ražotnes varētu tikt slēgtas. Rezultātā varētu palielināties imports. Lai atbalstītu ražošanu Eiropā, lietderīgi varētu būt laikus sagatavoti nacionālie atveseļošanas plāni.

3.1.3.2. Lai gan autobūves nozarē krīze bija iestājusies jau pirms Covid-19, gaidāms, ka pieprasījums pēc modernāka mazsvara stiklojuma ar spēcīgām izolējošām īpašībām varētu pieaugt. Bezvadītāja vieglie automobiļi pastiprinās pieprasījumu pēc sarežģītākiem specializētiem stikla produktiem, kas varētu kalpot displejiem, kontroles paneļiem, paplašinātās realitātes ierīcēm, u. c.

3.1.4. Ilgtspējīgs iepakojums

Stikla rūpniecība nodrošina Eiropas pārtikas, dzērienu, kosmētikas un farmācijas (piemēram, Covid-19 vakcīnas) nozarēm veselībai nekaitīgu un ilgtspējīgu inerti iepakojumu. Stikla nozare ieņem vadošas pozīcijas daudzās inovācijās, kas tiek ieviestas ekodizaina, dekarbonizācijas un energoefektivitātes procesos, kuri ir vērsti uz stikla ražošanas veida maiņu. Katru gadu vismaz 10 % ražošanas izmaksu tiek ieguldīti dekarbonizācijas, energoefektivitātes un rūpniecību modernizācijā. Ar jaunāko taras stikla projektu *Furnace for the Future* (³), kuram ir pieprasīts finansējums no ETS inovāciju fonda, emisijas tiks samazinātas par 60 %. Šī ir viena no vairākām iniciatīvām, ar kuru iecerēts atbalstīt nozares mērķi ražot klimatneitrālu stikla iepakojumu, kas pārveidos nozari un mazoglekļa stikla iepakojumam pavērs plašas izaugsmes iespējas.

3.2. Aprites ekonomika: stikls ir perfekts aprites produkts

3.2.1. Stikls ir pastāvīgs, inerts materiāls, kas ir atkārtoti izmantojams un bezgalīgi pārstrādājams, nezaudējot tā īpašības.

3.2.2. Stikls ir videi draudzīga alternatīva daudzās jomās, kurās tiek izmantota plastmasa. Pārstrādes efektivitātes jomā tas ieņem pirmo vietu un tas pilnībā ir atkārtoti izmantojams. Stikls nodrošina pilnīgi apritīgu sistēmu. Tas ir vienīgais iepakojuma veids, kuram nav vajadzīgs plastmasas slānis vai ieklājums, tas nekad nekļūst veselībai kaitīgs un ir drošs kā pārtikas kvalitātes iepakojums neatkarīgi no tā pārstrādes reižu skaita, un tas ir vienīgais iepakojuma veids, kam piemīt šī īpašība. Stikls ir viens no visvairāk reciklētajiem iepakojuma materiāliem – 76 % no visa tirgu laistā stikla pašreiz tiek savākti reciklēšanai. Izmantojot reciklētu stiklu, tiek ietaupīta enerģija un samazinās CO₂ emisijas. Būtu jāturpina atbalstīt ES mēroga stimulus, ar kuriem ieinteresētās personas visā vērtību ķēdē, tostarp patērētāji, tiktu mudināti pārstrādāt arvien vairāk un labāk.

3.2.3. Būvniecības stikla nozarē reciklētā stikla apjoms pašlaik ir 26 % no ražošanā izmantotajiem izejmateriāliem (⁴). Reciklēšanu ir iespējams palielināt, uzlabojot veco logu un fasāžu stikla savākšanu, šķirošanu un attīrīšanu.

(³) *Furnace for the Future*: <https://feve.org/about-glass/furnace-for-the-future/>.

(⁴) *Glass for Europe – 2050: Flat glass in climate-neutral Europe – 2019*. <https://glassforeurope.com/wp-content/uploads/2020/01/flat-glass-climate-neutral-europe.pdf>.

3.2.4. Pienākot pirmās paaudzes fotoelementu ekspluatācijas beigām, var rasties jaunas iespējas rūpniecības politikas pārorientēšanai uz saules enerģiju un vērtīgu materiālu saglabāšanai Eiropā ar reciklēšanas palīdzību. Lai to atbalstītu, vajadzīga skaidra ES vīzija un politika.

3.3. Labbūtība

3.3.1. Stikls ir mums visapkārt. Mūsdienu dzīve bez tā nebūtu iespējama. Stikla nozare ir arī viena no senākajām nozarēm, un tai Eiropā ir dziļas vēsturiskas saknes dekoratīvā stikla, mākslas un kultūras jomā. Šī senā tradīcija ir veidojusi Eiropas zinātību, praksi un stikla ražošanas mākslu.

3.3.2. Mūsdienās stikls paver iespējas medicīnas tehnoloģiju, biotehnoloģijas un dzīvās dabas zinātņu inženierijas jomā. Stikls mūs aizsargā arī pret rentgenstarojumu (radioloģijā) un gamma stariem (kodolenerģētikā). Interjera dizainā izmantotais stikls un stikla elementi, piemēram, spoguļi, šķērssienu, balustrādes, galdi, plaukti un stikla gaismekļi uzlabo mūsu dzīves un biroju telpas.

3.3.3. Stikls aizsargā pārtikas un dzērienu kvalitāti un paildina to lietošanas termiņu. Stikla galda piederumi ir nepieciešami izsmalcinātām ēdienreizēm, un tie ir dzīvesstila aksesuāri. Stikla logi ļauj dabīgai gaismai ielūst mūsu mājās un birojos. Stikls ir izmantots mūsu mājas un biroja ierīcēs un elektroierīcēs, piemēram, cepeškrāšņu durvīs, vārīšanas virsmās, TV, datoru un viedtālrunu ekrānos.

3.4. Digitālā Eiropa

Eiropas ražotnes jau nodrošina visplānākā stikla pieejamību – tas tiek izmantots displejiem, viedtālruniem, planšetdatoriem un citiem (skārienjutīgiem) ekrāniem. Stikla šķiedras optiskie vadi un kabeļi nodrošina datu pārsūtīšanu lielos daudzumos un starp kontinentiem, kā arī elektronisko iekārtu un mikroshēmu mikrosavienojumus.

4. Stikla rūpniecība kā energoietilpīga nozare

4.1. Katru gadu krāsnis tiek atjaunotas un pielāgotas inovatīvām mazoglekļa tehnoloģijām, kas ir daudz energoefektīvākas. Enerģijas patēriņa samazināšana šajā nozarē turpinās, izmantojot atlikumsiltuma atgūšanas tehnoloģijas, organiskā Renkina cikla tehnoloģiju, palielinot stikla lausku izmantojumu un citas simbiotiskas tehnoloģijas. Jaunas enerģijas apsaimniekošanas sistēmas un tehnoloģijas, kas tiek ieviestas stikla ražotnēs, palīdz uzlabot energoefektivitāti.

4.2. Enerģijas izmantošanas samazināšana stikla nozarē ir norisinājusies gandrīz 100 gadu garumā, un pašlaik tā tuvojas termodinamiskajai robežai.

4.3. Tā kā CO₂ emisijas stikla rūpniecībā ir tieši saistītas ar izmantoto enerģiju, energoefektivitātes uzlabošanās atspoguļojas kā CO₂ emisiju samazināšanās. Šie uzlabojumi ir panākuši krasu CO₂ emisiju samazināšanu. Piemēram, Francijas stikla rūpniecībā, kura ir samērā diversificēta un komplicēta, CO₂ emisijas laikā no 1960. gada līdz 2010. gadam ir samazinājušās par 70 %.

4.4. Lai sekotu līdzi stikla rūpniecības jomā notiekošajam progresam salīdzinājumā ar citām energoietilpīgām nozarēm, mērķētāks atbalsts būtu jāveido gan šai nozarei kopumā, gan tās apakšnozarēm un katrai no dalībvalstīm.

4.5. Virzība uz klimatneitralitāti/oglekļneitralitāti

4.5.1. Stikla nozare ir gandrīz sasniegusi termodinamisko robežu, kas nozīmē, ka ar pašreizējo tehnoloģiju un dabas gāzes kā degvielas palīdzību būtiski CO₂ emisiju samazinājumi vairs nav iespējami. Ir vajadzīga enerģētikas pārkārtošana un jāpalielina stikla ražošanas apritīgums tajās jomās, kurās pastāv tāds potenciāls.

4.5.2. Zaļā elektroenerģija

Elektrifikācija ir vēl viena no daudzsolosām stikla ražošanas dekarbonizācijas iespējām. Demonstrējuma projekts – *Furnace for the Future* – pašlaik ir izstrādes posmā. Tā būs pirmā liela mēroga taras stikla hibrīdveida elektriskā krāsns pasaulē. Taras un saimniecības stikla apakšnozarēs pašlaik jau darbojas maza mēroga krāsnis, kas tiek darbinātas ar elektrību. Tieši tāpat kā ūdeņraža gadījumā, zaļās enerģijas kapacitāte vēl ir jāpildveido.

4.5.3. Zaļais ūdeņradis

Ūdeņradis ir ļoti daudzsološa dabas gāzes alternatīva. Stikla nozarē jau tiek izskatīta ūdeņraža krāšņu izmantošanas iespēja. Vēl paies vairāki gadi, līdz konkurētspējīgā vidē sāks darboties pirmā ar ūdeņradi darbināmā krāsns un pirms tiks nodrošināta ūdeņraža pietiekama ražošanas un transportēšanas jauda.

4.5.4. Apritīgums

Stiklu kausējot krāsnīs ar dabasgāzes palīdzību, līdz pat 80 % CO₂ emisiju rodas, sadegot dabasgāzei, un 20 % emisiju rada jaunās izejvielas. Aizstājot jaunās izejvielas ar reciklētu stiklu (stikla lauskām), nav nepieciešams iegūt jaunmateriālus, samazinās atkritumu daudzums un CO₂ emisijas, kā arī tiek ietaupīta enerģija. Stikla aprites ciklu ir iespējams noslēgt⁽⁵⁾ un stiklu pēc patēriņa reciklēt lielākā apjomā. Gan būvniecības, gan autobūves apakšnozarēs tiek izmēģinātas vairākas iniciatīvas un modeļi stikla savākšanas uzlabošanai. Būtu jāparedz stikla un stiklojuma iepriekšēja demontāža no ēkām pirms nojaukšanas un jāizvirza dažādu materiālu savākšanas mērķis, lai papildinātu vispārīgo mērķi attiecībā uz būvgružiem un ēku nojaukšanas atkritumiem, kas ir neefektīvs attiecībā uz tādiem viegliem materiāliem kā stikls. Ir vajadzīgas dalītas savākšanas sistēmas, lai nodrošinātu augstu kvalitāti tā, ka stikla ražojumos var izmantot augstu reciklētā materiāla saturu.

4.5.5. Šķēršļi un problēmas

Enerģijas pārkārtošanas dēļ palielināsies darbības izmaksas un kapitāla prasības. Ar ES politiku būtu jāatbalsta ieguldījumi rūpniecībā, lai šī pārkārtošanās būtu iespējama, un jānodrošina, lai rūpniecība netiktu pakļauta negodīgai konkurencei, kas rodas ārpus ES tirgus. Turklāt jārikojas ir tagad, jo krāšņu dzīves ilgums ir no 10 līdz 15 gadiem (taras stikls) un no 15 līdz 20 gadiem (lokšņu stikls). Līdz izšķirošajam 2050. gada termiņam tās ir tikai divas krāšņu paaudzes.

5. Stikla rūpniecība ES politikā

5.1. Zaļā atveseļošana: zaļais kurss, ES renovācijas vilnis, prasība pēc atjaunojamo energoresursu lielākas izmantošanas, ilgtspējīga transporta politika un aprites ekonomikas iniciatīvas varētu kļūt par efektīviem mazoglekļa stikla produktu ražošanas dzinējspēkiem.

5.2. Jauni enerģijas avoti: atbalstīt un veidot atjaunojamo energoresursu kapacitāti zaļajai elektroenerģijai un zaļajam ūdeņradim un nodrošināt biogāzes pieejamību. Atbalsts vēja un saules enerģijai energoresursu struktūrā.

5.3. Pētniecība un izstrāde: palielināt publisko atbalstu un finansējumu pētniecībai un izstrādei, kā arī demonstrējumu projektiem⁽⁶⁾, piemēram, no ETS inovācijas fonda, ar mērķi dekarbonizēt ražošanu un pilnveidot krāšņu energoefektivitāti. Pirmajā uzaicinājuma kārtā pieteikumi uz fonda līdzekļiem ievērojami pārsniedza parakstīšanās limitu, un sagaidāms, ka tas notiks arī turpmākajos uzaicinājumos.

5.4. Ieiešana tirgū: mehānismi, ar ko atbalstīt mazoglekļa stikla produktu ienākšanu tirgū, ir nepieciešami, lai nodrošinātu mazoglekļa ražošanā ieguldīto investīciju atdevi. Atbalsts plastmasas aizstāšanai ar ilgtspējīgām stikla alternatīvām mazumtirdzniecībā, mājās, viesmīlības nozarē, līdznešanai paredzēto maltīšu un patērēšanai ārpus mājas paredzētu ēdienu un dzērienu iesaiņošanai. Atbalsta mērķis ir veicināt pāreju no lineāras uz aprites ekonomikas sistēmu.

5.5. Renovācijas vilnis: atbalsts renovācijas viļņa pasākumiem, kuri var rosināt izmantot produktus, kas nesatur CO₂, lai palielinātu energoefektivitāti un atjaunojamo resursu izmantojumu gan būvniecības, gan transporta jomā. Paaugstināt energoefektivitātes mērķi un padarīt to saistošu ES līmenī, lai veicinātu publisko ēku renovāciju un paaugstinātu ieceru līmeni energotaupības saistību jomā. Veicināt ēku renovācijai pieejamā finansējuma palielināšanu ar dažādu instrumentu, tostarp ar jaunā Sociālā klimata fonda, palīdzību.

5.6. Ilgtspējīgs transports: transporta jomā atbalstīt strauju pāreju uz viediem un klimatneitrāliem automobiļiem un sabiedriskā transporta sistēmu paplašināšanu. Šajā saistībā svarīga loma ir arī augsto tehnoloģiju stiklam.

⁽⁵⁾ *Close the Glass Loop*: <https://closetheglassloop.eu/>.

⁽⁶⁾ Stikla nozarei ir vairākas dekarbonizācijas stratēģijas, piemēram, pāreja uz atjaunojamiem energoresursiem, energoefektivitātes pasākumi, mazoglekļa izejvielas, reciklēta stikla izmantošana, transports un loģistika.

5.7. Ilgtspējīgs iepakojums: lai samazinātu atkarību no fosilā kurināmā importa, neapstrādātu jaunmateriālu ieguvu un resursu izsmelšanu, atbalstīt pāreju no nelineāriem materiāliem uz pilnībā apritīgu, atkārtoti izmantojamu un reciklējamu stiklu.

5.8. Apritīgums: atbalstīt dalītas savākšanas un reciklēšanas infrastruktūru, spēju veidošanu un tehnoloģijas, kuru mērķis ir maksimāli paaugstināt lietota stikla kvantitāti un kvalitāti reciklēšanai noslēgtā lokā un pārstrādei jaunos stikla produktos. Mudināt sadarbības nolūkā veidot tādas publiskā un privātā sektora vērtības ķēžu partnerības kā, piemēram, taras stikla platforma *Close the Glass Loop* (⁷).

5.8.1. Lai izmantotu būvniecības stikla potenciālu pēc tā kalpošanas laika beigām, īpaši aktīvi jāstrādā būvniecības, tostarp ēku nojaukšanā radušos atkritumu, jomā.

5.8.2. Ir pierādīts, ka augsts stikla iepakojuma atkalizmantošanas līmenis un augsts stikla iepakojuma reciklēšanas rādītājs palīdz samazināt iepakojuma sistēmu ietekmi uz vidi un palielināt resursu izmantošanas efektivitāti. Lai panāktu augstus atkalizmantošanas un reciklēšanas rādītājus, papildus paplašinātas ražotāja atbildības shēmām attiecībā uz vienreizlietojamu stikla iepakojumu nozare ir ieviesusi brīvprātīgas iepakojuma depozīta sistēmas atkalizmantojamam stikla iepakojumam, un dažas Eiropas Ekonomikas zonas (EEZ) dalībvalstis ir ieviesušas obligātās iepakojuma depozīta atmaksas sistēmas vienreizlietojamam dzērienu iepakojumam. Lai gan obligātās iepakojuma depozīta atmaksas sistēmas vienreizlietojamam iepakojumam tiek uzskatītas par efektīvu līdzekli, kā novērst piedrozījumu un sasniegt augstus dzērienu iepakojuma reciklēšanas rādītājus, EESK uzskata, ka iepakojuma depozīta atmaksas sistēma vienreizlietojamai citai stikla tarai (ne tikai dzērienu iepakojumam) nav saderīga ar labi funkcionējošajām paplašinātās ražotāja atbildības shēmām, kuras savākšanas un reciklēšanas sistēmā ir atzītas par lietderīgām un ļāvušas sasniegt ļoti augstus reciklēšanas rādītājus.

5.8.3. Attiecībā uz taras stiklu, kas nav atkārtoti uzpildāms, jāatbalsta plašākas to ražotāju atbildības shēmas, kuri var savākt stiklu vairumā. Gan vides, gan ekonomisko apsvērumu ziņā tās ir daudz efektīvākas par vienreizējā iepakojuma depozīta sistēmām.

5.9. Digitalizācija: ar efektīvu ES industriālo politiku un ekosistēmu attīstīšanas palīdzību atbalstīt tās nozares un darba ņēmējus, kas paver iespēju veidot digitālu Eiropu (optiskie kabeli, skārienjutīgi ekrāni, sensori), ņemot vērā visus iepriekšminētos izaicinājumus un dažādu stikla rūpniecības apakšnozaru īpatnības.

5.10. Eiropas tirgus konkurētspējas nodrošināšana

5.10.1. Enerģētikas pārkārtošanai stikla nozarē būs vajadzīgs laiks, un pārejas posmā ļoti augstās un joprojām augošās enerģijas izmaksas stikla nozarē rada ārkārtīgi saspringtu situāciju; atkarībā no produktu veida un cenu svārstībām tās šobrīd ir aptuveni 25–30 % no stikla ražošanas izmaksām.

5.10.2. Valsts atbalsts

Visām stikla rūpniecības apakšnozarēm vajadzētu būt iespējai izmantot kapitālizdevumiem un pamatdarbības izdevumiem paredzētos atbalsta instrumentus, piemēram, tādas kā Modernizācijas fonds, ES struktūrfondi un ETS inovāciju fonds. Stikla nozare būtu jāatbrīvo no Enerģijas nodokļu direktīvas piemērošanas, taču jāiekļauj grupu atbrīvojumā attiecībā uz elektroenerģijas kompensācijas maksājumiem, un uz to būtu jāattiecinā līgumi par oglekļa cenas starpību, lai nozare varētu investēt zemu CO₂ emisiju ražošanas procesos. It īpaši speciālais stikls būtu jāiekļauj klimata jomā paredzētā valsts atbalsta sarakstā.

5.10.3. Konkurētspēja pasaules mērogā

5.10.3.1. Ar iedarbīgiem tirdzniecības politikas instrumentiem ir nekavējoties jāvēršas pret negodīgiem trešo valstu tirdzniecības paņēmieniem.

5.10.3.2. Nepārtraukta pavadiena stikla šķiedras sektors ir cietis no tirgus kropļojumiem, kuru cēlonis ir subsidētas stikla šķiedras imports no Āzijas par dempinga cenām. Steidzami ir jāveic pretapiešanas pasākumi, piemēram, pret importu no Ēģiptes un Bahreinas.

(⁷) *Close the Glass Loop*: <https://closetheglassloop.eu/>.

5.10.3.3. Arī vējstikla ražošanas nozari, kas apgādā autobūves nozari, skar sīva konkurence pārsvarā ar Ķīnas ražotājiem. Zemāki vides un CO₂ emisiju standarti kopā ar zemākām algām un sliktākiem darba apstākļiem rada negodīgu konkurenci, kas var likt Eiropas automobiļu komplektētājiem palielināt importu no Austrumāzijas, kas kopumā radītu vairāk CO₂ emisiju.

5.10.3.4. Eiropa ir vadošā stikla iepakojuma ražotāja pasaulē. Šī nozare apkalpo nozīmīgo Eiropas Savienības pārtikas un dzērienu nozari, kas ir vislielākā nozare Eiropas Savienībā. Stikla nozare dod ieguldījumu arī ārējā tirdzniecībā, un ir aprēķināts, ka stikla tarā ir iepakoti vai varētu tikt iepakoti produkti 250 miljardu EUR vērtībā. Līdz ar to stikls ES eksporta jomā rada vairāk papildienākumu nekā plastmasas sveķi un granulas, organiskie ķīmiskie savienojumi un gaisa kuģi.

5.11. *Nodrošināt taisnīgu pārkārtošanos*

Būtu jāveicina un jāatbalsta mūžizglītība un apmācība, lai darbspēks varētu pielāgoties jaunajām tehnoloģijām un procesiem un lai palielinātos darbavietas drošība gan nozares iekšienē, gan plašākā darba tirgū. Strādājošie būtu jāiesaista pārkārtošanās procesā un tāpēc ar ES tiesību aktiem būtu jāatbalsta sociālais dialogs visos līmeņos.

5.12. *Tiesību aktu stabilitāte un noteiktība*

5.12.1. Oglekļa emisiju pārvirze: efektīvi oglekļa emisiju pārvirzes novēršanas pasākumi ar emisijas kvotu tirdzniecības sistēmas palīdzību būtu jāsauglabā, lai atbalstītu nozari pārejas posmā virzībā uz ES klimatneitralitātes mērķi un radītu un saglabātu vienlīdzīgus konkurences apstākļus Eiropas un starptautiskajā līmenī.

5.12.2. Oglekļa ievēkorekcijas mehānisms: EESK atbalsta uzmanīgu oglekļa ievēkorekcijas mehānisma ieviešanu saskaņā ar PTO noteikumiem, taču tajā būtu jāiekļauj risinājums attiecībā uz eksportu un ar to būtu jāpapildina kvotu bezmaksas iedale uzņēmumiem, kas pilnībā atbilst kritērijiem, vismaz līdz 2030. gadam, lai uzņēmumi varētu koncentrēties uz ieguldījumiem mazoglekļa risinājumos un novērtēt oglekļa ievēkorekcijas mehānisma efektivitāti.

5.12.3. Taksonomija: Komiteja atzinīgi vērtē darbu pie ES taksonomijas tiesību aktu kopuma, kura mērķis ir privāto finansējumu novirzīt ilgtspējīgām darbībām, tomēr uzskata, ka jāņem vērā stikla ražošanas loma un tās ieguldījums pasākumos, kuri vērsti uz pielāgošanos klimata pārmaiņām un uz to mazināšanu.

5.12.4. Apmērījums: Komiteja atzinīgi vērtē rīcības plānu pārejai uz aprites ekonomiku un aicina stiklu pilnībā atzīt par pastāvīgu materiālu, kas mūsu ekonomikā arī turpmāk ir produktīvs faktors, un neierobežoti atbalstīt iniciatīvas stikla apritīguma veicināšanai.

5.12.5. Gatavi mērķrādītājam 55 %: šis tiesību aktu kopums tika publiskots šā atzinuma izstrādes laikā. Tajā ierosināts grozīt kādu duci esošo priekšlikumu (Emisijas kvotu tirdzniecības sistēmas direktīvu, Enerģijas nodokļu direktīvu, Atjaunojamo energoresursu direktīvu u. c.) un ierosināti daži jauni priekšlikumi (piemēram, par oglekļa ievēkorekcijas mehānismu). Komiteja aicina Komisiju rūpīgi izvērtēt minētā tiesību aktu kopuma ietekmi uz stikla nozari. Ņemot vērā daudzās dažādās jomās ieviesto izmaiņu apmēru, ir izšķiroši svarīgi nodrošināt dažādu tiesību aktu saskaņotību un izvairīties no iespējamiem konfliktiem. Ar minēto tiesību aktu kopumu nozare būtu jāatbalsta enerģētikas pārkārtošanā, vienlaikus nodrošinot vienlīdzīgus konkurences apstākļus ar konkurentiem ārpus ES, kuriem nav jāsedz tikpat lielas oglekļa izmaksas.

Briselē, 2021. gada 21. oktobrī

*Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejas
priekšsēdētāja
Christa SCHWENG*

Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejas atzinums par tematu “ES mobilitātes stratēģija un ES rūpniecības vērtību ķēdes: ekosistēmu pieeja autobūves jomā”**(pašiniciatīvas atzinums)**

(2022/C 105/05)

Ziņotājs: **Arnaud SCHWARTZ**Līdzziņotāja: **Monika SITÁROVÁ**

Pilnsapulces lēmums	25.3.2021.
Juridiskais pamats	Reglamenta 32. panta 2. punkts Pašiniciatīvas atzinums
Atbildīgā specializētā nodaļa	Rūpniecības pārmaiņu konsultatīvā komisija (CCMI)
Pieņemts specializētās nodaļas sanāksmē	29.9.2021.
Pieņemts plenārsesijā	20.10.2021.
Plenārsesija Nr.	564
Balsojuma rezultāts (par/pre/atturas)	235/1/5

1. Secinājumi un ieteikumi

1.1. EESK uzskata, ka Eiropas autobūves ekosistēma var kļūt par līderi ilgtspējīgas mobilitātes risinājumu izstrādē un ieviešanā. Tāpēc autobūves ekosistēmai ir aktīvi jāizstrādā stratēģijas, lai piedalītos nemitīgo revolucionāro pavērsienu un megatendenču veidošanā Eiropas autobūves nozarē.

1.2. EESK vēlas – nolūkā līdz 2050. gadam samazināt transporta emisijas par 90 % –, lai ES censtos panākt visu transporta veidu ilgtspēju, vienlaikus nodrošinot, ka ES iedzīvotājiem ir plaši pieejamas un pieklūstamas ilgtspējīgas alternatīvas. Šo mērķi var sasniegt ar pārdomātu spēka pārvadu kombināciju, kas nodrošinātu līdzsvaru starp vides aizsardzību, atjaunojamo energoresursu efektīvu izmantošanu, ekonomisko dzīvotspēju un pieņemamību patērētājiem, vienlaikus ievērojot tehnoloģiju neitralitātes principu.

1.3. EESK stingri uzsver, ka individuālajai mobilitātei arī turpmāk jābūt pieejamai un cenas ziņā pieklūstamai visiem, it īpaši svārstīgs dalībniekiem, kuri ikdienā pārvietojas bez piekļuves kvalitatīvam sabiedriskajam transportam vai citiem mobilitātes risinājumiem. Par katru cenu jāizvairās no sabiedrības polarizācijas starp tiem, kuri var atļauties iegādāties videi nekaitīgu automašīnu, un tiem, kuri to nevar. Šajā saistībā EESK brīdina, ka papildu ETS sistēmas ieviešana transporta nozarē varētu mazināt sabiedrības atbalstu autotransporta defosilizācijai, ja iedzīvotāju grupas ar zemākiem ienākumiem un tie, kuru iztika ir atkarīga no autotransporta, nesaņem pienācīgu kompensāciju.

1.4. EESK norāda, ka Eiropas autobūves nozare vienmēr ir bijusi pasaules līdere un izaugsmes un nodarbinātības virzītājspēks. Pārejot uz digitalizētas un dekarbonizētas autotransporta sistēmas paradigmu, tai būtu jā saglabā šī pozīcija un jāattīsta pārveides ceļi, kas tai ļautu tikt galā ar pašreizējām problemātiskajām tendencēm nozarē. Tas jādara, izmantojot savas priekšrocības tehnoloģiju jomā, kvalificēto darbaspēku, pasaules līmeņa inženieriju, prasīgus patērētājus, augsti attīstītas piegādes ķēdes, spēcīgu MVU kultūru un konstruktīvas darba attiecības.

1.5. Svarīga projekta visas Eiropas interesēs (IPCEI) sekmīga uzsākšana attiecībā uz akumulatoriem ir pierādījusi, ka publisko un privāto resursu apvienošana nepārprotami palīdz stiprināt autobūves piegādes ķēdi. Tāpēc EESK ir pārliecināta, ka šajā nozarē vajadzētu vairāk IPCEI, piemēram, attiecībā uz ūdeņradi (sagatavošanā), automatizētām un tīklam pieslēgtām automašīnām, aprites ekonomiku, izejvielām u. c. Ir jā rīkojas drosmīgi, lai novērstu problemātiskos posmus pusvadītāju

piegādē, un otra IPCEI izveide attiecībā uz pusvadītājiem palīdzētu risināt šo problēmu.

1.6. EESK vēlas, lai ES atbalstītu vienlīdzīgu konkurences apstākļus visā pasaulē. Eiropai ir jātiecas saglabāt savu spēcīgo eksporta pozīciju autobūves nozarē. Tādēļ ir jāveic pasākumi, lai:

- censtos panākt savstarpīgumu tirdzniecības attiecībās (piekļuve tirgum, publiskais iepirkums, ieguldījumi, intelektuālā īpašuma tiesību ievērošana, subsīdijas),
- noslēgtu divpusējus brīvās tirdzniecības nolīgumus (ietverot sadaļu par autobūvi/autotransportu),
- cīnītos pret negodīgu tirdzniecības praksi (subsīdijas, divpusēji brīvās tirdzniecības nolīgumi, oglekļa cenu atšķirības, sociālais un vides dempings),
- veicinātu starptautisku sadarbību tīru automobiļu un zema oglekļa satura degvielas tehnoloģiju jomā.

1.7. Autobūves nozares pārveide ievērojami ietekmēs vajadzīgo darbvietu daudzumu un kvalitāti. Tādēļ ir nepieciešama aktīva darba tirgus politika, lai saglabātu darbaspēka nodarbināmību, izmantojot, piemēram, kvalifikācijas celšanas un pārkvalificēšanās iniciatīvas (tādas kā Autobūves prasmju aliance), lai darba ņēmēji varētu apgūt nākotnes vajadzībām atbilstošas prasmes. Attiecībā uz darbiniekiem, kuriem jāpamet nozare, ir jānodrošina netraucēta pāreja uz citu darbu (papildus priekšlaicīgas pensionēšanās shēmām).

1.8. EESK aicina skaidri kartēt nozares digitālās un zaļās pārkārtošanās ietekmi, lai noteiktu visvairāk apdraudētos reģionus un tās piegādes ķēdes daļas, kuras visvairāk ir pakļautas riskam. Turklāt, ņemot vērā visus attiecīgos aprites cikla posmus, ir jāuzrauga mainīgais pēdas nospiedums, ko nozarē rada dekarbonizācija un digitalizācija. Tā kā problēmas, kas jārisina autobūves piegādes ķēdē, ir milzīgas, EESK uzskata, ka ir obligāti jāizveido nozares taisnīgas pārkārtošanās mehānisms, lai ieviestu nepieciešamos papildu pasākumus ar mērķi novērst sociālos traucējumus un nodrošināt sociāli atbildīgu pārkārtošanos.

2. Vispārīgas piezīmes

Pašreizējā situācija

2.1. Autobūves nozare vienmēr ir bijusi **Eiropas Savienības rūpniecības stūrakmens**, un tai ir ievērojamas saiknes ar tādām augšupējām nozarēm kā tērauds, ķīmiskās vielas un tekstilizstrādājumi, kā arī ar tādām lejupējām nozarēm kā IKT, remontdarbi, degvielas, smērvielas un mobilitātes pakalpojumi. Nozare veido vairāk nekā 8 % no ES IKP, 28 % no kopējiem ES izdevumiem pētniecībai un izstrādei, un tās eksports rada lielu tirdzniecības pārpalikumu. Taču Eiropas autobūves nozares nākotne būs atkarīga no tā, kā tā spēs veikt būtiskus pielāgojumus, kas vajadzīgi, lai risinātu nepieredzētās problēmas, ar kurām tā pašlaik saskaras.

2.2. Eiropas autobūves nozare atrodas **radikālas jaunas paradigmas krustcelēs**, kas izriet no sarežģītās pārejas uz digitālo un zaļo ekonomiku. Komisija 2018. gada 28. novembrī pieņēma ilgtermiņa redzējumu par klimatneitrālu ekonomiku līdz 2050. gadam. Tika konstatēts, ka šajā pārejā liela nozīme ir transporta nozarei. Eiropas zaļais kurss, kas tika paziņots 2019. gada decembrī, nosaka stratēģisko satvaru klimatneitralitātes sasniegšanai. Tajā pausts aicinājums līdz 2050. gadam par 90 % samazināt transporta radītās emisijas. Šajā saistībā ES ir nolēmusi pārskatīt savu 2030. gada siltumnīcefekta gāzu emisiju samazināšanas mērķi vismaz līdz –55 %. Lai šo mērķi sasniegtu, Komisija 2021. gada 14. jūlijā nāca klajā ar dokumentu kopumu "*Fit for 55*", kurā tiek pārskatīta Kopīgo centienu regula, Direktīva par alternatīvo degvielu infrastruktūras ieviešanu un Regula par CO₂ emisiju standartu noteikšanu.

2.3. Pāreja no fosilā kurināmā uz mazoglekļa enerģiju, kā arī pāreja no pievienotās vērtības radīšanas automobiļu masveida ražošanā uz mobilitātes pakalpojumu sniegšanu radīs pamatīgus **satricinājumus nozarei**, daudzajiem MVU tās sarežģītās piegādes ķēdēs un 13,8 miljoniem nozares darba ņēmēju. Tāpēc lielais izaicinājums ir šo pārkārtošanos uz nulles emisijām pārvaldīt sociāli pieņemamā veidā.

Traucējošas megatendences

2.4. **Globalizācija.** Kamēr nobriedušos tirgos pārdošana palēninās, automobiļu pārdošana pieaug jaunajos tirgos. Tā rezultātā ekonomikas smaguma centrs pārvietojas no ES un ASV uz Āziju. Patlaban Ķīna saražo 26 miljonus automobiļu gadā salīdzinājumā ar 22 miljoniem automobiļu, kas tiek saražoti ES. Ķīna ir arī viena no pirmajām, kas sāka ražot elektriskos transportlīdzekļus, un tai ir nobriedusi akumulatoru ražošanas nozare. Japāna un Koreja arī ir vadībā akumulatoru jomā, un tās ir īpaši spēcīgas attiecībā uz pusvadītājiem. Eiropai ir arī problemātiska piekļuve ētiski iegūtām izejvielām, piemēram, litijam un kobaltam ⁽¹⁾. Turklāt autobūves nozarē ir jāņem vērā pieaugoša ģeopolitiskā spriedze.

2.5. **Ilgspējīgas attīstības izaicinājums.** Saskaņā ar redzējumu, kas izklāstīts ES Ilgtspējīgas un viedas mobilitātes stratēģijā, līdz 2030. gadam uz Eiropas ceļiem būs vismaz 30 miljoni bezemisiju automobiļu. ES Komisija 14. jūlijā ierosināja noteikt, ka no 2035. gada būs atļauts tirgot tikai bezemisiju transportlīdzekļus. Tam būs nepieciešams straujš bezemisiju transportlīdzekļu īpatsvara pieaugums (no 0,2 % pašlaik līdz 11–14 % 2030. gadā) ⁽²⁾. Īstenojot zaļā kursa mērķus, tiks radītas iniciatora priekšrocības un veicināta Eiropas vadošā loma mazoglekļa tehnoloģiju jomā un tās globālā konkurētspēja. Tas nozīmē arī apjomīgus ieguldījumus alternatīvu transmisiju veidu (akumulatora–elektrisko, hibrīda, ūdeņraža) un defosilizētu degvielu izstrādē ierastajai transmisijai, jo šādi transportlīdzekļi vēl ilgi būs pieejami. Šādu spēka pārvaldi un degvielu plašāka ieviešana ātrums ir atkarīgs no veicinoša tiesiskā regulējuma un šādu ieguldījumu atmaksāšanās ilguma. ES Ilgtspējīgas un viedas mobilitātes stratēģijā ir atzīta nepieciešamība visus transporta veidus padarīt ilgtspējīgākus. Saskaņā ar šo pieeju ir nepieciešama plašāka mazemisiju un bezemisiju transportlīdzekļu ieviešana, kā arī atjaunojamās degvielas un mazoglekļa degvielu plašāka izmantošana autoceļu, ūdens un gaisa transportā.

2.6. **Patērētāju domāšanas veida maiņa** Paradumi mobilitātes jomā mainās. Jaunā patērētāju paaudze ir mazāk ieinteresēta automašīnas iegādē, jo daudzi dzīvo pilsētu teritorijās, kurās ir labi izveidotas sabiedriskā transporta sistēmas. Tā vietā, lai iegādātos automašīnu, viņi meklēs citu mobilitātes risinājumu (automašīnas koplietošana, autovadītāja izsaukšana, mikromobilitāte). Pandēmija ir pastiprinājusi arī citas tendences, kas jau bija manāmas, piemēram, iepirkšanas tiešsaistē, attālināto darbu, videokonferences, piegādes pakalpojumus. To rezultātā samazināsies personīgo automašīnu mobilitāte, taču palielināsies vieglo tirdzniecības furgonu lietojums.

2.7. **Lielāka savienojamība.** Digitālo tehnoloģiju mērķis ir ļaut automašīnām kļūt gandrīz pastāvīgi savienotām. Tas varētu radīt ievērojamu potenciālu jauniem, uz datiem balstītiem uzņēmējdarbības modeļiem. Viedie automobiļi būtu aprīkoti ar aktīvām drošības funkcijām, informatīvi izklaidējošām sistēmām, satiksmes informācijas pakalpojumiem, sakariem starp transportlīdzekļiem un infrastruktūru utt.

2.8. **Pakāpeniska automobiļu automatizācija.** Virzība uz pašbraucošām automašīnām novedīs pie arvien lielāka skaita autonomo transportlīdzekļu funkciju. Automatizētai braukšanai būtu vajadzīgi milzīgi ieguldījumi programmatūrā, sakaru tīklos un aparatūrā (radari, lidari, transponderi). Tas arī rada daudzas problēmas saistībā ar uzticamību, tiesisko regulējumu, cenu, ceļu aprīkojumu un saistībām.

2.9. **Ražošanas digitalizācija.** Autobūves nozare radīja konveijeru (*Ford*), taupīgas ražošanas principus (*Toyota*) un globalizētas ražošanas platformas (*VW*). Pašlaik tā pieņem 4. paaudzes rūpniecības principus ar progresīvu robotizāciju, digitāli integrētām piegādes ķēdēm, progresīvām ražošanas sistēmām un aditīvo ražošanu.

Zaļās un digitālās pārkārtošanās sekas

2.10. Mazāka, digitalizēta un dekarbonizēta autobūves nozare radīs **milzīgas problēmas nodarbinātības ziņā**. Uzplādējamiem transportlīdzekļiem ir mazāk sastāvdaļu, tos ir vienkāršāk ražot un vismaz 36 % no to pievienotās vērtības nodrošina akumulatori. Pamatojoties uz ekstrapolāciju no pētījuma, ko nesē veica Vācijas *IFO* institūts, ES tradicionālo spēka pārvaldi vērtību ķēdē tiks apdraudēti 620 000 darbvietu. Risinājumus daļēji sniedz, piemēram, (priekšlaicīga) pensionēšanās ⁽³⁾ vai, plašākā mērā, radikālas izmaiņas darba nākotnē ⁽⁴⁾. No otras puses, šī pārkārtošanās radīs jaunas darbvietas saistītajās nozarēs, piemēram, energoelektronikā, viedtīklos, ceļu un uzlādes infrastruktūrā, akumulatoru ražošanā, jaunos materiālos un alternatīvās degvielas spēka pārvados.

⁽¹⁾ https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/lv/ip_20_2312

⁽²⁾ Komisijas dienestu darba dokuments, Ilgtspējīga un vieda mobilitāte, SWD(2020)331, 248. lpp.

⁽³⁾ *Dr. Oliver Falck, Dr. Nina Czernich, "Auswirkungen der vermehrten Produktion elektrisch betriebener Pkw auf die Beschäftigung in Deutschland", ifo Institut, 2021. gada maijs; https://www.ifo.de/DocDL/ifoStudie-2021_Elektromobilitaet-Beschaeftigung.pdf.*

⁽⁴⁾ <https://eeb.org/library/escaping-the-growth-and-jobs-treadmill/>

2.11. **Konsolidācijas tendence, stratēģiskas alianses** (piemēram, *Stellantis*, alianses starp *BMW* un *Mercedes* un starp *VW* un *Ford*), lai apvienotu pētniecību un izstrādi jaunu spēka pārvadu jomā un kombinētu komponentu iegādi. Šīs apvienošanās un alianses vienmēr novedīs pie jaunām uzņēmumu stratēģijām, rūpnieciskā pēdas nospieduma pārskatīšanas, ārpakalpojumu izmantošanas reģionos ar zemākām darbaspēka izmaksām, darbvietu samazināšanas shēmām un lielāka spiediena uz piegādātājiem. Turklāt nobriedušu uzņēmumu atdalīšana ļauj uzņēmumiem koncentrēt resursus uz jaunajiem spēka pārvadiem.

2.12. **Robežu izplūšana starp autobūvi un IT nozari.** Informācijas tehnoloģijas ietekmēs visus piegādes ķēdes posmus. Dati kļūs par jaunu izejmateriālu un ieņēmumu avotu. Notiek globāla nozares pārkārtošana, kuras gaitā nozarē iesaistās jauni dalībnieki: mobilitātes pakalpojumu sniedzēji (*Uber*), IT milži (*Google*, *Apple*, *Baidu*), mikroshēmu ražotāji (*Intel*, *NXP*, *STM*), akumulatoru ražotāji (*Panasonic*, *CATL*, *LG*), jauni oriģinālā aprīkojuma ražotāji (*Tesla*).

2.13. **Pievienotā vērtība varētu novirzīties no autobūves nozares pamata (oriģinālā aprīkojuma ražotāji)** uz citām piegādes ķēdes daļām, jo, samazinoties mehānisko elementu pievienotajai vērtībai, informācijas tehnoloģiju īpatsvars procentos no pievienotās vērtības tikai palielināsies.

2.14. Visticamāk, ka arvien lielāka pievienotā vērtība tiks radīta mobilitātes pakalpojumos, piemēram, autovadītāja izsaukšanā, braucieni koplietošanā, automobiļu koplietošanā un daudzos digitālajos pakalpojumos, piemēram, navigācijas lietotnēs, informatīvi izklaidējošās sistēmās, reklāmā un progresīvās vadītāja palīgsistēmās. Tas radīs jaunus uzņēmējdarbības modeļus – oriģinālā aprīkojuma ražotāji automobiļu nozari uzskata par 100 miljonu transportlīdzekļu tirgu, savukārt digitālās platformas uz to raugās kā uz tirgu, kurā katru gadu var pārdot 10 triljonus jūdžu.

2.15. **Nozares darbvietu struktūra pilnībā mainīsies.** Būs nepieciešamas jaunas prasmes un pieredze (elektronika, elektroķīmija, jauni materiāli, informācijas tehnoloģijas), vienlaikus samazinoties pieprasījumam pēc tradicionālajām mehāniskajām prasmēm. Svarīgs autobūves nozares uzdevums būs nodrošināt darbaspēkam šādu prasmju apguvi.

2.16. Visas iepriekš minētās megatendences cita citu pastiprinās. Lai gan pastāv plaša vienprātība par to, ka ir sākušās būtiskas izmaiņas, visām ieinteresētajām personām par prioritāti jāizvirza pakāpeniskums sociālajā pārejā uz dekarbonizētu transportu, organizējot taisnīgu pārkārtošanos. Ilgtspējīgai mobilitātei jābūt cenas ziņā pieejamai visiem, lai to varētu akceptēt.

3. Laba pārkārtošanās nodrošināšana

Vide: virzība uz ilgtspēju

3.1. Lai līdz 2050. gadam samazinātu transporta emisijas par 90 %, Eiropas Savienībai būtu jācenšas panākt visu transporta veidu ilgtspēju, vienlaikus nodrošinot, ka ES iedzīvotājiem ir plaši pieejamas un piekļūstamas ilgtspējīgas alternatīvas. Šo mērķi var sasniegt ar pārdomātu spēka pārvadu kombināciju, kas nodrošinātu līdzsvaru starp vides aizsardzību, atjaunojamo energoresursu efektīvu izmantošanu, ekonomisko dzīvotspēju un atbalstu patērētāju vidū, vienlaikus ievērojot tehnoloģiju neitralitātes principu. Šajā nolūkā ir jākombinē dažādas stratēģijas:

— CO₂ emisiju samazināšana, transportlīdzeklim pārvietojoties (*tank-to-wheel*) (48V, hibīdi, elektroenerģija, ūdeņradis, efektīvāki iekšdedzes dzinēji u. c.),

— CO₂ emisiju samazināšana no degvielas ieguves līdz patēriņam (*well-to-wheel*). Ir jāatbalsta tādu e-degvielu un biodegvielu izstrāde, kas atbilst ANO ilgtspējīgas attīstības mērķiem un Direktīvā par no atjaunojamajiem energoresursiem iegūtas enerģijas izmantošanas veicināšanu⁽³⁾ noteiktajiem ilgtspējas kritērijiem, lai nepieļautu ietekmi uz zemes izmantošanu, bioloģisko daudzveidību un mežiem,

— koordinēta stratēģija tūrām pilsētām (piemēram, dekarbonizējot vietējo (pēdējā kilometra) transportu, inovatīvi mikromobilitātes risinājumi, intermodāla ceļošaja),

⁽³⁾ Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva (ES) 2018/2001 (2018. gada 11. decembris) par no atjaunojamajiem energoresursiem iegūtas enerģijas izmantošanas veicināšanu (OV L 328, 21.12.2018., 82. lpp.).

- aprites cikla emisiju samazināšana (ražošana un pārstrāde),
- emisiju intensitātes samazināšana transporta nozarē (inteliģentie transporta risinājumi, kopīga mobilitāte). Katras transporta vajadzības gadījumā jābūt pieejamam ilgtspējīgam mobilitātes risinājumam (tālsatiksmes kravu pārvadājumi, izmantojot biodegvielu un sintētisko degvielu/ūdeņradi, akumulatoru elektriskie spēka pārvadi pēdējā kilometra piegādei pilsētās), ievērojot tehnoloģiskās neitralitātes principu,
- modernizācijas veicināšana, aizstājot iekšdedzes motoru ar elektromotoru vai papildinot (hibrīds) ar rumbas motoriem,
- jauno automobiļu svara samazināšana ⁽⁶⁾.

3.2. Komisija plāno izveidot ETS papildsistēmu autotransportam un ēkām. Cenas noteikšana autotransporta emisijām būs pielīdzināma degvielas aplikšanai ar nodokli (taču ar kvalificētu vairākumu). Ieņēmumi tiks izmantoti, lai nodrošinātu kompensāciju tiem, kuri darba vai alternatīvu transporta iespēju trūkuma dēļ ir atkarīgi no transportlīdzekļiem ar iekšdedzes dzinēju. Tā kā šāda kompensācijas mehānisma izstrāde būs ārkārtīgi sarežģīta un augstās degvielas cenas nesamērīgi kaitēs iedzīvotāju grupām ar zemākiem ienākumiem, EESK nav pārliecināta, ka tas ir pareizais ceļš, jo tas mazinās sabiedrības atbalstu klimatrīcībai. Tā vietā centieni samazināt alternatīvu spēka pārvadu aprites cikla izmaksas un samazināt mazoglekļa vai bezoglekļa degvielas izmaksas šķiet labāks veids, kā mazoglekļa transportu padarīt finansiāli pieejamu daudziem.

3.3. **Prioritāte būtu jāpiešķir tā dēvētajiem “uzlādes tuksnešiem”.** Pašlaik ir pieejamas 213 000 uzlādes stacijas, un 70 % no visām ES esošajām uzlādes stacijām ir koncentrētas trijās valstīs (Nīderlandē, Vācijā un Francijā). Tā kā mērķis ir līdz 2025. gadam izveidot 1 miljonu publisku uzlādes punktu, savukārt līdz 2030. gadam – 3 miljonus, **atšķirība, kas būs jānovērš infrastruktūras attīstības ziņā, ir milzīga** (Eiropas Ilgtspējīgas un viedas mobilitātes stratēģijā lēsts, ka papildu ieguldījumi, kas vajadzīgi mazoglekļa degvielas uzlādei un uzpildei, nākamajā desmitgadē būs 130 miljardi EUR gadā). Tāpēc EESK atbalsta obligātu mērķrādītāju noteikšanu. Atvēršanas un noturības mehānisma ietvaros pamatprojekts “Uzlāde un uzpilde” tikai mudina dalībvalstis paātrināt uzlādes un uzpildes staciju izveidi saskaņā ar to atjaunošanas plāniem. Īpaša uzmanība būtu jāpievērš mājokļiem, elektrotīklu sagatavošanai plašākai elektrificētu transportlīdzekļu integrācijai, uzlādes infrastruktūras sadarbībai, viedās uzlādes pakalpojumu attīstībai (piemēram, izmantojot slodzes līdzsvarošanu), kā arī atjaunojamu degvielu un mazoglekļa degvielu piedāvājumam. Tā kā par realitāti kļūst pilnībā elektriski lielas noslodzes transportlīdzekļi, arī tiem ir jāpievērš īpaša uzmanība.

3.4. Kamēr netiks sasniegta cenu paritāte starp parastajiem un elektriskajiem transportlīdzekļiem (tā gaidāma 2025.–2027. gadā), **būs vajadzīgi finansiāli stimuli**, lai atbalstītu mazoglekļa transportlīdzekļu plašāku ieviešanu tirgū. Tie var būt finansiāli (subsīdijas, nodokļu atvieglojumi un sistēmas nodošanai lūžņos) vai nefinansiāli (prioritārās joslās, atbrīvojumi no ceļu lietošanas maksas, īpaši paredzētas autostāvvietas), tostarp saskaņota normatīvā vide, lai veicinātu ieguldījumus mazoglekļa degvielā. Īpaša uzmanība būtu jāpievērš tam, lai autoparki kļūtu videi nekaitīgāki, jo tas varētu būt nozīmīgs veids, kā paātrināt pārkārtošanos, un arī tāpēc, ka tas palīdzēs izveidot lietotu bezoglekļa un mazoglekļa transportlīdzekļu tirgu.

3.5. **Atbalsts aprites ekonomikas attīstībai autobūves ekosistēmā:** automobiļu un to daļu reciklēšana, atkalizmantošana un atjaunošana. Būtu jāpieņem arī aprites ekonomikas principi, lai palielinātu nozarei pieejamo otrreizējo izejvielu daudzumu un samazinātu atkarību no importa. Tomēr jaunākie pētījumi liecina, ka reciklētu materiālu tirgus sasniegs pienācīgu apjomu tikai pēc desmit gadiem, kad elektrificēti transportlīdzekļi būs nokalpojuši savu laiku. Tāpēc jābūt realistiskiem un jāsaprot, ka primārā ieguve ir būtiski svarīga vismaz 21. gs. divdesmitajos gados. Tāpēc piegādes drošība ir jāgarantē ar piegādes ķēžu dažādošanu, kā arī videi nekaitīgām un ētiskām ieguves stratēģijām. Turklāt, tuvākajā laikā pārskatot Direktīvu 2000/53/EK ⁽⁷⁾ par nolietotiem transportlīdzekļiem, jāņem vērā transportlīdzekļu elektrifikācija un nepieciešamība attīstīt otrreizējo izejvielu tirgu.

⁽⁶⁾ Automašīnas, kuru svars ir mazāks par 1 000 kg/vairāk nekā 1 500 kg, bija attiecīgi 36 %/7 % no Francijā pārdotajiem automobiļiem 1998. gadā un attiecīgi 15 %/16 % 2019. gadā (Eurostat).

⁽⁷⁾ Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva 2000/53/EK (2000. gada 18. septembris) par nolietotiem transportlīdzekļiem (OV L 269, 21.10.2000., 34. lpp.).

Ekonomika: visas autobūves piegādes ķēdes uzturēšana un attīstība Eiropas Savienībā

3.6. Rūpnieciskās sadarbības veicināšana. Ņemot vērā milzīgo pētniecības un izstrādes budžetu (pašlaik 60 miljardi EUR gadā), kas pašlaik tiek ieguldīts dekarbonizētas, savienotas, automatizētas un koplietošanas mobilitātes attīstībā, ir vajadzīga rūpnieciska sadarbība un publiskā un privātā sektora partnerības. Šajā ziņā pilnībā ir jāatbalsta inovācijas partnerību izvērsšana saskaņā ar pamatprogrammas "Apvārsnis Eiropa" 5. klasteri (klimats, enerģētika, mobilitāte) (tīrs ūdeņradis, akumulatori, savienota un automatizēta mobilitāte, bezemisiju autotransports, pārkārtošanās veicināšana pilsētās). Turklāt Eiropas Komisijas pārraudzībā esošās rūpnieciskās alianses (piemēram, akumulatoru, ūdeņraža, izejvielu un paziņotā atjaunojamo energoresursu un mazoglekļa degvielu vērtības ķēdes alianse) nodrošina plašu un atvērtu platformu, lai izstrādātu stratēģiskus ceļvežus un koordinētu pētniecību un izstrādi, ieguldījumus un jaunu inovāciju ieviešanu tirgū. Visbeidzot, apvienojot publiskos un privātos resursus *IPCEI* ietvaros, nepārprotami tiks stiprināta Eiropas autobūves piegādes ķēde, samazināta stratēģiskā atkarība un veicināta zaļā un digitālā pārkārtošanās. Ir jāapsver jauni *IPCEI* – savienotu un automatizētu automobiļu, aprites ekonomikas, energosistēmu integrācijas, izejvielu piegādes, datu ekonomikas, pusvadītāju jomā.

3.7. **Problēmas, kas jārisina, lai ES⁽⁸⁾ teritorijā izveidotu ilgtspējīgu un aprites vērtību ķēdi akumulatoru jomā.** Akumulatoru un kurināmā elementu ražošanas lokalizācijai jābūt izšķiroši svarīgam ES mērķim. ES akumulatoru un ūdeņraža alianses ir jāatbalsta, un tām ir jāpiešķir pietiekami resursi. Šīm rūpnieciskajām aliansēm ir jāveicina apjomīgi ieguldījumi ražošanas iekārtās un jānodrošina tūkstošiem darbvietu Eiropā. Būs jāgādā par to, lai novērstu pašlaik manāmo plaisu starp Eiropas reģioniem.

3.8. Savienoto un automatizēto automobiļu megatendence varētu izraisīt pievienotās vērtības pārvirzi no transportlīdzekļu pārdošanas un apkopes uz jauniem revolucionāriem uzņēmējdarbības modeļiem, kuru pamatā ir uz datiem balstīti pakalpojumi un mobilitāte kā pakalpojums. Autobūves ekosistēmai jābūt gatavai iesaistīties un nodrošināt klātbūtni šajos jaunajos uzņēmējdarbības modeļos. Tam būs vajadzīgi tehnoloģiskie un regulatīvie standarti, lai sniegtu jaunus un inovatīvus mobilitātes pakalpojumus, tādus kā, piemēram, maksā atkarībā no izmantošanas, ar atrašanās vietu saistīta reklāma, transportlīdzekļa datu aktualizēšana/apkope no attāluma. Arī Eiropas mobilitātes datu telpas izveidei būs izšķiroša nozīme, lai nodrošinātu Eiropas vadošo pozīciju digitālo mobilitātes pakalpojumu jomā. Būs arī jāizveido nepieciešamā digitālo sakaru infrastruktūra un jāizstrādā ceļveži arvien augstākam automatizācijas līmenim (tostarp sistēma plaša mēroga testēšanai, piekļuve datiem un jauna pieeja transportlīdzekļu tipa apstiprināšanai). Turklāt ir jānovērtē arvien vairāk automatizētu transportlīdzekļu ilgtermiņa ietekme, it īpaši uz nodarbinātību un ētikas jautājumiem, jo tas būs svarīgi, lai nodrošinātu sabiedrības atbalstu. Visbeidzot, tā kā nākotnē kravu pārvadājumi var kļūt intensīvāki (e-komercija), ir jāizstrādā inteligenti transporta mobilitātes risinājumi, kuru pamatā ir multimodāla transporta organizācija, rentabilitāte (lielas veiktspējas transportlīdzekļu kombinācijas) un ilgtspējīgi transporta veidi, izmantojot automatizācijas un savienojamības risinājumus loģistikas ķēdē.

3.9. **Viedajām tehnoloģijām un digitālajiem risinājumiem, kas balstīti uz 4. paaudzes rūpniecības paradigmu,** jāatbalsta ražošanas sistēmu integrācija un jāpalīdz padarīt tās elastīgākas. Uzlabotas ražošanas sistēmas (ne tikai ražošanas procesu integrācija uzņēmumu līmenī) visā piegādes ķēdē padarīs autobūves piegādes ķēdes noturīgākas un veicinās konkurētspēju. Digitalizācija ir jāatbalsta, radot rūpniecisku datu telpu šai nozarei. Taču šīs tehnoloģijas ietver arī lielāku automatizāciju, kas negatīvi ietekmē nodarbinātību, un tas ir jārisina.

3.10. **Atbalsts vienlīdzīgiem konkurences apstākļiem visā pasaulē.** Eiropai ir jātiecas saglabāt savu spēcīgo eksporta pozīciju autobūves nozarē. Tāpēc ir jāveic pasākumi, lai:

- censtos panākt savstarpīgumu tirdzniecības attiecībās (piekļuve tirgum, publiskais iepirkums, ieguldījumi, intelektuālā īpašuma tiesību ievērošana, subsīdijas),
- noslēgtu divpusējus brīvās tirdzniecības nolīgumus (ietverot sadaļu par autobūvi/autotransportu),
- cīnītos pret negodīgu tirdzniecības praksi (subsīdijas, divpusēji brīvās tirdzniecības nolīgumi, oglekļa cenu atšķirības, sociālais un vides dempings),
- veicinātu starptautisku sadarbību tīru automobiļu un mazoglekļa degvielas tehnoloģiju jomā.

(8) Šajā saistībā Eiropas Akumulatoru regulas nozīme ir sīki aprakstīta atzinumā, OV C 220, 9.6.2021., 128. lpp.

3.11. Ir jāpastiprina atbalsts globālai tehniskajai saskaņošanai ANO Eiropas Ekonomikas komisijas (ANO EEK) ietvaros. **Automobiļu pusvadītāju piegādes problēmas** ir jārisina ar izlēmīgu rīcību. Pieprasījums pēc pusvadītājiem turpinās pieaugt, jo automobiļi kļūst par elektroniskām ierīcēm. Šajā saistībā EESK pilnībā atbalsta jaunākajā paziņojumā par rūpniecības politiku iekļauto priekšlikumu izstrādāt instrumentu kopumu Eiropas stratēģiskās atkarības mazināšanai un novēršanai. Pilnībā jāatbalsta arī Eiropas digitālajā kompasā noteiktais mērķis divkārtot Eiropas tirgus daļu globālajā pusvadītāju tirgū no 10 uz 20 %. Otrā pusvadītāju IPCEI izveide noteikti palīdzēs sasniegt šo mērķi. ES dalībvalstīm būtu arī jāpilda solījums 20 % no Covid-19 Atveseļošanas un noturības mehānisma tērēt digitālajai pārkārtošanai. Turpmākās darbības varētu ietvert ārvalstu tiešo ieguldījumu piesaistīšanu un stratēģiskas sadarbības uzsākšanu starp autobūves uzņēmumiem un pusvadītāju ražotājiem. Visbeidzot, Kritisko tehnoloģiju observatorijai ir cieši jāuzrauga daudzās pārējās stratēģiskās atkarības autobūves nozarē: izejvielas, ūdeņradis, akumulatori, atjaunojamā enerģija, mākoņtehnoloģijas u.c.

3.12. **Ir jārisina jautājums par jaunās autobūves ainas ietekmi uz pēcpārdošanas tirgu.** Automobiļu pēcpārdošanas tirgū, kurā nodarbināti četri miljoni cilvēku, ir gaidāmas dziļas strukturālas pārmaiņas, ko izraisīs samazināti pārdošanas apjomi, elektrifikācija, mazāks degvielas pieprasījums, pārdošana tiešsaistē un samazināta apkope. Nozarei būs sevi jāizgudro no jauna kā mobilitātes pakalpojumu sniedzējai, modernizējot automobiļus, veicot profilaktisko apkopi, nodrošinot autovadītāja izsaukšanu un automobiļu koplietošanu un izstrādājot uzņēmējdarbības modeļus mikromobilitātes jomā. Jānovērš interešu konflikti attiecībā uz piekļuvi transportlīdzekļa ģenerētajiem datiem un jāizveido sadarbībspējīga un standartizēta platforma, lai dotu iespēju pēcpārdošanas tirgū izstrādāt uz datiem balstītus pakalpojumus (piemēram, attālinātu diagnostiku, programmatūras atjaunināšanu, profilaktisko apkopi).

Sabiedrība: pārmaiņu pārvaldība un sociāli taisnīgas pārkārtošanās nodrošināšana

3.13. Autobūves nozares pārveide būtiski ietekmēs automobiļu un to detaļu ražošanā nepieciešamo darbvietu skaitu, kā arī jaunajā paradigmā nepieciešamo darbvietu profilu. Tāpēc darba tirgus politikai būtu jābūt vērīgai uz darbaspēka nodarbināmības saglabāšanu/palielināšanu, izmantojot mūžizglītību, un uz elastīgu ceļu radīšanu starp izglītības un darba vidi (piemēram, duālas mācību sistēmas, labi funkcionējoši mācekļības tirgi un neformālās mācīšanās sertifikācija). Jāveicina darba ņēmēju iekšējā mobilitāte uzņēmumos, uzlabojot un pārkvalificējot darbiniekus, lai viņi varētu apgūt nākotnes vajadzībām atbilstošas prasmes (manuālā darba samazināšana un digitālo prasmju straujš pieaugums, īpašu uzmanību pievēršot programmatūrai un elektronikas inženierijai). Eiropas nozaru iniciatīvas, piemēram, DRIVES un ALBATS, un jaunā Autobūves prasmju alianse ir galvenie instrumenti prasmju problēmas risināšanai.

3.14. Attiecībā uz darbiniekiem, kuriem jāpamet nozare, **būtu jāorganizē netraucēta pāreja uz citu darbu.** Viņiem ir jāpiedāvā piekļuve jaunām darbvietām, kas patiešām tiks radītas jaunās nozarēs, piemēram, tādās kā IT, 5G tīkli, energoelektronika, uzlādes infrastruktūra, atjaunojamo energoresursu ražošana, viedie tīkli, viedie ceļi, mobilitātes pakalpojumi, akumulatori, alternatīvās degvielas, enerģijas uzglabāšana, elektroenerģijas ražošana un sadale. Tas būs ļoti sarežģīti, jo šīs darbvietas, iespējams, tiks radītas citā laikā un vietā, un tajās būs vajadzīgas citādas prasmes nekā darbvietās, kas izzudīs. Pārejas laikā ir jāgarantē ienākumu drošība. No masveida atlaišanas var arī izvairīties, izmantojot priekšlaicīgas pensionēšanās sistēmas, saīsinātu darba laiku un darba laika samazināšanu. Jānodrošina pienācīgs sociālais dialogs, lai laikus varētu prognozēt pārmaiņas un izvairīties no sociāliem traucējumiem un konfliktiem.

3.15. Ir **skaidri jākartē nozares digitālās un zaļās pārkārtošanās ietekme**, lai noteiktu visvairāk apdraudētos reģionus un tās piegādes ķēdes daļas, kuras visvairāk ir pakļautas riskam. Starp austrumiem un rietumiem, kā arī starp Dienvideiropu un Ziemeļeiropu nedrīkst parādīties jaunas sociālās plaisas. Turklāt jāuzrauga, kā mainās nozares ietekme uz vidi dekarbonizācijas un digitalizācijas dēļ. Būtu rūpīgi jāizvērtē iespējamais progress ilgtermiņā biomasas izmantošanā, jo šajā jomā ir arī iespējas radīt jaunas darbvietas, vienlaikus pienācīgi ņemot vērā nepieciešamību ievērot ekoloģiskos ierobežojumus.

3.16. Visām ieinteresētajām personām (uzņēmumiem, arodbiedrībām, klasteru organizācijām, iestādēm, darba tirgus aģentūrām, reģionālās attīstības struktūrām) autobūves reģionos būtu cieši jāsadarbjas, lai **izstrādātu visaptverošus reģionālās attīstības atjaunošanas plānus.**

3.17. **Jāizvairās no balasta aktīviem autobūves piegādes ķēdēs**, nodrošinot savlaicīgu un pienācīgu atbalstu daudzajiem MVU, kuriem nav resursu (cilvēkresursu un finanšu resursu), lai pārveidotu savu darbību un pārietu uz daudzsološākiem uzņēmējdarbības modeļiem.

3.18. **Individuālajai mobilitātei arī turpmāk jābūt pieejamai un cenas ziņā piekļūstamai visiem**, it īpaši tiem svārstsatiksmes dalībniekiem, kuri ikdienā pārvietojas bez piekļuves kvalitatīvam sabiedriskajam transportam vai citiem mobilitātes risinājumiem. To var panākt, nodrošinot kompensāciju par paaugstināto cenu, kas ir alternatīviem spēka pārvadiem, kā arī par mazemisiju un bezemisiju degvielām, ko var izmantot parastā automobilī. Nekādā gadījumā nedrīkst pieļaut sabiedrības polarizāciju starp tiem, kuri var atļauties iegādāties videi nekaitīgu automašīnu, un tiem, kuri to nevar.

3.19. **Noslēgums.** Eiropas autobūves nozare vienmēr ir bijusi pasaules lidere un izaugsmes un nodarbinātības virzītājspēks. Pārejot uz digitalizētas un dekarbonizētas autotransporta sistēmas paradigmu, tai būtu jāsaņem šī pozīcija un jāattīsta pārveides ceļi, kas tai ļautu tikt galā ar pašreizējām problemātiskajām tendencēm nozarē. Tas jādara, izmantojot savas priekšrocības tehnoloģiju jomā, kvalificēto darbaspēku, pasaules līmeņa inženieriju, prasīgus patērētājus, izsmalcinātas piegādes ķēdes, spēcīgu MVU kultūru un konstruktīvas darba attiecības. Eiropas autobūves ekosistēmai jāklūst par lideri ilgtspējīgas mobilitātes risinājumu izstrādē un ieviešanā. Tāpēc autobūves ekosistēmai ir aktīvi jāizstrādā stratēģijas, lai piedalītos revolucionārā pavērsienā un megatendenču veidošanā Eiropas autobūves ainā. **Tā kā autobūves piegādes ķēdei ir jāpārvar milzīgas problēmas, EESK uzskata, ka ir obligāti jāizveido nozares taisnīgas pārkārtošanās mehānisms, lai ieviestu nepieciešamos papildu pasākumus ar mērķi novērst sociālus traucējumus un nodrošināt sociāli atbildīgu pārkārtošanos.**

Briselē, 2021. gada 20. oktobrī

*Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejas
priekšsēdētāja
Christa SCHWENG*

Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejas atzinums par tematu “5G ekosistēmas ietekme uz sabiedrību un vidi”**(pašiniciatīvas atzinums)**

(2022/C 105/06)

Ziņotājs: **Dumitru FORNEA**

Pilnsapulces lēmums	25.3.2021.
Juridiskais pamats	Reglamenta 32. panta 2. punkts Pašiniciatīvas atzinums
Atbildīgā specializētā nodaļa	Transporta, enerģētikas, infrastruktūras un informācijas sabiedrības specializētā nodaļa
Pieņemts specializētās nodaļas sanāksmē	7.10.2021.
Pieņemts plenārsesijā	20.10.2021.
Plenārsesija Nr.	564
Balsojuma rezultāts (par/pret/atturas)	210/2/19

1. Secinājumi un ieteikumi

1.1. EESK norāda, ka straujai elektronisko sakaru digitalizācijai un izstrādei ir spēcīga ietekme uz ekonomiku un sabiedrību kopumā. Atbildīgi izmantojot šīs tehnoloģijas, cilvēcei ir vēsturiska iespēja veidot labāku sabiedrību. Tomēr, ja nebūs pienācīgas rūpības un demokrātiskas kontroles, nākotnē mūsu kopienas varētu saskarties ar nopietnām problēmām šo tehnoloģisko sistēmu pārvaldībā.

1.2. EESK atzīst, ka elektronisko sakaru infrastruktūra var ievērojami uzlabot iedzīvotāju dzīves kvalitāti un tā tieši ietekmē cīņu pret nabadzību. 5G tehnoloģija, attīstot telemedicīnu un uzlabojot piekļuvi medicīniskajai aprūpei, sniedz milzīgu iespēju uzlabot cilvēku veselības aprūpes pakalpojumus. Sabiedrībā ir atzīts, ka telemedicīnai bija svarīga loma pandēmijas laikā.

1.3. EESK norāda, ka debates par 5G tīklu ieviešanu ir izvērsušās par pretrunīgām un politiskām apspriedēm, tomēr ir jāprecizē sociālie, veselības un vides jautājumi, iesaistot iedzīvotājus un visus attiecīgos dalībniekus.

1.4. EESK mudina Eiropas Komisiju turpināt novērtēt jauno 5G un 6G tehnoloģiju ietekmi uz dažādajām nozarēm, ņemot vērā, ka ir vajadzīgi instrumenti un pasākumi, lai novērstu riskus un neaizsargātību. Tāpēc EESK iesaka Eiropas un valstu līdzekļus piešķirt padziļinātai daudzdisciplīnu zinātniskai izpētei un ietekmes pētījumiem, kuros galvenā uzmanība pievērsta cilvēkiem un videi, kā arī darīt zināmus šos rezultātus, lai informētu sabiedrību un lēmumu pieņēmējus.

1.5. EESK ierosina, lai Eiropas Komisija apspriežas ar iedzīvotājiem un pilsoniskās sabiedrības organizācijām un iesaista visas attiecīgās publiskās iestādes, lai varētu dot ieguldījumu lēmumu pieņemšanas procesā par mobilo elektronisko sakaru sociālo un vidisko ietekmi.

1.6. EESK uzskata, ka Eiropas Savienībai ir vajadzīga neatkarīga Eiropas struktūra ar mūsdienīgu metodiku, kas atbilstu pašreizējam tehnoloģiskajam kontekstam un daudzdisciplīnu pieejai, lai izstrādātu pamatnostādnes plašas sabiedrības un darba ņēmēju aizsardzībai radiofrekvences elektromagnētiskā starojuma iedarbības gadījumā.

1.7. EESK iesaka apkopot datus par radiofrekvenču pārraides stacijām un frekvenču joslām, kurās tās darbojas, un publicēt šo informāciju, lai uzlabotu teritoriālo pārvaldību un aizsargātu iedzīvotāju, it īpaši neaizsargāto grupu (bērni, grūtnieces, hroniski slimi cilvēki, vecāka gadagājuma cilvēki un tādi cilvēki, kas cieš no pārmērīga elektroviļņiņģuma), intereses. Būtu jāņem vērā arī darba ņēmēju veselība un drošība.

1.8. EESK atbalsta domu, ka rūpnīcām 5G tīkla iekārtas ir jāprojektē tā, lai tās patērētāju organizācijām un ieinteresētai sabiedrībai spētu sniegt reāllaika un publisku informāciju par emisijas jaudu un citiem nozīmīgiem tehniskiem parametriem. Jānodrošina, ka kompetentās iestādes šos datus centralizē, pārvalda un atklāj.

1.9. EESK uzskata, ka elektromagnētiskā piesārņojuma uzraudzībai un kontrolei jānotiek atbilstīgi stingrai iestāžu un starpdisciplinārai zinātniskajai pieejai, kā arī jānodrošina moderns aprīkojums elektronisko sakaru tīklu parametru mērīšanai, lai tiktu pienācīgi uzsvērtā un novērtēta kumulatīvā ietekme ilgākā laika posmā.

1.10. Lai gan nav atzītu zinātnisko datu, kas liecinātu par 5G negatīvo ietekmi uz cilvēku veselību, EESK uzskata, ka 5G sociālie, veselības un vides aspekti ir pastāvīgi jāuzrauga, pamatojoties uz piesardzības principu. Tā atzīst bažas par šādas iedarbības, tostarp siltumefekta un netermiskās iedarbības, ietekmi uz veselību, iedarbības intensitāti un ilgtermiņa ietekmi. Dažos reģionos/apgabalos iedarbība būs koncentrētāka nekā citos, un šādos gadījumos jāapsver īpaši pasākumi, tostarp ieteikums paplašināt ALARA principa piemērošanu, lai ierobežotu 5G tīklu radītā elektromagnētiskā starojuma ietekmi.

1.11. EESK norāda, ka gandrīz nav iespējams novērst dažādu elektromagnētisko lauku iedarbību uz iedzīvotājiem. Pārskatot iedarbības robežvērtības Eiropas direktīvā par minimālajām veselības aizsardzības un drošuma prasībām attiecībā uz darba ņēmēju pakļaušanu riskam, ko rada fizikāli faktori (elektromagnētiskie lauki) ⁽¹⁾, jau no paša sākuma būtu jāiesaista sociālie partneri. Īpaša uzmanība jāpievērš iedarbībai, kas nav termiska.

1.12. Veselības un drošības aizsardzības pasākumi ir jāpastiprina un jākonsolidē, stingri uzraugot radiācijas līmeni un stingri piemērojot drošības standartus attiecībā uz cilvēkiem, kas strādā tuvu pie elektromagnētiskā starojuma avotiem.

1.13. EESK norāda, ka ir jāatjaunina institucionālie mehānismi, kuru mērķis ir atbalstīt visas cilvēktiesības, ņemot vērā hiperdigitalizācijas, hiperautomatizācijas un hipersavienojamības jaunus apstākļus, ko veicina 5G ieviešana, ņemot vērā to, ka ikvienā tehnoloģiju izstrādē ir jāiekļauj šīs universālās vērtības, kas ir pamatota un nepieciešama dimensija izmaksu un ieguvumu novērtējuma ziņojumā.

1.14. EESK saprot iedzīvotāju bažas par to, ka jāgādā, lai antenu izvietošanas laikā tiktu ievērotas viņu īpašumtiesības vai tiesības būt noteicējiem pār savu ķermeni saistībā ar 5G tīkliem, kas sniedzas visur – no viņu mājām līdz orbitālajam satelītam. Ir jāievēro tiesības uz īpašumu un cilvēku izvēli. Būtu jānodrošina apzinātas piekrišanas definīcija, lai iedzīvotājiem būtu reālas tiesības uz brīvu, pilnībā apzinātu un derīgu piekrišanu.

1.15. EESK atbalsta to, ka Eiropas spējas tiek uzlabotas tādās jomās kā kiberrisku novēršana, izglītošana par kiberriskiem un aizsardzība pret tiem, gan stiprinot attiecīgās iestādes, piemēram, ENISA, gan radot tehnoloģiskus, institucionālus un juridiskus instrumentus, lai nodrošinātu iedzīvotāju tiesību ievērošanu. Lai novērstu dažus drošības apdraudējumus, Eiropas Savienībai būtu vairāk jāiegulda savu tehnoloģiju izstrādē, kā arī tehnoloģiju nozares un izstrādātāju atbalstīšanā. Vissvarīgākais ir tas, ka šīs darbības būtu jāpielāgo, lai Eiropas mazos un vidējos uzņēmumus mudinātu izstrādāt drošu un uzticamu 5G infrastruktūru.

2. Ievads

2.1. 5G pati par sevi nav jauna tehnoloģija; tā ir pašreizējo tehnoloģiju (no 1G līdz 4G) uzlabojums un pastāvēs līdzās tām. Tas būs jaukts "tīklu tīkls": lielāks skaits lielākas dažādības radiofrekvenču joslu, tādu ierīču klāsts, kas apmainās ar datiem, un daudz dažādu mijiedarbības veidu. Dažām izmantotajām jaunajām iekārtām un jaunajām tehnoloģijām var būt atšķirīga ietekme nekā to iepriekšējām paauzēm.

⁽¹⁾ Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva 2013/35/ES (2013. gada 26. jūnijs) par minimālajām veselības aizsardzības un drošuma prasībām attiecībā uz darba ņēmēju pakļaušanu riskam, ko rada fizikāli faktori (elektromagnētiskie lauki) (20. atsevišķā direktīva Direktīvas 89/391/EEK 16. panta 1. punkta nozīmē), un ar ko atceļ Direktīvu 2004/40/EK (OV L 179, 29.6.2013., 1. lpp.).

2.2. 5G tehnoloģijai būtu jānodrošina bezvadu hipersavienojamība, spēja nosegt un savienot milzīgu skaitu ierīču un daudz lielāks pārsūtīšanas ātrums, ko mēra GB/s. Tas tiks panākts, izmantojot spektra agregāciju ar staru kūļa formēšanas palīdzību un vairākus paralēlus savienojumus, izmantojot gan masveida MIMO antenas (operatora fāzētā bloka bāzes stacija), gan parastās MIMO antenas (klienta paša ierīce) un zemu latentumu (milisekundes operatora infrastruktūrai, bet ne ar pārējo internetu).

2.3. GSMA 2019. gada pētījums liecina, ka jaunās 5G tīkla iespējas ir nepieciešamas autonomai braukšanai, virtuālajai realitātei, papildinātajai realitātei un "skārieninternetam"; citus lietojumus var nodrošināt, izmantojot pašreizējās tehnoloģijas (4G LTE un optisko šķiedru). 5G tehnoloģija arī paātrinās pāreju uz "Rūpniecību 4.0" un veicinās uz mākslīgo intelektu balstītu lietojumu izstrādi, un tāpēc šī tehnoloģija tiek uzskatīta par galveno un nepieciešamo elementu modernas, arvien vairāk automatizētas un digitalizētas ekonomikas attīstībā.

2.4. Visā pasaulē ir zinātnieki, kas ir snieguši pierādījumus⁽²⁾, ka ir pamatots iemesls bažām par ilgstošu, visuresošu cilvēka ķermeņa un citu bioloģisko organismu pakļaušanu 5G tīklos izmantoto mikroviļņu frekvenču diapazonam un 10-20-30 vai vairāk gigahercu radio sekcijām un 5G tehnoloģijām raksturīgajām frekvencēm, kā arī par varbūtējo kaitīgo ietekmi uz cilvēku veselību, bioloģisko daudzveidību un vidi. Tomēr līdz šim attiecīgās ES un valstu publiskās iestādes ir paziņojušas, ka nav zinātnisku pierādījumu par 5G negatīvo ietekmi uz cilvēku veselību. PVO norāda, ka līdz šim un pēc daudziem veiktiem pētījumiem bezvadu tehnoloģiju iedarbība nav bijusi saistīta ar nelabvēlīgu ietekmi uz veselību.

2.5. Līdztekus veicinātajām jaunajām tehnoloģijām 5G rada nenoteiktību, un, tāpat kā ar katru jaunu tehnoloģiju, kāda ietekme var būt vēl nezināma. Lai pienācīgi risinātu visus jautājumus par 5G ietekmi uz sabiedrības veselību un novērstu sabiedrības viedokļa veidošanas dezinformācijas ietekmē, pilsoniskā sabiedrība uzskata, ka ir vajadzīga atbilstoša iepriekšēja pārvaldība, piemērojot *piesardzības principu* Eiropas likumdošanas procesam, lai regulētu šo jaunās paaudzes elektronisko sakaru tehnoloģiju.

3. Vispārīgas piezīmes

3.1. Vispārīgi runājot, starptautiskās iestādes, uzņēmumi un valstu iestādes ir neapšaubāmi sajūsminātas par priekšrocībām, ko sniegs 5G tehnoloģija. Tomēr ir jāizpēta, vai kāda negatīva ietekme varētu parādīties, 5G ekosistēmai attīstoties, un netieši jāizpēta apstākļi, kādi nepieciešami, lai sabiedrība akceptētu šīs infrastruktūras un pakalpojumu, kam ir būtiska ietekme uz sabiedrību.

3.2. Strauji attīstoties elektronisko sakaru tehnoloģijām un interneta infrastruktūrai, attīstītajās valstīs ir notikušas arvien plašākas debates ar plašu sabiedrību un organizētu pilsonisko sabiedrību par nepieciešamību un ieguvumiem, ko dod IKT tīklu attīstības eksponenciāla paātrināšana. Valsts iestādēm ir jāatzīst problēmas, kas saistītas ar to, kā šīs tehnoloģiskās sistēmas varētu potenciāli ietekmēt vidi, dzīvus organismus vai cilvēku pilsoniskās tiesības.

3.3. Eiropas līmenī bažas par elektromagnētiskā piesārņojuma iespējamo ietekmi uz veselību ir izklāstītas Eiropas Parlamenta un Padomes Lēmuma Nr. 243/2012/ES⁽³⁾ 31. apsvērumā: "Saskaņotai pieejai spektra atļaujām Savienībā būtu pilnībā jāņem vērā sabiedrības veselības aizsardzība pret elektromagnētiskajiem laukiem, kas ir būtiska iedzīvotāju labklājībai. Ievērojot Padomes Ieteikumu 1999/519/EK (1999. gada 12. jūlijs) par ierobežojumiem plašas sabiedrības pakļaušanai elektromagnētisko lauku iedarbībai (0 Hz līdz 300 GHz), ir svarīgi nodrošināt spektra izmantošanas jonizējošās un nejonizējošās ietekmes uz veselību pastāvīgu uzraudzību, tostarp uzraudzīt, kādu kumulatīvo ietekmi reālos apstākļos atstāj arvien vairāk veidu iekārtu izmantošana dažādās spektra frekvencēs".

⁽²⁾ <https://ehtrust.org/environmental-health-trust-et-al-v-fcc-key-documents/>

⁽³⁾ Eiropas Parlamenta un Padomes Lēmums Nr. 243/2012/ES (2012. gada 14. marts), ar ko izveido radiofrekvenču spektra daudzgadu politikas programmu (OV L 81, 21.3.2012., 7. lpp.).

4. Īpašas piezīmes

5G tehnoloģija un ietekme uz iedzīvotāju pilsoniskajām tiesībām

4.1. Pēdējos gados vairākas pilsoniskās sabiedrības organizācijas Eiropas Savienībā un citās valstīs ir izplatījušas brīdinājumus par kaitīgo ietekmi un sarežģītām nopietnām krīzēm, ko varētu izraisīt demokrātiskās kontroles un pārredzamības trūkums, kā arī drošības apdraudējumi, ko rada atkarība no trešo valstu dalībnieku piedāvātajām tehnoloģijām.

4.2. Elektronisko sakaru nozare un tās piedāvātie revolucionārie 5G tipa lietojumi balstās uz divu ļoti svarīgu resursu izmantošanu. Pirmkārt, radiofrekvenču spektra izmantošana. Tas ir ierobežots dabas resurss, kas pieder iedzīvotājiem un ko valdības viņu vārdā pārvalda ar tādu valsts aģentūru vai citu publiskās pārvaldes iestāžu starpniecību, kuras šos resursus iznomā elektronisko sakaru operatoriem.

4.3. Vēl viens būtisks resurss ir piekļuve patērētāju un privātpersonu datiem un metadatiem. Attīstoties digitālo pakalpojumu tirgum, šie dati ir ārkārtīgi vērtīgi un sniedz milzīgu labumu uzņēmumiem, kas tos izmanto. Daži no šajā saistībā risināmajiem jautājumiem tika uzsvērti EESK atzinumā "Eiropas Datu stratēģija" ⁽⁴⁾.

4.4. Ņemot vērā iepriekš minēto, jāuzsver, ka 5G un datu koplietošana un apkopošana, tāpat kā daudzas citas tehnoloģijas, ir spēcīgs instruments, ko var izmantot, lai stiprinātu pilsonisko sabiedrību, padarītu sabiedriskos pakalpojumus efektīvākus un uzticamākus un samazinātu nevienlīdzību, veicinot ekonomikas izaugsmi. Tāpēc ES un dalībvalstīm būtu jāizmanto 5G tehnoloģija, lai uzlabotu piekļuvi augstas kvalitātes datiem un attīstītu labāku digitālās administrācijas infrastruktūru (e-pārvalde), tādējādi publiskās un demokrātiskās iestādes tuvinot iedzīvotājiem.

4.5. Ar atbildību un ilgtspējīgi veidojot elektronisko sakaru infrastruktūru, būtu jāuzlabo arī parasto iedzīvotāju dzīves kvalitāte, it īpaši reģionos un mazāk attīstītajās valstīs. Tādējādi šo tehnoloģiju attīstībai ir tieša ietekme uz nabadzības apkarošanu.

4.6. Lai izvērstu 5G tīklus ar maksimālu ātrumu, Eiropas Savienība ar Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīvu (ES) 2018/1972 ⁽⁵⁾ (42., 43. un 44. pants) izveidoja tiesisko regulējumu, kas veicina elektronisko sakaru operatoru piekļuvi īpašumam, uz kura jāuzstāda šo tīklu attīstībai svarīgas iekārtas un infrastruktūras objekti. Pilsoniskā sabiedrība uzrauga šo noteikumu interpretāciju, lai direktīvas transponēšana neradītu antikonstitucionālas atkāpes no cilvēku īpašumtiesību garantijas.

5G ekosistēmas ietekme uz vidi

4.7. Dažas pilsoniskās sabiedrības organizācijas ir norādījušas uz jauno 5G tīklu iespējamo ietekmi uz vidi. Daži no to apgalvojumiem ir saistīti ar nepietiekamiem noteikumiem par ietekmes uz vidi pētījumiem vai nepiemērotiem mehānismiem un pasākumiem, lai samazinātu 5G tīkla infrastruktūras enerģētisko pēdu vai veicinātu elektronisko atkritumu pārstrādi ⁽⁶⁾.

4.8. Lai pienācīgi novērtētu 5G ietekmi uz vidi un klimatu, valsts iestādēm ir jāņem vērā tādi aspekti kā SEG emisijas ⁽⁷⁾, kritisko izejvielu pieejamība un patēriņš, tās enerģijas daudzums (un avoti), ko patērē visi IoT savienotie un izmantotie objekti, kā arī tās enerģijas daudzums (un avoti), ko izmanto bezvadu datu pārsūtīšanai un datu centralizācijas un tranzīta punktu darbināšanai.

4.9. Ieviešot 5G un lietu internetu, elektronikas atkritumu (*e-atkritumu*) ⁽⁸⁾ kategorijai pievienos miljardiem jaunu 5G tīkla elementu un māsasaimniecības preču (elektronikas un baltās preces, iekārtas utt.), kas jāņem vērā aprites ekonomikas koncepcijas un bezatkritumu politikas kontekstā.

⁽⁴⁾ TEN/708 (OV C 429, 11.12.2020., 290. lpp.).

⁽⁵⁾ Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva (ES) 2018/1972 (2018. gada 11. decembris) par Eiropas Elektronisko sakaru kodeksa izveidi (OV L 321, 17.12.2018., 36. lpp.).

⁽⁶⁾ <https://www.greenpeace.org/static/planet4-eastasia-stateless/2021/05/a5886d59-china-5g-and-data-center-carbon-emissions-outlook-2035-english.pdf>

⁽⁷⁾ https://www.hautconseilclimat.fr/wp-content/uploads/2020/12/rapport-5g_haut-conseil-pour-le-climat.pdf

⁽⁸⁾ <https://www.itu.int/en/ITU-D/Climate-Change/Pages/Global-E-waste-Monitor-2017.aspx>

Bažas par 5G tīklu ietekmi uz cilvēku veselību un dzīvajiem organismiem

4.10. 5G tehnoloģija sniedz milzīgu iespēju uzlabot cilvēku veselību. IKT infrastruktūras attīstība un 5G iekļaušana paātrinās telemedicīnas attīstību, piemēram, ar lietiskā interneta koncepcijas starpniecību. 5G dos iespēju veikt sarežģītu ķirurģisku operāciju tāldarba režīmā, tādējādi ievērojami uzlabojot kvalitatīvas medicīniskās aprūpes pieejamību, it īpaši tiem, kuri nevar atļauties doties uz ārzemēm, lai saņemtu nepieciešamo ārstēšanu.

4.11. Telemedicīnas attīstība ir īpaši svarīga pandēmijas laikā, kad stacionārā piekļuve medicīniskajai aprūpei ir stipri ierobežota. Turklāt 4G tehnoloģija ir ļāvusi attīstīt teleradioloģiju. IKT infrastruktūra ir ļāvusi pacientiem saņemt gan diagnozi tāldarba režīmā (magnētiskās rezonanses attēl diagnostika, datortomogrāfija), gan kvalitatīvu medicīnisko pakalpojumu neatkarīgi no atrašanās vietas. 5G tehnoloģija turpinās pilnveidot šo procesu, ļaujot cilvēkiem labāk piekļūt diagnostikai un tiešiem medicīnas pakalpojumiem, kas tiek sniegti tāldarba režīmā.

4.12. No otras puses, pēdējo 20 gadu straujā tehnoloģiskā izstrāde ir izraisījusi elektromagnētisko lauku pieaugumu un netieši arī lielāku piesārņojumu, ko rada šāds elektromogs. Lai novērtētu reālo risku, elektromoga ietekme ir jāskata, izmantojot uz pierādījumiem balstītu pieeju.

4.13. Elektromagnētiskā hipersensitivitāte vai elektromagnētiskā nepanesība ir slimība, ko atzīst Eiropas Parlaments⁽⁹⁾, EESK⁽¹⁰⁾ un Eiropas Padome⁽¹¹⁾. Tā ietekmē zināmu cilvēku skaitu, un, ieviešot 5G (kam nepieciešams daudz blīvāks elektroniskais tīkls), sagaidāms, ka šāds stāvoklis varētu skart lielāku skaitu cilvēku.

4.14. Kopumā ir veikti pētījumi, kuros secināts, ka elektromagnētiskā starojuma bioloģiskā ietekme nerada veselības apdraudējumu, ja tiek ievēroti valsts vai ICNIRP standarti. Vienlaikus ir arī pētījumi, kas veikti no 20. gadsimta 70. gadiem līdz mūsdienām⁽¹²⁾ un kuros secināts, ka ir apdraudējums cilvēku veselībai⁽¹³⁾.

4.15. Ziņojumos par bažām saistībā ar 5G tehnoloģijas radīto elektromagnētisko lauku ilglaicīgu iedarbību uz cilvēkiem attiecīgi 2019. un 2020. gadā Eiropas Komisija un Federālā sakaru komisija (*Federal Communications Commission – FCC*)⁽¹⁴⁾ apgalvo, ka nav stabilu vai ticamu zinātnisku pierādījumu par veselības problēmām, ko izraisījusi mobilo tālrunu radītās radiofrekvenču enerģijas iedarbība.

4.16. Pirms vairākiem gadiem Pasaules Veselības organizācija klasificēja radiofrekvenču radīto elektromagnētisko lauku kā iespējami kancerogēnu; pašreiz tās nostāja ir līdzīga ES un ASV iestāžu nostājai. Tomēr, ieviešot 5G tīklus, tā 2022. gadā paziņoja, ka veiks vēl vienu novērtējumu par elektromagnētisko lauku radītajiem riskiem radiofrekvenču spektram (no 3 kHz līdz 3 000 GHz)⁽¹⁵⁾.

4.17. Eiropas Padomes 2011. gada 27. maija Rezolūcijas Nr. 1815 par *elektromagnētisko lauku iespējami bīstamajiem aspektiem un to ietekmi uz vidi* galīgā redakcija brīdina par elektromagnētiskā piesārņojuma ietekmi uz cilvēku veselību un ietver vispārīgus un konkrētus ieteikumus konsekvantai vidēja termiņa un ilgtermiņa pieejai mobilās telefonijas izplatīšanas radīto problēmu risināšanai. Šajā dokumentā uzsvērta nepieciešamība veikt visus saprātīgos pasākumus, lai samazinātu elektromagnētisko lauku iedarbību saskaņā ar ALARA principu⁽¹⁶⁾, kas jāpiemēro jonizējošā starojuma gadījumā.

⁽⁹⁾ Eiropas Parlamenta 2009. gada 2. aprīļa rezolūcija par veselības apdraudējumiem, kas saistīti ar elektromagnētiskajiem laukiem (2008/2211(INI)), 28. https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-6-2009-0216_LV.html.

⁽¹⁰⁾ EESK atzinums "Droša 5G izvērsšana – ES rīkkopa", TEN/704 (OV C 429, 11.12.2020., 281. lpp.).

⁽¹¹⁾ Rezolūcijas Nr. 1815 (2011) galīgā redakcija, 8.1.4. pants <http://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-XML2HTML-en.asp?fileid=17994>.

⁽¹²⁾ <https://bioinitiative.org/updated-research-summaries/>

⁽¹³⁾ Defence Intelligence Agency – *Biological Effects of Electromagnetic Radiation (Radiowaves and Microwaves)* – 1976. gada marts.

⁽¹⁴⁾ ASV pilsoniskās sabiedrības organizācijas apstrīdēja tiesā Federālās sakaru komisijas nostāju: <https://ehtrust.org/eh-takes-the-fcc-to-court/>.

⁽¹⁵⁾ Saskaņā ar Starptautiskās Telesakaru savienības (ITU) Radiosakaru noteikumiem.

⁽¹⁶⁾ *As Low As Reasonably Achievable – ALARA* princips tiek izmantots, izstrādājot programmas aizsardzībai pret jonizējošo starojumu.

4.18. Ir veikti pētījumi, kuros apgalvots, ka mobilo tālrunu un bezvadu sakaru infrastruktūras izstarotā starojuma ietekme (pat netermiskā emisija) rada risku cilvēka veselībai no neironu darbības, reprodūktīvā, onkoloģiskā un genotoksiskā viedokļa⁽¹⁷⁾. Tomēr attiecīgās iestādes, pamatojoties uz saviem novērtējumiem un metodiku, uzskata, ka mobilo telefonu un bezvadu sakaru infrastruktūras radītais starojums ir drošs cilvēkiem.

4.19. Kā minēts iepriekš, ir pētījumi, kas ir pārbaudījuši elektromagnētiskā starojuma ietekmi uz cilvēku un dzīvnieku veselību. Tomēr ļoti maz ir skaidrots un vēl mazāk ir paziņots par sarežģīto ietekmi, kāda nejonizējošā elektromagnētiskā starojuma iedarbībai varētu būt kā netermiskai ietekmei uz floru un faunu. Visplašāk zināmie pētījumi attiecas uz ievērojamu un tūlītēju ietekmi uz apputeksnētājiem un putniem, bet zinātnieki ir ļoti nobažījušies par elektromagnētisko emisiju ilgtermiņa ietekmi uz dzīvajām ekosistēmām.

Apgalvojumi par ICNIRP pamatnostādņēm⁽¹⁸⁾

4.20. Eiropas Komisija un lielākā daļa valstu valdību visā pasaulē izmanto ICNIRP pamatnostādnes, nosakot ierobežojumus elektromagnētiskā lauka starojuma iedarbībai uz iedzīvotājiem. ICNIRP pamatnostādņēs, kas tika atjauninātas un publicētas 2020. gadā, tika ņemta vērā arī staru kūļa formēšana un frekvences – parametri, kas raksturīgi 5G, bet netika ņemta vērā frekvenču agregācija un palielinātais savienojumu blīvums.

4.21. Neskatoties uz to, ka ICNIRP ļoti plaši informē par zinātniskajām metodēm, ko izmanto aizsardzības pamatnostādņu izstrādē, tā atzīst tikai elektromagnētiskā starojuma radīto termisko ietekmi par potenciāli kaitīgu.

4.22. Eiropas Parlamenta veiktajā STOA pētījumā⁽¹⁹⁾ saskaņā ar ieteikumiem, kas izklāstīti Eiropas Padomes 2011. gada Rezolūcijā Nr. 1815, pausts atbalsts piesardzības principa ievērošanai, ICNIRP ierosināto robežvērtību pārskatīšanai un tehnisku un administratīvu pasākumu pieņemšanai, lai samazinātu elektronisko sakaru radītā elektromagnētiskā piesārņojuma ietekmi.

4.23. Ierosināto pasākumu mērķis ir nodrošināt ar atbildību veidotu sakaru infrastruktūras (antenu un citu īpašu iekārtu) arhitektūru, lai panāktu plašas sabiedrības informētību par elektromagnētiskā piesārņojuma varbūtējo ietekmi un risinājumiem, kas pieejami, lai samazinātu elektromagnētiskā starojuma iedarbību, spētu labāk uzraudzīt elektromagnētiskos laukus utt. Jānodrošina Eiropas un valstu līdzekļi, lai veiktu padziļinātu daudzdisciplīnu zinātnisko izpēti un pētījumus par ietekmi uz cilvēkiem un vidi, kā arī darītu zināmus šos rezultātus, lai informētu sabiedrību un lēmumu pieņēmējus.

5G kiberdrošība – instrumenti, pasākumi un to efektivitāte

4.24. Daudzas kiberdrošības problēmas EESK jau ir uzsvērusi savā atzinumā “Droša 5G ieviešana – ES rīkkopa”⁽²⁰⁾. Nepilnības, kas nav novērstas saistībā ar 4G kiberdrošību, 5G kontekstā vēl vairāk saasināsies. Tās izskaidrojamas ar arhitektūras, topoloģijas un protokola tehnisko līmeni, kā apgalvo ENISA⁽²¹⁾, un saskaņā ar ziņojumu par tīklu un informācijas drošību⁽²²⁾ tos vēl nevar novērst ar efektīviem pasākumiem.

4.25. Lai novērstu dažus drošības apdraudējumus, Eiropas Savienībai būtu vairāk jāiegulda savu tehnoloģiju izstrādē, kā arī tehnoloģiju nozares un izstrādātāju atbalstīšanā. Vissvarīgākais ir tas, ka šīs darbības būtu jāpielāgo, lai Eiropas mazos un vidējos uzņēmumus mudinātu izstrādāt drošu un uzticamu 5G infrastruktūru.

Briselē, 2021. gada 20. oktobrī

*Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejas
priekšsēdētāja
Christa SCHWENG*

⁽¹⁷⁾ Piemēram, Eiropas pētījums REFLEX (2004. gads), kuru ES uzdevumā veica 12 akadēmiskās iestādes un kura kopējais budžets pārsniedza 3 miljonus EUR un Eiropas Komisijas ieguldījums bija 2,059 miljoni EUR.

⁽¹⁸⁾ Starptautiskā komisija aizsardzībai pret nejonizējošo starojumu (*International Commission on Non-Ionizing Radiation Protection*).

⁽¹⁹⁾ <https://www.home-biology.com/images/emfsafetylimits/EuropeanParliamentSTOA.pdf>

⁽²⁰⁾ OV C 429, 11.12.2020., 281. lpp.

⁽²¹⁾ https://www.enisa.europa.eu/publications/enisa-threat-landscape-report-for-5g-networks/at_download/fullReport

⁽²²⁾ https://ec.europa.eu/newsroom/dae/document.cfm?doc_id=64468

Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejas atzinums “Nākamās paaudzes tirdzniecība un ilgtspējīga attīstība – 15 punktu rīcības plāna pārskatīšana”**(pašiniciatīvas atzinums)**

(2022/C 105/07)

Ziņotāja: **Tanja BUZEK**

Pilnsapulces lēmums	25.3.2021.
Juridiskais pamats	Reglamenta 32. panta 2. punkts Pašiniciatīvas atzinums
Atbildīgā specializētā nodaļa	Ārējo attiecību specializētā nodaļa
Pieņemts specializētās nodaļas sanāksmē	28.9.2021.
Pieņemts plenārsesijā	20.10.2021.
Plenārsesija Nr.	564
Balsojuma rezultāts (par/pre/atturas)	236/2/5

1. Secinājumi un ieteikumi

1.1. Tirdzniecībai ir nepieciešams politikas satvars, kas būtu piemērots izaugsmes veicināšanai, pienācīgu darbvietu radīšanai un ekonomikas ilgtspējīgai atveseļošanai pēc Covid-19 krīzes tādā veidā, lai uzņēmumi varētu atjaunot un pārkārtot sagraudātās piegādes un vērtību ķēdes. 2021. gads iezīmē pavērsienu, jo tiek pārskatīta Eiropas Savienības tirdzniecības pārvaldība, un EESK atbalsta atvērto, ilgtspējīgu un stingro jauno pieeju.

1.2. Tirdzniecības un ilgtspējīgas attīstības sadaļās ES pauž apņemšanos īstenot “uz vērtībām balstītu tirdzniecības programmu”, kas vienlaikus veicinātu ekonomisko, sociālo un vides attīstību. Lai ar tirdzniecības instrumentiem sasniegtu augstus darba un ilgtspējas standartus, ir būtiski novērst tirdzniecības un ilgtspējīgas attīstības saistību neievērošanu un uzlabot to izpildi. Gan divpusējā, gan pasaules līmenī Eiropas Savienībai kopā ar līdzīgi domājošiem tirdzniecības partneriem, kuri ir gatavi uzņemties vadību, būtu jāizveido stingri tirdzniecības un ilgtspējīgas attīstības paraugi.

1.3. EESK atzinīgi vērtē savlaicīgo 15 punktu rīcības plāna pārskatīšanu un cer, ka tās gaitā tiks pilnveidots 2018. gadā izveidotais nepilnīgais un saskaldītais satvars. Tā kā tirdzniecības un ilgtspējīgas attīstības sadaļas nespēj panākt tiesisko saistību izpildi, EESK ierosina to padziļināti pārskatīt un paredzēt uzlabotu izpildes pieeju ar sankcijām, kas ietvertu stingrāku pilsoniskās sabiedrības īstenošanu uzraudzību, inovatīvu instrumentu izmantošanu un tirdzniecības un ilgtspējīgas attīstības stimulējošā efekta stiprināšanu. Nākamās paaudzes tirdzniecībai un ilgtspējīgai attīstībai ir jāklūst par Eiropas Savienības tirdzniecības stratēģijas neatņemamu sastāvdaļu, kas jāpiemēro, īstenojot pašreizējās un turpmākās sarunu pilnvaras.

1.4. Lai veidotu kaut ko jaunu, vispirms ir jānovērš saskaldītība. Lai gūtu panākumus tirdzniecības un ilgtspējīgas attīstības sadaļu īstenošanā un izpildē, ir nepieciešama iesaistīto personu aktīvāka, strukturētāka un sadarbībā ieinteresētāka mijiedarbība. Informācijas apmaiņa starp iestādēm, starptautiskām struktūrām un, jo īpaši, to visu sadarbība ar vietējām konsultantu grupām un starp tām. Starptautiskai Darba organizācijai (SDO) kā starptautiskā līmenī atzītai iestādei būt jāpiedalās SDO konvenciju īstenošanas uzraudzībā brīvo tirdzniecības nolīgumu ietvaros.

1.5. Lielākās problēmas bieži vien rodas pašā sākumā. EESK uzsver, ka ir svarīgi tieši tirdzniecības un ilgtspējīgas attīstības sadaļā nostiprināt starptautisko pamatkonvenciju vai saistošo un izpildāmo ceļvežu pirmsratifikācijas saistības un paredzēt skaidru to ratificēšanas grafiku. Pirmais tirdzniecības un ilgtspējīgas attīstības tiesībaizsardzības gadījums pašreizējā modeļa laikā ir apstiprinājies, ka aptuvena terminoloģija ir nepiemērota.

1.6. Visas trīs tirdzniecības un ilgtspējīgas attīstības dimensijas ir savstarpēji saistītas, un tās nevar skatīt atsevišķi. EESK atzinīgi vērtē uzņēmumu lomu, to neatlaidīgās rūpes par ilgtspējīgu tirdzniecību un saskata, ka tie varētu pozitīvi ietekmēt rīcības iespējas klimata jomā, piemēram, tīru tehnoloģiju nozarē, īpaši domājot par MVU. Tirdzniecības un ilgtspējīgas attīstības sadaļās ir jāveido ciešākas saiknes ar SDO Trīspusējo deklarāciju par principiem attiecībā uz daudz nacionāliem

uzņēmumiem un sociālo politiku un jāveicina tās konvenciju ratifikācija, kā arī saiknes ar Ekonomiskās sadarbības un attīstības organizācijas (ESAO) Vadlīnijām daudz nacionāliem uzņēmumiem, īpaši piegādes ķēdē.

1.7. Lai attiecīgajā vietā panāktu efektīvas pārmaiņas, ir jāiet tālāk par klasiskajām tirdzniecības un ilgtspējīgas attīstības sadaļām un jāapsver ietekmīgu papildu politikas instrumentu izmantošana. EESK aicina gādāt, ka publiskā iepirkuma līgumi tiek piešķirti ar nosacījumiem to valstu uzņēmumiem, kuras ievēro SDO pamatstandartus un Parīzes nolīgumu. Komiteja vēlas arī saturīgus ES tiesību aktus par obligātu pienācīgas rūpīgas pienākumu kā vēl vienu svarīgu papildu pasākumu. Ārvalstu ieguldītājiem būtu jāievēro pienācīgas rūpības prasības pirms viņi var gūt labumu no starptautiska ieguldījumu nolīguma. Lai panāktu ilgtspējīgu tirdzniecību, pasākumiem būtu jāpievieno nelikumīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas, nodokļu noziegumu, nodokļu apiešanas, kā arī korupcijas apkarošana.

1.8. Ilgtspējīgai attīstībai ir jāatspoguļo pārmaiņas un tās jāveicina, un darba kārtībā vienāda nozīme jāpiešķir nodarbinātības un vides standartiem. Zaļais kurss, aprītes ekonomikas iniciatīvas un oglekļa ievērošanas mehānisms tāpat kā bioloģiskās daudzveidības tematika papildina būtiskos tirdzniecības un ilgtspējīgas attīstības jautājumus. Lai varētu noteikt konkrētus pienākumus, starptautiskajos standartos ir jāparedz, kā ir jādarbojas vides saistībām.

1.9. Izpildes panākšanai "brīnumlīdzekļu" nav, bet ir jāsāk ar tādu apstākļu veidošanu, kas dod iespēju palielināt izpildes iespējas. EESK jau ilgu laiku ir aicinājusi uzlabot speciālistu grupas mehānismu, lai būtu iespējams piemērot naudassodu vai noteikt sankcijas, un vietējām konsultantu grupām noteikt aktīvu lomu šā procesa sākšanā. Eiropas Savienības un Apvienotās Karalistes tirdzniecības un sadarbības līgums varētu kalpot par paraugu, prioritāri veidojot vienlīdzīgu konkurences apstākļus un ilgtspēju gan uzņēmumu gan strādājošo labā.

1.10. ES tirdzniecības partneriem ir neordināras idejas par jauniem tirdzniecības instrumentiem. Nodarbinātības strīdu izšķiršanas jomā izvēloties inovatīvu pieeju, Eiropas Savienībai būtu jādomā par preferenciālo tarifu atcelšanu uzņēmumiem, kuri neievēro pieņemtos starptautiskos standartus. Progresīvas ekonomiskas saiknes ziņā EESK atbalsta pakāpenisku tarifu samazināšanu partnervalstīm par tirdzniecības un ilgtspējīgas attīstības saistību īstenošanu, paredzot iespēju pārkāpumu gadījumā no šīs samazināšanas atteikties.

1.11. Ilgtspēja bez pilsoniskās sabiedrības ilgtspējas nevar pastāvēt. Vietējo konsultantu grupu izveide nebija pašmērķis. Lai tās tiktu uztvertas nopietni, tām ir nepieciešama informācija, resursi un piekļuve, lai tās varētu konsultēt puses par īstenošanu un izpildi, kā arī institucionalizēta sistēma. Līdztekus vietējām konsultantu grupām EESK aicina atjaunot brīvās tirdzniecības nolīgumu ekspertu grupu.

1.12. EESK ir viena no spēcīgākajām vietējo konsultantu grupu aizstāvēt un turpinās atbalstīt to darbu. Nesen sarunas par vietējo konsultantu grupu stiprināšanu ir kļuvušas aktīvākas, un EESK mudina Komisiju un citas ieinteresētās personas sadarboties⁽¹⁾ ar vietējām konsultantu grupām, lai uzlabotu to sastāvu, darba organizēšanu, tvērumu un lomu izpildes mehānismos, kā arī to institucionālos kanālus, kā detalizēti norādīts šā atzinuma piektajā nodaļā.

2. Ievads

2.1. Aktīvai tirdzniecības politikai ir efektīvi jāveicina ilgtspējīga attīstība un, ja vien tā rada jaunas tirgus iespējas, pienācīgas kvalitātes darbvietas un vienlīdzīgus konkurences apstākļus, tai ir jānes labums uzņēmumiem, darba ņēmējiem, patērētājiem un cilvēkiem vispār. Tā ietver arī riskus, kurus efektīvi var mazināt tikai iekļaujoša tirdzniecības politika, kurā par problēmām var runāt pilsoniskā sabiedrība, ieinteresētās personas un plaša sabiedrība.

2.2. EESK jau sen aicina ilgtspēju izmantot par vienu no tirdzniecības politikas virzītājspēkiem, jo tirdzniecībai ir jāspēlē izšķiroša loma ANO ilgtspējīgas attīstības mērķu sasniegšanā. Šī gada jaunā Eiropas Savienības tirdzniecības politika kalpos par satvaru turpmākajiem gadiem. EESK atsevišķā atzinumā ir sniegusi pamatieteikumus par tirdzniecības aspektiem⁽²⁾ un paudusi atzinību par ilgtspējībai pievērsto uzmanību, kā arī aicinājusi pamatīgi stiprināt tirdzniecības un ilgtspējīgas attīstības sadaļas un to efektīvu izpildāmību.

⁽¹⁾ 2020. gadā *Friedrich-Ebert* fonda pētījumā tika analizētas vietējās konsultantu grupas nepilnības, un vietējās konsultantu grupas dalīborganizāciju grupa *CNV Internationaal* vadībā pašlaik veido neoficiālu dokumentu ar to stiprināšanas ieteikumiem.

⁽²⁾ OV C 374, 16.9.2021., 73. lpp.

2.3. Balstoties uz EESK iepriekšējo darbu un ar mērķi nodrošināt informāciju pašreiz notiekošai tirdzniecības un ilgtspējīgas attīstības pārskatīšanai, atzinumā ir sniegts pilsoniskās sabiedrības vērtējums par pašreizējo pieeju. Tā pamats ir inovatīvs tirdzniecības uzstādījums, kura mērķis ir īstenot Eiropas Savienības ilgtspējīgas attīstības vērtības: tirdzniecības un attīstības sadaļas, kas vērstas uz nākamajām paaudzēm.

3. Tirdzniecība un ilgtspējīga attīstība – uz vērtībām balstīta ES tirdzniecības programma

3.1. Sistemātiski integrējot tirdzniecības un ilgtspējīgas attīstības sadaļas brīvās tirdzniecības nolīgumos, ES uzsver savu apņemšanos īstenot “uz vērtībām balstītu tirdzniecības programmu”, kas vienlaikus veicinātu ekonomisko, sociālo un vides attīstību. Lai ar tirdzniecības instrumentiem sasniegtu augstus darba un ilgtspējas standartus, ir būtiski novērst tirdzniecības un ilgtspējīgas attīstības saistību neievērošanu un uzlabot to izpildi.

3.2. No pirmajiem aizmetņiem Eiropas Savienības un Dienvidkorejas brīvās tirdzniecības nolīgumā 2011. gadā tirdzniecības un ilgtspējīgas attīstības sadaļas ir pastāvīgi attīstījušās visos vēlāk noslēgtajos Eiropas Savienības brīvās tirdzniecības nolīgumos. Tajās ir tikai uz konsultācijām balstīts strīdu izšķiršanas mehānisms un vietējās konsultantu grupas institucionalizētai pilsoniskās sabiedrības īstenotai uzraudzībai. Tās ietver apņemšanos ievērot daudzpusējus darba un vides nolīgumus un liedz pusēm noteikt mazāk stingrus nodarbinātības un vides aizsardzības līmeņus vai tos pazemināt ar mērķi veicināt tirdzniecību un piesaistīt ieguldījumus. Nodrošinādamas divpusēja dialoga un sadarbības iespējas, tās var arī kalpot par platformu augstāka līmeņa ilgtspējīgas tirdzniecības programmai.

3.3. ES ir rūpējusies, lai ilgtspēja nonāktu tirdzniecības mērķu uzmanības centrā, tomēr pašreizējās sarunās tas neatpoguļojas. Pārskatot tirdzniecības un ilgtspējīgas attīstības pieeju, ir jāpalielina tās dzīvīgums un, kardināli mainot pieeju, tai jāpiešķir stingrība, atsakoties no neoficiāla statusa. Kā neatņemama ES tirdzniecības stratēģijas daļa pārskatītā tirdzniecība un ilgtspējīga attīstība jāņem vērā arī pašreiz apspriestajos nolīgumos un jāiekļauj pārskatītajās sarunu pilnvarās.

4. 15 punktu rīcības plāns – novērtējums

4.1. Eiropas Parlaments, EESK un liela ieinteresēto personu grupa bija iesaistījusies arvien aktīvākās sabiedriskajās debatēs par Eiropas Savienības tirdzniecības un ilgtspējīgas attīstības pieejas efektivitāti, kas tika strauji pārtrauktas 2018. gada sākumā līdz ar EK 15 punktu rīcības plāna uzsākšanu. Tas ietver 4 galvenās nodaļas un kļuva par ierobežotu un saskaldītu tirdzniecības un attīstības pārmaiņu satvaru pēdējos gados. Turpinājumā ir izvērtēti tā rezultāti un problēmas.

Sadarbība

4.2. *Partnerība ar dalībvalstīm un EP:* Komisijas pastāvošā ekspertu grupa TIA jomā ir stiprinājusi saikni ar dalībvalstīm, tomēr savas struktūras dēļ tā procesā zaudē daļu būtiskas kompetences un informācijas. Tās darbu pozitīvi ietekmētu labāka komunikācija par rezultātiem un ieteikumiem, un tai būtu nepieciešami spēcīgāki un regulārāki sakari ar vietējām konsultantu grupām un EESK. Tirdzniecības ĢD iesaiste jāpaplašina, ietverot dalībvalstu vadošās tirdzniecības un ilgtspējīgas attīstības struktūrvienības, iespējams, iesaistot citus piemērotus ģenerāldirektorātus, piemēram, EMPL un CLIMA ĢD to tīklu dēļ, un šīs informācijas un atsauksmju saņemšanas nolūkā TRADE ĢD būtu jāsadarbības ar starptautiskajām organizācijām. Informējot Eiropas Parlamentu par svarīgiem tirdzniecības un ilgtspējīgas attīstības jautājumiem, būtu uz vienlīdzīga pamata jāpieaicina vietējās konsultantu grupas, un tas nedrīkst notikt aiz slēgtām durvīm. Eiropas Parlamentam ir jāuzņemas sava loma tirdzniecības un ilgtspējīgas attīstības uzraudzībā un īstenošanā un tam ir jābūt pilnībā informētam par pasākumiem un iesaistītam tirdzniecības un ilgtspējīgas attīstības apakškomitejas un citu attiecīgo pārvaldības struktūrvienību lēmumu pieņemšanā. Jo īpaši svarīgi tas ir ES un Apvienotās Karalistes Tirdzniecības un sadarbības nolīguma vienlīdzīgas konkurences mehānisma kontekstā.

4.3. *Sadarbība ar starptautiskām organizācijām:* EESK aizstāv proaktīvāku un sistēmiskāku pieeju un aicina tādas starptautiskas struktūras kā SDO iesaistīt arī sarunās un visā brīvās tirdzniecības nolīgumu, tostarp visu ceļvežu posmu, īstenošanā. Kā atklāj ratifikācijas process Vjetnamā, SDO būtiska loma varētu būt pirms nolīguma īstenošanas un tās sākumposmā. Ir nepieciešama spēcīgāka sadarbība starp EK, SDO un EESK, lai būtu iespējams veidot tehnisko atbalstu un spēju veidošanas projektus partnervalstīs. Līdztekus citiem pasākumiem SDO spēcīgāk jāintegrē uzraudzības uzdevumos, ko veic vietējās konsultantu grupas, un ikgadējās EMPL ĢD augsta līmeņa sanāksmes varētu tikt atvērtas EESK un, iespējams, vietējo konsultantu grupu vadībai. Pieeja Daudzpusējo vides nolīgumu jomā, iespējams, ir nepietiekami izmantota un to varētu piemērot arī citām starptautiskajām organizācijām, piemēram, ESAO un, pastiprinoties ilgtspējīgas attīstības mērķu finansējuma nozīmei, arī Pasaules Bankai un Starptautiskajam Valūtas fondam.

Dot iespēju pilsoniskajai sabiedrībai, tostarp sociālajiem partneriem, piedalīties īstenošanā

4.4. *Palīdzēt pilsoniskai sabiedrībai, tostarp sociālajiem partneriem, pildīt uzraudzības lomu:* EESK atzinīgi vērtē ES Partnerības instrumenta projektu, kas finansē dažu ES vietējās konsultantu grupas locekļu dalību sanāsmēs un aizsargā vietējo konsultantu grupu politisko neatkarību. Komiteja aicina Eiropas Komisiju atjaunot finansējumu un tā veidošanā sadarboties ar vietējām konsultantu grupām. Tā iesaka palielināt turpmākā loģistikas un tehniskā atbalsta elastību. Videokonferences var papildināt, nevis aizstāt klātienē sanāksmes. Turpmākajā finansējumā būtu jāparedz ikgadējas sanāksmes, kurās tiktos visi vietējās konsultantu grupas locekļi, lai apspriestu transversālos tirdzniecības un ilgtspējīgas attīstības jautājumus. Papildus finanšu resursu sagādāšanas jautājumam ir jārisina organizatoriskās problēmas, lai vietējās konsultantu grupas būtu pilnībā spējīgas darboties atbilstoši 5. sadaļai.

4.5. *Paplašināt pilsoniskās sabiedrības, tostarp sociālo partneru, lomu un to attiecināt uz visu brīvās tirdzniecības nolīgumu:* EESK ir ilgstoši un aktīvi ieteikusi, ka vietējām konsultantu grupām būtu jākonsultē par visiem ES tirdzniecības nolīgumu aspektiem, uzmanības centrā paturot TIA saistību īstenošanu un tirdzniecības ietekmi uz ilgtspējīgu attīstību plašākā nozīmē. Šis jaunais tvērums pirmo reizi tiks izmēģināts tirdzniecības un sadarbības nolīgumā ar Apvienoto Karalisti. EESK iesaka paplašināt pašreiz vietējo konsultantu grupu pārziņā esošās jomas visos pastāvošajos brīvās tirdzniecības nolīgumos, šajā nolūkā pārskatot nolīgumu tekstus vai saskaņojot praksi vietējās konsultantu grupas reglamentos.

4.6. *Pasākumi atbildīgas uzņēmējdarbības jomā:* EESK atzinīgi vērtē uzņēmējdarbības lomu ilgtspējīgas uzņēmējdarbības nodrošināšanas jomā un Komisijas apņemšanos veicināt atbildīgu rīcību uzņēmējdarbībā. Tomēr tā ir sarūgtināta, ka EESK un attiecīgās vietējās konsultantu grupas nav bijušas iesaistītas projektu uzraudzībā kopā ar ESAO un SDO. Eiropas Komisijai būtu jāizveido rādītāji, lai novērtētu reālo projekta rezultātus ārpus informētības palielināšanas, un būtu jāparedz mērķorientēta un dziļāka pārskatīšana tālāk piegādes ķēdēs.

Panākt rezultātus

4.7. *Valsts prioritātes:* EESK atbalsta stratēģiski uzlabotu un precīzāk orientētu pieeju, tomēr partnervalstis ir ļoti atšķirīgas pat viena reģionālā līguma ietvaros, kā tas ir Eiropas Savienības un Centrālamerikas līguma gadījumā. Nosakot prioritātes un veicot novērtēšanu, ir proaktīvi dažādos procesa posmos jāapspriežas ar pilsonisko sabiedrību un jāiesaista vietējās konsultantu grupas. Ģeogrāfiskajām vienībām Tirdzniecības ĢD un ES delegācijās vairāk būtu jāsadarbojas ar vietējām konsultantu grupām ar mērķi saņemt materiālus un sniegt sistemātiskas atsauksmes. Regulāri ir jāizvērtē, vai Eiropas Komisija šīm prioritātēm pietuvojas vai attālinās no tām.

4.8. *Stingra izpilde:* pirmais nodarbinātības strīda izšķiršanas gadījums ar Koreju liek izdarīt svarīgus secinājumus. Pirmkārt, Komisijai ir jārikojas proaktīvāk un raitāk jāiedarbina tirdzniecības un ilgtspējīgas attīstības strīdu izšķiršanas procedūras, un vietējām konsultantu grupām jānodod aktīva loma. Otrkārt, svarīgi ir arī, lai panelos būtu starptautisko darba tiesību aktu eksperti, kas apspriestos ar SDO par tās jurisprudenci un saistošu interpretāciju. Treškārt, ekspertu grupas ziņojums apliecina vajadzību pēc saistošiem plāniem, pēc ceļvežiem ar sankcijām un skaidriem SDO konvenciju ratificēšanas termiņiem. Brīvais formulējums "pastāvīgi un neatlaidīgi cenšas" dod pusēm pārāk lielu rīcības brīvību. Lai gan Koreja ir ratificējusi trīs no četrām atlikušajām SDO konvencijām (ratificēta nav konvencija C105 par piespiedu darba atcelšanu), joprojām nav skaidrs, vai ar Korejas darba tiesību aktu grozījumiem ir pilnībā īstenoti noteikumi, kas ietverti konvencijās C29, C87 un C98. Tāpēc lieta vēl nav noslēgta un EESK pastiprināti aicina darbu turpināt. Tomēr atbilstības problēmas nepastāv tikai partnervalstīs. EESK ar raizēm konstatē, ka, izrādās, nav tādu instrumentu, ar kuriem varētu panākt nevainojamu izpildi Eiropas Savienībā un dalībvalstīs.

4.9. *Veicināt savlaicīgu galveno starptautisko nolīgumu ratificēšanu:* EESK atbalsta starptautisko pamatkonvenciju ratificēšanu pirms brīvās tirdzniecības līgumu noslēgšanas un parakstīšanas, lai maksimāli izmantotu sarunu un diplomātisko sviru pozitīvo ietekmi. Piemēram, nesēn ar Vjetnamu saistītā gadījumā šīs pozitīvās ietekmes rezultātā valsts ir ratificējusi C98 un C105. Tomēr C87 ratifikācijas saistībā progresa nav. Tāpēc EESK uzsver, ka ir svarīgi tieši tirdzniecības un ilgtspējīgas attīstības sadaļā pašā nostiprināt starptautisko pamatnolīgumu vai saistošo un izpildāmo ceļvežu pirmsratifikācijas saistības un paredzēt skaidrus to ratificēšanas termiņus.

4.10. *Tirdzniecības un ilgtspējīgas attīstības īstenošanas efektivitātes pārskatīšana:* EESK piekrīt, ka ir nepieciešams regulāri pārskatīt un izvērtēt tirdzniecības un ilgtspējīgas attīstības īstenošanu. Tomēr Komiteja ir sarūgtināta par vietējo konsultantu grupu darbu vājo atpazīstamību un šo grupu ieteikumu neievērošanu šajos procesos, īpaši gada īstenošanas ziņojumos. Turpmāk ziņojumos būtu labāk jāatspoguļo vietējo konsultantu grupu darba programmas un kopīgie paziņojumi ar tām vietējām konsultantu grupām, kas ir to partneres. Jo īpaši EESK pauz nožēlu arī par to, ka nav gūti panākumi saistībā ar

pašreizējo tirdzniecības un ilgtspējīgas attīstības sadaļu noteikšanu par izpildāmām. Saistībā ar visaptverošo ekonomikas un tirdzniecības nolīgumu ar Kanādu (CETA) EESK, ES vietējā konsultantu grupa un Kanādas vietējās konsultantu grupas ir atkārtoti aicinājušas panākt pārliecinošu progresu agrīnā novērtējuma jomā, par kuru pušes ir vienojušās kopīgajā interpretējošajā instrumentā ar mērķi panākt darba un vides noteikumu efektīvu izpildāmību. Šis pārskatīšanas gaitā būtu cieši jāiesaista abu pušu vietējās konsultantu grupas.

4.11. *Īstenošanas rokasgrāmata*: EESK atzinīgi vērtē īstenošanas instrumentu rokasgrāmatu izstrādi, lai brīvās tirdzniecības nolīgumu partneriem palīdzētu izprast tirdzniecības un ilgtspējīgas attīstības saistības un sniegtu ievirzes to īstenošanai. Runājot par darba jautājumiem, sociālajiem partneriem ir svarīgi, lai tie tiktu uzskatīti par galvenajiem vietējiem partneriem. Formālajās salīdzinošajās datu bāzēs būtisks progress ir jāpanāk nolīguma formulējuma jomā, un uzmanība ir jāvērs uz tirdzniecības un ilgtspējīgas attīstības noteikumu pašreizējo īstenošanas līmeni.

4.12. *Resursu palielināšana*: Eiropas Savienībai vajadzētu daļu tirdzniecības atbalsta līdzekļu paredzēt, lai atbalstītu to valsti, kuras nav ES dalībvalstis, vietējo konsultantu grupu un pilsoniskās sabiedrības organizāciju līdzdalību un spēju veidošanu attiecībā uz ilgtspējīgu tirdzniecību un ieguldījumiem.

4.13. *Rīcība klimata jomā*: ja tirdzniecība nav klimata politikas dzinējspēks, tai būtu jāpalīdz izpildīt globālo klimata rīcības programmu, pateicoties uzņēmumu pozitīvajam ieguldījumam tīru tehnoloģiju nozares iespēju veicināšanā un īpašu uzmanību pievēršot MVU. Parīzes nolīguma kā būtiska elementa iekļaušana visos turpmākajos visaptverošajos tirdzniecības nolīgumos, kas nozīmē to apturēšanu neatbilstības gadījumā, ir atzinīgi vērtējams solis, kas jāpaplašina, iekļaujot arī SDO pamatkonvencijas un jaunākās konvencijas.

4.14. *Tirdzniecība un darbs*: EESK atzinīgi vērtē TIA sadaļās plašāk iekļautos darba jautājumus un mudina šīs saistības tālāk atjaunināt. Tirdzniecības un ilgtspējīgas attīstības sadaļām ir jābūt dziļāk saistītām ar SDO Starptautisko uzņēmumu deklarāciju un ar ESAO pamatnostādņēm daudznacionālajiem uzņēmumiem. Eiropas Komisijai būtu jāveicina Starptautisko uzņēmumu deklarācijā iekļauto SDO konvenciju ratificēšana. Progresīviem ES tiesību aktiem, īpaši ilgtspējīgas korporatīvās pārvaldības un obligātas pienācīgas rūpības jomā, būtu jānodrošina pastāvīgi apstākļi tālākai tirdzniecības un ilgtspējīgas attīstības sadaļu attīstībai. Tomēr, lai notiktu vietējā līmenī jūtamas pārmaiņas, šīm saistībām ir nepieciešama proaktīvāka izpilde un uzlabota izpildāmība.

Pārredzamība un komunikācija

4.15. *Lielāka pārredzamība un labāka komunikācija*: EESK pievienojas visām iestādēm un ieinteresētajām pusēm un uzsver pārredzamības un komunikācijas nozīmi. Visaptverošu protokolu publicēšana paver pilsoniskās sabiedrības tālākas iesaistes iespējas. Eiropas Komisijas Pilsoniskās sabiedrības dialoga sanāksmes ir būtisks kanāls, tomēr tās ir jāpilnveido strukturētākas pārraudzības virzienā. Šajā nolūkā EESK iesaka likvidēt saskaldītību un nodrošināt, lai komunikācijas kanāli savstarpēji stiprinātu viens otru – ar Eiropas Parlamentu, dalībvalstīm un pilsonisko sabiedrību.

4.16. *Atbilde par TIA ar saistošiem termiņiem*: EESK atzinīgi vērtē sūdzību sistēmu, kas ieviesta 2020. gadā, izveidojot vienas pieturas aģentūru un, jo īpaši, galveno tirdzniecības nolīgumu izpildes uzrauga īpašo vienību, kas nodarbojas tikai ar sūdzībām par tirdzniecību un ilgtspējīgu attīstību. Efektivitāti vērtēt ir pārāgi, tomēr EESK cer, ka šis mehānisms tiks pastāvīgi pārveidots, lai iesaistītu pilsonisko sabiedrību un izpildītu tās ieteikumus.

5. Nākamās paaudzes tirdzniecība un ilgtspējīga attīstība

5.1. Kopš 2018. gada rīcības plāna tirdzniecības pasaule ir mainījusies tāpat kā ir mainījušās sarunas par tirdzniecību un ilgtspējīgu attīstību. Jaunais zaļais kurss ir visaptverošs politikas mērķis arī attiecībā uz ES tirdzniecības programmu. Institucionālie dalībnieki, piemēram, Eiropas Parlaments un dalībvalstis arvien skaļāk aicina veikt nopietnu tirdzniecības un ilgtspējīgas attīstības reformu. Covid-19 pandēmija līdz šim nepieredzētā veidā ir traucējusi tirdzniecības plūsmas, atklādama būtiskas problēmas globālajās piegādes un vērtības ķēdēs. Šīs problēmas bieži ir saistītas arī ar tirdzniecības un ilgtspējīgas attīstības saistību neievērošanu. Pati pirmā tirdzniecības un attīstības strīda izšķiršanas lieta ir kļuvusi par institucionālu lakmusa testu pašreizējai sistēmai. Jaunais CTEO radīja lielas cerības uz koncentrētāku uzmanību, resursiem un jauniem likumdošanas instrumentiem, lai labāk īstenotu un izpildītu tirdzniecības un ilgtspējīgas attīstības saistības. Vienlaikus ES tirdzniecības partneres piemēram, Kanāda un ASV, savos brīvās tirdzniecības nolīgumos ir iekļāvušas spēcīgus tirdzniecības un ilgtspējīgas attīstības izpildes instrumentus, savukārt Jaunzēlande ES tirdzniecības sarunās ir izvirzījusi drosmīgus priekšlikumus, kuru mērķis ir panākt, lai tirdzniecība darbotos visu labā.

5.2. Tirdzniecība un ilgtspējīga attīstība nav tikai debates par vērtībām, tas ir izdzīvošanas jautājums gan Eiropas Savienībai, gan globālā līmenī. Aizstāvēdama visaptverošu pieeju, EESK atbalsta ES vēlmi ilgtspējas programmu pacelt daudzpusējā līmenī un aicina veidot stratēģiskas alianses ar galvenajiem tirdzniecības partneriem par tādiem prioritāriem jautājumiem kā oglekļa emisiju pārvirze vai pienācīga rūpība. Atkārtoti norāda, ka Eiropas Savienībai ir jāuzņemas vadība, lai veiktu nopietnas Pasaulē Tirdzniecības organizācijas (PTO) reformas un likvidētu tādus tabu, kas saistīti ar, piemēram, tirdzniecības sociālajiem aspektiem. Kā jaunu pieeju EESK atzinīgi vērtē ASV priekšlikumu notiekošajās PTO sarunās par zivsaimniecības subsīdijām pievērsties globālajai problēmai – piespiedu darbam uz zvejas kuģiem⁽³⁾.

5.3. EESK ir pastāvīgi lūgusi iekļaut spēcīgākas tirdzniecības un ilgtspējīgas attīstības sadaļas, uzskatīdama, ka 15 punktu rīcības plāns nedod rezultātus. Līdzīgi arī 2021. gada tirdzniecības politikas pārskatīšanā tiek skatīts jautājums, kā efektīvāk īstenot tirdzniecības un ilgtspējīgas attīstības sadaļas un panākt to izpildi, kā arī par sankciju piemērošanas iespēju neatbilstības gadījumā.

5.4. Pagaidām nav gūta pietiekami liela pieredze un nav izdarīti secinājumi, uz kuru pamata varētu pārskatīt pašreizējo pieeju, un EESK ierosina ieviest jaunu pieeju iniciatīvām, kuru mērķis ir nodrošināt, lai tirdzniecības un ilgtspējīgas attīstības sadaļas spētu panākt pilnīgu tiesisko saistību izpildi. Šajās debatēs ieviešanas un izpildes darba kārtībā vides un darba standartiem ir jābūt vienlīdz svarīgiem.

Politikas instrumenti, kas nodrošina papildu stimulu tirdzniecības un ilgtspējīgas attīstības īstenošanā

5.5. 2020. gada maijā Francija un Nīderlande publicēja neoficiālu dokumentu, kurā Eiropas Savienība tika aicināta uzlabot to, kā tiek analizētas tirdzniecības sociāli ekonomiskās sekas un, ņemot vērā Eiropas zaļo kursu, visās dimensijās prasīgāk attiekties pret tirdzniecības un ilgtspējīgas attīstības kopsakaru⁽⁴⁾. EESK atzinīgi vērtē analītiskākas pieejas izmantošanu tirdzniecības ietekmes jomā un aktīvi atbalsta ieteikumu stimulēt efektīvu tirdzniecības un ilgtspējīgas attīstības saistību īstenošanu ar pakāpenisku tarifu samazināšanu, kas ietver iespēju atcelt konkrētas tarifa pozīcijas vēlāka pārkāpuma gadījumā, un skaidrojums par to, kādi noteikumi valstīm ir jāizpilda, lai šos samazinājumus panāktu.

5.6. EESK iesaka arī raudzīties tālāk par ierasto tirdzniecības instrumentu kopumu un meklēt citus instrumentus, kas konkrētajā vietā izraisītu reālas pārmaiņas. Eiropas Savienībai jāpieņem spēcīga Eiropas Savienības direktīva par obligātu pienācīgu rūpību, kurā tiktu atzīta atbildība, pamatojoties uz pašreizējiem standartiem, un kurā Eiropas un citu valstu uzņēmumiem, kas darbojas Eiropas Savienībā, tiktu nodrošināts skaidrs un drošs tiesiskais satvars. EESK ir stingri aizstāvējusi tirdzniecības nolīgumu pienācīgas rūpības pienākumus attiecībā uz globālajām piegādes un vērtības ķēdēm ar mērķi sniegt ievirzes to pārvaldības lēmumu jomā, kuri ir vērsti uz ekonomiski, ekoloģiski un sociāli ilgtspējīgiem uzņēmumiem⁽⁵⁾.

5.7. Eiropas Komisijai, lai panāktu progresu ilgtspējīgas attīstības darba kārtībā, ir jāpievērš uzmanība ne tikai ierastajām tirdzniecības un ilgtspējīgas attīstības sadaļām un jomām, bet arī tām, kuras attiecas uz ieguldījumiem, saikņu un sinerģiju veidošanu. Pirms starptautiska ieguldījumu nolīguma pavērto iespēju izmantošanas ārvalstu ieguldītājiem būtu jāizpilda pienācīgas rūpības prasības. Tāpat brīvās tirdzniecības līguma noslēdzējam pusēm būtu jāgarantē, ka uzņēmumi, kas ir to teritorijas rezidenti, ievēro pienācīgas rūpības prasības⁽⁶⁾.

5.8. Lai tirdzniecība kļūtu ilgtspējīga, Eiropas Savienībai ir jāievieš noteikumi par pušu sadarbību nelikumīgi iegūtu līdzekļu legalizēšanas, nodokļu noziegumu un nodokļu apiešanas apkarošanā. Korupcija vienādi vājina ieguldījumu ilgtspējīgā attīstībā, un tās izskaušanas nolūkā ir jāietver salīdzināmi spēcīgi standarti.

5.9. Publiskā iepirkuma līgumi jāpakārto nosacījumu ievērošanai un tie jāpiešķir to valstu uzņēmumiem, kuras ievēro SDO pamatstandartus un Parīzes nolīgumu. Ar ES brīvās tirdzniecības nolīgumiem būtu jāpopularizē paraugprakse, kā publiskajā iepirkumā iekļaut vides un sociālos kritērijus⁽⁷⁾.

5.10. Lai gan tirdzniecības un ilgtspējīgas attīstības sadaļas vides jautājumiem veltītā daļa beidzamo desmit gadu laikā ir uzlabojusies, joprojām ir palikušas divas problēmas. Pirmkārt, Parīzes nolīgumā paredzētie klimata pienākumi atduras pret nacionālā līmenī noteiktu īstenošanu, tāpēc ir grūti novērst pārkāpumus. Otrkārt, starptautisku vides standartu neesamība,

⁽³⁾ OV C 374, 16.9.2021., 73. lpp.

⁽⁴⁾ Neoficiāls dokuments par tirdzniecību, sociālekonomiskajām sekām un ilgtspējīgu attīstību, 2020. gads.

⁽⁵⁾ OV C 429, 11.12.2020., 136. lpp. un OV C 429, 11.12.2020., 197. lpp.

⁽⁶⁾ Turpat.

⁽⁷⁾ OV C 374, 16.9.2021., 73. lpp.

piemēram, tīra gaisa vai ūdens jomā, apgrūtina pienākumu noteikšanu. Ir svarīgi panākt, lai sāktu darboties vides saistību pildīšana un tad nonākt līdz standartiem, kas arī būtu saistīti ar pienācīgu rūpību. Covid-19 pandēmijas apstākļos ir saasinājies bioloģiskās daudzveidības jautājums. Zaļais kurss, ES likumdošanas iniciatīvas par aprites ekonomiku vai par oglekļa ieviešanas mehānismu ⁽⁸⁾ kļūst par svarīgiem jautājumiem tirdzniecības un ilgtspējīgas attīstības kontekstā.

5.11. Raugoties plašāk, atklājas, ka brīvās tirdzniecības nolīgumos pastāv būtiskas ilgtspējas problēmas, kuras nav iespējams atrisināt ar tirdzniecības un ilgtspējīgas attīstības sadaļām. Piemēram, lauksaimniecība, kas sarunās ir viena no Eiropas Savienības galvenajiem ietekmes faktoriem, nepārprotami ietekmē ilgtspēju. EESK īpašu uzmanību vērš uz to, ka ES nodrošinātībai ar pārtiku un ilgtspējai ir jābūt analīzes centrā ⁽⁹⁾. Ar mērķi uzlabot pārtikas piegādes ķēdes efektivitāti un taishnīgumu EESK aicina bez kavēšanās īstenot ES direktīvu par negodīgu tirdzniecības praksi lauksaimniecības un pārtikas piegādes ķēdē.

Stingrāka attieksme pret izpildes panākšanu

5.12. EESK jau ilgu laiku aicina panākt, lai pārveidotā speciālistu grupa varētu iedarbināt starpvalstu strīdu izšķiršanas mehānismu, piemērot naudassodu vai noteikt sankcijas, kā arī tiesiskās aizsardzības līdzekļus cietušajai pusei ⁽¹⁰⁾. Vietējām konsultantu grupām vajadzētu būt aktīvai lomai strīdu izšķiršanas satvarā. Galvenā tirdzniecības nolīgumu izpildes uzrauga komandai būtu jāizmeklē gadījumi, par kuriem ziņojusi vietējā konsultantu grupa, un tai būtu jāreaģē uz ikvienu izpildes pasākumu un uz ekspertu grupas ziņojumu.

5.13. EESK atzinīgi vērtē jauno tirdzniecības un sadarbības nolīgumu pieeju, kuras ietvaros priekšplānā izvirzīti vienlīdzīgi konkurences apstākļi un ilgtspēja un strīdu izšķiršanas mehānisms ar piekļuvi tiesiskās aizsardzības līdzekļiem jebkura pārkāpuma gadījumā. Šis hibrīdmodelis ietver gan ekspertu grupas pieeju ar izpildāmu sadaļu ilgstoši nenovērstai neatbilstībai ar aizsardzības līmeņa nepazemināšanu vai iekšzemes izpildi darba, sociālo, vides vai klimata noteikumu jomā. Tas ietver pagaidu kompensēšanu pēc pušu vienošanās vai prasītājas puses vienpusēju saistību pārtraukšanu jebkurā jomā (piemēram, tirdzniecības tarifu, gaisa satiksmes, zvejas ūdeņu piekļuves jomās), ievērojot konkrētus noteikumus.

5.14. Tirdzniecības un ilgtspējīgas attīstības sadaļu izpildes nolūkā ⁽¹¹⁾ būtu nepieciešams arī neatkarīgs nodarbinātības sekretariāts, kas risinātu starptautiskus nodarbinātības strīdus brīvās tirdzniecības nolīgumu ietvaros un skatītu ietekmi uz darba tirgu, kā arī uzraudzītu un izmeklētu, kā tiek ievērota nodarbinātības sadaļa. Vajadzīgs būtu arī kolektīvo sūdzību izskatīšanas mehānisms. Tā kā SDO ir starptautiskā līmenī atzīta iestāde, tai vajadzētu būt iesaistītai SDO konvenciju īstenošanas uzraudzībā brīvās tirdzniecības nolīgumos. Tās loma būtu jāstiprina un jāinstitucionalizē arī saistībā ar pareizu SDO instrumentu interpretāciju tādu strīdu gadījumā, kas saistīti ar darba standartiem. SDO būtu sistemātiski jāiesaista, lai konsultētu ekspertu grupu par šiem jautājumiem.

5.15. EESK iesaka izpētīt inovatīvas pieejas darba strīdu izšķiršanai, kas *ad hoc* starptautiskai strīdu izšķiršanas komisijai dotu iespēju uzņēmumam, kas pārkāpj līgumā noteiktos starptautiskos darba standartus, piemērot tiesiskās aizsardzības līdzekļus. Eiropas Savienības un Kanādas CETA vietējās konsultantu grupas ⁽¹²⁾ ir norādījušas uz Amerikas Savienoto Valstu, Meksikas un Kanādas nolīguma ⁽¹³⁾ ātrās reaģēšanas mehānismu. Atbilstoši šim mehānismam sodu vidū ir preferenciālo tarifu apturēšana, balstoties uz kāpjošu smaguma pakāpi un atkārtotu pārkāpumu. Mērķis ir iespēju robežās problēmu novērst divpusējas sadarbības un pušu dialoga ceļā. Tomēr, ja ir paredzētas sankcijas, uzņēmumi cenšas atturēties no atbilstības pārkāpumiem.

5.16. Ja izpilde tiek novērtēta, balstoties uz veiksmīgi atrisinātiem strīdiem, tiek iegūts nepilnīgs pārskats īpaši tāpēc, ka strīdu izšķiršana parasti tiek izmantota kā beidzamais no līdzekļiem. Sankciju iespējamība arī ir spēcīgs stimuls atbilstības nodrošināšanai, neraugoties uz to, vai tā tiek izmantota vai nē. Tāpēc priekšstatu par stāvokli varētu veidot arī gadījumi, kad izmeklēšanu veikt nav bijis pamata, un to norise, un Eiropas Komisijai tie būtu jāņem vērā, īstenojot salīdzinošu pētījumu par dažādām valstu pieejām. Salīdzinot tikai nolīgumu tekstu vai formulējuma izmaiņas, netiktu gūta jēgpilna jauna informācija. Ir nepieciešams arī novērtēt īstenošanas rezultātu, piemēram, raugoties no pilsoniskās sabiedrības pieredzes, sniedzot padomus sarunās vai šādu noteikumu īstenošanas uzraudzībā.

⁽⁸⁾ Gaidāmais NAT/834 atzinums par oglekļa ieviešanas mehānismu.

⁽⁹⁾ Gaidāmais atzinums NAT/822 "Stratēģiskā autonomija un pārtikas nodrošinājums un ilgtspēja".

⁽¹⁰⁾ OV C 364, 28.10.2020., 53. lpp.

⁽¹¹⁾ OV C 227, 28.6.2018., 27. lpp.

⁽¹²⁾ ES un Kanādas vietējās konsultantu grupas kopīgs paziņojums, 2020. gada septembris.

⁽¹³⁾ Amerikas Savienoto Valstu, Meksikas un Kanādas nolīgums.

Iespējinošs satvars pilsoniskās sabiedrības iesaistīšanai vietējās konsultantu grupās

5.17. Vietējās konsultantu grupas ir galvenais nākamās paaudzes brīvās tirdzniecības nolīgumu sasniegums, taču tām ir nepieciešams spēcīgāks institucionalizēts satvars, lai tās varētu veiksmīgi pildīt savus uzraudzības uzdevumus gan attiecībā uz tirdzniecību un ilgtspējīgu attīstību, gan attiecībā uz Eiropas Savienības brīvās tirdzniecības nolīgumiem kopumā.

5.18. Galvenā problēma ir saistīta ar to, ka dažas vietējās konsultantu grupas partnervalstīs nav aktīvas, nav reprezentatīvas vai arī nav neatkarīgas no valdības ietekmes. Problēmas cēlonis bieži vien ir izveides procesi, kas nolīgumā nav noteikti, puses iespēja izvēlēties jau esošās struktūrvienības un seku neesamība tajos gadījumos, kad saistības nav izpildītas. EESK jo īpaši raizējas, ka vārda "līdzsvarots" svītrosana tirdzniecības un sadarbības nolīgumos attiecībā uz vietējās konsultantu grupas sastāvu, varētu smagi ietekmēt to darbību.

5.19. Saistībā ar reģionālajiem tirdzniecības nolīgumiem, piemēram, starp Eiropas Savienību un Centrālameriku un starp Eiropas Savienību un Kolumbiju/Peru/Ekvadoru vai jebkuru jaunu brīvās tirdzniecības nolīgumu starp Eiropas Savienību un Mercosur, joprojām problemātiska ir atsevišķu vietējo konsultantu grupu izveide katrā no partnervalstīm. Šī stingrā "iekšzemes" pieeja ir būtisks šķērslis jebkādam jēgpilnām saistībām starp iekšzemes vietējām konsultantu grupām, kā arī ar to partnerēm Eiropas Savienības vietējām konsultantu grupām.

5.20. Tāpēc tirdzniecības un ilgtspējīgas attīstības sadaļu vajadzībām ir jāveido īpaši šo uzdevumu veikšanai paredzētas vietējās konsultantu grupas un ir skaidri jādefinē to neatkarība, reprezentativitāte un līdzsvarots sastāvs. Pusēm ir jābūt atbildīgām par to izveidi un darbību. Reģionālo līgumu saistībā būtu jāveido kopīgas reģionālās struktūrvienības ar piemērotu sekretariāta atbalstu. ES delegācijām un EESK būtu jāatbalsta izveides un darba process, tostarp pamatnostādnes un labākā prakse. Tieši tāpat EESK iesaka analizēt, kā vietējās konsultantu grupās uzlabot reprezentējošo organizāciju, īpaši vides un uzņēmējdarbības ieinteresēto personu, atbilstmi.

5.21. Lai stiprinātu Eiropas Savienības vietējās konsultantu grupas sadarbību ar partnervalstu pilsonisko sabiedrību, ir obligāti jāriko kopīgas vietējo konsultantu grupu sanāksmes, kuras būtu jāparedz brīvās tirdzniecības nolīgumos. EESK saskata kopīgu pilsoniskās sabiedrības organizāciju izveides pievienoto vērtību un to veicina, atbalstīdama pilsonisko sabiedrību partnervalstīs. To īpašā loma būtu jāuztur apvienotajās konsultatīvajās komitejās, jo tās nodrošina svarīgu vietu pilsoniskās sabiedrības dialogam abās asociācijas nolīguma pusēs kā, piemēram, ES un Čīles gadījumā⁽¹⁴⁾.

5.22. Ļoti svarīga ir EESK loma vietējo konsultantu grupu veidošanā, un ir būtiski, lai EESK sekotu līdzi, vai tās darbojas efektīvi. Šī loma būtu jāstiprina. 2021. gada jūlijā EESK rīkoja pirmo visu vietējo konsultantu grupu tikšanos, kurā tika iezīmēts tālākais ceļš. Sanāksmē tikās visu 11 pašreizējo vietējo konsultantu grupu locekļi un apsprieda konkrētus uzlabojumus. EESK darbojas visu vietējo konsultantu grupu vadībā, kuru veido priekšsēdētājs un divi priekšsēdētāja vietnieki, kas izvēlēti no visām trijām grupām un visu vietējās konsultantu grupas locekļu vidus. Sadarbība ar locekļiem kopīgajā vietējās konsultantu grupas vadībā dod EESK un citiem dalībniekiem ekspertzināšanas, kas noderīgas, lai vadītu vietējās konsultantu grupas darbu, un šī prakse būtu jāsauglabā. Konkrēti vietējām konsultantu grupām Ukrainas, Moldovas un Gruzijas jautājumos EESK dalība citās ES kaimiņvalstīs ir izrādījusies ļoti noderīga. EESK vietējās konsultantu grupās ir ne tikai locekle, bet arī tām palīdz ar noderīgu sekretariāta atbalstu.

5.23. Rezultātus ievērojami uzlabo palielināta atpazīstamība un strukturēti institucionālie kanāli. Vietējās konsultantu grupas vadībai vajadzētu būt pastāvīgi ielūgtai uz pušu tirdzniecības un ilgtspējīgas attīstības apakškomitejas sanāksmēm un attiecīgo nolīgumu Eiropas Parlamenta pārraudzības grupu sanāksmēm. Dalībvalstu ekspertu grupai jautājumos par tirdzniecību un ilgtspējīgu attīstību un jaunajam galvenajam tirdzniecības nolīgumu izpildes uzraudzīšanai ar ziņošanas un apmaiņas struktūru starpniecību jābūt cieši saistītiem ar vietējo konsultantu grupu darbu. Papildus tam būtu jānotiek informācijas apmaiņai ar SDO par tirdzniecības un ilgtspējīgas attīstības īstenošanu un ar daudzpusējā vides nolīguma sekretariātiem saistībā ar vides un klimata jautājumiem. Eiropas Savienības Ārējās darbības dienestam un delegācijām partnervalstīs vajadzētu rīkot regulāras informatīvas sanāksmes ar vietējām konsultantu grupām, un konkrēti izvēlētos valstīs tām vajadzētu saņemt palīdzību no īpašiem darba un vides jautājumu atašējiem.

5.24. EESK uzsver, ka ir jāstiprina sadarbība ar pilsonisko sabiedrību, sākot no tirdzniecības instrumentu un nolīgumu veidošanas līdz to uzraudzībai. Komiteja aicina atjaunot brīvās tirdzniecības nolīgumu ekspertu grupu, kas nodrošināja citur nepieejamu, vajadzīgu un regulāru iedziļināšanos tirdzniecības jautājumos. Vietējās konsultantu grupas ir neizmantojis papildu zinātnības avots transversālu tirdzniecības un ilgtspējīgas attīstības jautājumu jomā, un šis potenciāls būtu jāizmanto pilnā apmērā.

⁽¹⁴⁾ Jaunajā atzinumā REX/536 tiks skatīts pilsoniskās sabiedrības iesaistes satvars visā tirdzniecības un politisko nolīgumu pastāvēšanas ciklā. To paredzēts pieņemt 2022. gada pavasarī.

5.25. Vietējās konsultantu grupas skar arvien vairāk problēmu, tāpēc steidzami ir vajadzīgi sistēmiski risinājumi un piemēroti līdzekļi – gan cilvēkresursi, gan finansējums. Vietējās konsultantu grupas būtu vairāk jāiesaista ar to saistīto lēmumu pieņemšanā.

5.26. Vietējo konsultantu grupu racionalizēšana nav pašmērķis. Jebkurai iespējamai jaunai pieejai, piemēram, struktūrvienības koncentrēšana uz individuāliem jautājumiem, būs jānodrošina to efektīva darbība, lai risinātu problēmas, kas radušās nolīguma īstenošanā, un pašas vietējās konsultantu grupas jāiesaista tās veidošanā. Biežākas visu Eiropas Savienības vietējās konsultantu grupas locekļu sanāksmes palīdzētu meklēt vienotus risinājumus transversāliem jautājumiem, un šīs sanāksmes kalpo par platformu pragmatisku un praktisku risinājumu apspriešanai līdz nākamajai vietējās konsultantu grupas sastāva atjaunošanai 2023. gada pavasarī.

Briselē, 2021. gada 20. oktobrī

*Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejas
priekšsēdētāja*
Christa SCHWENG

Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejas atzinums “Ceļā uz visaptverošu stratēģiju ilgtspējīgai lauku un pilsētu attīstībai”**(pašiniciatīvas atzinums)**

(2022/C 105/08)

Ziņotājs: **Josep PUXEU ROCAMORA**Līdzziņotāja: **Piroska KÁLLAY**

Pilnsapulces lēmums	25.3.2021.
Juridiskais pamats	Reglamenta 32. panta 2. punkts Pašiniciatīvas atzinums
Atbildīgā specializētā nodaļa	Lauksaimniecības, lauku attīstības un vides specializētā nodaļa
Pieņemts specializētās nodaļas sanāksmē	4.10.2021.
Pieņemts plenārsesijā	21.10.2021.
Plenārsesija Nr.	564
Balsojuma rezultāts (par / pret / atturas)	220/0/1

1. Secinājumi un ieteikumi

1.1. EESK ir pārliecināta, ka **Eiropas nākotne** būs atkarīga no tā, kā mēs rīkosimies attiecībā uz lauku apvidiem, un ka ir vajadzīga ciešāka sadarbība ar **pilsētu** teritorijām, lai nodrošinātu, ka, īstenojot taisnīgu pārkārtošanos uz klimatneitrālu, ilgtspējīgu un pārtikušu Eiropas Savienību, neviena teritorija un neviens iedzīvotājs netiek atstāti novārtā. Tas atbilst gan mērķiem, kas noteikti Eiropas zaļajā un sociālajā kursā, atvēršanās pasākumu kopumā *Next Generation EU* un Teritoriālās attīstības programmā 2030. gadam, gan arī 17 ilgtspējīgas attīstības mērķiem.

1.2. EESK uzskata, ka Eiropas Savienībai ir **jāsamazina atšķirības starp reģioniem**, veicinot politiku, kas nodrošina taisnīgu un ilgtspējīgu pārkārtošanos visās jomās un garantē labu dzīves kvalitāti lauku apvidos.

1.3. Ņemot vērā klimata pārmaiņu un pandēmiju radītās problēmas, EESK uzsver, ka tagad ir **steidzami** jārikojas un jāpanāk **paradīgmata maiņa**, lai parādītu kopīgā darba pievienoto vērtību un visu iedzīvotāju labā veicinātu savstarpēju cieņu un sapratni.

1.4. Tāpēc EESK aicina politikas veidotājus izstrādāt un īstenot **vispārēju un visaptverošu ES stratēģiju** līdzsvarotai, saliedētai, taisnīgai un ilgtspējīgai lauku un pilsētu attīstībai, efektīvi izmantojot vietējo kopienu pildīto funkciju, veicinot tradicionālās nozares un radot jaunas saimnieciskās darbības un darba iespējas lauku apvidos, vienlaikus veicinot sinerģiju ar pilsētu teritorijām.

1.5. Lai palielinātu **lauku kopienu un pilsētvides** apstākļu vienlīdzību, EESK formulē šādus ieteikumus:

1. ir jāpiešķir pietiekami līdzekļi lauku politikas īstenošanai, jānodrošina tehnoloģiskās komunikācijas, transporta infrastruktūra (īpaši sabiedriskais transports, kas ir absolūti nepieciešams ikdienas dzīvē un nodarbinātībai), kā arī kvalitatīvas un efektīvas izglītības un veselības pakalpojumu sniegšanas sistēmas. Tām jābūt pilnībā līdzvērtīgām attiecīgajiem pilsētas dienestiem (“vienlīdzīga veselības aizsardzība”);

2. nodarbinātības, apmācības un mājokļu piedāvājumā ir jāatspoguļo un jāizmanto lauku dabas resursi, vienlaikus radot novatoriskas darījumdarbības iespējas;

3. politikas veidotājiem kā **līdzdalības demokrātijas** modeļi ir jāatbalsta lauku parlamenti un sabiedrības virzīta vietējā attīstība (SVVA), un tajos jāiesaista visi lauku iedzīvotāji, tostarp sociālie partneri, sievietes, vecāka gadagājuma cilvēki, cilvēki ar invaliditāti, minoritātes un it īpaši jaunieši;

4. ir jāaizsargā un jāveicina kultūras mantojums ⁽¹⁾.

1.6. EESK sniedz šādus ieteikumus **lauku un pilsētu attīstībai**:

1. sniedzot pakalpojumus iedzīvotājiem visās jomās, valdību darbībām jābūt pārredzamām un vienlīdzīgām;
2. pilsoniskās sabiedrības organizācijām, tostarp LEADER un vietējām rīcības grupām, ir jāveido **vietējās lauku un pilsētu partnerības**, lai radītu saimnieciskās, sociālās un vidiskās iespējas un veicinātu lielāku izpratni par savstarpējo mijiedarbību;
3. Pārtikas politikas padomju **pārvaldības modelis** varētu kalpot par iedvesmas avotu efektīvai sadarbībai starp visām ieinteresētajām personām vietējā līmenī. Jauno vidisko seku un izaicinājumu, kā arī pandēmijas dēļ ir mainījušās tāldarba iespējas, vajadzība pēc lauku mājokļiem un piekļuve zemes izmantošanai;
4. ir lietderīgi veicināt un atbalstīt labas prakses un informācijas par riska gadījumiem apmaiņu starp reģioniem;
5. viens no faktoriem, kas veicina vietējo ekonomisko attīstību un var palīdzēt lauku kopienām pielāgoties strauji mainīgajai videi, var būt kvalitatīvas izglītības pieejamība lauku apvidos.

1.7. Konkrēti, EESK **ieteikumi Eiropas Komisijai un valstu un reģionālajām valdībām ir šādi**:

1. ir jāturpina attīstīt Komisijas nesen pieņemto ilgtermiņa redzējumu par lauku apvidiem ⁽²⁾, lai tas kļūtu par lauku un pilsētu apņemšanos ievērot vienlīdzīgu pieeju. Ir svarīgi parādīt pievienoto vērtību, ko rada lauku un pilsētu organizāciju kopīgs darbs, piemēram, iniciatīva “No lauka līdz galdam” un sociāli iekļaujošs zaļais kurss;
2. Eiropas Komisijai būtu jāapņemas, pamatojoties uz viedo ciematu iniciatīvu, izveidot **lauku un pilsētu ieinteresēto personu grupu**, lai attīstītu labu praksi partnerības modeļos;
3. lai atbalstītu šādu apņemšanos, ir jāveic ieguldījumi vietējos izmēģinājuma projektos un jāparedz Eiropas mēroga **stimuli un nosacījumu sistēmas, kā arī balvas** par progresīviem iekļaujošu vienošanos piemēriem.

1.8. EESK arī apņemas, pasūtot pētījumus, apspriežoties ar organizētu pilsonisko sabiedrību un veicinot Eiropas mēroga Hartu par **lauku un pilsētu tiesībām un pienākumiem**, sadarboties ar Eiropas Parlamentu un Reģionu komiteju.

1.9. Savos turpmākajos atzinumos par teritoriālo, pilsētu un lauku politiku EESK sniegs visaptverošu redzējumu. Piemēram, šis atzinums pirms pieņemšanas tika apspriests dažādās EESK nodaļās.

2. Ievads

2.1. Atbilstīgi 2020. gada septembrī pieņemtā EESK atzinuma “Integrēta pieeja mazāk aizsargātiem ES reģioniem” ieteikumiem ⁽³⁾ un pēc 2021. gada 18. jūnijā rīkotās uzklaušanās ⁽⁴⁾ EESK tagad cenšas definēt, kādai vajadzētu būt holistiskai ES stratēģijai par ilgtspējīgu lauku un pilsētu attīstību, analizējot vispārējo satvaru, kas lauku politiku sasaista ar visām pārējām attiecīgajām politikas jomām, apzinot esošās problēmas un šķēršļus, kā arī uzsverot pilsoniskās sabiedrības, uzņēmumu un vietējo kopienu nozīmi augšupējas pieejas izstrādē. EESK aktīvi darbosies, lai nodrošinātu, ka šī stratēģija tiek ņemta vērā ES politikas pasākumu izstrādē.

⁽¹⁾ EESK atzinums “Eiropas lauku rajonu ieguldījums Eiropas Kultūras mantojuma gada (2018) norisēs, nodrošinot ilgtspēju un pilsētu un lauku rajonu kohēziju” (OV C 440, 6.12.2018., 22. lpp.).

⁽²⁾ COM(2021) 345 final.

⁽³⁾ OV C 429 11.12.2020., 60. lpp.

⁽⁴⁾ Ceļā uz visaptverošu stratēģiju ilgtspējīgai un vienlīdzīgai lauku un pilsētu attīstībai | Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komiteja.

2.2. Ir svarīgi **efektīvāk** pārvaldīt **lauku apvidos pastāvošo daudzveidību, pamatojoties uz katra apvidus iespējām**. Daži lauku apvidi, ņemot vērā to tuvumu pilsētām, var gūt labumu no “aglomerācijas efekta” lauku un pilsētu mijiedarbības dēļ; savukārt tālāki apvidi ir daudz vairāk atkarīgi no vienas nozares, bieži vien no lauksaimniecības, mežsaimniecības, zivsaimniecības vai kalnrūpniecības, un tajos mijiedarbība ar pilsētām ir mazāk redzama.

2.3. Lai gan lauku un pilsētu teritorijas ir dažādu veidu teritorijas, kurām ir savas īpatnības un nevienmērīga attīstība, patiesībā tās ir **savstarpēji cieši saistītas**. Šīs savstarpējā atkarība vienlaikus kļūst arvien sarežģītāka un dinamiskāka, un tā ietver strukturālas un funkcionālas personu un kapitālieguldījumu plūsmas, informāciju, tehnoloģijas un dzīvesveidu. Tāpēc ir ļoti svarīgi atrast līdzsvaru starp lauku un pilsētu teritorijām – divu veidu teritorijām, kuras viena otrai ir vajadzīgas un kuras nevar pastāvēt viena bez otras.

2.4. Mērķis, kas jāasniedz pat attālos un mazāk attīstītos apgabalos, ir īstenot ideālu lauku dzīvesveidu, kurā ir nodrošināta iedzīvotāju **labklājība un dzīves kvalitāte**. Stratēģijā ir jāatrod formula, ar ko panākt nepieciešamo līdzsvaru starp abiem šiem aspektiem, un veids, kā tos abus papildināt, lai nākotnē panāktu ilgtspēju.

2.5. Problēmas, ar kurām saskaras lauku apvidi (demogrāfiskās pārmaiņas, iedzīvotāju skaita samazināšanās, digitālā plaisa, zems ienākumu līmenis, ierobežota piekļuve atsevišķiem pakalpojumiem, nepieciešamība pēc labākām nodarbinātības izredzēm, īpaša klimata pārmaiņu ietekme), var risināt tikai no visaptverošas un atjauninātas teritoriālās perspektīvas, kas tiek virzīta, meklējot abpusējas attīstības saikni.

2.6. Šajā jaunajā kontekstā, kas ir **plašāks nekā tradicionālā saikne starp lauku apvidiem**, kuri koncentrējas uz lauksaimniecības nozari un ir nošķirti no pilsētvides, lauku attīstības pasākumi ir jābalsta uz integrētu daudznozaru pieeju visos reģionos, izmantojot sinerģiju un lauku, pilsētu un pārejas zonu savstarpējo papildināmību.

3. Problēmas un rīcības priekšlikumi

3.1. Tradicionālajā koncepcijā, kurā lauku un pilsētu teritorijas ir skaidri nodalītas, ir vajadzīgi **jauni jēdzieni, jaunas interpretācijas un jaunas pieejas**, un, definējot attiecīgo reģionu, ir jāņem vērā vietējie apstākļi.

3.2. Eiropas reģionu turpmākā attīstība ir jābalsta uz **lauku un pilsētu teritoriju savstarpējo papildināmību un tām paredzēto politikas pasākumu koordinēšanu** ar galīgo mērķi panākt sociālo un ekonomisko kohēziju un vides ilgtspēju šajās teritorijās.

3.3. EESK uzskata, ka ir jāuzlabo lauku un pilsētu attīstības stratēģiju saskaņa, jo ir jānovērš to pārklāšanās un pretrunas (piemēram, starp vietējās rīcības grupas stratēģiju, integrētu teritoriālo ieguldījumu stratēģiju, vietējās attīstības stratēģiju, reģionālās attīstības stratēģiju) un ir jāpanāk, lai vietējiem dalībniekiem būtu vieglāk tās īstenot attīstības gaitā un veikt ieguldījumus.

3.4. Lauku un pilsētu attīstības vadībai ir jānotiek, ievērojot principus, kas ietverti Eiropas Savienības Teritoriālās attīstības programmā 2030. gadam, Leipcigas hartā, ANO pilsētprogrammā, ES pilsētprogrammā, Amsterdamas paktā, Korkas deklarācijā 2.0 “Labāka dzīve lauku apvidos” un ESAO pilsētu un lauku politikas principos, kuros ir ņemta vērā kopīga lauku un pilsētu teritoriju pārvaldība.

3.5. **Vidēja lieluma pilsētām ir būtiska nozīme lielpilsētu savienošanā ar lauku apvidiem**, tāpēc tām jāpievērš īpaša uzmanība gan teritorijas plānošanā, gan līdzekļu piešķiršanā un pakalpojumu sniegšanā. Daudzas Eiropas pilsētas (tostarp Tulūza Francijā, Manresa Spānijā, Turīna Itālijā un Ūlborga Dānijā) jau ir ieviesušas ļoti veiksmīgas pieejas. Pilsētu tīkli, piemēram, ICLEI⁽⁵⁾, Eurotowns⁽⁶⁾ un Eurocities⁽⁷⁾, ir galvenie dalībnieki pieredzes apmaiņā un paraugprakses popularizēšanā.

(5) <https://www.iclei.org>

(6) <https://www.eurotowns.org>

(7) <https://eurocities.eu>

3.6. Mijiedarbībai starp laukiem un pilsētu ir jābūt **politiskajā darba kārtībā**, un ir jāveicina atbildīgo politiķu un **politikas veidotāju** izpratne par to, kā arī jāpopularizē veidi, kā jautājumus risināt konkrēti uz vietas.

3.7. Arī ar ES finansētiem **pētījumiem** jāturpina meklēt veidus, kā veicināt taisnīgu un ilgtspējīgu lauku un pilsētu attīstību un atjaunot ekonomikas attīstību lauku apvidos. Jāturpina attīstīt tādus projektus kā *ROBUST*⁽⁸⁾, *RUBIZMO*⁽⁹⁾ un *LIVERUR*⁽¹⁰⁾ un jāpanāk konkrētas pārmaiņas.

3.8. Lai sasniegtu lauku un pilsētu teritoriju ilgtspēju (ekonomikas, sociālajā un vides jomā), ir vajadzīga **visaptveroša politika**, kas saistīta ar katras teritorijas sociālekonomisko, kultūras un etnogrāfisko situāciju, veicinot lauku un pilsētu teritoriju sadarbību un dažādu sociālo un ekonomisko dalībnieku savstarpējās saistības, kā arī vietējām pašvaldībām atbilstošus pārvaldības mehānismus.

3.9. Problēmas, ar ko saskaras lauku apvidi, vēl jo izteiktākas ir **tālākajos lauku apvidos**, tāpēc tiem ir vajadzīga īpaša politika un īpaša attieksme. Papildus to problēmu risināšanai, kas saistītas ar publisko pakalpojumu, tostarp veselības aprūpes un izglītības, piekļuves grūtībām, EESK ierosina izveidot programmas vietējās ekonomikas sistēmas atjaunošanai sadarbībā ar blakus esošajām apdzīvotajām vietām.

3.10. Daudzas problēmas, ar kurām saskaras lauku apvidi, pārsniedz kopējās lauksaimniecības politikas (KLP) darbības jomu un finansējumu, kā uzsvērts mūsu nesenaajā informatīvajā ziņojumā par KLP ietekmi uz lauku apvidu teritoriālo attīstību⁽¹¹⁾, tāpēc ir svarīgi pāriet uz integrētu pieeju **ricībai** un finansējumam dažādajās politikas jomās, kas ietekmē lauku apvidus. KLP līdzekļi lauku attīstībai būtu jāpapildina ar nacionālajai politikai paredzēto finansējumu.

3.11. Tādēļ lauksaimniecības, pārtikas un lauku politikas pasākumiem ir jābūt saskaņotiem ar klimata un biodaudzveidības politiku, nabadzības mazināšanas politiku, infrastruktūras un transporta politiku, izglītības un apmācības politiku, ar vispārējas nozīmes pamatpakalpojumu sniegšanu saistīto politiku (veselība, mājokļi utt.), kā arī politiku, kas veicina tādu jaunu darbību attīstību, kuru pamatā ir aprītes ekonomika un bioekonomika, ar digitalizācijas politiku un depopulācijas novēršanas pasākumiem.

3.12. Šīm politikām ir arī jābūt saskaņotām un papildinošām ar tādām Eiropas stratēģijām kā **zaļais kurss**⁽¹²⁾ un **stratēģija “No lauka līdz galdam”**⁽¹³⁾ un it īpaši ar jauno ES Industriālo stratēģiju⁽¹⁴⁾, kurā lauksaimniecības pārtikas nozare ir izvirzīta par vienu no galvenajām ES stratēģiskajām ekosistēmām, *kā arī ar pārtikas nodrošinājuma politiku*. Eksperimentēšana ar jauniem pilsētu un lauku sadarbības veidiem Eiropas zaļā kursa kontekstā ir ne tikai priekšnoteikums, bet arī iespēja īstenot taisnīgu pārkārtošanos un teritoriāli līdzsvarotu ilgtspējīgu attīstību.

3.13. Ir jāuzlabo Eiropas, valstu un reģionālo **fondu pārvaldība** un saskaņošana, lai labāk īstenotu ilgtspējīgu attīstību, veiksmīgāk risinot horizontālos jautājumus un vienmēr ņemot vērā katras konkrētās teritorijas vajadzības.

3.14. EESK vērs uzmanību uz nepieciešamību, ņemot vērā riska struktūru un ekonomikas struktūras īpašības, nodrošināt piekļuvi ilgtspējīgam finansējumam un veidot lauku un pilsētu attīstībai pielāgotus finanšu instrumentus. Lauku teritoriju taksonomijā un fiskālajā pieejā būtu jāņem vērā attīstības un investīciju vajadzības.

3.15. Šī integrētā pieeja paredz **koordināciju starp dažādām administratīvajām iestādēm** un vadības struktūrām, tostarp daudzajiem Eiropas Komisijas direktoriātiem, kas nodarbojas ar transversālu politiku. Šādas transversālas koordinācijas priekšnoteikums ir pieeja, kurā paredzēts, ka politikas veidotāji **lauku jautājumus iekļauj visās politikas jomās**, lai nodrošinātu, ka tiek ņemtas vērā lauku vajadzības.

⁽⁸⁾ <https://rural-urban.eu>

⁽⁹⁾ <https://rubizmo.eu>

⁽¹⁰⁾ <https://liverur.eu/>

⁽¹¹⁾ <https://www.eesc.europa.eu/lv/our-work/opinions-information-reports/information-reports/evaluation-caps-impact-territorial-development-rural-areas-information-report>

⁽¹²⁾ Eiropas zaļais kurss | Eiropas Komisija.

⁽¹³⁾ Stratēģija “No lauka līdz galdam”.

⁽¹⁴⁾ [Communication-industrial-strategy-update-2020_en.pdf](https://www.europa.eu/communication-industrial-strategy-update-2020_en.pdf) (europa.eu).

3.16. Lai **koordinācija starp administratīvajām iestādēm** būtu veiksmīga, ir jāņem vērā šādi aspekti:

- i) jānoskaidro **pareizais intervences mērogs**;
- ii) jānosaka skaidra **vadošā loma politikas jomu koordinēšanā**;
- iii) jāstiprina **sadarbības līgumi** starp reģioniem vai pašvaldībām;
- iv) jāveicina **lauku un pilsētu teritoriju partnerības**, lai izmantotu funkcionālās saiknes;
- v) jāuzlabo **vertikālā koordinācija** starp valdības līmeņiem.

3.17. Ir jāsauglabā tieša saikne ar lauku teritorijām, aktīvi iesaistot ES reģionus, kuriem ir izšķiroša nozīme lauku attīstības politikas pasākumu izstrādē un īstenošanā vietējā līmenī. **Daudzu ieinteresēto personu iesaistīšana un augšupēja pieeja** ir svarīgi elementi, kas var nodrošināt lauku politikas ilgtspēju un atbalstu tai vietējā līmenī. EESK aicina ņemt vērā lomu, ko varētu pildīt vietējās rīcības grupas un sabiedrības virzītas vietējās attīstības modeļi.

3.18. EESK arī iesaka izmantot Pārtikas politikas padomju **pārvaldības modeļi** par iedvesmas avotu efektīvai sadarbībai starp visām ieinteresētajām personām vietējā līmenī.

3.19. Ir jāpanāk progress attiecībā uz **teritoriālajiem līgumiem**, kuru pamatā ir saistību politika, kas paredz noteikt mērķus, apvienot spēkus, stimulēt publiskā un privātā sektora saistības ar teritoriālu ievirzi, izstrādāt iestāžu un transversālas sadarbības mehānismus, veidot jaunu institucionālo struktūru, lai veicinātu ilgtspējīgu attīstību, atzīt lauku teritoriju daudzveidību un veicināt pilsētu un lauku savstarpējo saikni. Šajā saistībā lauksaimniecības pārtikas nozares uzņēmumiem un organizācijām tagad ir iespēja parakstīt Rīcības kodeksu atbildīgai uzņēmējdarbības un tirgvedības praksei⁽¹⁵⁾, ko Komisija ieviesusi ar stratēģiju "No lauka līdz galdam".

3.20. Teritoriālo līgumu pamatā jābūt taisnīgumam un cieņai. Anglijā, Velsā un Skotijā ir izstrādāti **rīcības kodeksi attiecībā uz laukiem**, kas palīdz cilvēkiem saprast, kā respektēt lauku apvidus. Tas varētu būt pamats **Eiropas tiesību un pienākumu hartai**⁽¹⁶⁾ **par taisnīgām un ilgtspējīgām lauku un pilsētu attiecībām**. Šāda harta būtu jāiekļauj pilsoniskuma izglītībā visiem.

3.21. EESK atzīst, ka nav vienotu formulu dažādām teritorijām un ka katrai **teritoriālajai vienībai** ir jāizvirza prioritātes un jāspecializējas, respektējot savu unikalitāti, daudzveidību un izmantošanas daudzfunkcionalitāti, meklējot risinājumus atbilstoši pašu potenciālam, vajadzībām, spējām un vēlmēm. Pašreizējās infrastruktūras izmantošanā un pārdomās par jaunu infrastruktūru attīstību ir vajadzīga globāla pieeja, vienlaikus vērojot tendences, lai investētu istajās vietās.

3.22. Nepieciešamība **uzlabot nodarbinātības iespējas**:

- i) Covid-19 pandēmija ir paātrinājusi digitalizāciju un zaļināšanas procesus, kuru īstenošanai ir vajadzīgi ilglaicīgi centieni.
- ii) Laukos ir jārada jaunas un jāsauglabā esošās nodarbinātības iespējas, tostarp saistībā ar pakalpojumu sniegšanu laukos, tāldarbu, jaunām tehnoloģijām un atjaunojamiem energoresursiem.
- iii) Stiprinot lauksaimniecības daudzfunkcionālos aspektus, veicinot ar lauksaimniecību nesaistītas darbības, dibinot uzņēmumus tīras enerģijas pakalpojumu un rūpniecības sektorā lauku apvidos, var radīt daudz nodarbinātības iespēju.
- iv) Veicināt uzņēmējdarbību, nodrošināt godīgus konkurences noteikumus **MVU** un pievērst uzmanību gados jaunāko paaudžu vajadzībām (piemēram, tāldarbs).

⁽¹⁵⁾ Rīcības kodekss (europa.eu).

⁽¹⁶⁾ Lauku kodekss: padomi lauku apmeklētājiem – gov.uk.

- v) Darbvieta un veikalu saglabāšana tuvu cilvēkiem. Redzējums par laukiem un pilsētām paver iespējas aprites ekonomikas attīstībai.
- vi) Veicināt pienācīgas kvalitātes nodarbinātību un uzlabot darba apstākļus lauku apvidos, vienlaikus nodrošinot, ka uzlabošanas gaitā ir iesaistīti visi atbildīgie dalībnieki.
- vii) Patērētāju pieprasījuma sasaistīšana ar reģionālajiem un lauku tirgiem ar vietējo produktu tirdzniecības un kvalitātes zīmju palīdzību.
- viii) Būtu plaši jāsekmē kultūras iespēju radīšana lauku apvidos, tostarp kultūras pasākumi, kā arī lauku vēsturisko elementu un kulta vietu (baznīcu, piļu u. c.) aizsardzība.
- ix) Digitalizācijas procesi paver jaunas iespējas, kas varētu radīt perspektīvas un būt pievilcīgas iedzīvotājiem – īpaši jauniešiem –, kā arī ieviest izmaiņas iedzīvotāju skaita samazināšanās tendencēs un dzīves kvalitātē lauku apvidos. Tādēļ lauku vidē ir jābūt atbilstošai infrastruktūrai, kas nodrošina savienojamību. Šajā saistībā risinājumus piedāvā savienojamības stratēģijas un **digitālās platformas**, savukārt digitālo tehnoloģiju attīstību lauksaimniecībā un lauku apvidos atvieglo **lauku digitalizācijas tiesību akts**.
- x) Ir jāatbalsta ilgtspējīga lauksaimniecība un akvakultūra⁽¹⁷⁾ lauku un piepilsētu teritorijās, kā arī ekotūrisms, atpūtas un izglītojošas aktivitātes par ilgtspējas tematiku, un šīm darbībām jābūt saderīgām ar bioloģiskās daudzveidības aizsardzību, lai cilvēkiem garantētu dzīves kvalitāti.
- xi) Kvalitatīva un pieejama izglītība laukos, sākot no agras bērnības, var palīdzēt uzlabot izglītības rezultātus, savukārt piekļuve sabiedriskajiem pakalpojumiem, piemēram, bērnu aprūpei un skolām, ir vietējā teritorijā balstīts faktors, no kura ir atkarīga lauku apvidu pievilcība, tostarp augsti kvalificētiem darba ņēmējiem.

3.23. Ekonomikas izaugsme un darbvieta radīšana ir svarīgi, taču papildus ir vajadzīgs arī pietiekams kvalitatīvu **pakalpojumu**, mājokļu, enerģijas, atpūtas, izglītības un apmācības, mūžizglītības un veselības aprūpes iespēju piedāvājums, kas nodrošinātu ne tikai lauku apvidu ilgtspēju, bet arī to, lai tie kļūtu par dzīvošanai pievilcīgām vietām. Eiropas Savienībai steidzami jāizveido pamati ilgtspējīgai un iekļaujošai **labklājības ekonomikai**, kas dotu labumu visiem⁽¹⁸⁾.

3.24. Konkrēti lauku teritoriju attīstības un to savienojamības ar pilsētu teritorijām prioritātei vajadzētu būt pastāvīgai cenas ziņā pieejama sabiedriskā transporta veidošanai. Cenas ziņā pieejama sabiedriskā transporta nodrošināšana ir absolūti nepieciešama ikdienas dzīvē un nodarbinātībai, un tā ir saistīta ar tādu pamata sabiedrisko pakalpojumu pieejamību kā skolas, bērnu aprūpes iespējas, ārsti vai aptiekas, kā arī ar pārvietošanos starp darbu un mājām.

3.25. Lai to panāktu, ir vajadzīgi **jauni pakalpojumu sniegšanas veidi laukos**:

- i) integrētu pakalpojumu sniegšana (vairāku dienestu kopdarbs vienā vietā; pakalpojumu sniedzēju sadarbība; speciālistu komandu sadarbība; kopražošana starp valsts, privātajām un kopienas organizācijām);
- ii) alternatīvas un elastīgākas pieejas pakalpojumu sniegšanā (mobilie dienesti, kas piegādā pakalpojumus iedzīvotājiem; radiālo sistēmu modeļi, kuros pakalpojumi tiek regulāri sniegti no centrālas vietas; pakalpojumi, kas ir labāk pielāgoti vietējām vajadzībām);
- iii) tehnoloģiski un digitāli risinājumi, tostarp izglītības un veselības aprūpes sektoros.

3.26. Vispārēja stratēģija noteikta **pakalpojumu sliekšņu** sasniegšanai dažādās teritorijās un pakalpojumu apmaiņa starp dažādām teritoriju daļām ir svarīgi ilgtspējīgu pilsētu un lauku teritoriju veidošanas elementi.

⁽¹⁷⁾ Sk. atzinumu "Stratēģiskās vadlīnijas ES akvakultūras ilgtspējīgai attīstībai" – NAT/816 (OV C 517, 22.12.2021., 103. lpp.) un "Jauna pieeja ilgtspējīgai ES zilajai ekonomikai" – NAT/817 (OV C 517, 22.12.2021., 108. lpp.).

⁽¹⁸⁾ EESK atzinums "Mums vajadzīgā ilgtspējīgā ekonomika" (OV C 106, 31.3.2020., 1. lpp.).

3.27. Ir jāizstrādā stratēģija, kas ar labākiem pakalpojumiem laukos un jaunām nodarbinātības iespējām dotu iespēju iedzīvotājiem apmesties uz dzīvi laukos un, pirmām kārtām, garantēt **nepieciešamo paaudžu maiņu**.

Briselē, 2021. gada 21. oktobrī

*Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejas
priekšsēdētāja*
Christa SCHWENG

Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejas atzinums par tematu “Stratēģiskā autonomija un pārtikas nodrošinājums un ilgtspēja”**(pašiniciatīvas atzinums)**

(2022/C 105/09)

Ziņotājs: **Klaas Johan OSINGA**

Pilnsapulces lēmums	25.3.2021.
Juridiskais pamats	Reglamenta 32. panta 2. punkts Pašiniciatīvas atzinums
Atbildīgā specializētā nodaļa	Lauksaimniecības, lauku attīstības un vides specializētā nodaļa
Pieņemts specializētās nodaļas sanāksmē	4.10.2021.
Pieņemts plenārsesijā	20.10.2021.
Plenārsesija Nr.	564
Balsojuma rezultāts (par/pre/atturas)	128/0/1

1. Secinājumi un ieteikumi

1.1. EESK ierosina pārtikas sistēmām piemērojamas atvērtās stratēģiskās autonomijas definīciju, kuras pamatā būtu pārtikas ražošanas, darbaspēka un godīgas tirdzniecības aspekti, ar galveno mērķi garantēt pārtikas nodrošinājumu un ilgtspēju visiem ES iedzīvotājiem, izmantojot godīgu, ilgtspējīgu un noturīgu apgādi ar veselīgu pārtiku.

1.2. Īpaši būtu vairāk jādažādo ES pārtikas sistēmas; būtu jāstiprina lauksaimniecības darbaspēks, it īpaši piesaistot jauniešus un nodrošinot pienācīgus darba nosacījumus un atalgojumu; tirdzniecības politika būtu jāsaskaņo ar ES pārtikas ilgtspējas standartiem un konkurētspējas vajadzībām ⁽¹⁾.

1.3. Atvērtu stratēģisko autonomiju un pārtikas sistēmu ilgtspēju vislabāk var garantēt, izstrādājot instrumentu kopumu, kas ietvertu riska pārvaldības pasākumus, lai palīdzētu pārtikas piegādes ķēdēm pārvarēt ārkārtas situācijas un valstu un ES iestādēm – veikt tūlītējus pasākumus.

1.4. Nesenie notikumi, kuru cēlonis ir Covid-19, klimata pārmaiņu izraisītie ekstremālie laikapstākļi un kibernetiskie uzbrukumi, liecina, ka jāuzlabo pārtikas sistēmu noturība un ilgtspēja. Saskaņā ar stratēģiju “No lauka līdz galdam” Eiropas Komisija (EK) izstrādā ES ārkārtas rīcības plānu pārtikas piegādei un nodrošinātībai ar pārtiku un attiecīgu ES mehānismu reaģēšanai uz pārtikas krīzēm ⁽²⁾. Tam būtu jāpalīdz vairo informētību par riskiem un jāietver galveno risku apzināšana, novērtēšana, kartēšana un uzraudzība, izmantojot kritisko sistēmu stresa testus ES un dalībvalstu līmenī, kā arī jāsniedz atbalsts tādu pasākumu īstenošanā, kas ļaus atrisināt radušās problēmas.

1.5. Eiropas Savienībai ir vajadzīga sistēma, ar ko novērst tādus notikumus kā elektroapgādes un tīkla darbības traucējumi vai kibernetiskie uzbrukumi, kas savstarpēju atkarību dēļ kļūst nekontrolējami. Piemēram, pilsēta, kurā uz vairākām nedēļām ir jāievieš ierobežojumi, vairākas dienas ilgs elektroenerģijas padeves pārtraukums, kibernetiskie uzbrukumi pārtikas uzņēmumam vai mazumtirdzniecībai.

⁽¹⁾ “Ir būtiski, ka Eiropas Savienībā ilgtspējīgā veidā ražotā pārtika ir konkurētspējīga, lai patiešām izpaustos visaptverošas Eiropas pārtikas politikas ietekme uz Eiropas patērētājiem. Tas nozīmē, ka Eiropas lauksaimniecības un pārtikas nozarei ir jāspēj patērētājiem piedāvāt pārtiku par cenām, kurās iekļautas papildu izmaksas, ko rada tādi kritēriji kā ilgtspēja, dzīvnieku labturība, pārtikas nekaitīgums un uzturvērtība, un kuras nodrošina taisnīgu peļņu lauksaimniekiem, un vienlaikus saglabāt savu pozīciju, proti, būt tai nozarei, kam priekšroku dod lielais vairums patērētāju.” (OV C 129, 11.4.2018., 18. lpp.; OV C 429, 11.12.2020., 268. lpp.)

⁽²⁾ Ārkārtas pasākumu plāns, EK.

1.6. Lai uzlabotu pārvarēšanas mehānismus, ir jāpilnveido pašreizējās pārtikas sistēmas un tajā pašā laikā jādažādo pārtikas sistēmu, tostarp uzņēmējdarbības, modeļi lauku saimniecību veikaliem, pilsētu lauksaimniecība, vertikālā lauksaimniecība un vietējas aprites pieeja kopumā. Tādēļ lauksaimniekiem un audzētājiem ir plašāk jāizmanto pētniecība un inovācija un jāpalīdz samazināt “pārtikas tuksnešu” un ražošanas specializācijas riskus⁽³⁾. Vienlaikus vajadzētu nostiprināt priekšrocības, ko dod efektīva izplatīšanas sistēma no saimniecībām līdz pārstrādei un veikaliem.

1.7. Lai nodrošinātu pietiekama daudzuma un veselīgas pārtikas ilgtermiņa ražošanu un pietiekamus iztikas līdzekļus, ir svarīgi, lai dabas resursi tiktu izmantoti ilgtspējīgi, saglabājot augsnes un ūdens resursus, cīnoties pret klimata pārmaiņām un bioloģiskās daudzveidības zudumu un aizsargājot dzīvnieku labturību. Eiropas Savienībai ir arī jāstiprina ražošanas vietējā un reģionālajā līmenī, lai nodrošinātu gan labi līdzsvarotu pārtikas ražošanu un pārtikas pārstrādi, gan zemu oglekļa dioksīda emisiju līmeni.

1.8. Kopējai lauksaimniecības politikai ir būtiska nozīme ekonomikas, sociālajā un vides jomā. Krīzes laikā tai būtu jāstabilizē tirgus, vienlaikus radot drošības tīklu lauksaimniekiem un pārstrādātājiem un aizsargājot vidi, klimatu, darbaspēku un dzīvnieku labturību. Kopējai lauksaimniecības politikai ir svarīga loma stratēģiskās ražošanas jaudas, pārtikas nekaitīguma un nodrošinājuma saglabāšanā.

1.9. Lauksaimniecības uzņēmumi, auglīga lauksaimniecības zeme un ūdens ir stratēģiskie aktīvi, un tie noteiktā līmenī ir jāaizsargā visā Eiropas Savienībā – tie veido mūsu atvērtās stratēģiskās pārtikas autonomijas pamatu.

1.10. EESK atkārtoti iesaka izpētīt iespēju izveidot daudzpusēju ieinteresēto personu un daudzlīmeņu Eiropas Pārtikas politikas padomi⁽⁴⁾. Atvērtas stratēģiskās autonomijas kontekstā šādi padomei citastarp varētu būt uzraudzības loma un tā varētu palīdzēt novērtēt un prognozēt riskus pārtikas piegādes ķēdē.

1.11. Eiropas Savienībai ir jānodrošina, ka robežas paliek atvērtas drošā veidā un ka darbaspēks, kā arī pārtikas ražošanas un izplatīšanas loģistika (“zaļās joslas”) var turpināt savu darbību gan ES iekšienē, gan trešo valstu virzienā. Tādēļ ir vajadzīgs spēcīgs koordinācijas mehānisms starp dalībvalstīm, Eiropas Komisiju un trešām valstīm.

2. Ievads

2.1. Šā pašiniciatīvas atzinuma mērķis ir izskatīt Eiropas “atvērtās stratēģiskās autonomijas” koncepciju attiecībā uz nākotnes pārtikas nodrošinājumu un ilgtspēju, kā arī piedāvāt uz nākotni vērstus pilsoniskās sabiedrības viedokļus un ieteikumus politikas jomā. Atzinumā īpaši tiek piedāvāta viela pārdomām par problēmām, ko izraisījuši nesenie notikumi, piemēram, Covid-19, ekstrēmi laikapstākļi, kibernetiskie uzbrukumi un politiskā/sociālā spriedze.

2.2. “Atvērtā stratēģiskā autonomija” būtu jāuzskata par ES izdevību garantēt pārtikas apgādes drošību un noteikt augstus ilgtspējas standartus, īpaši saistībā ar Eiropas zaļo kursu un ANO ilgtspējīgas attīstības mērķiem. Eiropas pārtikas ilgtspējas izaicinājums ir jārisina gan iekšēji, gan ārēji, un arī šajā atzinumā tiks aplūkoti iespējamie veidi, kā aizsargāt un uzlabot ilgtspējīgas pārtikas pieejamību visiem ES iedzīvotājiem, it īpaši krīzes laikā.

2.3. Atzinuma pamatā ir virkne priekšlikumu un konkrētu ideju, ko EESK jau ir ierosinājusi iepriekš⁽⁵⁾. Minēto priekšlikumu kopsavilkums ir šāds:

— Eiropas Savienībā sekmēt visaptverošu pārtikas politiku ar mērķi veicināt veselīgu uzturu, ko nodrošina ilgtspējīgas pārtikas sistēmas, sasaistot lauksaimniecību ar uzturu un ekosistēmu pakalpojumiem un nodrošinot piegādes ķēdes, kas aizsargā sabiedrības veselību visās Eiropas sabiedrības grupās. Šādai politikai, kas tagad ir atspoguļota Komisijas stratēģijā “No lauka līdz galdam”, būtu jāuzlabo konsekvence visās ar pārtiku saistītajās politikas jomās, jāatjauno pārtikas vērtīgums un jāveicina ilgtermiņa pāreja no produktīvisma un patērnieciskuma uz pārtikas pilsoniskumu,

⁽³⁾ Covid-19 un pārtikas fenomens, FAO.

⁽⁴⁾ OV C 129, 11.4.2018., 18. lpp., un OV C 429, 11.12.2020., 268. lpp.

⁽⁵⁾ Cita starpā: OV C 129, 11.4.2018., 18. lpp., OV C 190, 5.6.2019., 9. lpp., OV C 429, 11.12.2020., 268. lpp., OV C 429, 11.12.2020., 66. lpp., OV C 440, 6.12.2018., 165. lpp., EESK atzinums “Ceļā uz taisnīgu pārtikas piegādes ķēdi”, NAT/823 (OV C 517, 22.12.2021., 38. lpp.).

- kāpināt īsu pārtikas piegādes ķēžu, agroekoloģijas un produktu kvalitātes shēmu potenciālu,
- nodrošināt taisnīgas cenas un aizliegt negodīgu tirdzniecības praksi,
- visos turpmākajos ES tirdzniecības līgumos iekļaut zaļā kursa stratēģiju “No lauka līdz galdam” un Biodaudzveidības stratēģiju kā globālus ilgtspējas standartus,
- nodrošināt strukturētu pilsoniskās sabiedrības un visu pārtikas apgādes ķēdē iesaistīto personu iesaistīšanos un līdzdalību, citastarp ar Eiropas Pārtikas politikas padomes starpniecību.

2.4. Visbeidzot, pašiniciatīvas atzinuma mērķis ir sniegt vērtīgas atziņas notiekošajā darbā saistībā ar zaļā kursa stratēģiju “No lauka līdz galdam”, KLP, tirdzniecības politikas pārskatīšanu un stratēģiskās prognozēšanas programmu, analizējot ES pārtikas nodrošinājumu un ilgtspēju.

2.5. 2021. gada septembrī ANO rīkoja pārtikas sistēmu samitu, kura mērķis bija palīdzēt valstīm sasniegt 17 IAM, īpaši 2. IAM – izskaust badu. EESK sniedza ieguldījumu debatēs ⁽⁶⁾.

3. Atvērta stratēģiskā autonomija – pārtikas sistēmas pamatelementi

3.1. EK uzskata, ka “atvērta stratēģiskā autonomija” ir ES spēja izdarīt paši savas izvēles un veidot apkārtējo pasauli, uzņemoties vadību un saistības atbilstoši savām stratēģiskajām interesēm un vērtībām. Šādi ES būt kļūt spēcīgāka gan ekonomiski, gan ģeopolitiski, jo tā ir ⁽⁷⁾:

- atvērta tirdzniecībai un ieguldījumiem, kas palīdz ES ekonomikai atgūties no krīzēm un saglabāt konkurētspēju un saikni ar pasauli,
- ilgtspējīga un atbildīga, uzņemoties vadību starptautiskā mērogā, lai veidotu zaļāku un taisnīgāku pasauli, stiprinot esošās alianses un iesaistoties daudzās partnerībās,
- nepiekāpīga pret negodīgām un piespiedu praksēm un gatava īstenot savas tiesības, tajā pašā laikā vienmēr dodot priekšroku starptautiskai sadarbībai, lai risinātu globālas problēmas.

3.2. Attiecībā uz pārtikas sistēmām ir precīzāk jādefinē “atvērta stratēģiskā autonomija”. EESK vēlas sniegt ieguldījumu pārdomās par to, kā ES var labāk sagatavoties turpmākām krīzēm. Šim jautājumam jābūt daļai no ES atveseļošanas plāna, piemēram, izmantojot *Next Generation EU* līdzekļus.

3.3. EESK ierosina definēt atvērta stratēģisko autonomiju, pamatojoties uz tādiem aspektiem kā pārtikas ražošana, darbaspēks un godīga tirdzniecība, ar vispārējo mērķi garantēt pārtikas nodrošinājumu un ilgtspēju ES iedzīvotājiem, izmantojot godīgu, ilgtspējīgu un noturīgu apgādi ar pārtiku.

3.4. Pārtikas ražošana

3.4.1. Pārtikas nodrošinājums būtu jāskata starptautiskā, valsts un vietējā perspektīvā. 55 % pasaules iedzīvotāju dzīvo pilsētās, kurās ražo maz svaigas pārtikas, jeb tā dēvētajos pārtikas tuksnešos. ANO prognozē, ka līdz 2050. gadam šis rādītājs sasniegs 68 %. Prognozes liecina, ka urbanizācija apvienojumā ar pasaules kopējā iedzīvotāju skaita pieaugumu līdz 2050. gadam varētu palielināt iedzīvotāju skaitu pilsētās vēl par 2,5 miljardiem cilvēku ⁽⁸⁾. Paredzams, ka Eiropas urbanizācijas līmenis 2050. gadā būs pieaudzis līdz aptuveni 83,7 % ⁽⁹⁾.

3.4.2. Eiropas Savienības iekšējā tirgū pārtika katru dienu tiek vairumā transportēta no lauku apvidiem un pārstrādes uzņēmumiem uz lielveikaliem pilsētu teritorijās. Tomēr 2020.–2021. gada stingro ierobežojumu laikā patērētāju vidū pieauga vietējo veikalu, lauku saimniecību veikalu un e-veikalu popularitāte.

⁽⁶⁾ Ieguldījums ANO 2021. gada samītā par pārtikas sistēmām, EESK.

⁽⁷⁾ Tirdzniecības politikas pārskatīšana, EK.

⁽⁸⁾ Gaidāms, ka 68 % pasaules iedzīvotāju līdz 2050. gadam dzīvos pilsētu teritorijās, ANO.

⁽⁹⁾ Urbanizācija Eiropā, EK; ANO, Pasaules urbanizācijas perspektīvas, 2018.

3.4.3. Īsu piegādes ķēžu attīstība veicina Eiropas noturību. Vietējiem kanāliem ir jāatbilst iedzīvotāju vajadzībām un teritoriju un klimata īpatnībām. Pārstrādes jaudas būtu vairāk jāattīsta vietējā līmenī.

3.4.4. Ražošanas dažādošana arī palīdzēs palielināt ES noturību. Stratēģijā “No lauka līdz galdam” ir paredzēta bioloģiskajā lauksaimniecībā izmantoto lauksaimniecības platību palielināšana, un lietderīgas alternatīvas, kas ļauj samazināt pārtikas pārvadāšanas attālumu un kļūst arvien populārākas, ir mazdārziņi, kā arī urbānā un vertikālā lauksaimniecība⁽¹⁰⁾. Būtu jāizveido šo iniciatīvu saikne ar citām vietējām un reģionālām pārtikas ražošanas un pārstrādes sistēmām, lai veidotu drošības tīklu.

3.4.5. Vienam no ES darba kārtības galvenajiem tematiem jābūt vājo vietu kartēšanai. Dalībvalstīm un EK būtu jāsadarbojas, lai atklātu trūkumus, samazinātu pārtikas izšķērdēšanu, izstrādātu scenārijus un koordinētu mērķtiecīgus apmācības un komunikācijas pasākumus.

3.4.6. Saprātīgai pārtikas krājumu pārvaldībai jābūt daļai no ES atvērtās stratēģiskās autonomijas pārtikas jomā. Tajā jāietver stratēģisko krājumu regulāra rotācija, un vienlaikus, nodrošinot tirgus pārredzamību, jāizvairās no tirgotāju spekulācijām, tostarp preču un pārtikas pirkšanas par cenu, kas zemāka par pašizmaksu⁽¹¹⁾, un spēcīgas tirgus reakcijas.

3.5. Darbaspēks

3.5.1. Nav pietiekami daudz jauniešu, kuri būtu apmācīti un vēlētos nodarboties ar lauksaimniecību. 2016. gadā uz katru ES lauksaimnieku, kas jaunāks par 35 gadiem, bija vairāk nekā seši lauksaimnieki, kas vecāki par 65 gadiem⁽¹²⁾.

3.5.2. Turklāt lauksaimniekus joprojām skar nesamērīgi liela daļa no katastrofu radītajiem postījumiem un zaudējumiem. Katastrofu augošais biežums un intensitāte, kā arī riska sistēmiskais raksturs sagrauj cilvēku dzīves, iznīcina iztikas pamatus un apdraud visu pārtikas sistēmu.

3.5.3. Ir svarīgi palielināt lauksaimniecībā nodarbināto cilvēku skaitu Eiropā, aizsargāt lauksaimniecību un auglīgu lauksaimniecības zemi, kā arī nodrošināt atbilstošas lauksaimniecisko zināšanu un inovācijas sistēmas (LZIS). Jaunieši un sievietes jāmudina nodarboties ar lauksaimniecību un jāveicina šīs jomas pievilcība, lai viņi gadiem ilgi turpinātu darbu saimniecībās.

3.5.4. Ilgtspējīgas un noturīgas pārtikas sistēmas ieviešanas priekšnoteikums ir pienācīgu darba apstākļu nodrošināšana ES un trešo valstu darba ņēmējiem lauksaimniecības un pārtikas nozarē un visos piegādes ķēdes līmeņos. Būtu jāgarantē pienācīgs finansējums, taisnīgas un augstākas algas, godīgas cenas, subsīdijas, lai pielāgotos klimata pārmaiņām, un sezonas strādnieku tiesības.

3.5.5. EESK uzskata, ka ar visaptverošu pārtikas politiku būtu jāpanāk ekonomiskā, vides un sociāli kulturālā ilgtspēja. Tāpēc ir obligāti jānodrošina, ka ar stratēģiju “No lauka līdz galdam” tiek fundamentāli pārveidota piegādes ķēdes darbības dinamika un panākti ilgtspējīgi uzlabojumi lauksaimnieku ienākumu un iztikas līdzekļu jomā⁽¹³⁾. EESK šaubās, ka šī nepieciešamā fundamentālā pāreja notiks, kamēr netiks ieviesti pareizie politiskie un ekonomiskie stimuli.

3.6. Tirdzniecība

3.6.1. ES 27 valstu lauksaimniecības pārtikas eksports 2020. gadā tika novērtēts 184,3 miljardu EUR apmērā, kas ir par 1,4 % vairāk nekā 2019. gadā, savukārt imports 122,2 miljardu EUR apmērā bija par 0,5 % lielāks nekā gadu iepriekš. Lauksaimniecības pārtikas tirdzniecības pārpalikums 2020. gadā bija 62 miljardi EUR, kas ir par 3 % vairāk nekā 2019. gadā⁽¹⁴⁾. Saskaņā ar Kopīgā pētniecības centra datiem lauksaimniecības pārtikas eksports 1 miljarda EUR apmērā rada vidēji 20 000 darbvietu, no kurām 13 700 ir primārajā sektorā. Tajā pašā laikā Eiropas Savienībā lauksaimniecības nozarē 2016. gadā strādāja aptuveni 4,2 % no kopējā nodarbināto skaita⁽¹⁵⁾.

⁽¹⁰⁾ Vertikālā lauksaimniecība, WUR.

⁽¹¹⁾ EESK atzinums “Ceļā uz taisnīgu pārtikas piegādes ķēdi”, NAT/823 (OV C 517, 22.12.2021., 38. lpp.).

⁽¹²⁾ KLP – strukturālas pārmaiņas un paaudžu maiņa, EK.

⁽¹³⁾ OV C 429, 11.12.2020., 268. lpp.

⁽¹⁴⁾ 2020. gads – ES lauksaimniecības pārtikas tirdzniecības stabilitātes gads, EK.

⁽¹⁵⁾ Lauksaimnieki un lauksaimniecības darbaspēks – statistika, Eurostat.

3.6.2. Apvienotā Karaliste, ASV, Ķīna, Šveice un Japāna bija lielākie ES lauksaimniecības pārtikas tirgi, kas veidoja vairāk nekā 52 % no visa eksporta. Lielākie ES lauksaimniecības pārtikas importa avoti 2020. gadā bija Apvienotā Karaliste, Brazīlija, ASV, Ukraina un Ķīna.

3.6.3. Eiropas Savienībai ir liela loma lauksaimniecības pārtikas produktu globālajā tirdzniecībā, un ir svarīgi, lai tās tirdzniecības politika būtu saskaņota ar tās ilgtspējas mērķiem. Vienā no iepriekšējiem atzinumiem ⁽¹⁶⁾ EESK ierosināja visos turpmākajos ES tirdzniecības līgumos kā globālus ilgtspējas standartus iekļaut zaļā kursa stratēģiju “No lauka līdz galdam” un Biodaudzveidības stratēģiju. EESK apzinās, cik svarīga un vērtīga ir uz noteikumiem balstīta tirdzniecība, kas darbojas vienlīdzīgos konkurences apstākļos, un kādu būtisku ieguldījumu tā sniegs ekonomikas atlabšanā pēc Covid-19.

3.6.4. Lai samazinātu atkarību no lauksaimniecībā izmantojamiem resursiem, Eiropas Savienībai būtu jāatbalsta zema resursu patēriņa prakse, it īpaši attiecībā uz fosilo kurināmo un pesticīdiem, un jāveicina lauksaimniecībā izmantojamo resursu ražošanas spējas Eiropā.

3.6.5. Ir vajadzīgas inovatīvas sistēmas, ar kurām saudzēt un stiprināt dabas resursu bāzi, vienlaikus sekmējot efektīvu ražīgumu ⁽¹⁷⁾. Svarīgi aktīvi, kas jāattīsta, ir jaunas tehnoloģijas, roboti un vakcīnas.

4. Riska pārvaldības un stresa testu scenārijs

4.1. Saskaņā ar FAO datiem cilvēce un pārtikas nodrošinājums saskaras ar virkni jaunu un nepieredzētu apdraudējumu, piemēram, klimata pārmaiņu izraisītiem ekstrēmiem laikapstākļiem, slimībām un pandēmijām. Lauksaimniecība saskaras ar daudziem riskiem, kas savstarpēji mijiedarbojas hipersavienotā pasaulē ⁽¹⁸⁾.

4.2. FAO ziņo, ka 2020.–2021. gadā pārtikas cenas sasniedza augstāko līmeni kopš 2011. gada ⁽¹⁹⁾. Bieži tiek ziņots, ka cenu svārstības daļēji rodas spekulāciju dēļ. ANO un ESAO ziņojumā teikts, ka 2020. gadā badu cieta no 720 līdz 811 miljoniem cilvēku. Gandrīz trešdaļai cilvēku pasaulē (2,37 miljardiem) 2020. gadā nebija pieejama pienācīga pārtika – tas ir pieaugums par 320 miljoniem vienā gadā ⁽²⁰⁾.

4.3. Covid-19 pandēmija parāda, ka pārtikas nodrošinājumu – pat Eiropā – nevar uzskatīt par pašsaprotamu. Visi dalībnieki un darbības visā pārtikas aprites ķēdē ir ļoti cieši saistītas. Pandēmijas laikā valstis ieviesa tirdzniecības ierobežojumus. Pat Eiropas Savienībā dalībvalstis veica vienpusējus pasākumus, slēdzot robežas un tādējādi apdraudot pārtikas un sezonas strādnieku pārvadājumus. Tā kā lauksaimnieki un pārtikas aprites partneri strauji pielāgojās, ražošana, pārstrāde un izplatīšana turpinājās. Komisija arī rīkojās, lai nepārtrauktu iekšējā tirgus darbību. Tomēr daudziem uzņēmējiem krīze radīja ekonomiskas grūtības, jo tika apturēti ceļojumi, tūrisms un ēdināšanas pakalpojumi.

4.4. Tā kā mūsdienās ļoti daudz kas notiek tiešsaistē (“lietu internets”), kiberuzbrukumi, piemēram, izspiedējprogrammatūras uzbrukumi, rada krīzes reālajā dzīvē. Preses aģentūra AP ziņoja, ka vidējais maksājums kibernetizācijai 2020. gadā palielinājās par 311 %, sasniedzot 310 000 ASV dolāru. Piekļūvi saviem datiem cietušie atguva vidēji tikai pēc 21 dienas ⁽²¹⁾.

⁽¹⁶⁾ OV C 429, 11.12.2020., 66. lpp.

⁽¹⁷⁾ Pārtikas un lauksaimniecības nākotne, FAO.

⁽¹⁸⁾ Katastrofu un krīžu ietekme uz lauksaimniecību un pārtikas nodrošinājumu: 2021. gads, FAO.

⁽¹⁹⁾ FAO Pārtikas cenu indekss, FAO.

⁽²⁰⁾ 2021. gads – Stāvoklis pārtikas nodrošinājuma un uztura jomā pasaulē, WFP.

⁽²¹⁾ Kiberuzbrukums ASV cauruļvadā ir saistīts ar noziedzīgu grupējumu, AP News.

4.5. Lielākajā Nīderlandes lielveikalu ķēdē (*Albert Heijn*) 2021. gada aprīlī vairākas dienas trūka dažu siera produktu, jo notika kibernetiskā uzbrukums lielam izplatītājam⁽²²⁾. Nesen uzbrukumu piedzīvoja *JBS* – pasaulē lielākais gaļas pārstrādes uzņēmums. Tas ASV palielināja bažas par drošību attiecībā uz pārtikas apgādi valstī⁽²³⁾. Šķiet, ka par daudziem kibernetiskajiem uzņēmumiem neziņo, lai izvairītos no tirgus reakcijas, piemēram, krājumu veidošanas un strauja cenu kāpuma. Kibernetiskie uzbrukumi ir būtiski ietekmējuši arī tos uzņēmumus, kuri nebija tiešais uzbrukuma mērķis, piemēram, pēc izspiedējprogrammatūras uzbrukuma ASV programmatūras piegādātājam *Kaseya* 2021. gada jūlijā tika slēgti vairāki simti *Cooperative Group* veikalu Zviedrijā⁽²⁴⁾.

4.6. Tikpat satraucoša bija Suecas kanāla bloķēšana, kad 2021. gada aprīlī sākumā tajā iestrēga 200 000 tonnu smags konteinerkuģis. Šādi incidenti parāda globālo piegādes ķēžu neaizsargātību. Ja šīs ķēdes uz vairākām dienām tiek pārtrauktas, paiet ilgs laiks līdz darbības atjaunošanai, un tas var izraisīt cenu pieaugumu patērētājiem un uzņēmumiem.

4.7. Septembrī EK publicēja **2021. gada stratēģiskās prognozēšanas ziņojumu**, kurā galvenā uzmanība ir pievērsta atvērtajai stratēģiskajai autonomijai⁽²⁵⁾. Komisija uzskata, ka "ilgtspējīgu un noturīgu pārtikas sistēmu nodrošināšana" ir viena no svarīgākajām stratēģiskajām jomām, lai stiprinātu ES vadošo lomu pasaulē. Šajā saistībā norādīts, ka jāiegulda inovācijā, lai aizsargātu noturīgas un ilgtspējīgas pārtikas sistēmas⁽²⁶⁾.

4.8. Turklāt nesēn publicētā Kopīgā pētniecības centra tehniskajā dokumentā sniegta vispārīga informācija par noturības infopaneļiem, kas iekļauti Eiropas Komisijas 2020. gada stratēģiskās prognozēšanas ziņojumā⁽²⁷⁾. Infopaneļos ietverti arī neaizsargātības rādītāji, kas saistīti ar piekļuvi vietējiem pakalpojumiem un atkarību no pārtikas importa, un tie pierāda pārtikas ģeopolitisko nozīmīgumu. Infopaneļi palīdz apzināt vājās vietas un izstrādāt mērķētus stresa testus. Tomēr tā ir vispārīga pieeja, jo nav neviena atsevišķa rādītāja, turklāt noturības infopaneļi pašlaik tiek pārskatīti.

4.9. Piegādes ķēdēs ir jāpāriet no piegādēm "tieši laikā" ("*just in time*") uz piegādēm, kas orientētas uz vajadzībām ("*just in case*"). Atkarību no atsevišķu preču piegādātāju monopoliem var izmantot naidīgas valdības, lai iejauktos. Tas attiecas arī uz izejvielu piegādi lauksaimniekiem un pārtikas pārstrādātājiem. Tāpēc EESK aicina pārskatīt ES pārtikas pieejamības drošību. Tas būtu jā dara, izmantojot **scenāriju pētījumus**.

4.10. Lai apzinātu vājās vietas, būtu jāizmanto stresa testi. Piemērs: kādas ir iespējamās sekas vietēja/reģionāla/valsts mēroga enerģijas un telekomunikāciju tīklu darbības traucējumiem, kas ilgst vairākas dienas? Tas tiek uzskatīts par vienu no vislielākajiem pieprasījuma riskiem jebkuras valsts kritiski svarīgajai infrastruktūrai, tostarp pārtikas piegādei. Tiešā ietekme uz pārtikas piegādi ietver elektroenerģijas, ūdens un gāzes piegādes pārrāvumus, dzesēšanas un saldēšanas spēju zudumu, gatavošanas, cepšanas un pārstrādes/ražošanas iekārtu zudumu, apkures un apgaismojuma zudumu, nespēju nodrošināt pārtikas pamata higiēnu un nespēju iegūt degvielu izplatīšanas transportlīdzekļiem vai citam pielietojumam piegādes ķēdē. Tomēr arī netiešai ietekmei, ko rada ietekme uz citu kritiski svarīgo infrastruktūru, varētu būt būtiskas sekas. Ilgstoša telesakaru un datu sakaru neesamība radītu nopietnas un tūlītējas problēmas attiecībā uz to, kā uzņēmumi sazinās iekšēji un ar valsts iestādēm, piegādātājiem, klientiem un patērētājiem, lai atvieglotu būtiski svarīgas informācijas izplatīšanu un veiktu pārkārtošanu un maksājumus, citastarp izmantojot banku sasaistes sistēmas.

4.11. EESK iesaka veikt turpmāku šā scenārija izpēti.

⁽²²⁾ *Kaasschaarste bij Albert Heijn na hack leverancier, de Volkskrant.*

⁽²³⁾ *Hacking American beef: the relentless rise of ransomware, Financial Times.*

⁽²⁴⁾ NCSC paziņojums par *Kaseya* incidentu, NCSC.

⁽²⁵⁾ 2021. gada prognozēšanas ziņojums, EK.

⁽²⁶⁾ ES atvērtās stratēģiskās autonomijas veidošana un nodrošināšana līdz 2040. gadam un pēc tam, JRC.

⁽²⁷⁾ Noturības infopaneļi, EK.

5. Ieteikumi turpmākajai virzībai

5.1. Atvērtā stratēģiskā autonomija kā koncepcija paver iespējas, taču rada arī riskus. ES labklājība ir atkarīga arī no pasaules tirdzniecības un tādējādi no skaidriem tirdzniecības noteikumiem un pieņemtajiem pasākumiem.

5.2. Ja pārtikas trūkst vai šķiet, ka tās trūkst, var sākties paniska pirkšana, un patērētāju vēlme domāt par klimatu, bioloģisko daudzveidību vai dzīvnieku labturību varētu izgaist. Tāpēc Eiropa var kļūt zaļāka tikai tad, ja tā kļūst arī noturīgāka.

5.3. Covid-19 parādīja, ka tad, ja piegādes ķēdēs ilgāku laiku ir traucējumi, tiem ir tālāks domino efekts uz visu ekonomiku. Var paiet vairāki gadi, līdz situācija normalizēsies.

5.4. Atvērtā stratēģiskā autonomija pārtikas jomā nevar pastāvēt bez atvērtas un godīgas tirdzniecības politikas. Eiropas Savienība nevar atgriezties pie protekcionisma politikas, jo tas radītu jaunas vājās vietas un, iespējams, izraisītu lielu kaitējumu⁽²⁸⁾. Piemērs ir ES graudu piegādes Ziemeļāfrikai un Tuvajiem Austrumiem. Bieži vien starptautiskās piegādes ķēdes ir efektīvākas un daudzveidīgākas un tādējādi labāk spēj ātri pielāgoties jauniem satricinājumiem nekā vietējās ķēdes.

5.5. Eiropas Savienībai būtu jāizvērtē, kādos gadījumos un attiecībā uz kuriem produktiem pašpietiekamība būtu vērtīga pieeja. Patērētāji un sabiedrība kopumā būtu vairāk jāinformē par to, kā darbojas piegādes ķēdes.

5.6. Eiropas Savienībai kopā ar ANO un tās tirdzniecības partneriem ir jāpievēršas pārtikas nepietiekamības pamatcēloņiem un jāveicina tik ļoti nepieciešamā pārtikas sistēmas pārveide, padarot lauksaimniecību noturīgāku pret satricinājumiem. Valdībām ir jāuzņemas noteikta loma, atbalstot piegādes ķēdes, lai tās kļūtu ilgtspējīgākas, stabilākas un drošākas.

5.7. Francija un Nīderlande nesenā kopīgā neoficiālajā dokumentā aicināja ieviest stingrākus ES tirdzniecības nosacījumus, tostarp ES **Atbildīgas uzņēmumu rīcības plānu** (*Responsible Business Conduct (RBC) plan*). Tā mērķis ir īstenot konsekventu un saskaņotu politiku, vienlaikus saglabājot vienlīdzīgus konkurences apstākļus ES iekšējā tirgū. ES Atbildīgas uzņēmumu rīcības plānam vajadzētu kļūt par vispārējo stratēģiju attiecībā uz ES pieeju godīgas tirdzniecības un atbildīgas ražošanas veicināšanai, kā arī piegādes ķēžu pārvaldībai.

5.8. Spānija un Nīderlande nesen sagatavoja kopīgu neoficiālu dokumentu par stratēģiskas autonomijas īstenošanu, vienlaikus saglabājot atvērtu ekonomiku. Viens no dokumentā minētajiem punktiem bija tas, ka "atvērtai stratēģiskai autonomijai" jābūt vienam no jautājumiem, ko apspriest **konferencē par Eiropas nākotni**.

5.9. Šajā kontekstā nozīmīga ir arī ES diskusija par pienācīgu rūpību⁽²⁹⁾ un stratēģijas "No lauka līdz galdam" rīcības kodeksu⁽³⁰⁾. Šajā saistībā lauksaimniecības pārtikas nozares uzņēmumiem un organizācijām tagad ir iespēja parakstīt rīcības kodeksu par atbildīgu uzņēmējdarbības un tirgvedības praksi, ko EK ieviesusi saskaņā ar stratēģiju "No lauka līdz galdam"⁽³¹⁾.

Briselē, 2021. gada 20. oktobrī

Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejas
priekšsēdētāja
Christa SCHWENG

⁽²⁸⁾ Visos turpmākajos ES tirdzniecības nolīgumos kā globāli ilgtspējas standarti būtu jāiekļauj arī zaļā kursa stratēģija "No lauka līdz galdam" un Biodaudzveidības stratēģija (OV C 429, 11.12.2020., 66. lpp.).

⁽²⁹⁾ Atbildīgas uzņēmējdarbības un tirgvedības prakses rīcības kodekss, EK.

⁽³⁰⁾ Ceļā uz obligātu ES pienācīgas rūpības sistēmu piegādes ķēdēm, *Euractiv*.

⁽³¹⁾ EESK atzinums "Pārtikas uzņēmumu stratēģiju un darbības saskaņošana ar ilgtspējīgas attīstības mērķiem ilgtspējīgai atveseļošanai pēc Covid-19 pandēmijas" (vēl nav publicēts OV).

III

(Sagatavošanā esoši tiesību akti)

EIROPAS EKONOMIKAS UN SOCIĀLO LIETU KOMITEJA

EIROPAS EKONOMIKAS UN SOCIĀLO LIETU KOMITEJAS 564. PLENĀRSESĪJA – INTERACTIO,
20.10.2021.–21.10.2021.

Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejas atzinums par tematu “Eiropas Komisijas paziņojums Eiropas Parlamentam, Padomei, Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejai un Reģionu komitejai “2020. gada Jaunās industriālās stratēģijas atjaunināšana: veidojot spēcīgāku vienoto tirgu Eiropas atveseļošanai””

(COM(2021) 350 final)

(2022/C 105/10)

Ziņotāja: **Sandra PARTHIE**

Līdzziņotājs: **Dirk BERGRATH**

Apspriešanās	Eiropas Komisija, 1.7.2021.
Juridiskais pamats	Līguma par Eiropas Savienības darbību 304. pants
Atbildīgā specializētā nodaļa	Vienotā tirgus, ražošanas un patēriņa specializētā nodaļa
Pieņemts specializētās nodaļas sanāksmē	30.9.2021.
Pieņemts plenārsesijā	21.10.2021.
Plenārsesija Nr.	564
Balsojuma rezultāts	
(par/pret/atturas)	194/0/0

1. Secinājumi un ieteikumi

1.1. Saskaņotai industriālai stratēģijai uzsvāru vajadzētu likt uz divām dimensijām: atveseļošanu pēc pandēmijas, kā arī atjaunošanu un noturību. Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komiteja (EESK) atzinīgi vērtē aicinājumu kopīgi radīt pārkārtošanās ceļus uz zaļu un digitālu nākotni un uzsver, ka tas ir jādara partnerībā ar rūpniecību, publiskajām iestādēm, sociālajiem partneriem un citām ieinteresētajām personām. EESK uzskata, ka pirmais solis sekmīgai un saskaņotai industriālās stratēģijas īstenošanai ir veidot pareizo satvaru, kurā uzmanība tiek pievērsta konkurētspējai un inovācijai, kas būtu jānodrošina katrā ekosistēmā, un kurā tiek paredzēti skaidri mērķi un uzdevumi.

1.2. Šajā saistībā EESK aicina izstrādāt īpašus galvenos darbības rādītājus, ar kuriem mēra ne tikai ekosistēmas konkurētspēju, bet arī horizontālus jautājumus, un uzsver, ka izraudzītie rādītāji ir regulāri jānovērtē un laika gaitā tie ir jāpielāgo vai jāmaina.

1.3. EESK atzinīgi vērtē Eiropas Komisijas apņemšanos saglabāt un attīstīt Eiropas rūpniecisko un ražošanas pamatu un uzsver, ka sociālajiem partneriem un pilsoniskās sabiedrības organizācijām ir būtiska nozīme un tās ir jāiesaista Eiropas rūpniecības nākotnes veidošanā. EESK arī uzskata, ka pasākumi, kas paredzēti klimatneitralitātes un digitālās pārkārtošanās panākšanai, būtu jāsaista ar sociālās labklājības un ilgtspējīgas izaugsmes mērķi.

1.4. Komiteja piekrīt viedoklim, ka vērtības radīšanas ķēžu noturība ir ieguvusi lielāku nozīmi, un atbalsta Komisijas centienus nodrošināt piegādes ķēdes un stiprināt uzņēmumu noturību, jo tas ir svarīgi ES ekonomikai un Covid-19 pandēmija ir atklājusi negaidītus trūkumus, tostarp vienotajā tirgū.

1.5. Dažās jomās pandēmija diemžēl ir palielinājusi plaisu starp pārtikušām un mazāk pārtikušām ES dalībvalstīm. Tas vēl vairāk apdraud sociālo un ekonomisko kohēziju. *Next Generation EU* ir bezprecedenta instruments, ko ES var izmantot šīs ietekmes mazināšanai, un tas ir jāizmanto, lai uzlabotu Eiropas Savienības dalībvalstu un reģionu konvergenci, arī saistībā ar divējādo pārkārtošanos uz ilgtspējīgu un digitālu Eiropu.

1.6. Industriālās alianses ir veiksmīgs piemērs, kā izstrādājami liela mēroga un pārrobežu rūpnieciski projekti stratēģiskās jomās. Šīs industriālās alianses kopā ar svarīgiem projektiem visas Eiropas interesēs (*IPCEI*) ir būtiskas atveseļošanai un Eiropas standartu un pamattehnoloģiju veicināšanai, it īpaši jomās, kurās tirgus viens pats nespēj to nodrošināt vai tiek izkropļots.

1.7. Komiteja uzskata: šādu projektu sekmīgai īstenošanai vajadzīgs ciešs dialogs ar darba ņēmēju pārstāvjiem un arodbiedrībām, kā arī ar uzņēmumu pārstāvjiem un darba devēju federācijām, lai ņemtu vērā viņu zinātību un iespējami samazinātu nenoteiktību pārveides procesā. Tie jāpapildina ar ietekmes novērtējumu par dekarbonizācijas procesu ietekmi uz vērtības radīšanu, nodarbinātību un prasmēm, kas nepieciešamas dekarbonizētā rūpnieciskajā ražošanā un aprites ekonomikā.

1.8. Ļoti svarīgi ir noteikt skaidrus un piemērotus pasākumus Eiropas MMVU ⁽¹⁾ atbalstam, un EESK atbalsta nodomu sniegt visu lielumu uzņēmumiem pieejamu atbalstu inovācijai un pilnīgai digitalizācijai. Ir arī jāpārskata politikas pasākumi, kuru mērķis ir risināt darbā pieņemšanas problēmas, ar ko saskaras uzņēmumi, un piesaistīt kvalificētu darbaspēku, un ir vajadzīga uzņēmējdarbībai labvēlīga vide un ieguldījumi sociālajā infrastruktūrā, darba ņēmēju prasmēs un apmācībā, kā arī pienācīgu darba apstākļu nodrošināšanā.

1.9. Stratēģiskās vērtības radīšanas ķēdēs eksistējošas nepilnības, kā arī kvalificētu darbinieku trūkums mazina Eiropas rūpniecības nozaru spēju isā laikā atgūties no pandēmijas. Ir ļoti svarīgi, lai dalībvalstis un ES rīkotos izlēmīgi un citstarp ar reindustrializācijas, aprites ekonomikas, tirdzniecības politikas pasākumiem, kā arī pasākumiem, kas saistīti ar prasmēm, risinātu stratēģiskas atkarības problēmu ⁽²⁾. Kopumā piegādes ķēdes vislabāk var apzināt un pārskatīt paši uzņēmumi, un šie uzņēmumu centieni būtu jāatbalsta.

1.10. Eiropas Savienībai ir jā saglabā atvērtība, kā arī taisnīga un vērtības balstīta pieeja, lai piesaistītu ieguldītājus un veicinātu saimniecisko darbību savā teritorijā. EESK tomēr atbalsta atvērtu un taisnīgu vienoto tirgu, kurā Eiropas uzņēmumi var konkurēt ārvalstu tirgos, un tāpēc aicina Komisiju un dalībvalstis nodrošināt, ka ieguldījumi tiek veikti digitālos risinājumos, kas rada pievienoto vērtību Eiropas valstu ekonomikai. Ekonomikas digitalizācija būtu jāveicina iekļaujoši, novēršot jebkāda veida digitālo diskrimināciju.

1.11. EESK uzskata, ka Komisijas izziņotais pasākumu kopums, kas paredzēts cīņai pret ārvalstu subsīdiju dēļ radušos negodīgu konkurenci, būtu jāizmanto arī kā instruments Eiropas reindustrializācijai un tās industriālo vērtības radīšanas ķēžu atbalstam. EESK atbalsta arī Eiropas ražošanas ķēžu kartēšanu un uzskata, ka rūpniecībai ir jābūt šīs rekonstrukcijas priekšgalā. Komiteja arī aicina labāk veicināt Eiropas standartu ievērošanu pasaules līmenī.

2. Komisijas paziņojums

2.1. Ar 2020. gada 10. martā publicēto paziņojumu tiek atjaunināta "Jaunā Eiropas industriālā stratēģija". Atjaunināšanas mērķis ir apzināt pandēmijas izraisītās krīzes ietekmi uz Eiropas ekonomiku un rūpniecību, un atjauninātajā stratēģijā tiek raksturota no krīzes gūtā pieredze un izklāstītas politikas prioritātes trīs galvenajos virzienos:

— vienotā tirgus noturības stiprināšana,

— Eiropas stratēģisko atkarību mazināšana,

⁽¹⁾ Mikrouzņēmumi, mazie un vidējie uzņēmumi (MMVU).

⁽²⁾ EESK vēlas norādīt, ka loģiski būtu runāt par stratēģisku "neatkarību", nevis "atkarību", bet konsekvences labad tā turpinās izmantot Komisijas ieviesto terminoloģiju.

— ES rūpniecības zaļās un digitālās pārkārtošanās paātrināšana.

2.2. Atjauninātajā stratēģijā novērtēta arī vienotā tirgus elastība un darbība, izvērtētas visu rūpniecības ekosistēmu vajadzības, noteiktas stratēģiskās atkarības svarīgākajās jutīgajās ekosistēmās un ierosināti galvenie darbības rādītāji (KPI) stratēģijas īstenošanas uzraudzībai. Tas ietver MVU dimensiju ar pielāgotu finansiālu atbalstu un pasākumus, kas dotu MVU un jaunuzņēmumiem iespēju īstenot divējādo pārkārtošanos.

3. Vispārīgas piezīmes

3.1. EESK atzinīgi vērtē industriālās stratēģijas atjaunināšanu. Stratēģija ir jāpārskata, jo Covid-19 krīze apdraud Eiropas ekonomiku un industriālās vērtības radīšanas ķēdes, mikrouzņēmumus, mazos un vidējos uzņēmumus, kā arī iedzīvotāju, it īpaši jauniešus, darbu zaudējušus cilvēkus, cilvēkus ar zemiem ienākumiem un mazāk aizsargātās grupas, piemēram, cilvēkus ar invaliditāti un sievietes. Ir atklājušās arī citas nepilnības, atkarības un trūkumi piegādes ķēdēs, un ir vajadzīgs uz faktiem balstīts novērtējums, lai tos sekmīgi novērstu. EESK atzinīgi vērtē Komisijas apņemšanos saglabāt un attīstīt Eiropas rūpniecisko un ražošanas pamatu un uzsver, ka sociālajiem partneriem un pilsoniskās sabiedrības organizācijām ir būtiska nozīme un tās ir jāiesaista Eiropas rūpniecības nākotnes veidošanā. EESK īpaši uzsver sociālā dialoga, sociālo partneru, darba koplīguma slēgšanas sarunu un darba ņēmēju, kā arī pilsoniskās sabiedrības līdzdalības izšķirošo nozīmi konkurētspējīgas industriālās politikas nodrošināšanā.

3.2. Tomēr, tā kā līdz Covid-19 uzliesmojumam pastāvējušās problēmas nav izzudušas, ir lietderīgi nodrošināt saskaņību ar pasākumiem, kas ierosināti 2020. gada ES Industriālajā stratēģijā. Atveseļošanās prasīs laiku, un šajā procesā ir nepieciešams nepārtraukts atbalsts Eiropas rūpniecībai, uzņēmumiem un darba ņēmējiem. Grūtā divējādās pārkārtošanās uzdevuma veikšanai, klimata pārmaiņu mazināšanai un digitalizācijas veicināšanai ir vajadzīgi uzņēmumu un publiskā sektora struktūru centieni, un mūsdienīgā Eiropas Industriālajā stratēģijā īpaša uzmanība jāpievērš minētajiem uzdevumiem. EESK uzsver, ka pasākumiem, kas paredzēti klimatneitralitātes un digitālās pārkārtošanās panākšanai, ir jāatbilst mērķim nodrošināt sociālo labklājību un ilgtspējīgu izaugsmi, lai panāktu taisnīgu pārkārtošanos, kas nevienu neatstāj novārtā. Papildus tam, ka uzmanība tiek pievērsta ekonomikas atveseļošanai pēc Covid-19 krīzes, būtiska ir ilgtermiņa perspektīva attiecībā uz zaļo un digitālo pārkārtošanos, kā arī produktivitāti un konkurētspēju kopumā.

3.3. Komiteja piekrīt viedoklim, ka vērtības radīšanas ķēžu noturība ir ieguvusi lielāku nozīmi, un atbalsta Komisijas centienus nodrošināt piegādes ķēdes un stiprināt uzņēmumu noturību, jo tas ir svarīgi ES ekonomikai un Covid-19 pandēmija ir atklājusi negaidītus trūkumus, tostarp vienotajā tirgū. Spēcīgai horizontālai rūpniecības politikai būtu jāatbalsta Eiropas rūpnieciskais pamats, neparedzot patvaļīgu iejaukšanos tirgū. EESK norāda uz inovācijas nozīmību. Ne vien politiskā, bet galvenokārt uzņēmumu darba kārtībā jābūt uzdevumam noskaidrot, kā atrast piemērotu piegādes drošības līmeni un stiprināt noturību pret traucējumiem.

3.4. Prasmēm ir ļoti svarīga nozīme divējādās pārkārtošanās atbalstīšanā un atveseļošanas sekmēšanā. ES var kļūt par ģeopolitisku lielvaru tikai tadā gadījumā, ja tai ir patiesi konkurētspējīgs rūpnieciskais pamats ar spēcīgiem uzņēmumiem un augsti kvalificētiem darbiniekiem, ražotnēm ES teritorijā un skaidriem un taisnīgiem noteikumiem attiecībā uz iekšējo tirgu. EESK atbalsta uzsāktu iniciatīvu "Prasmju pilnveides pakts", kuras mērķis ir veicināt pasākumus pilngadīgu darba ņēmēju prasmju pilnveidei un pārkvalifikācijai. Pakts paredzētās darbības, piemēram, prasmju partnerību, tostarp publiskā un privātā sektora partnerību, attīstīšanu katrā ekosistēmā, vislabāk iespējams izstrādāt nozaru līmenī, iesaistot nozaru sociālos partnerus un attiecīgās pilsoniskās sabiedrības organizācijas. Tāpat ir svarīgi, lai valstu iniciatīvas attiecībā uz prasmēm stimulētu darba devējus piedāvāt apmācības iespējas. Šajā ziņā ārkārtīgi svarīga ir teritoriālā dimensija; darba tirgi ir pienācīgi jāizvērtē ar mērķi radīt jaunas darbvietas visos reģionos. EESK uzraudzīs šos aspektus un aicina Komisiju un dalībvalstis iesaistīt sociālos partnerus un pilsonisko sabiedrību centienos uzraudzīt un īstenot Atveseļošanas un noturības mehānisma plānus, kam jābūt saskaņotiem ar Eiropas zaļo kursu un Industriālo stratēģiju. Eiropai ir vajadzīgs augsti kvalificēts darbaspēks, kas ir pielāgots pārmaiņām, ar kurām ekonomika patlaban saskaras. Sekmīga pārkvalifikācija un prasmju pilnveidošana ir ievērojams izaicinājums⁽³⁾.

⁽³⁾ OV C 374, 16.9.2021., 16. lpp.

3.5. EESK pauž gandarījumu par to, ka stratēģijas kontekstā padziļināti analizēta Covid-19 pandēmijas ietekme. Ierosinātās pastāvīgās uzraudzības un novērošanas darbības un instrumenti, piemēram, gadskārtējais ziņojums par vienoto tirgu vai kritiski svarīgu izejvielu uzraudzība, var radīt ļoti vērtīgas datu kopas, kas dod iespēju novērtēt pašreizējo Eiropas industriālo potenciālu un veidot horizontālu rūpniecības politiku, kura atjaunotu Eiropas vadošo vietu pasaulē.

3.6. Tomēr nepietiek izstrādāt stratēģijas vai plānus, piemēram, attiecībā uz zaļo kursu vai *NextGenerationEU*, ja tos neīsteno. EESK aicina Komisiju un dalībvalstis nodrošināt, ka dažādie Eiropas atveseļošanas plāni tiek saskaņoti, izveidots nepieciešamais tiesiskais regulējums un paredzēti stimuli, kas dod iespēju rūpniecībai, tās uzņēmumiem un darba ņēmējiem virzīties uz ilgtspējīgu un digitālu nākotni.

3.7. Saskaņā ar Eiropas sociālo tiesību pilāru šis ievērojamais publisko līdzekļu izlietojums būtu jāvērs uz sociālās ilgtspējas un solidaritātes principu ievērošanu. Tam vajadzētu būt pamatprincipam atjauninātās stratēģijas īstenošanā. Ņemot vērā problēmu mērogu, ar resursiem, kas pašlaik ir pieejami Taisnīgas pārkārtošanās fondā, ir par maz, lai radītu pietiekamas izredzes strukturālo pārmaiņu procesā skartajiem reģioniem un darba ņēmējiem. Taisnīga pārkārtošanās rūpniecībā būs sekmīga tika tad, ja tiks veikta saskaņoti. EESK uzskata, ka publiskie ieguldījumi būtu jāveic, izmantojot plašas un atklātas pētniecības programmas, piemēram, pamatprogrammu "Apvārsnis Eiropa", lai nepieļautu tādu darbību subsīdēšanu, kas var rēķināties ar tirgus atbalstu.

3.8. Rūpniecības politika un tirdzniecības politika ir savstarpēji saistītas, tām jābūt savstarpēji pastipriņošām un jāmazina tirgus izkropļojumi. Lai nodrošinātu noturību, arī turpmāk jāsauglabā ES atvērtība tirdzniecībai un ieguldījumiem. Tirdzniecība var palīdzēt dažādot piegādes ķēdes un dod Eiropas Savienībai iespēju netraucēti piekļūt resursiem, kas ir ļoti svarīgi mūsu spējai ieviest jauninājumus un palielināt ražošanas apjomu (*). ES tirdzniecības politika, cita starpā paaugstinot tirdzniecības partneru mērķus klimata jomā, piemēram, liberalizējot tirdzniecību ar vides precēm un pakalpojumiem, var sekmēt mūsu globālās konkurētspējas uzlabošanu. EESK uzsver, ka visiem ES politikas pasākumiem būtu jāveicina ilgtspējīga attīstība gan Eiropas, gan starptautiskā līmenī un jānodrošina, ka ekonomikas attīstība ir cieši saistīta ar sociālo taisnīgumu, cilvēktiesību ievērošanu, augstiem darba un vides aizsardzības standartiem. Eiropas Savienībai ir jāsauglabā atvērtība, kā arī taisnīga un vērtības balstīta pieeja, lai piesaistītu ieguldītājus un veicinātu saimniecisko darbību savā teritorijā.

3.9. vienotais tirgus ir Eiropas lielākā vērtība, un tā sekmīgai darbībai būs izšķiroša nozīme pārkārtošanās nodrošināšanā. Komisijai arī turpmāk būtu jāvēlta daudz uzmanības noteikumu īstenošanai un izpildes nodrošināšanai, kā arī to šķēršļu likvidēšanai vienotajā tirgū, kas pastāvēja vēl pirms krīzes.

3.10. Dažās jomās pandēmija ir palielinājusi plaisu starp ES dalībvalstīm, kurās ir dažāds labklājības līmenis. Tas vēl vairāk apdraud sociālo un ekonomisko kohēziju. *Next Generation EU* ir bezprecedenta instruments šīs ietekmes mazināšanai, taču EESK pauž nožēlu par to, ka atjauninātajā industriālajā stratēģijā uzmanība nav pievērsta reģionālajam aspektam, kā arī perifērijas vai ģeogrāfiskās atrašanās vietas aspektam. Ar ekosistēmas pieeju vien nav iespējams labot stāvokli vai mazināt atšķirības. Vienam no galvenajiem stratēģijas mērķiem vajadzētu būt atšķirību mazināšanai starp dalībvalstīm un reģioniem, vienlaikus cenšoties panākt augšupēju konvergenci.

4. Rūpniecības nozares tendenču, vērtības radīšanas ķēžu un konkurētspējas uzraudzība

4.1. Ražošana ir inovācijas virzītājspēks, vērtības radīšanas ķēžu, tostarp pakalpojumu, svarīgākais punkts, kā arī tāda joma, kas saistās ar augstu produktivitāti un labi apmaksātām darbvietām. Noturīga un mūsdienīga Eiropas ekonomikas un rūpniecības politika, kas saglabā esošās un rada jaunas darbvietas, būtu jābalsta uz ražošanas nākotnes nodrošināšanu, rūpnieciskās ražošanas stiprināšanu un labvēlīgas darījumdarbības un normatīvās vides nodrošināšanu.

4.2. Stratēģiskās vērtības radīšanas ķēdēs eksistējošas nepilnības, kā arī kvalificētu darbinieku trūkums mazina Eiropas rūpniecības nozares spēju īsā laikā atgūties no pandēmijas. Dalībvalstīm un Eiropas Savienībai jācenšas mazināt stratēģiska atkarība, tostarp ar stratēģiskas ražošanas piesaisti ES teritorijai, aprītes ekonomiku un tirdzniecības politikas pasākumiem. Kopumā uzņēmumi ir tie, kas var vislabāk apzināt un pārskatīt savas piegādes ķēdes. EESK uzskata, ka Komisijas izziņotais pasākumu kopums, kas paredzēts cīņai pret ārvalstu subsīdiju dēļ radušos negodīgu konkurenci, būtu jāizmanto arī kā instruments Eiropas reindustrializācijai un tās rūpniecības vērtības ķēžu atbalstam. Eiropas stratēģisko spēju uzlabošana, izmantojot jaunas rūpnieciskās alianses, kas citādi neveidotos, var radīt darbvietas un izaugsmi, kuru nodrošinās noteiktu stratēģisku ražotņu atjaunošana.

(*) Sk. OV C 429, 11.12.2020., 197. lpp., un OV C 364, 28.10.2020., 53. lpp.

4.3. Eiropas ražošanas nozare saskaras ar pieaugošu konkurenci, ko rada Amerikas Savienotās Valstis un Ķīna. Eiropa ir iesaistīta konkurencē par ieguldījumiem, ko var veikt daudzviet pasaulē. Labvēlīgi ieguldījumu nosacījumi ir būtisks Eiropas turpmākas labklājības priekšnoteikums. Vietējie, Eiropas mēroga un starptautiskie ieguldītāji saglabās vai palielinās akciju kapitālu tikai tādā gadījumā, ja tam būs labvēlīgi apstākļi. Jānodrošina esošo uzņēmumu attīstībai nepieciešamie apstākļi, bet dibinātājiem ir jābūt pārliecinātiem, ka Eiropā viņu darbūmdarbības projekti var veiksmīgi attīstīties. EESK iesaka industriālajā stratēģijā nostiprināt horizontālo pieeju, ko papildina vertikālas pieejas.

4.4. Nodokļu režīmam var būt svarīga nozīme nepieciešamo stimulu nodrošināšanā, bet ne tikmēr, kamēr dalībvalstis negodīgā un kaitīgā veidā joprojām savstarpēji konkurē, kas dažām lielām korporācijām dod iespēju joprojām maksāt nodokļus mazākā apjomā, nekā tām pienāktos. EESK atbalsta centienus sagatavot tiesību akta priekšlikumu *BEFIT* (Uzņēmējdarbība Eiropā: ienākumu nodokļu regulējums) un atzinīgi vērtē neseno ESAO vienošanos par tādu jautājumu kā uzņēmumu aplikšana ar nodokļiem.

4.5. Gadskārtējā ziņojumā par vienoto tirgu ir noteikts *KPI* kopums, ar kura palīdzību analizēt ekonomikas attīstību un uzraudzīt sasniegto progresu dažādās jomās, kas noteiktas par Eiropas rūpniecības prioritātēm. EESK atbalsta *KPI* kā uzraudzības instrumenta izmantošanu un atzinīgi vērtē to, ka ir paredzēts sniegt pārskatu par ES ekonomikas sniegumu, salīdzināt to ar starptautisko partneru rezultātiem un analizēt rūpniecības ekosistēmu specifiku. Komiteja aicina Komisiju sagatavot gadskārtēju novērtējumu, kurā būtu sīki izklāstīts, cik lielā mērā *KPI* ir veicinājuši ierosināto mērķu sasniegšanu, un vajadzības gadījumā veikt korektīvos pasākumus. EESK arī uzskata: ja galvenie darbības rādītāji (*KPI*) ir būtisks industriālās stratēģijas īstenošanas instruments, ir vajadzīgi kvantitatīvi nosakāmi mērķi, skaidrs grafiks un pārvaldība.

4.6. EESK uzskata, ka tomēr ir vajadzīgi rādītāji, kas ne tikai sniedz vēl vienu datu kopumu, bet atspoguļo ES konkurētspējai svarīgo. Ierosinātajos *KPI* nav ņemti vērā tādi svarīgi aspekti kā darbaspēka vecums, dzimums un prasmju profils dažādās ekosistēmās. Šie aspekti ir būtiski, lai prognozētu turpmākās pārmaiņas un izvairītos no problemātiskām situācijām un šķēršļiem Eiropas rūpniecības pārveidošanā. Taču tiem ir arī svarīga nozīme iekļaujošas atveseļošanās veidošanā, ņemot vērā, ka krīze vismagāk skārusi jauniešus, sievietes un darba ņēmējus nestabilās darba attiecībās. Lai nodrošinātu labus darba un ražošanas apstākļus un augstas kvalitātes darbvietas, EESK iesaka ierosinātos *KPI* papildināt ar rādītājiem, kas nosaka industriālās stratēģijas un tās 14 ekosistēmu sniegumu sociālajā jomā. Komiteja aicina izstrādāt īpašus rādītājus, ar kuriem novērtē ne tikai ekosistēmas, bet arī horizontālus aspektus, un radīt iespēju vajadzības gadījumā tos laika gaitā pielāgot, mainīt vai pilnveidot. Galvenajos darbības rādītājos vajadzētu ņemt vērā patērētāju vēlnes un it īpaši pāreju uz ilgtspējīgiem izstrādājumiem.

5. vienotā tirgus noturības stiprināšana

5.1. EESK atzinīgi vērtē to, ka vienotais tirgus ir viens no svarīgākajiem atjaunināšanas aspektiem. Spēcīgs vietējais tirgus ir priekšnoteikums, lai Eiropas uzņēmumi varētu izveidoties, attīstīties un turpināt plaukt. EESK atgādina, ka mērķis ir nodrošināt augstus darba, sociālos un vides aizsardzības standartus, kā arī dot piegādes ķēdēm un vērtību radīšanas tīkliem iespēju netraucēti darboties Eiropā. Sociālā kohēzija, cenas ziņā pieņemamas veselības aprūpes sistēmas, efektīvi sabiedriskie pakalpojumi, laba infrastruktūra, sekmīgas izglītības sistēmas un labi funkcionējošas darba attiecības ir galvenie nosacījumi, kas veicina ieguldījumu piesaisti un rada labklājību.

5.2. EESK atbalsta Komisijas priekšlikumu par vienotā tirgus ārkārtas instrumenta izveidi ar mērķi uzlabot pārredzamību un koordināciju. Komiteja arī atzinīgi vērtē detalizētu rūpniecības ekosistēmu analīzi, kas būs jāpapildina gan ar nozaru analīzi un ceļvežiem, kuros uzsvērta ne tikai savstarpējā atkarība un saiknes, bet arī nepilnības daudzās ES nozarēs, gan arī ar darba tirgus attīstības un attiecīgo prasmju vajadzību izvērtējumu. Jābūt arī iespējai pārskatīt ekosistēmu⁽²⁾ definīciju un izmantošanu, kā arī to, kuras nozares tiek pārbaudītas, lai instruments nekļūtu pārāk selektīvs.

5.3. EESK atzinīgi vērtē to, ka atzīta Eiropas MMVU nozīme, un atbalsta nodomu palīdzēt tiem palielināt darbības apjomu un piesaistīt kvalificētu darbaspēku. Tam ir vajadzīga darījūmdarbībai labvēlīga vide un ieguldījumi darba ņēmēju prasmju nodrošināšanā un apmācībā, kā arī pienācīgi darba apstākļi un laba sociālā infrastruktūra. EESK atzinīgi vērtē to, ka

(2) Termina “ekosistēmas” lietojums nepareizi vedina domāt, ka runa ir par ilgtspējīgu līdzsvaru. Termins “ekosistēmas” Eiropas Komisijas paziņojumos netiek lietots konsekventi. 2019. gada decembra paziņojumā par Eiropas zaļo kursu termins “ekosistēma” tiek lietots, runājot par dabas sistēmām, nevis tām, ko radījuši cilvēki. Paziņojumā par atjaunināto industriālo stratēģiju termins lietots, tikai runājot par rūpniecības sistēmām.

Komisija īpašu uzmanību pievēršusi maksājumu kavējumiem. Maksājumu kavējumu jautājuma risināšana ir īpaši svarīga maziem un vidējiem uzņēmumiem. Alternatīvas strīdu izšķiršanas sistēmas, kurās strīdi var būt konfidenciāli, var būt svarīgs solis šajā virzienā.

5.4. Industriālās alianses ir veiksmīgs piemērs, kā izstrādājami liela mēroga un pārrobežu rūpnieciski projekti stratēģiskās jomās. Šīs industriālās alianses kopā ar svarīgiem projektiem visas Eiropas interesēs (*IPCEI*) ir būtiskas atveseļošanai un Eiropas standartu un pamattehnoloģiju veicināšanai, it īpaši jomās, kurās tirgus viens pats nespēj to nodrošināt vai tiek izkropļots.

5.5. EESK aicina reformēt valsts atbalsta noteikumus. Pašreizējā pieeja vairs neatbilst paredzētajam nolūkam. Mums ir vajadzīga sistēma, kas samazina administratīvo slogu, paātrina lēmumu pieņemšanu un atvieglo atbilstības klauzulas prasību izpildi. Valsts atbalsta noteikumi var sekmēt vai apturēt *IPCEI*, kas ir būtiski publisko un privāto ieguldījumu veicināšanai.

5.6. EESK pauž nožēlu par to, ka paziņojumā nav atzīta sociālās ekonomikas uzņēmumu izšķirošā nozīme pandēmijas laikā un to loma noturīgas Eiropas turpmākajā attīstībā. Šajā saistībā EESK norāda uz topošo rīcības plānu sociālās ekonomikas veicināšanai.

5.7. Pētniecībai, attīstībai un inovācijai ir ļoti svarīga nozīme Eiropas rūpniecības nākotnes veidošanā. EESK pauž nožēlu par to, ka mērķis 3 % no IKP ieguldīt pētniecībā, izstrādē un inovācijā vēl ne tuvu nav sasniegts. Dažās dalībvalstīs šis rādītājs ir sasniegts, citās tas ir mazāks par 1 %. Šīs atšķirības negatīvi ietekmē Eiropas Savienības kā valstu kopuma spējas pasaules mērogā un ierindo to aiz ASV, Japānas un Ķīnas.

5.8. Lai stiprinātu vienotā tirgus noturību, ir jāveicina tirgus integrācija. Tāpēc gan Eiropas, gan starptautiskā līmenī būtu jāpievērš uzmanība fiskālajai dimensijai un integrācijai, kā arī pasākumiem negodīgas nodokļu konkurences novēršanai. Konkurences noteikumi ir jāpielāgo arī jaunajiem apstākļiem, ar ko mēs saskaramies šodien, neatkarīgi no rūpniecības politikas.

6. Atkarības novēršana: atvērta stratēģiskā autonomija praksē

6.1. Eiropas Savienībai ir jāsauglabā atvērtība, kā arī taisnīga un vērtībās balstīta pieeja, lai piesaistītu ieguldītājus un veicinātu saimniecisko darbību savā teritorijā. Tās ģeopolitiskā ietekme ir saistīta ar konkurētspējīgu rūpniecisku pamatu, kā arī spēcīgiem uzņēmumiem un augsti kvalificētiem darbiniekiem, ražotnēm ES teritorijā un skaidriem un taisnīgiem iekšējā tirgus noteikumiem, kas var kalpot par piemēru starptautiskā mērogā⁽⁶⁾. Tomēr, lai saglabātu godīgu konkurenci Eiropas Savienībā, ir svarīgi, lai tā izmantotu tirdzniecības aizsardzības instrumentus apdomīgi.

6.2. EESK ir pārliecināta, ka uz autonomiju vērsta politika nav piemērota paredzētajam nolūkam. Tā vietā ES tirdzniecības politikā ir jāatzīst, ka atvērtība ir galvenais elements noturības sasniegšanā. Ir svarīgi atrast pareizo līdzsvaru starp atvērtību un plānoto juridisko instrumentu, kas paredzēts, lai būtu mazāka potenciāli kropļojošā ārvalstu subsīdiju ietekme uz uzņēmumiem un darba ņēmējiem vienotajā tirgū. EESK atbalsta atvērtu un taisnīgu vienoto tirgu un vienlīdzīgu konkurences apstākļus, kuros Eiropas uzņēmumi var konkurēt ārvalstu tirgos.

6.3. No otras puses, būtu jāizvairās no jaunu jēdzienu, piemēram, "konkurētspējīga ilgtspēja", ieviešanas bez papildu paskaidrojumiem. Ekonomikas atveseļošanas posmā uzņēmumiem neklāsies viegli, un, lai ar to tiktu galā, ir vajadzīgs vienkārši izmantojams tiesiskais regulējums.

6.4. Līdzšinējā akumulatoru un ūdeņraža ražošanas pieredze liecina, ka industriālo alianšu veidošanas un atbalsta pieeja ir izrādījusies veiksmīga. EESK uzskata, ka tas ir ļoti labs instruments, un atbalsta turpmāku alianšu veidošanu izraudzītās nozarēs, piemēram, procesoru un pusvadītāju tehnoloģiju, rūpniecības datu, perifērdatošanas un mākoņdatošanas, kosmosa transportlīdzekļu palaišanas iekārtu un bezemisiju aviācijas nozarē. Tomēr Komiteja mudina veidot apvienības pārredzamā un iekļaujošā veidā, īpašu uzmanību pievēršot MMVU.

⁽⁶⁾ Sk. OV C 364, 28.10.2020., 108. lpp.

7. Divējādās pārkārtošanās paātrināšana

7.1. Kā atzīts zaļajā kursā, digitalizācijai ir būtiska nozīme visās ekosistēmās. Tāpēc visā Eiropas Savienībā būtu jāpalielina ieguldījumi, lai veicinātu gan izaugsmes iespējas tādos jaunos IKT sektoros kā datu ekonomika, lietu internets, mākoņdatošana, robotika, mākslīgais intelekts un progresīva ražošana, gan arī Eiropā izstrādātu rūpniecības standartu izmantošanu. EESK aicina Komisiju un dalībvalstis nodrošināt, ka ieguldījumi tiek veikti digitālos risinājumos, kas rada pievienoto vērtību Eiropas valstu ekonomikai.

7.2. Visaugstākā prioritāte ir panākt Eiropas konkurētspēju digitālajā jomā. Stratēģijā pamatoti ir minēta nepieciešamība abiem likumdevējiem īsā laikā pieņemt digitālo pakalpojumu aktu un Digitālo tirgu tiesību aktu un norādīts, ka saskaņoti standarti ir ļoti būtiski, lai stiprinātu vienoto preču tirgu un panāktu Eiropas globālo līderību tehnoloģiju jomā, tostarp izmantojot digitalizāciju ar mērķi panākt augstāku energoefektivitāti. Labi funkcionējošai Eiropas standartizācijas sistēmai ir liela nozīme divējādās pārkārtošanās mērķu sasniegšanā un ES rūpniecības konkurētspējas un noturības stiprināšanā. EESK aicina Komisiju pastiprināt centienus, lai ar standartu noteikšanu un izmantošanu panāktu vadošo lomu, kopīgi ar uzņēmumiem popularizējot un pilnveidojot spēkā esošos Eiropas standartus rūpniecības jomā. Tāpēc, ņemot vērā arī pakalpojumu nozares nozīmi labi funkcionējošā vienotā tirgus izveidē, kā arī divējādās pārkārtošanās problēmu risināšanā, EESK atzinīgi vērtē Komisijas visaptverošo pieeju.

7.3. Galvenais uzdevums ir nodrošināt Eiropas darbaspēka digitālās prasmes, kas būs vajadzīgas jaunajā industrializācijas posmā. Digitālā laikmeta priekšrocību sekmīgas izmantošanas priekšnosacījums ir kvalificēts un labi sagatavots darbaspēks. Prasmes ir svarīgs inovācijas un pievienotās vērtības radīšanas virzītājspēks. Lai palielinātu nodarbināmību, ir nepieciešamas visaptverošas darba tirgus stratēģijas, kuru izstrādē iesaistītas visas attiecīgās ieinteresētās personas (sociālie partneri, darba tirgus iestādes, pilsoniskās sabiedrības organizācijas, apmācības sniedzēji). Digitālajām prasmēm un kompetencēm jāklūst par neatņemamu elementu visos izglītības un apmācības līmeņos, kā arī nozaru sociālo partneru aprindās. Vietējie uzņēmumi būtu jāiesaista izglītības un arodapmācības sistēmu pārvaldībā, jo tiem ir plašas zināšanas par uzņēmumu sistēmām un vietējā tirgus vajadzībām. Ekonomikas digitalizācija būtu jāveicina iekļaujošā veidā, novēršot jebkādu digitālo diskrimināciju, it īpaši pret vecāka gadagājuma cilvēkiem, cilvēkiem ar invaliditāti un tiem, kas dzīvo lauku un attālos reģionos.

7.4. EESK uzsver, ka ekonomikas uzplaukumam un klimatam vislabvēlīgākais ir spēcīgs Eiropas ražošanas sektors, kura pamatā ir mazemisiņu vai bezemisiņu tehnoloģijas un energoefektivitāte. Būtiska neveiksme būtu ražošanas jaudu samazināšanās un iespēja, ka oglekļa emisijas un ieguldījumi varētu tikt pārvirzīti uz valstīm ar mazāk vērienīgiem emisiju standartiem. Svarīgākais instruments emisiju mazināšanai pasaules mērogā ir cenas ziņā pieņemamu mazoglekļa vai bezoglekļa, kā arī energoefektīvu tehnoloģiju izstrāde un ieviešana globālajos tirgos. Eiropas pienākums ir parādīt, ka vērienīga emisiju samazināšana ir iespējama, neapdraudot ekonomikas uzplaukumu.

7.5. Aprites ekonomika⁽⁷⁾ un otrreizējo izejvielu tirgu izveide ir ļoti svarīga. Atkritumu apsaimniekošanas politikas pasākumi, obligāts reciklēta materiāla satura īpatsvars iepakojumā un citos izstrādājumos ir būtiski aspekti, lai veicinātu ieguldījumus reciklēšanas ķēdēs.

7.6. Lai sasniegtu zaļā kursa finansēšanai vajadzīgo ieguldījumu līmeni, būtu jāparedz arī valsts atbalsta noteikumu pārskatīšana attiecībā uz ieguldījumiem mazoglekļa izstrādājumos un procesos. Turklāt jaunizveidotajiem fondiem, kā Inovāciju fondam un Modernizācijas fondam, un emisijas kvotu tirdzniecības sistēmas (ETS) izsoļu ieņēmumiem, kā arī ierosinātajiem līgumiem par oglekļa cenas starpību būtu jānodrošina papildu resursi klimata aizsardzības un enerģētikas projektiem un tādas pārkārtošanās radītas sociālās ietekmes pārvarēšanai, kuras mērķis ir nevienu neatstāt novārtā. Būtu arī jārada saikne starp industriālo stratēģiju un Eiropas zaļo kursu un ES Gaisa, ūdens un augsnes nulles piesārņojuma rīcības plānu.

7.7. EESK atbalsta atjauninātās industriālās stratēģijas ievirzi attiecībā uz oglekļa ievēdkorekcijas mehānismu. Komiteja vēlas uzsvērt – lai izvairītos no tirdzniecības partneru pretpasākumiem, oglekļa ievēdkorekcijas mehānismam, kas ieviests atsevišķās nozarēs, pilnībā jāatbilst PTO noteikumiem. Lai panāktu oglekļneitralitāti, turpmāko daudzpusējo sarunu prioritārajam mērķim vajadzētu būt līdzīgu oglekļa cenu noteikšanai starptautiskā mērogā.

⁽⁷⁾ Sk. OV C 364, 28.10.2020., 94. lpp., un OV C 14, 15.1.2020., 29. lpp.

7.8. Datu analīzei būs ļoti būtiska nozīme īstermiņā un vidējā termiņā. Eiropas Savienībai ir vajadzīgas progresīvas datu analīzes programmas, kas var novērtēt Eiropas konkurētspējas līmeni salīdzinājumā ar mūsu globālajiem konkurentiem. Tāpēc EESK atzinīgi vērtē centienus izveidot industriālās alianses rūpniecības datu, perifērdatošanas un mākoņdatošanas jomā.

Briselē, 2021. gada 21. oktobrī

*Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejas
priekšsēdētāja*
Christa SCHWENG

NB! Šā dokumenta pielikums (Rūpniecības pārmaiņu konsultatīvās komisijas papildatzinums CCMI/185 "Jaunās industriālās stratēģijas atjaunināšana – ietekme uz veselības nozares ekosistēmu" – EESC-2021-02562-00-00-AS-TRA) atrodams turpmākajās lappusēs.

PIELIKUMS

Rūpniecības pārmaiņu konsultatīvā komisijas (CCMI) atzinums “Jaunās industriālās stratēģijas atjaunināšana – ietekme uz veselības nozares ekosistēmu”

(INT/935 papildatzinums)

Ziņotājs: **Anastasis YIAPANIS**Līdzziņotājs: **Antonello PEZZINI**

Pilnsapulces lēmums	26.4.2021.
Juridiskais pamats	Reglamenta 37. panta 2. punkts Papildatzinums
Atbildīgā specializētā nodaļa	Rūpniecības pārmaiņu konsultatīvā komisija (CCMI)
Pieņemts specializētās nodaļas sanāksmē	29.9.2021.

1. Secinājumi un ieteikumi

1.1. EESK ir stingri pārliecināta, ka veselība ir jaunā starptautiskā ģeopolitiskā konteksta centrā un ka ir ārkārtīgi svarīgi atbalstīt spēcīgu un koordinētu Eiropas veselības aprūpes ekosistēmu, lai veicinātu ES industriāli stratēģisko autonomiju, tehnoloģisko suverenitāti un ES iedzīvotāju dzīves kvalitātes uzlabošanu, pamatojoties uz holistisku pieeju, kurā ir skaidri ceļveži un izmērāmi, pārredzami snieguma rādītāji.

1.2. Kopā ar dalībvalstīm un nozares ieinteresētajām personām būtu jāveic augšupēja kartēšana un analīze, lai precīzi novērtētu identificēto atkarību raksturu, tostarp riskus, ko tās rada industriālās ekosistēmas noturībai un darbībai, kā arī mazinātu neaizsargātību un stratēģisko materiālu trūkumu.

1.3. EESK uzskata, ka ir jārikojas, lai izveidotu spēcīgāku, taisnīgāku, kā arī efektīvāku un pieejamāku veselības aprūpes ekosistēmu ar efektīvu pārvaldību, piegādes avotu pienācīgu dažādošanu un sadarbspējīgu un savstarpēji savienotu digitālo veselības aprūpes arhitektūru. Eiropas Savienībai ir jārod piemēroti stimuli stratēģisko ražošanas jaudu repatriācijai.

1.4. Dažu izejvielu piegādes ziņā Eiropa ir atkarīga no citām valstīm. Veselības nozarē ir vajadzīgas spēcīgākas un daudzveidīgākas starptautiskās piegādes ķēdes, lai nozare būtu gatava turpmākām krīzēm. EESK atzinīgi vērtē paziņoto priekšlikumu izveidot ES Veselības ārkārtas situāciju gatavības un reaģēšanas iestādi.

1.5. EESK uzsver, ka ir jādara vairāk, tostarp izmantojot sinerģiju starp publisko un privāto sektoru. Stratēģiskā prognozēšana ES līmenī ir ārkārtīgi nepieciešama, lai veicinātu taisnīgu aprīkojuma pieejamību un piekļuvi veselības aprūpes ekosistēmai, lielāku solidaritāti, taisnīgumu un daudzpusēju sadarbību. EESK aicina garantēt sociālo labklājību, nodrošinot visiem ES iedzīvotājiem vienkāršu piekļuvi kvalitatīvām un efektīvām zālēm.

1.6. Potenciālā sinerģija starp lielajiem uzņēmumiem un mazajiem un vidējiem uzņēmumiem netiek pilnībā izmantota; tas ievērojami apgrūtinā mazo un vidējo uzņēmumu iespēju izmantošanu un neļauj veselības nozarei kļūt par nozīmīgu atklājumu inkubatoru. Efektīvi ir jākoordinē ieguldījumu atbalsta instrumenti, īpašu uzmanību pievēršot nozares mazajiem un vidējiem uzņēmumiem.

1.7. EESK aicina ieviest lielāku skaidrību attiecībā uz veselības datu apmaiņu un mākslīgā intelekta izmantošanu, likvidēt regulatīvos šķēršļus un atbalstīt kopēju ES pieeju telemedicīnas pakalpojumu izmantošanai. Komiteja pilnībā atbalsta Eiropas veselības datu telpas izvērsanu, kurā jāievēro visas individuālās tiesības un jāaizsargā personas dati.

1.8. Veselības nozare var ievērojami veicināt ES klimatneitralitāti, izmantojot pienācīgi izstrādātu atkritumu apsaimniekošanas politiku, ieviešot jaunus aprites ekonomikas uzņēmējdarbības modeļus un palielinot transporta infrastruktūras spējas.

1.9. Būtiski svarīgi veselības nozares konkurētspējai un ilgtspējai ir ieguldījumi pētniecībā un izstrādē. Eiropas politikai ir jāstimulē publiskie un privātie ieguldījumi tā, lai tajos tiktu integrēti sociālie un veselības aspekti.

1.10. EESK aicina vairāk iesaistīties regulatīvajās procedūrās, kas attiecas uz saskaņotu kvalitātes un drošības standartu izstrādi aizsardzības līdzekļiem un medicīniskajām ierīcēm. Tehniski regulatīvajā procesā EESK aicina noteikt skaidras pilnvaras standartizācijas iestādēm.

1.11. Eiropas veselības aprūpes darbaspēkam ir vajadzīgas īpašas apmācības, pārkvalificēšanās, kvalifikācijas paaugstināšanas un mūžizglītības programmas, lai varētu risināt jaunās problēmas saistībā ar zaļo kursu. Uzmanības centrā jābūt ne tikai veselības aprūpes speciālistiem, bet arī pētniekiem, skolotājiem, mediju darbiniekiem un pašiem pacientiem. Tāpēc EESK aicina ES līmenī vairāk informēt par patērētāju/pacientu tiesībām, pilnībā iesaistot sociālos partnerus un attiecīgās pilsoniskās sabiedrības organizācijas.

1.12. EESK aicina Komisiju turpināt sadarbību un dialogu starp ieinteresētajām personām par farmācijas nozares izturētspēju, pamatojoties uz esošajām struktūrām saskaņā ar Eiropas Zaļo stratēģiju, un turpināt veidot spēcīgu, ilgtspējīgu un digitālu veselības nozares ekosistēmas pārkārtošanos, kā izklāstīts Eiropas Industriālajā stratēģijā.

2. Vispārīga informācija un ievads

2.1. Covid-19 pandēmija ir radījusi nepieredzētu krīzi visās ES dalībvalstīs. Atšķirībā no citām krīzēm tā ir ietekmējusi gan piedāvājumu, gan pieprasījumu, kā arī sabiedrību kopumā. Salīdzinājumā ar citām pasaules daļām ES cieta smagi, un uz miljonu cilvēku tajā ir reģistrēts lielāks nāves gadījumu skaits nekā vidēji pasaulē⁽¹⁾. ES ir reaģējusi adekvāti un gandrīz saskaņoti. Būtu bijis iespējams darīt vairāk, ja ES būtu labāk sagatavota šādam satricinājumam.

2.2. vienotais tirgus ir viens no ievērojamākajiem ES projekta sasniegumiem. Joprojām pastāv šķēršļi, ko rada nesaskaņota ES tiesību aktu piemērošana dalībvalstīs. Covid-19 pandēmija ir pastiprinājusi šos šķēršļus, īpaši atklājot vērtību ķēžu nestabilitāti un izplatīšanas problēmu pieaugumu. Ir kļuvis skaidrs, ka attiecībā uz zālēm ES ir atkarīga no trešām valstīm.

2.3. Veselības aprūpes nozare 2018. gadā nodrošināja vairāk nekā 7 miljonus darbvieta⁽²⁾. Šai nozarei ir liela vērtība vienotajā tirgū, jo tajā ir vairāk nekā 800 000 tiešo darbvieta un tirdzniecības pārpalikums ir 109,4 miljardi EUR⁽³⁾. Zaļo ražotāji 2019. gadā bija vislielākie ieguldītāji pētniecībā un izstrādē, savukārt Eiropas elektromedicīnas tirgus vērtība tagad ir 120 miljardi EUR. Tomēr salīdzinājumā ar mūsu tirdzniecības partneriem ES iegulda mazāk: Eiropas Savienībā veselības jomas inovācijai tiek veltīti 19,2 % no industriālajiem ieguldījumiem pētniecībā un izstrādē, savukārt, piemēram, ASV šis rādītājs ir 26,4 %. Eiropa ir nozīmīgs pasaules medicīnisko ierīču nozares mezglpunkts. ES medicīnisko ierīču tirgus veido vienu trešdaļu no pasaules tirgus; tajā ir aptuveni 32 000 uzņēmumu un 730 000 darbinieku.

3. Vispārīgas piezīmes

3.1. Veselība ir viena no nākotnes vadošajām tendencēm, it īpaši Eiropā, un jaunajā ģeopolitiskajā kontekstā ir ārkārtīgi svarīgi atbalstīt veselības aprūpes nozares ekosistēmu, kas veicina ES stratēģisko autonomiju un tehnoloģisko suverenitāti.

3.2. EESK uzskata, ka Eiropas Komisijas paziņojumā industrija – un it īpaši veselības aprūpe – ir izvirzīta Eiropas politikas uzmanības centrā, atzīstot tās spēju virzīt lielas pārmaiņas, interpretēt sabiedrības jaunās vajadzības un problēmas un piedāvāt inovatīvus un konkurētspējīgus risinājumus. Tomēr EESK aicina izmantot holistiskāku pieeju par Komisijas pieņemto, kas galvenokārt ir vērsta uz industriju. Politikas veidotājiem ir liela atbildība, jo veselība ir viens no cilvēka

⁽¹⁾ EP pētījums – Covid-19 pandēmijas ietekme uz ES nozarēm.

⁽²⁾ Eurostat, Veselības aprūpes personāla statistika.

⁽³⁾ Starptautiskā preču tirdzniecība pēc preču veidiem.

eksistences pamatiem un neapšaubāmi vislielākā personiskā vērtība. Tāpēc EESK aicina ES līmenī vairāk informēt par patērētāju/pacientu tiesībām, tostarp par ES Pamattiesību hartā noteiktajām pamattiesībām. Eiropas Savienībai ir vajadzīga spēcīga un koordinēta veselības aprūpes sistēma.

3.3. Veselības ekosistēmas industriālā struktūra ir plaša sistēma, kurā ir daži lieli dalībnieki un ievērojams skaits MVU. Tomēr potenciālā sinerģija starp abām minētajām grupām netiek pilnībā izmantota, un tas ievērojami apgrūtina mazo un vidējo uzņēmumu iespēju izmantošanu. Tā rezultātā veselības ekosistēma nedarbojas pilnvērtīgi, un rodas šķēršļi tās spējai kļūt par jaunu inovatīvu atklājumu inkubatoru.

3.4. Veselības nozares ekosistēmai ir vajadzīgs spēcīgs iekšējais tirgus ar spēcīgām ražošanas un izplatīšanas iekārtām. EESK iepriekš ir uzsvērusi, ka svarīgs ir funkcionējošs, godīgs un efektīvs iekšējais tirgus, kurā, no vienas puses, medicīnas jomā tiek veicināta un atzīta inovācija, kas veselības aprūpei sniedz īstu pievienoto vērtību, un, no otras puses, tiek stiprināta konkurence, kas nodrošina taisnīgu piekļuvi zālēm par pieņemamu cenu⁽⁴⁾.

3.5. Šķiet, ka būtu ievērojami jāuzlabo vienotā tirgus integrācija, nodrošinot efektīvāku pārvaldību, it īpaši veselības aprūpes industriālajā sektorā⁽⁵⁾: labi funkcionējošs vienotais tirgus un konkurences politika nodrošina spēcīgu uzņēmējdarbības dinamiku, kam var būt būtiska nozīme ES piegādes avotu dažādošanā un kas var novērst veselības aprūpes struktūras sadrumstalotību.

3.6. Covid-19 pandēmija ir parādījusi, ka starpvalstu sadarbība un solidaritāte uzlabo ES reaģēšanas spējas un palielina Savienības noturību kopumā. Ir ļoti nepieciešama stratēģiska prognozēšana Savienības līmenī, sevišķi tāpēc, ka pandēmija ir vairāk ietekmējusi tās nozares un vērtības ķēdes, kurām ir pārrobežu starpsavienojumi.

3.7. Stratēģiskā atkarība ietekmē ES pamatintereses. Īpaši tas sakāms par tādām jomām kā drošība un nekaitīgums, Eiropas iedzīvotāju veselība un spēja piekļūt precēm, pakalpojumiem un tehnoloģijām, kas ir ļoti nozīmīgas zaļajai un digitālajai pārejai, kura ir ES prioritāšu pamatā.

3.8. EESK ir ieteikusi nākt klajā ar skaidru, konkrētu un visaptverošu stratēģiju Eiropas rūpniecībai īstermiņā, vidējā termiņā un ilgtermiņā un ir mudinājusi Komisiju izstrādāt konkrētu rīcības plānu ar skaidriem gada mērķiem un uzraudzības procedūram, kas paredz ciešu sadarbību ar visām ieinteresētajām personām⁽⁶⁾, vienlaikus uzsverot, ka rūpniecības pārkārtošanās ir atkarīga no darba devēju, uzņēmēju un privātā sektora iesaistīšanās strukturālu pārmaiņu īstenošanā⁽⁷⁾.

3.9. Inovatīvo medicīnas un farmācijas nozari virza medicīnas progress. Svarīgs jautājums, kas ir nekavējoties jāatrisina, ir nespēja iegādāties zāles pārāk augstas cenas dēļ vai to nepieejamība. Ir jāgarantē sociālā labklājība, nodrošinot visiem ES iedzīvotājiem vienkāršu piekļuvi kvalitatīvām un efektīvām zālēm. Apvienotās Karalistes izstāšanās no Eiropas Savienības būtiski ietekmē medicīnisko ierīču ražotājus.

3.10. Covid-19 pandēmijas laikā atklājās Eiropas atkarība no dažām izejvielām, ko nodrošina tikai nedaudzi ražotāji un valstis. Turklāt pat zaļās un digitālās tehnoloģijas, kas nereti ir saistītas ar veselības aizsardzības industriālo sistēmu, ir atkarīgas arī no dažādām retām izejvielām, kas Eiropā tiek importētas, un ļoti lielu daļu nepieciešamo retzemju elementu nodrošina viens piegādātājs – Ķīna⁽⁸⁾. Starptautisko piegādes ķēžu stiprināšana un dažādošana ir būtiska arī veselības nozares attīstībai un tam, lai nodrošinātu, ka ES būs gatava turpmākām krīzēm, piemēram, tādām kā Covid-19 pandēmija. Galvenajam mērķim vajadzētu būt neaizsargātības novēršanai un stabilas, paredzamas un resursu ziņā efektīvas tirdzniecības vides radīšanai. Paziņotais priekšlikums izveidot ES Veselības ārkārtas situāciju gatavības un reaģēšanas iestādi ir vērtējams atzinīgi.

3.11. Eiropa ir guvusi panākumus, izstrādājot publiskā un privātā sektora partnerību stratēģiju, lai stimulētu pētniecību un izstrādi farmācijas nozarē, taču iesaistītās summas ir viena desmitā daļa no tām, ko tērē ASV Biomedicīnas progresīvās pētniecības un izstrādes iestāde (BARDA).

⁽⁴⁾ EESK atzinums "Zaļu stratēģija" (OV C 286, 16.7.2021., 53. lpp.).

⁽⁵⁾ Jautājumi un atbildes, 2021.–2027. gada programma *EU4Health*.

⁽⁶⁾ EESK atzinums "Jauna Eiropas industriālā stratēģija" (OV C 364, 28.10.2020., 108. lpp.).

⁽⁷⁾ EESK atzinums "Rūpniecības pārkārtošanās uz zaļu un digitālu Eiropas ekonomiku" (OV C 56, 16.2.2021., 10. lpp.).

⁽⁸⁾ Piemēram, platīns tīra ūdeņraža ražošanai, metāliskais silīcijs saules enerģijas paneļiem un litījs elektromobiļiem.

3.12. Turpmākajos gados lielākās iespējas radīs veselības digitālās tehnoloģijas. Neatkarīgi no tā, vai runa ir par zālēm, medicīniskām ierīcēm un procedūrām vai par pasākumiem slimību profilaksei, diagnosticēšanai vai ārstēšanai, tas viss ir būtiski svarīgi visiem ES iedzīvotājiem. Gaidāmā regula par mākslīgo intelektu ⁽⁹⁾, tiesību akta priekšlikums par Eiropas veselības datu telpu ⁽¹⁰⁾ un standartizācija ievieš lielāku skaidrību attiecībā uz veselības datu apmaiņu un mākslīgā intelekta izmantošanu, likvidēs regulatīvos šķēršļus un atbalstīs kopēju ES pieeju telemedicīnas pakalpojumu izmantošanai, savukārt ar Datu pārvaldības aktu ⁽¹¹⁾ būtu jāvar garantēt veselības datu kopīgošanu, vienlaikus aizsargājot personas datus un pārējās cilvēktiesības.

4. Īpašas piezīmes

4.1. Digitālā pārveide veselības nozarē ir milzīga iespēja. Divējādās pārkārtošanās izmantošana var sniegt Eiropas Savienībai papildu konkurences priekšrocības sarežģītā un saspringtā starptautiskā vidē. Piemēram, ieguldot augstas veiktspējas skaitļošanas un mākslīgā intelekta tehnoloģijās, ES var izstrādāt progresīvas tehnoloģijas, īpaši prognozēšanas tehnoloģijas. Pandēmija ir parādījusi, ka nekavējoties ir vajadzīgi viedī veselības aprūpes pakalpojumi, piemēram, tālveselība.

4.2. Turklāt veselības nozare var ievērojami veicināt ES klimatneitralitāti, samazinot siltumnīcefekta gāzu emisijas vērtības ķēdēs. Ir jāstiprina atkritumu apsaimniekošanas politika, jo šajā nozarē tiek radīts ievērojams daudzums pārpalikušo zāļu un izmantotā tehnoloģiskā un individuālā aprīkojuma atkritumu. Ir jāizstrādā jauni aprītes ekonomikas uzņēmējdarbības modeļi un jāpalielina transporta infrastruktūras spējas, tajā pašā laikā vērtības ķēžu dekarbonizācijā iesaistot visas dalībvalstis un ieinteresētās personas.

4.3. Cilvēku veselība galu galā ir atkarīga no ekosistēmu produktiem un pakalpojumiem (piemēram, saldūdens, pārtikas un energoavotu pieejamības), kas ir nepieciešami, lai cilvēkiem būtu laba veselība un produktīva iztīka. Biodaudzveidības zudums var būtiski un tieši ietekmēt cilvēku veselību, ja ekosistēmu pakalpojumi vairs nevar apmierināt sociālās vajadzības.

4.4. Tradicionālajai medicīnai joprojām ir būtiska nozīme veselības aprūpē, it īpaši primārajā veselības aprūpē. Visizplatītākais ārstēšanas līdzeklis tradicionālajā medicīnā un papildinošajā medicīnā visā pasaulē ir ārstniecības augu izmantošana. Daudzas kopienas lieto dabīgus produktus, kas ne tikai pārtikas, bet arī medicīnas un kultūras vajadzībām iegūti no ekosistēmām.

4.5. Stratēģiska krājumu veidošana un ES uzņēmumu repatriācija ir citi svarīgi virzieni, kas jāņem vērā, un tie ir daļa no ES dalītās kompetences. Uzlabojoties tehnoloģijai un līdz ar to arī ražošanas jaudai, Eiropas Savienībai ir jāatrod piemēroti stimuli stratēģisko ražošanas spēju repatriācijai uz savu teritoriju. Šajā ziņā būtiska nozīme var būt nodokļu atvieglojumiem.

4.6. Kopīgi ar dalībvalstīm un nozari ir jāveic augšupēja kartēšana un analīze, lai varētu precīzāk novērtēt konstatētās atkarības konkrēto raksturu, tostarp riskus, ko tā rada ES industriālo ekosistēmu noturībai un darbībai, kā arī iespējamās izredzes nākotnē samazināt šādu atkarību, tirdzniecības strīdus un kiberuzbrukumus.

4.7. Būtiski svarīgi veselības industrijas konkurētspējai un ilgtspējai ir ieguldījumi pētniecībā un izstrādē. Papildus ES fondu ieguldījumam Eiropas politikai pēc iespējas vairāk ir jāstimulē publiskie un privātie ieguldījumi. Publiskā un privātā sektora partnerību, piemēram, IMI 2, izveide mudinās ražotājus ieguldīt tādās pētniecības, attīstības un inovācijas darbībās, kas ir būtiskas turpmākiem atklājumiem zāļu jomā, un tās izvērst. Šādas iniciatīvas spēj saglabāt Eiropas vadošo pozīciju medicīnas inovāciju jomā.

4.8. Tāpat ir ārkārtīgi svarīgi atbalstīt dalībvalstu centienus apvienot publiskos resursus, īstenojot lielus svarīgus projektus visas Eiropas interesēs (IPCEI) tādās nozarēs, kurās tirgus pats saviem spēkiem nevar nodrošināt radikālas inovācijas, piemēram, farmācijā.

4.9. Industrijas konkurētspēja ir jāatbalsta ar spēcīgu intelektuālā īpašuma tiesību sistēmu, kas veicina un aizsargā inovāciju. Arī datu pieejamība ir ļoti svarīga ražotājiem, it īpaši pandēmijas smagi skartajiem MVU, un tie ir jānodrošina paplašināties un augt. Eiropas Savienībai ir vajadzīga īpaši izstrādāta politika lielo datu analīzei un sadarbībai datu piekļuves infrastruktūrai.

⁽⁹⁾ Priekšlikums Eiropas Parlamenta un Padomes regulai, kas nosaka saskaņotas normas mākslīgā intelekta jomā (Mākslīgā intelekta akts) un groza dažus Savienības leģislatīvos aktus (COM(2021) 206 final).

⁽¹⁰⁾ Paziņojums "Eiropas Datu stratēģija" (COM(2020) 66 final).

⁽¹¹⁾ Priekšlikums Eiropas Parlamenta un Padomes regulai par Eiropas datu pārvaldību (Datū pārvaldības akts) (COM(2020) 767 final).

4.10. Mazajiem un vidējiem uzņēmumiem ir vajadzīga arī vienkārša piekļuve finansējumam, lai tie varētu attīstīties un augt. Tas arī nozīmē parastajiem banku aizdevumiem alternatīvus avotus, piemēram, privātā kapitāla vai riska kapitāla finansēšanas iespējas. Ieguldījumu atbalsta instrumenti ir efektīvi jākoordinē, izmantojot īpaši MVU paredzētas pozīcijas. Šajā jomā ir svarīgi, lai iniciatīvas, kas izriet no ilgtspējīgas ES finanšu sistēmas, tostarp taksonomijas īstenošana, tiktu izstrādātas tā, lai dotu iespēju Eiropas ekonomikai, ņemot vērā gan finanšu tirgu vajadzības, gan industrijas problēmas.

4.11. Eiropas elektronisko veselības karšu apmaiņas formāta izstrāde, lai atjaunotu veselības datu plūsmu pāri robežām, nodrošina pamatu turpmākai kopēju tehnisko specifikāciju izstrādei veselības datu drošai apmaiņai starp ES dalībvalstīm, par ko Eiropas Standartizācijas komiteja pašlaik izstrādā tehniskās specifikācijas. EESK aicina vairāk līdzdarboties – un iesaistīt arī attiecīgās ieinteresētās personas – regulatīvajās procedūrās, kas attiecas uz saskaņotu kvalitātes un drošības standartu izstrādi individuālajiem aizsardzības līdzekļiem un medicīniskajām ierīcēm.

4.12. Var izmantot Atveseļošanas un noturības mehānismu, lai risinātu daudzas veselības ekosistēmas vajadzības, veicot ieguldījumus valstu veselības aizsardzības sistēmās un tās reformējot, stiprinot noturību un gatavību krīzēm, nodrošinot primāro aprūpi, veidojot taisnīgu un pārredzamu piekļuvi pakalpojumiem, novēršot piegādes ķēdes ievainojamību, uzlabojot veselības aprūpes darbinieku digitālās prasmes un nodrošinot telemedicīnas risinājumus, kā arī pētniecību, izstrādi un inovāciju.

4.13. EESK aicina izstrādāt īpaši paredzētas apmācības, pārkvalificēšanās, kvalifikācijas paaugstināšanas un mūžizglītības programmas Eiropas veselības aprūpes darbiniekiem, ņemot vērā viņu būtiski svarīgo profesionālo un sociālo lomu, tehnoloģisko progresu un jaunās prasības attiecībā uz labāku ilgtspēju. Lai nodrošinātu kvalificētus darbiniekus, kuri spēj risināt jaunās problēmas saistībā ar zaļo kursu, ir vajadzīga skaidra apmācības politika, ko vadītu nozares ieinteresētās personas.

4.14. EESK iepriekš ir norādījusi, ka būtu jāveido jauna prasmju politika, iesaistot pilsoniskās sabiedrības organizācijas un sociālos partnerus, lai paātrinātu izglītības un apmācības sistēmu pielāgošanu pieprasījumam pēc jaunām darbvietām⁽¹²⁾. Veselības nozarē uzmanība jāpievērš ne tikai veselības aprūpes speciālistiem, bet arī pētniekiem, skolotājiem, visu veidu lēmumu pieņēmējiem, mediju pārstāvjiem un pašiem pacientiem, kā arī pacientu pārstāvības organizācijām.

4.15. Stratēģiskajam publiskajam iepirkumam ir būtiska nozīme ES industrijas, pētniecības centru, kā arī ES un nacionālo regulatīvo iestāžu sadarbībā, it īpaši veselības nozarē, un tas veicina publiskā un privātā sektora sadarbību, lai risinātu publisko un privāto veselības sistēmu vajadzības un dotu iespēju iegādāties inovatīvas un cenas ziņā pieejamas veselības aprūpes tehnoloģijas, kas ietver videi nekaitīgus un digitālus risinājumus, kā arī sociālās klauzulas⁽¹³⁾.

4.16. EESK jau ir aicinājusi ES iestādes un dalībvalstis apliecināt politisko gribu īstenot “Veselības pakto Eiropas nākotnei”⁽¹⁴⁾, kas atspoguļotu Eiropas Savienības pamatvērtības.

4.17. Lai saprastu, kas zāļu piegādes ķēdēs rada un veido potenciālās vājas vietas un atkarību, Eiropai būtiski svarīga ir strukturētā dialoga iniciatīva⁽¹⁵⁾, kas izziņota Zāļu stratēģijā.

4.18. EESK visnotaļ atbalsta Eiropas veselības datu telpas ieviešanu⁽¹⁶⁾, lai nodrošinātu nepieciešamo datu apmaiņas infrastruktūru attiecībā uz diagnostikas instrumentiem un ārstēšanu, kad ir jāsadarbjas un jāiesaistās centienos kopīgi ieguldīt nākamās paaudzes veselības aprūpes ekosistēmās visā vērtību ķēdē.

⁽¹²⁾ EESK atzinums “Jauna Eiropas industriālā stratēģija” (OV C 364, 28.10.2020., 108. lpp.).

⁽¹³⁾ Sociāls iepirkums – rokasgrāmata sociālo apsvērumu ietveršanai publiskajos iepirkumos (2. izdevums) (OV C 237, 18.6.2021., 1. lpp.).

⁽¹⁴⁾ EESK atzinums par tematu “Savienības darbības programma veselības jomā (2021.–2027. gads)” (OV C 429, 11.12.2020., 251. lpp.).

⁽¹⁵⁾ Strukturēts dialogs par zāļu piegādes drošību.

⁽¹⁶⁾ Komisija publicē atklātu sabiedrisko apspriešanu par Eiropas veselības datu telpu.

4.19. EESK uzskata, ka saskaņoti standarti būtu jāizmanto kā instruments, kas aptver produktu drošības pamatprasības, un tie jāpapildina ar instrumentiem, kuri palīdz laist produktus tirgū. Eiropas Savienībai ir jāizvairās no produktu pārmērīgas regulēšanas un kā prioritāte jānosaka pārmērīga regulējuma radītā administratīvā sloga samazināšana, vienlaikus nodrošinot vieglu piekļuvi dokumentācijai, pareizu informāciju, netraucētu paraugprakses apmaiņu un efektīvu sadarbību.

4.20. Visbeidzot, EESK aicina Komisiju turpināt sadarbību un dialogu starp visām ieinteresētajām personām, lai stiprinātu ES farmācijas sistēmas noturību pret turpmākām krīzēm, pamatojoties uz jau izstrādātajiem mehānismiem, kas noteikti Eiropas Zāļu stratēģijā ⁽¹⁷⁾ un Eiropas Industriālajā stratēģijā ⁽¹⁸⁾. EESK aicina Komisiju arī pilnveidot sinerģiju starp dalībvalstīm, nākt klajā ar jaunām iniciatīvām, kuru mērķis būtu stiprināt dažādo nacionālo sistēmu koordināciju (saskaņoti ar LESD ⁽¹⁹⁾), un turpināt veidot spēcīgu, ilgtspējīgu un digitālu veselības nozares ekosistēmas pārveidi.

Briselē, 2021. gada 29. septembrī

*Rūpniecības
pārmaiņu konsultatīvās komisijas priekšsēdētājs*
Pietro Francesco DE LOTTO

⁽¹⁷⁾ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/?uri=CELEX:52020DC0761>

⁽¹⁸⁾ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/?qid=1593086905382&uri=CELEX:52020DC0102>

⁽¹⁹⁾ Līgums par Eiropas Savienības darbību.

Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejas atzinums par tematu “Komisijas paziņojums Eiropas Parlamentam, Padomei, Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejai un Reģionu komitejai par globālo pieeju pētniecībai un inovācijai Eiropas starptautiskās sadarbības stratēģija mainīgā pasaulē”

(COM(2021) 252 final)

(2022/C 105/11)

Ziņotāja: **Neža REPANŠEK**

Apspriešanās	Eiropas Komisija, 1.7.2021.
Juridiskais pamats	Līguma par Eiropas Savienības darbību 304. pants
Atbildīgā specializētā nodaļa	vienotā tirgus, ražošanas un patēriņa specializētā nodaļa
Pieņemts specializētās nodaļas sanāksmē	30.9.2021.
Pieņemts plenārsesijā	20.10.2021.
Plenārsesija Nr.	564
Balsojuma rezultāts (par/pret/atturas)	231/0/4

1. Secinājumi un ieteikumi

1.1. EESK atzinīgi vērtē ES apņemšanos pildīt vadošo lomu un saglabāt atvērtību saistībā ar starptautisko sadarbību pētniecības un inovācijas jomā, vienlaikus nodrošinot vienlīdzīgus konkurences apstākļus un savstarpību saskaņā ar pamatvērtībām.

1.2. EESK atzinīgi vērtē secinājumus, kas iekļauti “Bonnas deklarācijā par zinātniskās pētniecības brīvību”. To pieņēma Bonnā 2020. gada 20. oktobrī notikušajā ministru konferencē par Eiropas Pētniecības telpu (EPT), jo šāda deklarācija ir priekšnoteikums dinamiskai pētniecības un inovācijas videi, kuras mērķis ir zināšanu attīstība un sabiedrības ieguvums. EESK atbalsta šādu principu pieņemšanu nākotnē starptautiskā līmenī.

1.3. EESK uzskata, ka ir labāk jāiesaista pilsoniskās sabiedrības organizācijas, lai atbalstītu ES iestādes un dalībvalstis tādu ārkārtas politikas pasākumu un īpašu programmu izstrādē (saistībā ar profesionālo mobilitāti, pētnieku piesaistīšanu/noturēšanu un lietišķās pētniecības un inovācijas rezultātu izmantošanu ES MVU uzņēmējdarbības kultūrā), kas spēj koncentrēt ES pievienoto vērtību, kura savukārt ļauj radīt vērienīgu Eiropas Pētniecības telpu⁽¹⁾ nākamajā desmitgadē. Šajā sakarā būtu sevišķi jāņem vērā pandēmijas laikā gūtā pieredze un klimata pārmaiņu ietekme uz sabiedrību un ekonomiku, kā arī tas, ka, izmantojot pētniecības digitālo pārkārtošanos, jānodrošina pilnīga zināšanu un tehnoloģiju pārnese. Pandēmijas dēļ priekšplānā ir izvirzījusies sadarbība veselības jomā, ņemot vērā, ka galvenā uzmanība jāpievērš veselības aprūpes pieejamības nodrošināšanai, savlaicīgai veselības uzlabošanai un stiprināšanai, kā arī sadarbībai starp veselības aprūpes speciālistiem, jo sadarbība ļauj rast risinājumus pat vissarežģītākajām veselības problēmām.

1.4. EESK vēlas norādīt, cik svarīgi ir stiprināt ES vadošo lomu daudzpusēju pētniecības un inovācijas partnerību atbalstīšanā, lai, ņemot vērā pašreizējo Covid-19 ietekmi uz Eiropas veselības aprūpes sistēmām, sabiedrību, darījumu aprindām un pasaules ekonomiku, rastu jaunus ekoloģisko, digitālo, veselības, sociālo un inovācijas problēmu risinājumus.

1.5. Lai konkrēti veicinātu spēcīgākas ES izveidi pasaules mērogā, EESK aicina ES un valstu līmenī pienācīgi iesaistīt pilsoniskās sabiedrības organizācijas Eiropas Komisijas darbības saistībā ar pasākumu uzraudzību, kā izklāstīts Komisijas paziņojumā. Ņemot vērā to, ka plānots EPT pārkārtošanās forums, EESK ierosina veicināt ES un valstu iestāžu kopīgu rīcību, izmantojot sākotnēju ziņojumu par pilsoniskās sabiedrības zināšanu tīklu; minētais ziņojums tiktu iesniegts un apspriests starptautiskā konferencē 2022. gadā.

(1) Prezidentvalsts piezīme Padomei “Eiropas Pētniecības telpas atjaunināšana – kā sagatavot vērienīgas nākamajiem desmit gadiem piemērotas Eiropas Pētniecības telpas izvēšanu” un paziņojums preseī “Jauna Eiropas Pētniecības telpa: Padome pieņem secinājumus” (2020. gada 1. decembris).

2. Vispārīgas piezīmes

2.1. Globālā pieeja pētniecībai un inovācijai ir tas, kā Komisija redz Eiropas stratēģiju attiecībā uz starptautisko sadarbību pētniecības un inovācijas jomā. Stratēģijas mērķis ir stiprināt arī partnerības, lai rastu jaunus ekoloģisko, digitālo, veselības, sociālo un inovācijas problēmu risinājumus.

2.2. Jaunās stratēģijas pamatā ir divi galvenie mērķi. Pirmkārt, tās mērķis ir izveidot pētniecības un inovācijas vidi, kuras pamatā būtu noteikumi un vērtības un kura būtu arī atvērta, lai palīdzētu pētniekiem un novatoriem visā pasaulē sadarboties daudzpusējās partnerībās un rast risinājumus globālām problēmām. Otrkārt, tās mērķis ir nodrošināt savstarpību un vienlīdzīgus starptautiskās sadarbības apstākļus pētniecības un inovācijas jomā.

2.3. Jauna globālā pieeja būtu jāīsteno šādi:

- ES divpusējo sadarbību pētniecības un inovācijas jomā pielāgojot tā, lai sadarbība atbilstu Eiropas interesēm un vērtībām un lai nostiprinātu ES atvērto stratēģisko autonomiju,
- mobilizējot zinātņi, tehnoloģijas un inovācijas, lai paātrinātu ilgtspējīgu un iekļaujošu attīstību un pārkārtošanos uz noturīgu un zināšanās balstītu sabiedrību un tautsaimniecību valstīs ar zemu un vidēju ienākumu līmeni,
- sākot īstenot iniciatīvas, kuru pamatā ir pieeja “Eiropas komanda”, kas apvieno ES, finanšu iestāžu un dalībvalstu centienus, lai maksimāli palielinātu to efektivitāti un ietekmi.

2.4. Paziņojums tiks izmantots arī kā ceļvedis ES jaunās civilās pētniecības un inovācijas programmas “Apvārsnis Eiropa” starptautiskās dimensijas īstenošanai un tās sinerģijai ar citām ES programmām, it īpaši Kaimiņattiecību, attīstības sadarbības un starptautiskās sadarbības instrumentu “Globālā Eiropa”.

3. Apmēšanās gādāt par starptautisku atvērtību un pamatvērtībām pētniecībā un inovācijā

3.1. Lai saglabātu vadošo lomu, ES pētniecības un inovācijas programmai arī turpmāk jā saglabā atvērtība pasaulei. Tas nozīmē, ka dalībniekiem no visas pasaules neatkarīgi no reģistrācijas vietas vai dzīvesvietas vajadzētu būt iespējai piedalīties ES programmās, kā *Erasmus+* un “Apvārsnis Eiropa”. Turklāt vērtību respektēšana un to kopīga izpratne pētniecības jomā būtu arī turpmāk jāveicina un jāīsteno visās starptautiskajās partnerībās.

3.2. Saistībā ar “Eiropas Rīcības kodeksu par pētniecības integritāti”⁽²⁾ izstrādātajā EESK atzinumā “EPT – pētniecības un inovācijas jaunā ēra”⁽³⁾ uzsvērts, ka pētniecības ētikas un integritātes ziņā ir jāpiemēro zinātniskās un ētiskās integritātes princips, lai novērstu kaitējumu cilvēku veselībai, finanšu līdzekļu zaudējumus un zinātniskas neveiksmes. Paziņojumā uzsvērtā ES loma, kas ir svarīga kopējo pamatvērtību aizsardzībā, risinot ētikas problēmas un nodrošinot cilvēkorientētu tehnoloģisko inovāciju.

3.3. Pētniecības jomā īstenojot starptautisko sadarbību, būtu pilnībā jāņem vērā akadēmiskā brīvība, institucionālā autonomija, pētniecības ētiskie un integritātes aspekti, empīriskie pamati, dzimumu līdztiesība, daudzveidība un iekļautība. EESK pilnībā piekrīt, ka svarīga nozīme jāpiešķir dzimumu līdzsvaram un līdztiesībai, jauniešu iespēju nodrošināšanai un jauniešu iesaistīšanai, iekļaušanai un daudzveidībai globālajā inovācijas pētniecībā. Visos līmeņos būtu jāatbalsta pētniecības iespējas, kā arī iekļaujoša un pētniecību veicinoša vide bez politiskās iejaukšanās. EESK atzinīgi vērtē Eiropas Komisijas iniciatīvu izstrādāt un veicināt pamatnostādnes par ārvalstu iejaukšanos, kas vērsta uz ES pētniecības organizācijām un augstākās izglītības iestādēm.

3.4. Vispārējais ES mērķis ir atbilstīgi atvērto datu un atvērtas zinātnes koncepcijai nodrošināt, ka datu kopas ir sameklējamas, pieejamas, sadarbspējīgas, atkalizmantojamas (*FAIR* jeb *findable, accessible, interoperable, reusable*).

3.5. Lai sasniegtu nozarē izvirzītos mērķus, valsts līmenī ir svarīgi gādāt par pamatfinansējumu, pietiekami ieguldot pētniecībā un izstrādē.

⁽²⁾ *The European Code of Conduct for Research Integrity*, www.allea.org [accessed 6 June 2021].

⁽³⁾ EESK atzinums “EPT – pētniecības un inovācijas jaunā ēra” *A new European Research Area (ERA) for Research and Innovation* (OV C 220, 9.6.2021., 79. lpp.).

3.6. Pielietojot zinātnes diplomātiju, ES varētu efektīvāk īstenot maigo varu un labāk aizstāvēt savas ekonomiskās intereses un vērtības, pielāgojoties partnervalstu pieprasījumam un interesēm un izmantojot priekšrocības, ko sniedz Eiropas Savienības kā lielvaras statuss pētniecības un inovācijas jomā. EESK ir pārliecināta, ka konstruktīvs sociālais un pilsoniskais dialogs visos līmeņos veicinātu sekmīgu zinātnes diplomātiju mūsu kopienās.

4. Jauns līdzsvars: virzība uz vienlīdzīgiem konkurences apstākļiem un savstarpību pētniecības un inovācijas jomā

4.1. Pateicoties savai politikai un programmām, ES ir svarīgs pētniecības un inovācijas internacionalizācijas katalizators. Tas spēj iesaistīt arī ražošanas sistēmas un mobilizēt zinātni, jaunus pētniekus, starpdisciplīnus tīklus, tehnoloģijas un inovāciju, lai paātrinātu gan ilgtspējīgu un iekļaujošu attīstību, gan pāreju uz noturīgu un zināšanās balstītu sabiedrību un tautsaimniecību valstīs ar zemiem un vidējiem ienākumiem. EESK uzsver, ka privātie un it sevišķi publiskie ieguldījumi zinātnē ir nozīmīgi, lai neatpaliktu no citām globālajām lielvarām pētniecības un inovācijas jomā un vienlaikus aizsargātu cilvēktiesības un pamatvērtības.

4.2. Citas zinātnes lielvaras tagad zinātnei tērē vairāk nekā ES (procentuālais īpatsvars no iekšzemes kopprodukta). Ģeopolitiskā spriedze pieaug, un tiek apdraudētas cilvēktiesības un pamatvērtības, piemēram, akadēmiskā brīvība. Akadēmiskā brīvība ir ES augstākās izglītības pamats, un tā būtu jāaizsargā attiecībā pret trešām valstīm. Ņemot vērā nesenos notikumus, EESK atzinīgi vērtē un atbalsta Eiropas zinātnieku aicinājumu⁽⁴⁾ nekavējoties rīkoties, lai pēc iespējas ātrāk papildus rastu likumīgus risinājumus apdraudētajiem pētniekiem un zinātniekiem, tostarp stipendiātiem, studentiem un pilsoniskās sabiedrības pārstāvjiem no Afganistānas (it īpaši sievietēm un etniskajām un reliģiskajām minoritātēm).

5. Kopīga globālo problēmu risināšana

5.1. EESK pilnībā atbalsta ieceri koncentrēties uz tā dēvēto taisnīgo divējādo pārkārtošanos, t. i., digitālo pārkārtošanos un zaļo kursu, kā arī veselības un ilgtermiņa atveseļošanas politiku laikposmam pēc Covid-19. Eiropai jāsadarbības pāri robežām ar līdz šim nepieredzētu vērienu, lai iemācītos, kā kopā ar citiem partneriem izstrādāt inovatīvus taisnīgas zaļās un digitālās pārkārtošanās risinājumus saskaņā ar ilgtspējīgas attīstības mērķiem un veicināt Eiropas noturību, pārticību un konkurētspēju, it īpaši MVU un mikrouzņēmumu konkurētspēju, un atbalstīt ekonomisko un sociālo labklājību. Jāsekmē pārkārtošanās uz noturīgāku Eiropas ekonomiku, taču virzībā uz ilgtspējīgu Eiropas ekonomiku ļoti svarīga ir arī iekļaujoša atveseļošana, kas nevienu Eiropas iedzīvotāju neatstāj novārtā un vienlaikus rada jaunas iespējas darba ņēmējiem. Šajos procesos svarīga loma var būt arī sociālajai inovācijai.

5.2. Būtiski pamatzināšanu ieguves un pilnveides priekšnoteikumi ir savstarpēja atvērtība, brīva ideju apmaiņa un risinājumu koprade. Tās ir svarīgi dinamiskas inovāciju ekosistēmas pamatelementi, jo ES rīcībai raksturīgā atvērtība sadarbībai izpaužas pārveidotā globālā vidē.

5.3. Visas pasaules pētnieku un novatoru mobilitāte būs izšķiroša, lai nodrošinātu iedzīvotāju un nākamo paaudžu labklājību. Nesenā globālā pandēmija liecina, ka starptautiskās sadarbības stiprināšana tādos jautājumos kā globālā veselība palīdz mums īstenot revolucionārus jauninājumus. Eiropas Savienībai būtu jāveicina atvērtas stratēģiskās autonomijas mērķi, dažās jomās vienlaicīgi pielāgojot divpusējo sadarbību ar trešām valstīm⁽⁵⁾.

5.4. Reaģējot uz pašreizējām globālajām tendencēm, Eiropas Savienībai būtu jārāda piemērs, veicinot uz noteikumiem balstītas daudzpusējās attiecības. Multilaterāla kārtība ir jāstiprina, lai tā atbilstu paredzētajam mērķim un ļautu risināt globālas problēmas un reaģēt uz pieaugošajām iedzīvotāju prasībām pēc pārredzamības, kvalitātes un iekļautības. Eiropas Savienībai būtu jāveicina arī vērienīga svarīgāko daudzpusējo starptautisko iestāžu modernizācija, īstenojot kopīgu ceļvedi, kas nodrošinātu savstarpēju atvērtību sadarbībai pētniecības un inovācijas jomā, lai veicinātu globālu reakciju uz globālām problēmām un apmainītos ar paraugpraksi.

(4) <https://www.scholarsatrisk.org/2021/08/urgent-appeal-to-european-governments-and-eu-institutions-take-action-for-afghanistans-scholars-researchers-and-civil-society-actors/>

(5) Jāsaskaņo sadarbība ar EBTA valstīm, Rietumbalkāniem, Turciju, kā arī valstīm, uz kurām attiecas Eiropas kaimiņattiecību politika, un Apvienoto Karalisti, jāpadziļina ES partnerības ar Āfriku, Latīņameriku un citiem reģioniem.

5.5. Eiropas Savienībai būtu jāuzņemas vadošā loma globālo ilgtspējas standartu noteikšanā un tas būtu jāveicina, citstarp palielinot savu lomu tādā starptautiskās sadarbības jomā kā MVU labvēlīga pirmsnormatīvā un standartizācijas izpēte. EESK uzsver arī to, ka liela nozīme ir MVU atbalsta pasākumiem visās intelektuālā īpašuma tiesību aizsardzības jomās.

5.6. EESK pilnībā atbalsta rīcības plānu intelektuālā īpašuma jomā⁽⁶⁾ un to uzskata par ļoti labu un visaptverošu koncepciju ES intelektuālā īpašuma sistēmas modernizēšanai. Vienotas patentu sistēmas ieviešanai ir jābūt galvenajai prioritātei, jo tā ievērojami uzlabos ES uzņēmumu konkurētspēju.

5.7. Atsevišķas valstis arvien uzstājīgāk tiecas pēc tehnoloģiskā pārākuma, īstenojot diskriminējošus pasākumus, un kā globālas ietekmes un sociālas kontroles gūšanas instrumentu nereti izmanto pētniecību un inovāciju. Jāstiprina ne tikai ES pārticība un ekonomiskā konkurētspēja, bet arī spēja neatkarīgi iegūt un nodrošināt saviem iedzīvotājiem svarīgas tehnoloģijas un pakalpojumus, kas ir nekaitīgi un droši. Eiropas Savienībai būtu jāuzņemas vadība jaunu globālu normu, starptautisko standartu un sadarbības satvara izstrādē tādās jomās kā digitalizācija, tostarp mākslīgais intelekts, un citas jaunas tehnoloģijas. ES demokrātiskā režīma un regulatīvās priekšrocības ir līdzeklis, kas ļauj veidot labāku pasauli, savukārt tās kā miera procesa dalībnieces uzticamība un tās drošības un aizsardzības struktūras var palīdzēt atbalstīt daudzpusējus miera saglabāšanas, uzturēšanas un veidošanas centienus.

5.8. Debatēs par mākslīgo intelektu EESK ir aktīvi piedalījusies kopš pirmā atzinuma par mākslīgo intelektu (MI) pieņemšanas 2017. gadā⁽⁷⁾ un dažos pēdējos gados ir publicējusi vēl citus atzinumus par šo tematu⁽⁸⁾. Attiecībā uz mākslīgo intelektu tā ir atbalstījusi pieeju "cilvēka īstenota kontrole", saskaņā ar kuru cilvēki gan tehniski turpina vadīt mākslīgo intelektu, gan patur spēju izlemt, vai, kad un kā to izmantot mūsu sabiedrībā kopumā. Uzmanība ir tikusi vērsta arī uz MI ietekmi uz darbvietām, uz to, cik svarīgi ir rast pareizo līdzsvaru starp regulējumu, pašregulāciju un ētikas vadlīnijām, kā arī uz MI ietekmi uz patērētājiem. EESK pašlaik izstrādā formālu atzinumu par Eiropas Komisijas priekšlikumu Mākslīgā intelekta aktam⁽⁹⁾.

5.9. ES spēj būt pasaules mēroga dalībniece, pateicoties citstarp tās ārējās darbības un iekšpolitikas saskaņotībai ikvienā dalībvalstī. Vienota un saskaņota ES nostāja ir būtiska, lai stabilizētu mūsu partnerības un alianses ar trešām valstīm, atbalstītu daudzpusējas un reģionālas organizācijas un apspriestu vairāk uz interesēm balstītu pieeju pasaules sabiedriskajiem labumiem.

Briselē, 2021. gada 20. oktobrī

*Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejas
priekšsēdētāja
Christa SCHWENG*

⁽⁶⁾ EESK atzinums "Rīcības plāns ilgtspējīgam finansējumam" (OV C 286, 16.7.2021., 59. lpp.).

⁽⁷⁾ OV C 288, 31.8.2017., 1. lpp.

⁽⁸⁾ OV C 440, 6.12.2018., 1. lpp.; OV C 440, 6.12.2018., 51. lpp.; OV C 240, 16.7.2019., 51. lpp.; OJ C 47, 11.2.2020., 64. lpp.; OV C 364, 28.10.2020., 87. lpp.

⁽⁹⁾ INT/940 – Regula par mākslīgo intelektu (OV C 517, 22.12.2021., 61. lpp.).

Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejas atzinums par tematu “Priekšlikums Eiropas Parlamenta un Padomes Regulai, ar ko Regulu (ES) Nr. 910/2014 groza attiecībā uz Eiropas digitālās identitātes regulējuma izveidi”

(COM(2021) 281 final – 2021/0136 (COD))

(2022/C 105/12)

Ziņotājs: **Tymoteusz Adam ZYCH**

Apspriešanās	Eiropas Parlaments, 8.7.2021. Padome, 15.7.2021.
Juridiskais pamats	Līguma par Eiropas Savienības darbību 114. pants
Atbildīgā specializētā nodaļa	vienotā tirgus, ražošanas un patēriņa specializētā nodaļa
Pieņemts specializētās nodaļas sanāksmē	30.9.2021.
Pieņemts plenārsesijā	20.10.2021.
Plenārsesija Nr.	564
Balsojuma rezultāts (par/pret/atturas)	229/2/5

1. Secinājumi un ieteikumi

1.1. Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komiteja (EESK) atzinīgi vērtē Eiropas Komisijas priekšlikumu instrumentam, ar ko *eIDAS* regulu groza attiecībā uz Eiropas digitālās identitātes regulējuma izveidi un ar ko minētais tiesību akts tiek pielāgots pašreizējām tirgus vajadzībām. Spēkā esošās regulas novērtējums liecina, ka ir jānodrošina labāki digitālo pakalpojumu risinājumi, kas paplašinātu gan privātā, gan publiskā sektora piekļuves iespējas un kas būtu pieejami lielākajai daļai Eiropas pilsoņu un iedzīvotāju.

1.2. Tomēr EESK norāda, ka ierosinātās pakalpojumu digitalizācijas dēļ var tikt atstumtas atsevišķas Eiropas sabiedrības daļas, it īpaši vecāka gadagājuma cilvēki, cilvēki ar zemu digitālo prātību un personas ar invaliditāti. Tāpēc EESK aicina Eiropas Komisiju un dalībvalstis izveidot vajadzīgo satvaru digitālajai izglītībai un informācijas kampaņai, kam vienlaikus būtu jāpalielina informētība par personas datu aizsardzību.

1.3. EESK atzinīgi vērtē to, ka Eiropas digitālās identitātes maka izmantošana būs diskrecionāra un bez maksas. Tomēr jaunu digitālo risinājumu ieviešana noteikti ir saistīta ar ievērojamu laika patēriņu un izdevumiem. Tāpēc EESK aicina Eiropas Komisiju dziļāk izvērtēt jaunās regulas faktiskai īstenošanai vajadzīgo laiku, lai nepieļautu negatīvu ietekmi uz tirgu, un sniegt regulā sīkāku analīzi un lielāku skaidrību par paredzamajām regulas īstenošanas izmaksām.

1.4. EESK atzīmē, ka ierosinātās regulas 9. iedaļā ir paredzēta dalībvalstī izdotu kvalificētu atribūtu elektronisko apliecinājumu obligāta pārrobežu atzīšana. Taču, tā kā bieži dalībvalstu vietējo tiesību aktu noteikumi būtiski atšķiras, EESK uzskata, ka ir jāprecizē, ka kvalificētu atribūtu elektroniskā apliecinājuma atzīšana dalībvalstī aprobežojas tikai ar faktu apstiprināšanu – analogi Eiropas Parlamenta un Padomes Regulas (ES) 2016/1191⁽¹⁾ par iedzīvotāju brīvas pārvietošanās veicināšanu, vienkāršojot dažu publisko dokumentu uzrādīšanas prasības Eiropas Savienībā, 2. panta 4. punktam: “Šo regulu nepiemēro ar citas dalībvalsts iestāžu izdotu publisku dokumentu saturu saistītu tiesisko seku atzīšanai dalībvalstī.”

⁽¹⁾ Eiropas Parlamenta un Padomes Regula (ES) 2016/1191 (2016. gada 6. jūlijs) par iedzīvotāju brīvas pārvietošanās veicināšanu, vienkāršojot dažu publisko dokumentu uzrādīšanas prasības Eiropas Savienībā, un grozījumiem Regulā (ES) Nr. 1024/2012 (OV L 200, 26.7.2016., 1. lpp.).

1.5. EESK uzskata, ka datu efektīvu aizsardzību ļoti svarīgi ir aplūkot pamattiesību aizsardzības kontekstā, it īpaši saistībā ar tiesībām uz privātumu un tiesībām uz personas datu aizsardzību. Tāpēc EESK pilnībā atbalsta prasību, ka Eiropas digitālās identitātes regulējumam būtu jānodrošina lietotājiem līdzekļi, lai viņi var kontrolēt, kam ir piekļuve viņu digitālajiem dvīņiem un tieši kādiem datiem ir iespējams piekļūt. EESK aicina Eiropas Komisiju un dalībvalstis pēc apspriešanās par Eiropas digitālās identitātes regulējuma tehniskajiem aspektiem iekļaut jautājumu par tāda reģistra izveidi, kas lietotājiem dotu iespēju izsekot visiem gadījumiem, kad kāds piekļuvis viņu datiem.

1.6. EESK vēlas norādīt uz drošības problēmām saistībā ar digitalizācijas procesu, it īpaši tādu milzīgu sistēmu izstrādi, kurās glabā un apstrādā datus, kas ir neaizsargāti pret krāpšanu un zudumu. EESK arī atzīmē, ka pašlaik neviena drošības sistēma nespēj nodrošināt datu pilnīgu aizsardzību. Tāpēc EESK uzskata, ka būtu jāgarantē Eiropas digitālās identitātes maku lietotājiem kompensācija par visām nevēlamām ar viņu datiem saistītām situācijām (piemēram, datu zādzību vai izpaušanu). Šādi atbildībai vajadzētu pastāvēt neatkarīgi no tā, vai pakalpojuma sniedzējs ir vainojams.

2. Ievads

2.1. Šā atzinuma temats ir Eiropas Komisijas priekšlikums regulai, ar ko Eiropas Parlamenta un Padomes Regulu (ES) Nr. 910/2014⁽²⁾ ("eIDAS regula") groza attiecībā uz Eiropas digitālās identitātes regulējuma izveidi.

2.2. Paskaidrojuma rakstā minēts, ka *eIDAS* regula nodrošinās šādu aizsardzību un šādas priekšrocības: 1) piekļuvi ļoti drošiem un uzticamiem elektroniskās identitātes risinājumiem, 2) to, ka, sniedzot sabiedriskus un privātus pakalpojumus, var paļauties uz uzticamiem un drošiem digitālās identitātes risinājumiem, 3) to, ka fiziskas un juridiskas personas ir pilnvarotas lietot digitālās identitātes risinājumus, 4) to, ka šie risinājumi ir saistīti ar dažādiem atribūtiem un ļauj mērķtiecīgi koplietot identitātes datus vienīgi konkrēta pieprasītā pakalpojuma vajadzībām, 5) kvalificētu uzticamības pakalpojumu pieņemšanu ES un vienlīdzīgus nosacījumus to sniegšanai. Grozījumi ierosināti, jo ir pieaudzis pieprasījums pēc uzticamiem digitāliem pārrobežu risinājumiem, kuru pamatā ir vajadzība lietotāju identificēšanas un autentificēšanas procesā nodrošināt augstu ticamības līmeni.

3. Vispārīgas piezīmes

3.1. EESK apzinās jaunās iekšējā tirgū pastāvošās vajadzības saistībā ar centieniem izstrādāt elektroniskās identifikācijas un uzticamības pakalpojumus elektronisko pārrobežu darījumu veikšanai. Pašreizējie risinājumi, kas paredzēti *eIDAS* regulā, kuras juridiskā ietekme pēc 2016. gada jūlija sāka izpausties vairākos posmos, neatbilst šīm vajadzībām, un to apstiprina fakts, ka pašlaik tikai 59 % ES iedzīvotāju ir piekļuve uzticamiem un drošiem elektroniskās identifikācijas risinājumiem. Turklāt pārrobežu piekļuve šādiem pakalpojumiem ir ierobežota, jo nav nodrošināta dalībvalstu izveidoto sistēmu sadarbība.

3.2. Tāpēc EESK atzinīgi vērtē Eiropas Komisijas jauno priekšlikumu instrumentam, ar ko *eIDAS* regulu groza attiecībā uz Eiropas digitālās identitātes regulējuma izveidi un ar ko minētais tiesību akts tiek pielāgots pašreizējām tirgus vajadzībām. Tiek prognozēts, ka Komisijas dokumentā ierosinātie risinājumi varētu sekmēt centienus palielināt digitālās identifikācijas lietotāju skaitu līdz pat 80 % vai pat 100 % visu ES pilsoņu un iedzīvotāju.

3.3. EESK īpaši atzinīgi vērtē risinājumus, kuru mērķis ir palielināt lietotāju personas datu drošību, garantējot rīcības brīvību datu apmaiņas procesā un iespēju kontrolēt atkarīgajām pusēm sniegto datu veidu un apjomu. Tā kā saskaņā ar priekšlikumu dalībvalstis saglabās kontroli pār digitālo pakalpojumu sniedzējiem, tās garantēs, ka sensitīvu datu kopas (piemēram, saistītas ar veselību, reliģiju un ticību, politiskajiem uzskatiem, rasi vai etnisko piederību) tiek sniegtas tikai pēc pakalpojumu sniedzēju pieprasījuma, balstoties uz informētu lēmumu, ko saskaņā ar piemērojamiem valsts tiesību aktiem ir pieņēmis identitātes īpašnieks.

3.4. EESK norāda, ka dažu jaunās regulas noteikumu piemērošanas grafiks ir diezgan optimistisks, un aicina Eiropas Komisiju, nosakot galīgos piemērošanas termiņus, ņemt vērā arī laiku, kas vajadzīgs, lai pakalpojumu sniedzēji varētu modernizēt savas IT sistēmas ar mērķi izpildīt jaunus pienākumus. Tāpēc EESK aicina Eiropas Komisiju vairāk analizēt laiku, kas vajadzīgs jaunās regulas faktiskai īstenošanai, un tad pagarināt tās piemērošanas termiņu, lai neietekmētu attiecīgo tirgu.

(²) Eiropas Parlamenta un Padomes Regula (ES) Nr. 910/2014 (2014. gada 23. jūlijs) par elektronisko identifikāciju un uzticamības pakalpojumiem elektronisko darījumu veikšanai iekšējā tirgū un ar ko atceļ Direktīvu 1999/93/EK (OV L 257, 28.8.2014., 73. lpp.).

Piemēram, lai regula stātos spēkā, esošajiem kvalificētiem uzticamības pakalpojumu sniedzējiem, kas piedāvā attālinātu parakstīšanu, izmantojot attālināta kvalificēta paraksta radīšanas ierīces, būs jāklūst par kvalificētiem attiecīgā pakalpojuma sniedzējiem, un tiem būs vajadzīgs laiks gan tehnisko aspektu īstenošanai, gan atļaujas saņemšanas procedūrai.

3.5. EESK norāda, ka ierosinātās pakalpojumu digitalizācijas dēļ, neraugoties uz tās sniegtajiem labumiem, arī var tikt atstumtas atsevišķas Eiropas sabiedrības daļas, tostarp it īpaši vecāka gadagājuma cilvēki, cilvēki ar zemu digitālo prasību un personas ar invaliditāti. EESK uzskata, ka Eiropas iedzīvotāju izglītošanai ir būtiska loma šādas atstumšanas novēršanā un ka, izglītojot iedzīvotājus, arī būtu jāpalielina izpratne par personas datu aizsardzību.

4. Eiropas digitālās identitātes regulējuma pieejamība un diskrecionāra piemērošana

4.1. EESK atzinīgi vērtē ieceri nodrošināt labākus digitālo pakalpojumu risinājumus, kas paplašinātu piekļuvi ne tikai sabiedriskajiem pakalpojumiem, bet arī privātajam sektoram. EESK arī atbalsta Eiropas Komisijas centienus nodrošināt, ka lielākajai daļai Eiropas iedzīvotāju ir pieejams Eiropas digitālās identitātes regulējums. Tā kā pastāv šķēršļi, kas kavē pārrobežu piekļuvi elektroniskās identifikācijas pakalpojumiem (piemēram, nav panākta dalībvalstu izstrādāto elektroniskās identifikācijas shēmu sadarbība), daudzi ES iedzīvotāji šos pakalpojumus neizmanto vispār. Jaunie risinājumi, kuru pamatā ir Eiropas digitālās identitātes makš, var sekmēt centienus padarīt uzticamus tiešsaistes pakalpojumus pieejamus vismaz 80 % eiropiešu.

4.2. Tāpēc EESK atbalsta priekšlikumu pieprasīt dalībvalstīm izdot Eiropas digitālās identitātes maku – rīku, kas lietotājam dotu iespēju: 1) drošā, lietotājam pārredzamā un izsekojamā veidā pieprasīt un iegūt, saglabāt, atlasīt, apvienot un koplietot personas identifikācijas juridiskos datus un atribūtu elektronisko apliecinājumu, kas nepieciešami, lai tiešsaistē un bezsaistē autentificētos publisko un privāto tiešsaistes pakalpojumu izmantošanai, un 2) parakstīt dokumentus ar kvalificētu elektronisko parakstu, kas tiek akceptēts visā Eiropas Savienībā.

4.3. EESK arī atzinīgi vērtē priekšlikumu nodrošināt, ka Eiropas digitālās identitātes makš ir vienlīdz pieejams personām ar invaliditāti, kā to paredz Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīvas (ES) 2019/882⁽³⁾ I pielikuma noteikumi, kas atbilst ES nediskriminācijas principam, kurš nostiprināts ES Pamattiesību hartas 21. pantā. Lai novērstu digitālo atstumtību šajā jomā, EESK ierosina sadarbībā ar kompetentajām iestādēm un personām ar invaliditāti paredzētām NVO izstrādāt risinājumus, pamatojoties uz “daudzu ieinteresēto personu pieeju”.

4.4. EESK uzskata, ka pozitīvs aspekts ir arī tas, ka pilsoņu un iedzīvotāju ziņā būs lemt par to, vai izmantot Eiropas digitālās identitātes maku. EESK uzskata, ka nevajadzētu uzlikt lietotājiem pienākumam izmantot maku, lai varētu piekļūt privātiem vai publiskiem pakalpojumiem, bet gan vienkārši jāpaver iespēja to darīt.

4.5. Runājot par pieejamību, EESK atzinīgi vērtē to, ka Eiropas digitālās identitātes maku izmantošana lietotājiem būs bez maksas. Tomēr EESK aicina Eiropas Komisiju turpināt analīzi un regulā nodrošināt skaidrību par i) fizisko personu izmaksām saistībā ar izsniegšanu, ii) juridisko personu izmaksām (saistībā ar izsniegšanu un izmantošanu) un iii) izmaksām, kas saistītas ar jebkādu digitālās identitātes atribūtu pievienošanu šādam makam, jo EESK uzskata, ka katrs šāds papildinājums ir uzticamības pakalpojums, kurš rada izmaksas maku īpašniekam.

5. Eiropas digitālās identitātes regulējuma lietojamības aspekti

5.1. EESK atzinīgi vērtē Eiropas Komisijas iniciatīvu uzlabot elektroniskās identifikācijas līdzekļu izmantojamību, izveidojot vienotu Eiropas digitālās identitātes regulējumu, kura pamatā ir pārrobežu paļaušanās uz Eiropas digitālās identitātes maku.

5.2. Priekšlikumā paredzēts, ka izmantojamību var uzlabot, izmantojot līdzekļus, kas paredzēti eIDAS regulas jaunajā 12.b pantā, kurā ietverts prasību kopums attiecībā uz Eiropas digitālās identitātes maku atzīšanu. Šīs prasības attiecas ne tikai uz dalībvalstīm, bet arī uz privātām atkarīgajām pusēm, kas sniedz pakalpojumus, un “ļoti lielām tiešsaistes platformām”, kuras tiek definētas ierosinātā digitālo pakalpojumu tiesību akta⁽⁴⁾ 25. panta 1. punktā. Pamatojoties uz šiem

⁽³⁾ Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva (ES) 2019/882 (2019. gada 17. aprīlis) par produktu un pakalpojumu piekļūstamības prasībām (OV L 151, 7.6.2019., 70. lpp.).

⁽⁴⁾ COM(2020) 825 final.

jaunajiem noteikumiem, dažiem privātajiem sektoriem (t. i., transporta, enerģētikas, banku un finanšu pakalpojumu, sociālā nodrošinājuma, veselības aprūpes, dzērienos, pasta pakalpojumu, digitālās infrastruktūras, izglītības un telekomunikāciju sektoram) būtu jāpiekrīt izmantot Eiropas digitālās identitātes maku pakalpojumu sniegšanai gadījumos, kad droša lietotāju autentifikācija tiešsaistes identifikācijai tiek pieprasīta ar valsts vai ES tiesību aktiem vai ar līgumsaistībām. Saskaņā ar Komisijas priekšlikumu tāda pati prasība attieksies uz ļoti lielām tiešsaistes platformām (piemēram, sociālajiem tīkliem), kurām būtu jāpiekrīt Eiropas digitālās identitātes maku izmantošanai saistībā ar minimālajiem atribūtiem, kas vajadzīgi noteiktam tiešsaistes pakalpojumam, kura lietotājam tiek pieprasīta autentifikācija, piemēram, vecuma pierādījums.

5.3. EESK norāda: lai garantētu elektroniskās identifikācijas līdzekļu, tostarp Eiropas digitālās identitātes maku plašu pieejamību un izmantojamību, privātajiem tiešsaistes pakalpojumu sniedzējiem (kas netiek kvalificēti kā "ļoti lielas platformas") būtu jāiesaistās pašregulējošu "rīcības kodeksu" izstrādē, jo tie veicinātu elektroniskās identifikācijas līdzekļu plašu pieņemšanu. Eiropas Komisijai vajadzētu būt atbildīgai par šādu Eiropas digitālās identitātes maku lietotājiem nozīmīgu noteikumu efektivitātes un pielietojamības novērtēšanu.

6. Eiropas digitālās identitātes maku radīto tiesisko seku aspekti

6.1. EESK atbalsta priekšlikumu, jo ar to iecerēts uzlabot digitālo publisko pakalpojumu pieejamību, tostarp pārrobežu situācijās.

6.2. Ierosinātā eIDAS regulas jaunā 9. iedaļa paredz, ka dalībvalstī izdots kvalificēts atribūtu elektronisks apliecinājums jāatzīst par kvalificētu atribūtu elektronisko apliecinājumu jebkurā citā dalībvalstī.

6.3. Tomēr, runājot par dalībvalstu tiesību aktiem, kas dažkārt var ievērojami atšķirties, EESK norāda, ka atribūtiem, kuri apliecināti, salīdzinot ar autentiskiem avotiem vienā dalībvalstī, būtu jāaprobežojas tikai ar faktisko apstākļu apstiprināšanu un tiem nevajadzētu radīt tiesiskas sekas citās dalībvalstīs, izņemot gadījumus, kad apliecinātie atribūti atbilst valsts tiesību aktiem. Būtībā ierosinātajiem juridiskajiem risinājumiem pēc analogijas ar Regulas (ES) 2016/1191 noteikumiem nevajadzētu ietekmēt vienā dalībvalstī, salīdzinot ar autentiskiem avotiem, verificētu atribūtu satura juridisko seku atzīšanu citā dalībvalstī. Daži personas dati (par personas reliģisko piederību vai ticību) var kalpot kā piemērs. Dažās ES valstīs šādai informācijai ir tiesiskas sekas (piemēram, Vācijā galvenie personas dati ietver informāciju par reliģisko piederību, kas nosaka pienākumu maksāt baznīcas nodokli, lai varētu salaulāties reliģiskā ceremonijā), savukārt citās valstīs tas nenotiek (piemēram, Polijā).

6.4. Tāpēc EESK aicina Eiropas Komisiju apsvērt iespēju precizēt 9. iedaļas tekstu, lai būtu skaidrs, ka kvalificēta atribūtu elektroniska apliecinājuma atzīšana jebkurā citā dalībvalstī aprobežojas ar to, ka tiek apstiprināti faktiskie apstākļi, kas saistīti ar attiecīgo atribūtu, un nerada tiesiskas sekas citās dalībvalstīs, izņemot gadījumus, kad apliecinātie atribūti atbilst valsts tiesību aktiem.

7. Drošības aspekti

A. Datu aizsardzība pamattiesību kontekstā

7.1. EESK norāda: tā kā trūkst vienota Eiropas digitālās identitātes regulējuma, pilsoņi un citi iedzīvotāji vairumā gadījumu saskaras ar šķēršļiem, kas kavē pārrobežu digitālo informācijas apmaiņu, kura saistīta ar viņu identitāti, un arī šādas informācijas drošu apmaiņu, vienlaikus nodrošinot augsta datu aizsardzības līmeņa sasniegšanu.

7.2. Tāpēc EESK atzinīgi vērtē centienus izveidot sadarbspējīgu un drošu sistēmu, kuras pamatā būtu Eiropas digitālās identitātes maki un kura varētu uzlabot informācijas apmaiņu starp dalībvalstīm, cita starpā saistībā ar personu nodarbinātību vai sociālajām tiesībām. Šajā saistībā EESK pauž cerību, ka jaunais Eiropas digitālās identitātes regulējums, piemēram, pavērs iespējas strauji palielināt pārrobežu nodarbinātības iespējas un paplašināt sociālo tiesību automatisku piešķiršanu bez papildu pieteikšanās procedūram vai citiem administratīviem pasākumiem.

7.3. EESK tomēr uzskata, ka efektīva datu aizsardzība ir svarīgākais jautājums, kas ir jāaplūko pamattiesību aizsardzības kontekstā, it īpaši saistībā ar tiesībām uz privātumu un tiesībām uz personas datu aizsardzību.

7.4. Tāpēc EESK pilnībā atbalsta prasību, ka Eiropas digitālās identitātes regulējumam būtu jānodrošina visiem cilvēkiem līdzekļi, lai viņi var kontrolēt, kam ir piekļuve viņu digitālajiem dvīņiem un tieši kādiem datiem ir iespējams piekļūt (tostarp kādiem datiem var piekļūt publiskais sektors). Priekšlikumā norādīts, ka tam būs vajadzīga arī augsta līmeņa drošība attiecībā uz visiem digitālās identitātes nodrošināšanas aspektiem, tostarp Eiropas digitālās identitātes maku un digitālās identitātes datu vākšanas, glabāšanas un izpaušanas infrastruktūru.

7.5. Šajā saistībā EESK atzinīgi vērtē priekšlikumu, ka lietotājiem būs tiesības selektīvi atklāt tikai tos atribūtus, kas ir vajadzīgi attiecīgajā situācijā. Priekšlikumā paredzēts, ka, izmantojot Eiropas digitālās identitātes maku, lietotājs varēs kontrolēt datu apjomu, kas sniegts trešajām pusēm, un tiks informēts par atribūtiem, kuri nepieciešami konkrēta pakalpojuma sniegšanai.

7.6. EESK atbalsta priekšlikumu fiziski un loģiski nošķirt ar Eiropas digitālās identitātes maku izsniegšanu saistītos personas datus no visiem citiem datiem, ko glabā Eiropas digitālās identitātes maku izsniedzēji, un atbalsta prasību, ka kvalificētu atribūtu elektronisko apliecinājumu pakalpojumu sniedzējiem ir jābūt atsevišķai juridiskai personai.

7.7. Līdztekus efektīvai datu aizsardzībai, kas ir jānodrošina, būtiska ir lietotāju kontrole pār saviem datiem. Šajā saistībā EESK arī atbalsta centienus izveidot ES digitālās identitātes regulējumu, kas balstās uz dalībvalstu izdotajām juridiskajām identitātēm un kvalificētu un nekvalificētu digitālās identitātes atribūtu nodrošināšanu.

7.8. EESK norāda: lai garantētu lietotāju datu augstu tiesiskās aizsardzības līmeni, lietotājiem būtu jāpiespīr lielākas tiesības kontrolēt Eiropas digitālās identitātes makus, tostarp iespējas izsekot piekļuvi lietotāja datiem. Tāpēc vienam no tehniskajiem aspektiem, kas jānosaka debatēs pēc priekšlikuma apstiprināšanas, vajadzētu būt iecerei izveidot reģistru, kurš dotu lietotājam iespēju pēc pieprasījuma pārbaudīt jebkuru gadījumu, kad kāds piekļuvis viņa datiem.

B. Citi drošības un atbildības aspekti

7.9. Priekšlikumā paredzēts, ka jaunais Eiropas digitālās identitātes regulējums radīs mehānismus krāpšanas novēršanai un personas identifikācijas datu autentifikācijas nodrošināšanai. Tā kā priekšlikumā ir iekļauts noteikums, ar ko ievieš līdzekļus, kuri dod iespēju pārbaudīt atribūtus, salīdzinot ar autentiskiem avotiem, tas varētu uzlabot, piemēram, bērnu drošību tiešsaistē, liedzot viņiem piekļūt saturam, kas nav piemērots viņu vecumam. EESK norāda, ka valstu līmenī šāda efektīva aizsardzība pašlaik vai nu nav pieejama, vai arī ir ļoti neefektīva.

7.10. EESK atzinīgi vērtē ieceri, ka tīmekļa pārlūkprogrammām būtu jānodrošina atbalsts un sadarbība ar kvalificētiem tīmekļa vietņu autentifikācijas sertifikātiem saskaņā ar *eIDAS* regulu. Tām būtu jāatzīst un jāparāda kvalificēti tīmekļa vietņu autentifikācijas sertifikāti, lai nodrošinātu augstu ticamības līmeni, ļaujot tīmekļa vietņu īpašniekiem apliecināt savu identitāti kā tīmekļa vietnes īpašniekiem un ļaujot lietotājiem ar lielu noteiktību identificēt tīmekļa vietņu īpašniekus. Vienlaikus EESK uzskata, ka ir jāizveido vienkārši, ātri un efektīvi pārsūdzības mehānismi, lai nodrošinātu, ka tīmekļa vietne tiek atbloķēta, ja tā nepareizi apzīmēta kā bīstama. Būtu jāparedz atbildības noteikumi arī attiecībā uz visiem gadījumiem, kad tīmekļa vietne nepareizi klasificēta kā bīstama.

7.11. EESK vēlas norādīt, ka datu digitalizācija vienmēr rada bažas par drošību, it īpaši milzīgās datu glabāšanas un apstrādes sistēmas, kas ir informācijas avots, kurš nav aizsargāts pret krāpšanu un datu zudumu. EESK arī apzinās, ka pašlaik nav radīta pilnībā efektīva drošības sistēma (t. i., bez nepilnībām un kļūdām), kas varētu novērst visus šādus draudus.

7.12. Tāpēc EESK norāda: lai līdz minimumam samazinātu visas šādas nevēlamas situācijas saistībā ar lietotāju datiem, Eiropas digitālās identitātes regulējuma tehniskajā struktūrā, ko dalībvalstis izstrādā sadarbībā ar Komisiju, īpaša uzmanība būtu jāpievērš pasākumiem, kas palielina datu drošību un nodrošina datu kontroles mehānismus. Šādi mehānismi ir svarīgi saistībā ar, piemēram, lietotāju datu, kas ievākti, izmantošanu sākotnēji neparedzētiem mērķiem. EESK vienlaikus uzskata, ka tehniskā struktūra būtu jāveido, respektējot pamattiesības un dalībvalstu suverenitātes principu.

7.13. EESK norāda, ka ar *eIDAS* regulas 13. panta 1. punktu ir noteikta uzticamības pakalpojumu sniedzēju atbildība par zaudējumu, kas tīši vai nolaidības dēļ radīts kādai fiziskai vai juridiskai personai tādēļ, ka nav izpildīti minētajā regulā noteiktie pienākumi (un kibernetikas riska pārvaldības pienākumi, kas noteikti ierosinātās un Komisijas priekšlikumā minētās "TID 2 direktīvas" 18. pantā). Šis noteikums būtu jāpiemēro saskaņā ar valstu noteikumiem attiecībā uz atbildību (13. panta 3. punkts).

7.14. Runājot par atbildību, EESK vēlas norādīt, ka jautājumus, kas saistīti ar zaudējuma definīciju, tā apmēru un pienākošos kompensāciju, reglamentē dalībvalstu tiesību akti. Saskaņā ar minētajiem noteikumiem uzticamības pakalpojumu sniedzēju atbildību var ierobežot saskaņā ar attiecīgajiem valsts tiesību aktu noteikumiem un pakalpojumu sniedzēju formulēto "pakalpojumu sniegšanas politiku".

7.15. EESK uzskata, ka Eiropas digitālās identitātes maka lietotājiem būtu jāgarantē kompensācija par visām nevēlamām situācijām saistībā ar viņu datiem, piemēram, datu zādzību, nozaudēšanu, izpaušanu, izmantošanu mērķiem, kas nav sākotnēji paredzēti, utt. Šādai atbildībai būtu jāaptver visas iepriekš minētās situācijas neatkarīgi no pakalpojumu sniedzēja nodoma vai nolaidības (neatkarīgi no pakalpojumu sniedzēja vainas).

7.16. Datu (it īpaši personas datu) zādzība, neatļauta izpaušana vai nozaudēšana var radīt ilgtermiņa kaitējumu to īpašniekam. Tiklīdz digitālā informācija ir publiskota, ilgtermiņā daudzi subjekti to var iegūt pret tās īpašnieka gribu. EESK mudina Komisiju un dalībvalstis meklēt un izstrādāt efektīvus mehānismus, kas datu īpašniekiem šādos gadījumos kalpotu par tiesiskās aizsardzības līdzekli.

7.17. Ierosinātie jaunās sistēmas risinājumi liks pakalpojumu sniedzējiem ievērojami modernizēt savas elektroniskās drošības sistēmas līdz daudz augstākam līmenim un īpašu uzmanību pievērst kibernetiskajai drošībai. EESK prognozē, ka tas būs saistīts ar ievērojamām izmaksām un esošās IT infrastruktūras modernizāciju un varētu radīt pārmērīgu slogu dažiem pakalpojumu sniedzējiem, kas varētu pat novest pie tā, ka no dažiem tirgiem izzudīs pakalpojumu sniedzēji, kuri īsā laikā nevar atļauties šādus ieguldījumus. Tāpēc EESK uzskata, ka Komisijai un dalībvalstīm būtu jāmeklē risinājumi, kas pasargātu pakalpojumu sniedzējus no diskriminācijas šajā jomā un nodrošinātu "vieglu" pāreju šajā jomā, tostarp paverot iespēju saprātīgā laikposmā nodrošināt atbilstību jaunajām prasībām vairākos posmos.

Briselē, 2021. gada 20. oktobrī

*Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejas
priekšsēdētāja
Christa SCHWENG*

Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejas atzinums par tematu “Priekšlikums Eiropas Parlamenta un Padomes regulai par ārvalstu subsīdijām, kas izkropļo iekšējo tirgu”

(COM(2021) 223 final – 2021/0114 (COD))

(2022/C 105/13)

Ziņotājs: **Maurizio MENSI**

Apspriešanās	Eiropas Parlaments, 7.6.2021. Padome, 3.6.2021.
Juridiskais pamats	Līguma par Eiropas Savienības darbību 114. un 207. pants
Atbildīgā specializētā nodaļa	Vienotā tirgus, ražošanas un patēriņa specializētā nodaļa
Pieņemts specializētās nodaļas sanāksmē	30.9.2021.
Pieņemts plenārsesijā	20.10.2021.
Plenārsesija Nr.	564
Balsojuma rezultāts (par/pret/atturas)	220/3/9

1. Secinājumi un ieteikumi

1.1. EESK atzinīgi vērtē Komisijas centienus un piekrīt, ka nepieciešams stiprināt rīcībpolitikas instrumentus ES tirgus un tā uzņēmumu aizsardzībai un tādējādi novērst nepilnības konkurences, tirdzniecības un publiskā iepirkuma tiesiskajā regulējumā, lai nodrošinātu godīgu un netraucētu konkurenci, kuru neizkropļo ārvalstu subsīdijas.

1.2. Šajā saistībā EESK uzskata, ka Komisijas priekšlikums, kas attiecas uz valsts finansējumu no ārvalstu avotiem tiem uzņēmumiem, kuri darbojas ES tirgū, un kas var kropļot tirgu, ir lietderīgs un svarīgs darbības instruments. Ņemot vērā iepriekšminēto, daži pēc būtības tāpat jau sarežģītās un tālejošās regulatīvās ieviešanas aspekti ir jāpildveido tālāk.

1.3. Saskaņā ar priekšlikumu ārvalstu subsīdiju plašā definīcija varēs aptvert daudzus kādas ārvalsts piešķirto subsīdiju veidus, tostarp fiskālos. Tādēļ ir lietderīgi, ka Komisija pārredzamības un vienkāršošanas labad norāda, kuras izmeklēšanas darbības tā plāno kā prioritāras, vajadzības gadījumā nosakot kritērijus procedūrām dažādās jomās.

1.4. Priekšlikumā Komisijai tiek uzticēta to investīciju kontrole, ko Eiropas Savienībā veic ārvalstu subsīdētās struktūras. Šajā sakarā EESK uzskata: būtu lietderīgi, ka Komisija precīzi izskaidro regulas darbības jomu, vajadzības gadījumā izmantojot atbilstīgas vadlīnijas, lai tādējādi nodrošinātu tās vienādu piemērošanu ES līmenī un līdz minimumam samazinātu atšķirīgas interpretācijas risku dalībvalstīs, kuras ir atbildīgas par ārvalstu investīciju kontroli. Šajā nolūkā Komiteja arī ierosina izveidot informācijas punktu uzņēmumiem, kurā tie varētu uzzināt par noteikumiem attiecībā uz ārvalstu subsīdijām un ar tām saistītajām prasībām un paziņošanas pienākumiem.

1.5. Pirms sākt procedūru, Komisija ārvalstu subsīdiju novērtē, izsverot tās negatīvo un pozitīvo ietekmi uz attiecīgās saimnieciskās darbības attīstību. EESK uzskata, ka svarīgi ir, lai Komisija sniegtu turpmākus norādījumus par to, kā šāds novērtējums tiek veikts praksē, kāda varētu būt pozitīvā ietekme vai kad salīdzinošā pārbaude ir pamatota.

1.6. Attiecībā uz uzņēmumu koncentrācijas kontroles pašreizējo sistēmu EESK uzskata: būtu lietderīgi, ja Komisija precizētu tās mijiedarbību ar ierosināto jauno režīmu, lai izvairītos no termiņu un rezultātu neatbilstības, kas uzņēmumiem radītu ievērojamu slogu.

1.7. Lai Komisija varētu sākt procedūru, ārvalstu subsīdiju kopējam apjomam trīs secīgos finanšu gados ir jāpārsniedz 5 miljoni euro robežvērtība. EESK uzskata, ka absolūtā izteiksmē šī robežvērtība ir diezgan zema, un uzskata, ka jārosina Komisija to paaugstināt, lai tādējādi, arī mazo un vidējo uzņēmumu interesēs, izvairītos no mazākiem, nenozīmīgiem gadījumiem.

1.8. Publiskā iepirkuma jomā *ex officio* izmeklēšanas un publiskā iepirkuma konkursu plašas pārbaudes iespējamība ir potenciāls risks un sloga avots uzņēmumiem, kas darbojas un investē Eiropas Savienībā. Tāpēc Komisijai ir maksimāli jāvienkāršo un jāprecizē piemērojamais režīms, lai tādējādi atvieglotu jauno noteikumu piemērošanu, it īpaši tad, ja tie konkurē ar spēkā esošajiem tiesību aktiem; tas mazinātu administratīvo slogu ES uzņēmumiem.

2. Vispārīgas piezīmes

2.1. EESK uzskata, ka svarīgi ir, lai ES un tās tirgi paliktu atvērti un konkurētspējīgi, un uzskata, ka šis aspekts ir ļoti būtisks, lai nodrošinātu pareizu un līdzsvarotu ES sociālekonomiskās sistēmas darbību, uzņēmumu stabilitāti un iedzīvotāju labklājību, kas ir arī ES stratēģiskās autonomijas modeļa pamatā⁽¹⁾. Ņemot to vērā, Komiteja uzskata, ka mērķis aizsargāt vienoto tirgu no subsīdijām, kas rada negodīgu konkurenci, ir jāpapildina ar mērķi ieviest efektīvu instrumentu, ko konsekventi piemērotu visā Eiropas Savienībā ar iespējami mazāku slogu uzņēmumiem.

2.2. Komisija 2020. gada 17. jūnijā pieņēma Balto grāmatu par ārvalstu subsīdijām, lai pievērstos šim jautājumam, sāktu publiskas debates un ierosinātu iespējamus risinājumus. Minētajā Baltajā grāmatā ir norādīts uz likumdošanas robiem ES valsts atbalsta noteikumos attiecībā uz konkurenci, tirdzniecību un publisko iepirkumu, kas faktiski liedz Eiropas Savienībai iejaukties gadījumos, kad ārvalstu subsīdijas rada izkropļojumus iekšējā tirgū, radot priekšrocības konkrētām uzņēmumu koncentrācijas darbībām vai konkrētiem iepirkuma konkursa pretendentiem. Baltajā grāmatā arī tika norādītas dažādas problēmas saistībā ar ārvalstu subsīdiju saņēmēju piekļuvi ES līdzekļiem, kura varētu izkropļot konkurenci attiecībā uz piekļuvi ES līdzekļiem. Līdz šim nevienā dalībvalstī nav spēkā tiesību akti, ar ko novērst ārvalstu subsīdiju iespējamo kropļojošo ietekmi.

2.3. Jautājums par ārvalstu subsīdijām nav jauns, un tas ES līmenī ir izvirzīts vairākkārt. Padome 2020. gada 11. septembra secinājumos atsauca uz Komisijas balto grāmatu; Eiropadome 2020. gada 1.–2. oktobra secinājumos uzsvēra, ka ir "jāizstrādā papildu instrumenti, ar kuriem novērstu ārvalstu subsīdiju kropļojošo ietekmi vienotajā tirgū". Eiropas Parlaments 2020. gada februāra ziņojumā par konkurences politiku aicināja nodrošināt "Komisijai piemērotus izmeklēšanas instrumentus, ja tiek uzskatīts, ka uzņēmums ir iesaistījies kropļojošā praksē valdības subsīdiju dēļ vai ir guvis pārmērīgu peļņu, izmantojot dominējošu stāvokli tirgū savā valstī". Kopīgā vēstulē Komisijas priekšsēdētājas izpildvietniekiem Vestager un Dombrovskim un komisāram Breton 41 Eiropas Parlamenta deputāts pauda stingru atbalstu instrumentam, ar ko vērsties pret "trešo valstu uzņēmumiem, kas saņēmuši būtisku valsts atbalstu".

2.4. Kā paziņots Komisijas 2020.–2021. gada darba programmā, izskatāmais regulas priekšlikums detalizēti reglamentē jaunu darbības instrumentu (*ex ante* paziņošanas sistēmu par lieliem un potenciāli visvairāk kropļojošiem gadījumiem, kā arī *ex officio* procedūru), lai novērstu regulējuma nepilnības ES tiesību aktos un nodrošinātu vienlīdzīgu apstākļus iekšējā tirgū, izvairoties no nevienlīdzīgiem konkurences apstākļiem. Būtnībā regulas priekšlikums ir minēts arī paziņojuma par tirdzniecības politikas pārskatīšanu 3.2.6. punktā attiecībā uz vienlīdzīgu konkurences apstākļu nodrošināšanu.

2.5. Kopumā ierosinātā tiesību akta mērķis ir izmeklēt un attiecīgā gadījumā atturēt vai nepieļaut ārvalstu subsīdētu uzņēmumu koncentrāciju, publiskos iepirkumus un rīcību tirgū, kura var kropļot Eiropas Savienības iekšējo tirgu. Ierosinātajā tiesību aktā ir paredzēta obligāta paziņošana gan par koncentrāciju, ja attiecīgā uzņēmuma apgrozījums pārsniedz 500 miljonus euro un puses iepriekšējos trīs gados ir guvušas labumu no ārvalstu finansējuma vairāk nekā 50 miljonu euro apmērā, gan par publiskā iepirkuma konkursiem, kuros līguma vērtība pārsniedz 250 miljonus euro, ja tajos ir iesaistīti ārvalstu subsīdēti subjekti. Priekšlikumā ir paredzēta arī iespēja Komisijai veikt izmeklēšanu par rīcību tirgū, tostarp apvienošanās un iegādi zem minētajām robežvērtībām, ko īsteno jebkurš subjekts, kurš gūst labumu no ārvalstu subsīdijām, kas pārsniedz 5 miljonus euro trīs gadus pēc kārtas.

2.6. No priekšlikuma izriet, ka problēma ir nevis ārvalstu investīcijas, bet gan subsīdijas, kas atvieglo ES uzņēmumu iegādi, ietekmē lēmumus par investīcijām, kropļo preču un pakalpojumu tirdzniecību, nosaka saņēmēju rīcību un kaitē konkurencei. Atšķirībā no subsīdijām, attiecībā uz kurām Komisija patur ekskluzīvas tiesības iejaukties, ārvalstu investīcijas ir dalībvalstu kompetencē, un tām vienmēr ir iespēja kontrolēt ārvalstu investīcijas saskaņā ar drošības vai sabiedriskās kārtības apsvērumiem.

⁽¹⁾ Komisijas paziņojums "Eiropas lielā stunda – jāatjaunojas un jāsaņem ceļš nākamajai paaudzei" (COM(2020) 456 final). Sk. arī Komisijas paziņojumu "ES ekonomikas un finanšu sistēma: veicināt atvērību, stiprumu un noturību" (COM(2021) 32 final).

2.7. Pēdējo reglamentē Eiropas Parlamenta un Padomes Regula (ES) 2019/452⁽²⁾, ko piemēro no 2020. gada 11. oktobra. Ar to izveido sistēmu informācijas apmaiņai starp Komisiju un dalībvalstīm un uzlabo kontroles mehānismus, ja tādi jau ir paredzēti, ļaujot Komisijai komentēt vai pieņemt atzinumus par dalībvalstu apstiprinātajiem darījumiem. Šī regula galvenokārt attiecas uz investīcijām kritiskajā infrastruktūrā un tehnoloģijās, sensitīviem datiem un medijiem, nenosakot minimālās robežvērtības un tādējādi ļaujot dalībvalstīm pārbaudīt gandrīz visas investīcijas no valstīm ārpus ES.

3. Īpašas piezīmes

3.1. Regulas priekšlikumā “ārvalstu subsīdijas” ir definētas ļoti plaši (2. pants): definīcija ietver jebkādu darbību, kad trešā valsts sniedz finansējumu, kas dod labumu uzņēmumam, kurš veic saimniecisko darbību ES iekšējā tirgū, neatkarīgi no tā, vai šāds finansējums attiecas tikai uz vienu uzņēmumu, vairākiem uzņēmumiem vai uzņēmumu apvienībām. Finansējumi var būt ļoti dažādi, tostarp finansiālo līdzekļu vai saistību pārvešana, kapitāla iepludināšana, dotācijas, aizdevumi, aizdevumu garantijas, fiskālie stimuli, saimnieciskās darbības zaudējumu kompensēšana, kompensācijas par publisko iestāžu uzliktu finansiālo slogu, parādu atlaišana, parāda konvertēšana pašu kapitālā vai parāda pārstrukturēšana; atteikšanās no ieņēmumiem, kas citādi pienāktos; preču vai pakalpojumu nodrošināšana vai preču un pakalpojumu iegāde.

3.2. Tāpēc saskaņā ar priekšlikumu ārvalstu subsīdiju plašā definīcija, kas būtībā atbilst ES definīcijai par valsts atbalstu, varētu attiekties uz daudziem subsīdiju un stimulu veidiem no trešām valstīm; tas rada jautājumus par Komisijas patieso spēju tikt galā ar milzīgo darba apjomu, kas faktiski būs saistīts ar jebkāda veida subsīdijām, ko sniedz visas pasaules valstis. Tas varētu radīt juridiskas nenoteiktības situāciju un risku, ka konkurenti varētu uzsākt tiesvedību par apstrīdēto apvienošanās un iegādes darījumu. Šādā gadījumā būtu skaidri jānorāda, kuras izmeklēšanas Komisijai būs prioritāras un vai šajā sakarā tā apsver iespēju noteikt kritērijus, kas jāpaziņo iepriekš.

3.3. Priekšlikumā Komisijai galvenokārt tiek uzticēta to investīciju kontrole, ko Eiropas Savienībā veic ārvalstu subsīdētās struktūras. Tomēr dažas valstis varētu uzskatīt, ka šādi lēmumi ietilpst to kompetencē kā daļa no dalībvalstīs izveidotajiem nacionālajiem režīmiem ārvalstu investīciju kontrolei. Šajā sakarā EESK uzskata: Eiropas Komisijai būtu precīzi jāizskaidro regulas darbības joma, vajadzības gadījumā izmantojot arī atbilstīgas vadlīnijas, lai tādējādi nodrošinātu tās vienādu piemērošanu ES līmenī un līdz minimumam samazinātu atšķirīgas interpretācijas risku dalībvalstīs. Šajā nolūkā Komiteja arī ierosina izveidot informācijas punktu uzņēmumiem, kurā tie varētu uzzināt par noteikumiem attiecībā uz ārvalstu subsīdijām un ar tām saistītajām prasībām un paziņošanas pienākumiem.

3.4. Tāpēc ar regulas priekšlikumu tiek izveidota jauna kontroles sistēma, kas vienlaicīgi ir gan *ex ante* (lielu koncentrāciju un publiskā iepirkuma procedūru gadījumā), gan *ex post* papildus pašreizējai sistēmai uzņēmumu koncentrācijas kontrolei Eiropas Savienībā un ir veidota pēc tās parauga, bet atšķiras no tās (3. nodaļa). Arī šajā gadījumā darījumi, par kuriem jāziņo, ietver apvienošanas, kontroles iegūšanu un pilnfunkciju kopuzņēmumus, lai gan finanšu sliekšņi atšķiras no Apvienošanās regulā noteiktajiem.

3.5. Komisija novērtēs, vai pastāv “iekšējā tirgus izkropļojums” (5. pants); šis novērtējums attieksies tikai uz attiecīgās koncentrācijas kontekstu, pat ja šķiet, ka nav jāprasa Komisijai konstatēt tiešu cēloņsakarību starp darījumu un tirgus izkropļojumu. Iekšējā tirgus izkropļojums rastos, ja ārvalstu subsīdija spēj uzlabot uzņēmuma konkurētspēju iekšējā tirgū un rezultātā tā faktiski vai potenciāli kropļo konkurenci iekšējā tirgū.

3.6. Tāpēc regulas priekšlikumā Komisijai ir piešķirta plaša rīcības brīvība, kā potenciāli nozīmīgus rādītājus minot subsīdijas apjomu un veidu, situāciju attiecīgajā uzņēmumā un tirgos, uzņēmuma saimnieciskās darbības līmeni iekšējā tirgū un ar ārvalstu subsīdijām saistīto mērķi un nosacījumus, kā arī tās izmantošanu iekšējā tirgū.

3.7. Šajā sakarā Komisija būtu pilnvarota izvērtēt ārvalstu subsīdijas negatīvo ietekmi, kas izpaužas kā iekšējā tirgus izkropļojums, un salīdzināt ar tās pozitīvo ietekmi “uz attiecīgās saimnieciskās darbības attīstību” (5. pants); ja pozitīvā ietekme ņemtu virsroku, nekādas darbības netiktu veiktas. Šajā gadījumā Komiteja uzskata, ka Komisijai būtu jāsniedz turpmāki norādījumi par to, kā šis novērtējums tiek veikts praksē, un it īpaši, kāda varētu būt pozitīvā ietekme vai kad salīdzinošā pārbaude ir pamatota. Šajā sakarā jānorāda, ka Komisija ir izstrādājusi plašus un detalizētus norādījumus par ES iekšējām subsīdijām, kas ir saderīgas ar iekšējo tirgu.

⁽²⁾ Eiropas Parlamenta un Padomes Regula (ES) 2019/452 (2019. gada 19. marts), ar ko izveido regulējumu ārvalstu tiešo ieguldījumu Savienībā izvērtēšanai (OV L 79 I, 21.3.2019., 1. lpp.).

3.8. Ja Komisija uzskata, ka ārvalstu subsīdija kropļo iekšējo tirgu, tā var noteikt pasākumus nodarītā kaitējuma atlīdzināšanai (6. pants). Uzņēmumi var arī piedāvāt saistības, lai novērstu iespējamus kropļojumus, un Komisija var padarīt šādas saistības par saistošām. Saistības vai korektīvie pasākumi var ietvert piedāvājumu piekļūt infrastruktūrai ar taisnīgiem un nediskriminējošiem nosacījumiem, licencēt aktīvus, kas iegādāti vai izveidoti ar ārvalstu subsīdiju palīdzību, samazināt jaudu vai klātbūtni tirgū, atturēties no konkrētām investīcijām, publicēt pētniecības un izstrādes rezultātus, atsavināt aktīvus, atmaksāt ārvalstu subsīdiju trešai valstij ar procentiem vai likvidēt koncentrāciju.

3.9. Šajā sakarā Komiteja uzskata, ka būtu lietderīgi precizēt saikni starp paredzēto jauno režīmu un pašreizējo ES sistēmu uzņēmumu koncentrācijas kontrolei. Lai gan paziņošanas robežvērtības un vērtējums pēc būtības ir atšķirīgi, daudzus darījumus varētu paziņot Komisijai paralēli, saskaņā ar abām shēmām; šajā sakarā pastāv risks attiecībā uz termiņu un rezultātu neatbilstību, kas uzņēmumiem radītu ievērojamu slogu.

3.10. Regulas priekšlikumā ir ierosināts atsevišķs obligātas paziņošanas režīms attiecībā uz ES publiskajiem iepirkumiem, kuru vērtība pārsniedz 250 miljonus euro (4. nodaļa). Ir paredzēts, ka uzņēmumi, kas piedalās šādos publiskajos iepirkumos, līgumslēdzējam paziņo par visu ārvalstu finansējumu, kas saņemts trīs gadu laikā pirms paziņošanas, vai apliecina, ka minētajā laikposmā tie nav saņēmuši ārvalstu finansējumu (28. pants).

3.11. Līgumslēdzējam iestādēm par šādiem paziņojumiem ir nekavējoties jāinformē Komisija, kuras rīcībā sākotnējās pārbaudes pabeigšanai ir 60 dienas pēc paziņošanas un rūpīgai izmeklēšanai –vēl 140 dienas, un izņēmuma gadījumos šo termiņu var pagarināt. Paziņojumi neaptur publiskā iepirkuma procedūru, bet līgumslēdzēja iestāde nevarēs noteikt procedūru un piešķirt līguma slēgšanas tiesības uzņēmumam, kuru pārbauda Komisija. Ja uzņēmumi neiesniedz paziņojumu, Komisija var uzlikt naudas sodus līdz 10 % no to kopējā apgrozījuma. Tā ir diezgan apgrūtināša procedūra, kas var palēnināt tādu sarežģītu procedūru izpildi kā iepirkuma procedūras, kas ir būtiskas dalībvalstīm *NextGenerationEU* plānu īstenošanā.

3.12. Regulas priekšlikumā ir paredzēts, ka Komisija var rīkoties pēc savas iniciatīvas, lai izmeklētu jebkādos iespējamus ES iekšējā tirgus izkropļojumus, ko rada ārvalstu subsīdijas (2. nodaļa). Lai Komisija varētu sākt izmeklēšanu, vienīgais nosacījums ir tāds, ka ārvalstu subsīdiju kopējā summa trīs secīgus finanšu gadu periodā pārsniedz 5 miljonus euro robežvērtība. Absolūtā izteiksmē šī robežvērtība ir diezgan zema, un Komiteja uzskata, ka ir lietderīgi ierosināt Komisijai to paaugstināt, lai tādējādi izvairītos no mazākiem un nenozīmīgiem gadījumiem, tostarp mazo un vidējo uzņēmumu interesēs. Turklāt Komisijai ir pilnvaras izmeklēt ārvalstu finansējumu laikposmā līdz 10 gadiem pirms izmeklēšanas sākuma; ir paredzēta iespēja pārbaudīt ārvalstu subsīdijas, kas piešķirtas 10 gadu laikā pirms jaunās regulas spēkā stāšanās dienas, ja kropļojošā ietekme rodas pēc regulas stāšanās spēkā.

3.13. Regulas priekšlikumam būs ievērojama ekonomiskā ietekme, jo tas potenciāli skars visus uzņēmumus, kas saņem atbalstu no trešām valstīm un veic saimniecisko darbību ES (it īpaši attiecībā uz uzņēmumu apvienošanu un iegādi vai publiskā iepirkuma konkursiem, kuru vērtība pārsniedz noteiktās robežvērtības), kā arī pozitīvi ietekmēs īpaši tos uzņēmumus, kuri nesaņem ārvalstu subsīdijas.

3.14. Praktiski priekšlikums ļaus Komisijai kontrolēt subsīdijas, ko piešķir trešo valstu valdības; šī kontrole būs līdzīga tai, ko pieļauj ES noteikumi par valsts atbalstu. Tas var papildus sarežģīt tiesisko regulējumu, kas jau tāpat ir sarežģīts, kā arī radīt lielu slogu uzņēmumiem Eiropas Savienībā. Piemēram, vienam un tam pašam darījumam nākotnē varētu piemērot trīs dažādas procedūras: apvienošanās izvērtēšanu, ārvalstu investīciju skrīningu un ārvalstu subsīdiju kontroli saskaņā ar izskatāmo priekšlikumu, katrai no tām paredzot savus procedūru noteikumus un termiņus.

3.15. Apvienošanās un iegādes jomā ārvalstu subsīdiju pārbaude papildinātu obligātos paziņojumus (ES vai dalībvalsts līmenī) uzņēmumu koncentrēšanas kontroles nolūkā un valsts paziņojumus par ārvalstu investīcijām; tas varētu radīt tiesvedības risku ar iesaistītajiem uzņēmumiem.

3.16. Publiskā iepirkuma jomā *ex officio* izmeklēšanas risks un publiskā iepirkuma konkursu plaša pārbaude ir potenciāls risks un slogu avots uzņēmumiem, kas darbojas un investē Eiropas Savienībā. Tas skartu ārvalstu subjektus, kas investē Eiropas Savienībā, un uzņēmumus, kas reģistrēti Eiropas Savienībā un var rēķināties ar ārvalstu finansējumu (ar ārvalstu investētāju vai atbalstu starpniecību konkrētiem projektiem). Šajā gadījumā uzņēmumiem būtu rūpīgi jāpārbauda visas saņemtās ārvalstu subsīdijas, lai izvērtētu jauno noteikumu iespējamo piemērošanu.

3.17. Tāpēc Komisijai ir maksimāli jāvienkāršo un jāprecizē piemērojamais režīms, lai tādējādi atvieglotu jauno noteikumu piemērošanu, it īpaši tad, ja tie konkurē ar spēkā esošajiem tiesību aktiem, kā arī mazinātu administratīvo slogu ES uzņēmumiem.

Briselē, 2021. gada 20. oktobrī

*Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejas
priekšsēdētāja*
Christa SCHWENG

Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejas atzinums par tematu “Priekšlikums Eiropas Parlamenta un Padomes direktīvai par patēriņa kredītiem”

(COM(2021) 347 final – 2021/0171 (COD))

(2022/C 105/14)

Ziņotājs: **Bogdan PREDA**

Apspriešanās	Eiropas Parlaments, 8.7.2021. Padome, 14.7.2021.
Juridiskais pamats	Līguma par Eiropas Savienības darbību 114. panta 1. punkts
Atbildīgā specializētā nodaļa	Vienotā tirgus, ražošanas un patēriņa specializētā nodaļa
Pieņemts specializētās nodaļas sanāksmē	30.9.2021.
Pieņemts plenārsesijā	21.10.2021.
Plenārsesija Nr.	564
Balsojuma rezultāts	
(par/pret/atturas)	159/5/16

1. Secinājumi un ieteikumi

1.1. Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komiteja (EESK) atzinīgi vērtē to, ka izskatāmais tiesību akts par patēriņa kredītiem ir atjaunināts, taču norāda, ka joprojām ir jomas, kurās direktīvai vajadzētu būt vērienīgākai vai kurās tā nenodrošina pienācīgu līdzsvaru starp tās mērķiem un ierosinātajiem risinājumiem. Turklāt EESK uzskata, ka direktīvā minētajos risinājumos būtu vairāk jākoncentrējas uz digitalizācijas ietekmi, digitālo ierīču plašāku izmantošanu un “zaļu” patēriņa kredītu nodrošināšanu, kas palīdzētu patērētājiem veikt ilgtspējīgākus pirkumus.

1.2. EESK atzinīgi vērtē Eiropas Komisijas centienus veicināt finanšu izglītības / digitālās prasības kampaņas, jo šādi centieni var tikai sniegt labumu patērētājiem un aizdevējiem.

1.3. EESK norāda, ka fakti par pārmērīgu parādsaistību izcelsmi liecina, ka aizdevumu izmaksu maksimālo robežvērtību noteikšana ar mērķi novērst īpaši augstu cenu uzlikšanu sniedz jūtamus ieguvumus neaizsargātiem patērētājiem, ar nosacījumu, ka šāda maksimālā robežvērtībā ir pareizi kalibrēta pēc rūpīgas tirgus un potenciālās ietekmes analīzes. Tāpēc EESK norāda, ka Direktīvā par patēriņa kredītiem būtu jāietver skaidra un saskaņota metodika, kas dalībvalstīm jāņem vērā, lai piemērotu šādas maksimālās robežvērtības ar mērķi novērst un atturēt no galējiem paņēmieniem, kas varētu novest pie pārmērīgām parādsaistībām. Tas arī nodrošinātu vienlīdzīgu konkurences apstākļus aizdevējiem no dažādām valstīm.

1.4. EESK uzskata, ka ir lietderīgi sīkāk precizēt visu aizdevēju pienākumu rūpīgi novērtēt patērētāju kredītpēju. Šajā saistībā EESK atbalsta Komisijas pieeju jautājumā par to, kādu veidu dati izmantojami kredītpējas novērtēšanā, tostarp par izņēmumu attiecībā uz sensitīviem personas datiem, piemēram, veselības datiem, jo šajā procesā ir ļoti svarīgi nodrošināt līdzsvarotu pieeju. Tomēr direktīvā būtu noteikti jāuzsver, ka pat rūpīgs kredītpējas novērtējums nevar garantēt aizdevuma atmaksu.

1.5. EESK uzskata, ka Direktīvas par patēriņa kredītiem teksts būtu jāpārskata, lai nodrošinātu vienlīdzīgu attieksmi pret visiem aizdevējiem, sākot ar atļauju piešķiršanas/licencēšanas procesu un beidzot ar darbības noteikumiem/saistībām, un lai nodrošinātu vienlīdzīgus konkurences apstākļus visiem konkurentiem.

1.6. EESK uzskata, ka Komisijai būtu sīkāk jāanalizē pienākumi saistībā ar informāciju, kas jāsniedz pirms līguma noslēgšanas, ar mērķi rast pareizo līdzsvaru starp informācijas nepieciešamību un nozīmību patērētājiem un visefektīvāko un elastīgāko tās pasniegšanas veidu, vienlaikus apsverot visa procesa digitalizāciju.

1.7. EESK iesaka Komisijai precizēt to Direktīvas par patēriņa kredītiem teksta daļu, kas attiecas uz pirmstermiņa atmaksu.

2. Ievads

2.1. Šis atzinums attiecas uz Eiropas Komisijas priekšlikumu direktīvai par patēriņa kredītiem, ar ko atceļ Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīvu 2008/48/EK ⁽¹⁾ par patēriņa kredītlīgumiem.

2.2. Paskaidrojuma rakstā minēts, ka jaunās direktīvas nepieciešamību pamato tas, ka kopš 2008. gada digitalizācija ir strauji progresējusi un būtiski mainījusi gan aizdošanas paradumus (piemēram, jauni veidi, kā informāciju atklāt digitāli, kredītspējas novērtēšana, izmantojot automatizētas lēmumu pieņemšanas sistēmas un netradicionālus datus), gan aizdevēju profilu. Covid-19 krīzes apstākļos ir arī jāpieņem likumdošanas instrumenti, lai mazinātu finansiālo slogu finansiāli neaizsargātākiem iedzīvotājiem un mājāsaimniecībām.

3. Vispārīgas piezīmes

3.1. EESK atzinīgi vērtē Komisijas iniciatīvu atjaunināt tiesisko regulējumu attiecībā uz patēriņa kredītiem, jo kopš 2008. gada tirgus patiešām ir attīstīties un spēkā esošie noteikumi pienācīgi neaptver visus tirgus dalībnieku/produktu veidus, un tas nozīmē, ka ir jomas, kurās nav pienācīgas patērētāju aizsardzības vai kurās spēkā esošos noteikumus var uzlabot.

3.2. EESK uzskata, ka divi galvenie Direktīvas par patēriņa kredītiem izstrādes mērķi, proti, i) samazināt kaitējumu patērētājiem, kuri ņem aizdevumus mainīgā tirgū, un ii) atvieglot patēriņa kredītu pārrobežu izsniegšanu un uzlabot iekšējā tirgus konkurētspēju, ir cieši saistīti un būtiski, lai nodrošinātu pienācīgu seguma līmeni un jaunās direktīvas vienādu piemērošanu. Piemēram, priekšlikums noteikt obligātas patēriņa kredīta izmaksu maksimālās robežvērtības Direktīvā par patēriņa kredītiem ir jāizstrādā sīkāk un jāsaprot, izmantojot skaidru metodiku. Tas ir nepieciešams, lai patērētājiem nodrošinātu vienādu aizsardzības līmeni, efektīvi novērstu bezatbildīgu kredītēšanas praksi Eiropas Savienībā un augļošanai pielīdzināmu vai pārmērīgi dārgu patēriņa kredīta produktu attīstību, kas bieži tiek piedāvāti visneaizsargātākajiem patērētājiem un nereti var izraisīt pārmērīgu parādsaistību situācijas. Šāda saskaņota metodika ir nepieciešama arī vienlīdzīgu konkurences apstākļu nodrošināšanai aizdevējiem no dažādām valstīm.

3.3. Direktīvas piemērošanas jomas paplašināšana un vairāku terminu definīciju precizēšana var dot gan patērētājiem, gan aizdevējiem tikai labumu, kā arī nodrošināt lielāku skaidrību par attiecīgajām tiesībām un pienākumiem. EESK turklāt uzskata, ka priekšlikums uzlikt dalībvalstīm pienākumu sniegt neatkarīgus parādu konsultāciju pakalpojumus patērētājiem ar pārmērīgām parādsaistībām vai citiem neaizsargātiem patērētājiem palīdzētu arī grūtībās nonākušiem patērētājiem. EESK arī iesaka direktīvā mudināt aizdevējus paredzēt politikas pasākumus, kas atvieglotu finanšu grūtību agrīnu atklāšanu un kas ietvertu arī noteikumus par iecietības pasākumiem. Abi pasākumi novērstu pārmērīgu parādsaistību situācijas un mudinātu kreditorus rast risinājumus grūtībās nonākušiem aizņēmējiem.

3.4. EESK atzinīgi vērtē Komisijas centienus veicināt finanšu izglītības/digitālās prasības iniciatīvas, lai nodrošinātu, ka patērētāji pienācīgi izprot aizdevumu produktus un riskus, ko tie uzņemas, ņemot aizdevumu. Tā ir visefektīvākā metode viņu finanšu stabilitātes saglabāšanai. Šajā saistībā EESK uzskata, ka direktīvas teksts, kas attiecas uz aizdevēju un patērētāju saziņu visos attiecību posmos, būtu jāpielāgo, lai ņemtu vērā digitālo pārkārtošanos un digitālo ierīču plašāku izmantošanu.

3.5. EESK atzinīgi vērtē arī Komisijas centienus nodrošināt skaidru regulējumu attiecībā uz finanšu konsultāciju pakalpojumiem, kas saistīti ar aizdevuma līgumiem, taču uzskata, ka būtu vajadzīga skaidra juridiska perspektīva, kā šādus pakalpojumus var piedāvāt.

3.6. EESK atzinīgi vērtē iniciatīvu sīkāk precizēt visu aizdevēju pienākumu rūpīgi izvērtēt patērētāju kredītspēju, lai pārbaudītu, vai viņi var atļauties attiecīgos aizdevumus un vai tiek aizsargātas viņu finansiālās vajadzības, un tādā veidā novērst bezatbildīgu aizdošanas praksi un pārmērīgas parādsaistības. Tomēr Komisijai būtu jāpatur prātā, ka ar jaunajiem noteikumiem nevar un nevajadzētu atbildību par to, kā patērētāji faktiski veic maksājumus, novirzīt uz aizdevējiem, jo patērētājiem jādara viss iespējams, lai izpildītu savas parāda atmaksas saistības un piesardzīgi pārvaldītu savus personīgos

⁽¹⁾ Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva 2008/48/EK (2008. gada 23. aprīlis) par patēriņa kredītlīgumiem un ar ko atceļ Padomes Direktīvu 87/102/EEK (OV L 133, 22.5.2008., 66. lpp.).

izdevumus. EESK aicina Komisiju dziļāk analizēt Direktīvas par patēriņa kredītiem tekstu, lai skaidri norādītu, ka rūpīgs kredītpējas novērtējums nav garantija aizdevuma atmaksai. Turklāt, lai nodrošinātu patērētāju pienācīgu aizsardzību, EESK aicina Komisiju sīkāk precizēt situācijas, kad īpašos un labi pamatotos apstākļos aizdevējiem ir tiesības, bet nekāda pienākuma piešķirt aizdevumu patērētājiem, kaut gan viņi nav izturējuši kredītpējas novērtējumu.

4. Īpašas piezīmes

4.1. EESK aicina Komisiju sīkāk analizēt dažas jaunās definīcijas, lai nodrošinātu teksta skaidrību. Piemēram, būtu jāpārskata kreditora definīcija, lai nodrošinātu, ka direktīvas darbības jomā tiek iekļauti visi kredītēšanas uzņēmumi un ka tie tiek vienādi uzraudzīti/licencēti, kad tie veic vienādu darbību. Turklāt, lai nodrošinātu vienlīdzīgus konkurences apstākļus un efektīvi nodrošinātu patērētājiem vienādu aizsardzības līmeni, visiem aizdevējiem neatkarīgi no uzņēmuma juridiskā statusa būtu jāpiemēro vienādi noteikumi un vienādi pienākumi, tostarp attiecībā uz ziņošanu, izņemot to aizņēmumu gadījumu, kuri ir pilnībā bez maksas, ar noteikumu, ka ir jābūt ievērotiem visiem patērētāju aizsardzības noteikumiem.

4.2. Attiecībā uz pienākumiem, kas izriet no patēriņa kredītēšanas, direktīvai vajadzētu būt vērienīgākai, nosakot, ka šādu kredītēšanu var veikt, ja saņemta kompetentās iestādes atļauja/licence, lai nodrošinātu gan patērētāju pienācīgu aizsardzību, gan efektīvu uzraudzību un vienlīdzīgus konkurences apstākļus patēriņa kredītēšanas jomā. Rodas iespāids, ka pašlaik ierosinātā sistēma ir hibrīds starp atļaujas piešķiršanu un reģistrāciju, taču tas nepavisam nav skaidrs.

4.3. Runājot par īpašo noteikumu attiecībā uz euro izteikto aizdevumu konvertēšanu nacionālajā valūtā, EESK aicina Komisiju vēlreiz pārskatīt Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīvas 2014/17/ES⁽²⁾ par patēriņa kredītiem 4. pantu, lai precizētu tā piemērojamību. Ierosinātais risinājums ne tikai nav saskaņots ar Direktīvas par patērētāju kredītīgumiem saistībā ar mājokļa nekustamo īpašumu 23. pantu, bet arī nesniedz skaidrību par tā nolūku/piemērojamību un par faktisko konvertēšanas metodiku.

4.4. Runājot par nediskriminācijas principu (Direktīvas par patēriņa kredītiem 6. pants), EESK pauž bažas par to, ka varētu būt ļoti grūti īstenot vairāku iemeslu dēļ, kas galvenokārt saistīti ar atšķirīgām prasībām valstu līmenī un grūtībām saņemt visu vajadzīgo pārbažu rezultātus kredītpējas novērtēšanas procesā. Saistībā ar piekļuvi datubāzēm EESK pauž bažas par to, ka noteiktos apstākļos kreditoriem varētu būt nepraktiski vai neizdevīgi piekļūt citu dalībvalstu datubāzēm vairāku iemeslu dēļ (piemēram, pieprasījuma trūkums pēc pārrobežu kredītiem, atšķirīgas prasības valstu līmenī un grūtības saņemt visu vajadzīgo pārbažu rezultātus kredītpējas novērtēšanas procesā). Tādēļ EESK aicina Komisiju analizēt šo principu sīkāk, tostarp apsverot iespēju piekļūt šādām datubāzēm netieši, piemēram, iespēju aizdevējiem kredītpējas novērtēšanai nepieciešamo dokumentāciju pieprasīt, izmantojot vietējo datubāzi vai vietējās nodokļu iestādes.

4.5. Runājot par nacionālajām ziņošanas datubāzēm, EESK norāda, ka kredītu datu apstrāde Covid-19 pandēmijas laikā vai līdzīgā ārkārtas situācijā varētu ietekmēt kredītinformācijas sistēmas integritāti un galu galā arī patēriņa kredītu piešķiršanu. Tāpēc EESK aicina Komisiju Direktīvā par patēriņa kredītiem uzsvērt, cik svarīgi ir turpināt visaptverošu kredītinformācijas apmaiņu, tostarp ziņot par maksājumu neveikšanu/moratorijiem krīzes laikā, kā tas tiek darīts normālos apstākļos. Turklāt saskaņā ar Eiropas Banku iestādes pamatnostādņem par aizdevumu iniciēšanu EESK arī iesaka Komisijai precizēt, ka ziņošanas datubāzēs būtu jāglabā vismaz informācija par to, kā patērētāji atmaksā spēkā esošajos aizdevuma līgumos paredzētās summas, tostarp informācija par kavētiem maksājumiem.

4.6. EESK atzinīgi vērtē Komisijas centienus uzlabot patērētāju iespējas saņemt informāciju, kas sniedzama pirms līguma noslēgšanas. Tomēr EESK uzskata, ka piemērotam risinājumam nevajadzētu būt papildu dokumenta – standarta kredīta pārskata – izveidei, jo tas var radīt papildu slogu gan patērētājiem, gan kreditoriem un maldināt patērētājus tādā nozīmē, ka viņi analizējot varētu aprobežoties tikai ar pārskatā sniegto informāciju, pienācīgi neņemot vērā visu pārējo informāciju, kas minēta Eiropas patēriņa kredīta standartinformācijas veidlapā (SECCIF). Labāks risinājums būtu, ņemot vērā nepieciešamību

(²) Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva 2014/17/ES (2014. gada 4. februāris) par patērētāju kredītīgumiem saistībā ar mājokļa nekustamo īpašumu un ar ko groza Direktīvas 2008/48/EK un 2013/36/ES un Regulu (ES) Nr. 1093/2010 (OV L 60, 28.2.2014., 34. lpp.).

reaģēt uz jaunām digitālām metodēm, vienkāršot attiecību veidošanu (un īstenošanu) ar patērētājiem, tostarp īpaši paredzot digitālus veidus, kā izpildīt pienākumu sniegt Eiropas patēriņa kredīta standartinformācijas veidlapu.

4.7. Runājot par atbrīvojumu no sasaistīšanas un komplektēšanas noteikumiem, kas attiecas uz norēķinu kontiem vai krājkontiem, jānorāda, ka ir ļoti apšaubāmi, vai patērētāja interesēs patiesi ir ierobežot šo atbrīvojumu, attiecinot to tikai uz kontiem, kuru vienīgais mērķis aprobežojas ar aizdevumu prasībām. Tekstā paredzēts, ka aizdevējiem būtu jāaizliedz patērētājiem izmantot attiecīgos kontus personīgiem mērķiem, kas nav saistīti ar aizdevuma prasībām. EESK piekrīt, ka nevajadzētu patērētājus spiest atvērt kontu, kas nav vajadzīgs aizdevuma izvietošanai/atmaksai, bet, ja šāds konts tiek atvērts, patērētājiem būtu jāvar to izmantot pēc saviem ieskatiem.

4.8. Raugoties uz patērētāju tiesībām gadījumos, kad kredītpējas novērtēšana ietver profilēšanu vai citu automatizētu personas datu apstrādi, EESK norāda, ka piedāvātais risinājums saistīts ar risku apdraudēt finanšu iestāžu spēju iedibināt novērtēšanas nosacījumus, kas atbilst to gatavībai uzņemties risku, un tādējādi samazināt procesa elastību. Komiteja uzskata, ka viss 18. panta 6. punkts būtu jāpārformulē saskaņā ar Vispārīgās datu aizsardzības regulas (VDAR) prasībām, kas nozīmē, ka patērētājam ir VDAR piešķirtās tiesības, ja kredītpējas novērtēšana tiek veikta tikai automatiski un rada sekas, kas ietekmē privātpersonu.

4.9. EESK uzskata, ka aizdevumu pirmstermiņa atmaksa ir svarīgs direktīvas noteikums, jo tā mērķis ir veicināt tirgus konkurētspējas pieaugumu un ietekmēt pārmērīgu parādsaistību uzņemšanos, un atzinīgi vērtē priekšlikuma vispārējos mērķus. EESK tomēr uzsver, ka Direktīvas par patēriņa kredītiem teksts ir jāpārskata, lai i) patiešām atvieglotu šo tiesību izmantošanu un ii) izvairītos no tiesvedības, kas notikusi saistībā ar "visu izmaksu" definīciju.

4.10. EESK norāda, ka fakti par pārmērīgu parādsaistību izcelsmi liecina, ka aizdevumu izmaksu maksimālo robežvērtību noteikšana ar mērķi novērst īpaši augstu cenu uzlikšanu sniedz jūtamus ieguvumus neaizsargātiem patērētājiem, ar nosacījumu, ka šādas maksimālās robežvērtības ir pareizi kalibrētas pēc rūpīgas tirgus un potenciālās ietekmes analīzes. Ar šādu pieeju būtu jānodrošina, ka pasākumi patiešām ir izdevīgi patērētājiem, vienlaikus izvairoties no pretējas ietekmes.

4.11. Saskaņā ar jaunāko direktīvu par patērētāju aizsardzību Direktīvas par patēriņa kredītiem 44. pantā ir noteikts, ka dalībvalstīm nacionālajos tiesību aktos jāparedz iedarbīgas, samērīgas un atturošas sankcijas, ja tiek pārkāpti direktīvas transponēšanas noteikumi. EESK atzinīgi vērtē šādus noteikumus, taču aicina Komisiju izskatāmajā direktīvā arī norādīt, ka administratīvās sankcijas neskar patērētāju tiesības saņemt kompensāciju vai atmaksu atkarībā no konkrētā gadījuma.

Briselē, 2021. gada 21. oktobrī

*Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejas
priekšsēdētāja
Christa SCHWENG*

PIELIKUMS

Šādu specializētās nodaļas atzinuma tekstu noraidīja par labu pilnsapulcē pieņemtajiem grozījumiem, tomēr tas ieguva vismaz vienu ceturto daļu no nodotajām balsīm:

2. GROZĪJUMS**Iesniedza:**

TEDER Reet

INT/956 – Patēriņa kredītligumi**4.1. punkts**

Grozīt šādi:

Specializētās nodaļas atzinums	Grozījums
EESK aicina Komisiju sīkāk analizēt dažas jaunās definīcijas, lai nodrošinātu teksta skaidrību. Piemēram, būtu jāpārskata kreditora definīcija, lai nodrošinātu, ka direktīvas darbības jomā tiek iekļauti visi kreditēšanas uzņēmumi un ka tie tiek vienādi uzraudzīti/licencēti, kad tie veic vienādu darbību. Turklāt, lai nodrošinātu vienlīdzīgus konkurences apstākļus un efektīvi nodrošinātu patērētājiem vienādu aizsardzības līmeni, visiem aizdevējiem neatkarīgi no uzņēmuma juridiskā statusa būtu jāpiemēro vienādi noteikumi un vienādi pienākumi, tostarp attiecībā uz ziņošanu.	EESK aicina Komisiju sīkāk analizēt dažas jaunās definīcijas, lai nodrošinātu teksta skaidrību. Piemēram, būtu jāpārskata kreditora definīcija, lai nodrošinātu, ka direktīvas darbības jomā tiek iekļauti visi kreditēšanas uzņēmumi un ka tie tiek vienādi uzraudzīti/licencēti, kad tie veic vienādu darbību. Turklāt, lai nodrošinātu vienlīdzīgus konkurences apstākļus un efektīvi nodrošinātu patērētājiem vienādu aizsardzības līmeni, visiem aizdevējiem neatkarīgi no uzņēmuma juridiskā statusa būtu jāpiemēro vienādi noteikumi un vienādi pienākumi, tostarp attiecībā uz ziņošanu, izņemot to aizņēmumu gadījumu, kuri ir pilnībā bez maksas, ar noteikumu, ka ir jābūt ievērotiem visiem patērētāju aizsardzības noteikumiem.

Balsojuma rezultāts

Par: 88

Pret: 79

Atturas: 21

KOMPROMISS ATTIECĪBĀ UZ 3. GROZĪJUMU**Iesniedza:**

PREDA Bogdan

INT/956 – Patēriņa kreditlīgumi

4.10. punkts

Specializētās nodaļas atzinums	Kompromiss
EESK norāda, ka, pamatojoties uz faktiem par pārmērīgu parādsaistību izcelsmi, ir skaidrs, ka aizdevumu izmaksu maksimālās robežvērtības sniedz jutamus ieguvumus patērētājiem, it īpaši neaizsargātiem patērētājiem.	EESK norāda, ka fakti par pārmērīgu parādsaistību izcelsmi liecina, ka aizdevumu izmaksu maksimālo robežvērtību noteikšana ar mērķi novērst īpaši augstu cenu uzlikšanu sniedz jutamus ieguvumus neaizsargātiem patērētājiem, ar nosacījumu, ka šādas maksimālās robežvērtības ir pareizi kalibrētas pēc rūpīgas tirgus un potenciālās ietekmes analīzes. Ar šādu pieeju būtu jānodrošina, ka pasākumi patiešām ir izdevīgi patērētājiem, vienlaikus izvairoties no pretējas ietekmes.

Balsojuma rezultāts

Par: 82

Pret: 79

Atturas: 17

KOMPROMISS ATTIECĪBĀ UZ 4. GROZĪJUMU

Iesniedza:

PREDA Bogdan

INT/956 – Patēriņa kreditlīgumi

1.3. punkts

Specializētās nodaļas atzinums	Kompromiss.
EESK norāda, ka no faktiem par pārmērīgu parādsaistību izcelsmi skaidri izriet , ka aizdevumu izmaksu maksimālās robežvērtības sniedz jutamus ieguvumus patērētājiem, it īpaši neaizsargātiem patērētājiem. Tomēr priekšlikums noteikt patēriņa kredītu izmaksu maksimālās robežvērtības ir jāizstrādā sīkāk un jāsapņo Direktīvā par patēriņa kredītiem, izmantojot skaidru metodiku , lai nodrošinātu vienlīdzīgus konkurences apstākļus aizdevējiem no dažādām valstīm.	EESK norāda, ka fakti par pārmērīgu parādsaistību izcelsmi liecina, ka aizdevumu izmaksu maksimālo robežvērtību noteikšana ar mērķi novērst īpaši augstu cenu uzlikšanu sniedz jutamus ieguvumus neaizsargātiem patērētājiem, ar nosacījumu, ka šīs maksimālās robežvērtības ir pareizi kalibrētas pēc rūpīgas tirgus un potenciālās ietekmes analīzes. Tāpēc EESK norāda, ka Direktīvā par patēriņa kredītiem būtu jāietver skaidra un saskaņota metodika, kas dalībvalstīm jāņem vērāt, lai piemērotu šādas maksimālās robežvērtības ar mērķi novērst un atturēt no galējiem paņēmieniem, kas varētu novest pie pārmērīgām parādsaistībām. Tas arī nodrošinātu vienlīdzīgus konkurences apstākļus aizdevējiem no dažādām valstīm.

Balsojuma rezultāts

Par: 88

Pret: 77

Atturas: 15

Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejas atzinums par tematu “Priekšlikums Eiropas Parlamenta un Padomes regulai par ražojumu vispārēju drošumu, ar ko groza Eiropas Parlamenta un Padomes Regulu (ES) Nr. 1025/2012 un atceļ Padomes Direktīvu 87/357/EEK un Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīvu 2001/95/EK”

(COM(2021) 346 final – 2021/0170 (COD))

(2022/C 105/15)

Ziņotājs: **Mordechaj Martin SALAMON**

Atzinuma pieprasījums	Eiropas Parlaments, 13.9.2021. Padome, 23.8.2021.
Juridiskais pamats	Līguma par Eiropas Savienības darbību 114. panta 1. punkts
Atbildīgā specializētā nodaļa	Vienotā tirgus, ražošanas un patēriņa specializētā nodaļa
Pieņemts specializētās nodaļas sanāksmē	30.9.2021.
Pieņemts plenārsesijā	20.10.2021.
Plenārsesija Nr.	564
Balsojuma rezultāts (par/pret/atturas)	231/0/6

1. Secinājumi un ieteikumi

1.1. Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komiteja (EESK) atzinīgi vērtē priekšlikumu regulai par ražojumu vispārēju drošumu (VPDR), jo ar to atjaunina un tā var uzlabot pašreizējo Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīvu 2001/95/EK⁽¹⁾ par produktu vispārēju drošību (PVDD), it īpaši ņemot vērā izaicinājumus un jaunās norises tirgos un tehnoloģiju jomā.

1.2. EESK norāda, ka daudzas atziņas, kas gūtas, 20 gadus īstenojot PVDD, ir integrētas ierosinātajā regulējumā, tādējādi radot cerību, ka patērētāji būs labāk aizsargāti, it īpaši gadījumos, kad produkti izrādās nedroši. Tajā pašā laikā ekonomikas dalībnieki un tiešsaistes tirdzniecības vietas, visticamāk, būs ieguvēji, jo noteikumi kļūs skaidrāki un saskaņoti.

1.3. EESK atbalsta VPDR priekšlikumu, jo tajā ir atzīta nepieciešamība vienādot konkurences apstākļus dažādiem ekonomikas dalībniekiem, it īpaši Eiropas ražotājiem un MVU salīdzinājumā ar ārvalstu uzņēmumiem, kas darbojas tādā jomā kā pārdošana tiešsaistē.

1.4. EESK norāda, ka jēdzienu “drošums” un “ražojums” definīcijas ir atjauninātas, lai atspoguļotu tirgu un tehnoloģiju attīstību, tādējādi mazinot drošības apdraudējumu, ko rada uzlaužamas savstarpēji savienotas preces, programmatūras atjauninājumu trūkums un kaitīgas ķīmiskas vielas. Lai palielinātu juridisko noteiktību, EESK ierosina nostiprināt drošu ražojumu definīciju un dažus drošuma novērtēšanas kritērijus.

1.5. EESK atbalsta jaunus pienākumus, kas noteikti tiešsaistes tirdzniecības vietām, bet pauž nopietnas bažas par to, vai patērētāju aizsardzība būs pietiekama, ja par izpildi joprojām būs atbildīgas galvenokārt valstu izpildiestādes, nevis platformas.

1.6. EESK uzsver, ka ir jānodrošina netraucēta mijiedarbība ar citiem galvenajiem tiesību aktiem, kas attiecas uz tiem pašiem vai saistītiem jautājumiem, piemēram, mijiedarbība ar digitālo pakalpojumu tiesību aktu (DPTA) un Digitālo tirgu tiesību aktu (DTI), kā arī ar gaidāmo Produktatbīdības direktīvas pārskatīšanu, it īpaši attiecībā uz dažāda veida tiešsaistes tirdzniecības vietu uzskaiti.

⁽¹⁾ Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva 2001/95/EK (2001. gada 3. decembris) par produktu vispārēju drošību (OV L 11, 15.1.2002., 4. lpp.).

1.7. EESK pauž nožēlu par to, ka VPDR nav precizēts, ka tiešsaistes tirdzniecības vietas ir produktu importētāji vai izplatītāji atkarībā no to darbības un lomas [digitālajā] piegādes ķēdē, un nenosaka tām līdzīgus pienākumus un atbildību kā tradicionālajiem veikaliem. EESK atzinīgi vērtētu lielāku skaidrību attiecībā uz atbildības pārkāpumiem.

1.8. EESK uzskata, ka tirgus uzraudzības centieni ir jāpaplašina, lai aptvertu visas patēriņa preces, un būtu jānodrošina kopīgi, koordinēti, labi finansēti un saskaņoti centieni visā Eiropā.

1.9. EESK pauž nožēlu, ka dalībvalstīm nav pienākuma vākt un sniegt labākus datus par negadījumiem un traumām. Bez ES līmeņa datubāzes par traumām būs grūti nodrošināt izmaksu ziņā efektīvu īstenošanu un pēc tam veikt pareizus VPDR novērtējumus. Tādēļ regulā par ražojumu vispārēju drošumu būtu jāprasa dalībvalstīm vākt datus par ievainojumiem, kas saistīti ar patēriņa precēm, un apmainīties ar šādiem datiem, pamatojoties uz vienotu metodiku.

1.10. EESK atzinīgi vērtētu tādu pasākumu pieņemšanu, kuru mērķis būtu mazos un vidējos uzņēmumus, it īpaši mikrouzņēmumus, atbalstīt saistībā ar to pienākumu izpildi, piemēram, gādājot par finansiālu atbalstu konkrētā laika periodā, sniedzot skaidras un noderīgas pamatnostādnes, konsultācijas un attiecīgu apmācību, lai nodrošinātu, ka atbilstības nodrošināšanas jomā MVU nav nelabvēlīgākā situācijā salīdzinājumā ar lielākiem operatoriem, kam ir labāki resursi.

2. Komisijas priekšlikums

2.1. VPDR ⁽²⁾ ir veidota saskaņā ar jauno Patērētāju tiesību aizsardzības programmu 2020. gadam ⁽³⁾, un tās mērķis ir:

- atjaunināt un modernizēt nepārtikas patēriņa preču drošuma vispārējo regulējumu,
- saglabāt tā nozīmi, ko tas pilda kā patērētāju drošības tīkls,
- pielāgot noteikumus problēmām, ko rada jaunās tehnoloģijas un pārdošana tiešsaistē, un
- nodrošināt vienlīdzīgus konkurences apstākļus uzņēmumiem.

2.2. Lai gan ar priekšlikumu aizstās ⁽⁴⁾ PVDD, to turpinās piemērot ražotām nepārtikas patēriņa precēm. Ierosinātā regula nodrošinās arī PVDD nepārtrauktību, proti:

- pieprasot, lai patēriņa preces būtu drošas,
- nosakot konkrētus pienākumus uzņēmējiem un
- ietverot noteikumus par standartu izstrādi vispārējā drošuma prasības īstenošanas vajadzībām.

2.3. Ierosinātās regulas mērķis ir atjaunināt noteikumus, kas pašlaik izklāstīti Direktīvā 2001/95/EK, un tādējādi nodrošināt drošības tīklu attiecībā uz visiem ražojumiem un vienlaikus nodrošināt lielāku konsekvenci, saskaņojot tirgus uzraudzības noteikumus ražojumiem, uz kuriem neattiecas ES saskaņošanas tiesību akti ("nesaskaņoti ražojumi"), ar tiem noteikumiem, kurus piemēro ražojumiem, uz kuriem attiecas ES saskaņošanas tiesību aktu darbības joma ("saskaņotie ražojumi"), kā noteikts Eiropas Parlamenta un Padomes Regulā (ES) 2019/1020 ⁽⁵⁾.

⁽²⁾ Priekšlikums Eiropas Parlamenta un Padomes regulai par ražojumu vispārēju drošumu, ar ko groza Eiropas Parlamenta un Padomes Regulu (ES) Nr. 1025/2012 un atceļ Padomes Direktīvu 87/357/EEK un Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīvu 2001/95/EK (2021/0170 (COD)).

⁽³⁾ Komisijas paziņojums Eiropas Parlamentam un Padomei "Jaunā patērētāju tiesību aizsardzības programma. Patērētāju noturības stiprināšana, lai panāktu ilgtspējīgu atveseļošanu" (COM(2020) 696 final).

⁽⁴⁾ VPDR 2. apsvērumus.

⁽⁵⁾ Eiropas Parlamenta un Padomes Regula (ES) 2019/1020 (2019. gada 20. jūnijs) par tirgus uzraudzību un produktu atbilstību un ar ko groza Direktīvu 2004/42/EK un Regulas (EK) Nr. 765/2008 un (ES) Nr. 305/2011 (OV L 169, 25.6.2019., 1. lpp.).

3. Vispārīgas piezīmes

3.1. EESK atzinīgi vērtē to, ka Komisija ir paredzējusi pārskatīt un modernizēt PVDD saskaņā ar jauno Patērētāju tiesību aizsardzības programmu 2020.–2025. gadam. Vienotajā tirgū PVDD bija nozīmīgs patērētāju aizsardzības tiesību akts, kurā noteikts, ka tirgū jālaiž tikai droši produkti, un kura darbības kā drošības tīkls patērētājiem, kurus neaizsargāja konkrētu nozaru tiesību akti. VPDR saglabā šo būtisko lomu.

3.2. Ņemot vērā pieredzi, kas gūta, īstenojot direktīvu, un būtiskās izmaiņas, kas produktu un tirgu jomā notikušas kopš tās pieņemšanas 2001. gadā, pārskatīšana bija krietni aizkavējusies. EESK atbalsta pārskatīšanu, jo, lai gan direktīva kalpoja par svarīgu instrumentu, lai nodrošinātu vienlīdzīgus konkurences apstākļus Eiropas ražotājiem un MVU salīdzinājumā ar ārvalstu uzņēmumiem, ir jāturpina centieni vienādot konkurences apstākļus, it īpaši attiecībā uz pārdošanu tiešsaistē (kā tas atzīts VPDR).

3.3. Patērētājiem pārdoto produktu raksturs ir attīstījies tādā mērā, ka agrākās “drošuma” un “ražojumu” definīcijas vairs nav piemērotas. Drošuma definīcija, kas attiecas tikai uz “veselību” un “fizisko integritāti”, vairs neatbilst faktiskajiem riskiem, kuriem patērētāji var būt pakļauti. EESK atzinīgi vērtē to, ka 7. pantā ir iekļauti vairāki aspekti, lai novērtētu ražojumu drošumu. Tomēr EESK pauž nožēlu, ka 3. panta 2. punktā nav skaidri norādīta tā saikne ar 7. pantu, lai gan tas būtu uzlabojis juridisko noteiktību.

3.4. EESK atzinīgi vērtē uzsvāru uz jēdzienu “drošums” un prasību iekļaut kiberdrošības aspektus, lai produktu varētu uzskatīt par drošu. Tomēr, lai palielinātu juridisko noteiktību, EESK ierosina noteikt, ka kiberdrošība ir jāvērtē jebkuros apstākļos un visā produkta kalpošanas ciklā. Turklāt, ja ikdienas produktos ir kaitīgas ķīmiskas vielas, pašreizējā PVDD nepietiekami aizsargā patērētājus. EESK uzskata par acīmredzamu un neizbēgamu, ka ar jebkuru turpmāko tiesisko regulējumu patērētāji ir jāaizsargā arī pret tādiem apdraudējumiem viņu drošībai, kas saistīti ar iespējām uzlauzt savienotas preces, ar programmatūras atjauninājumu trūkumu un kaitīgām ķīmiskām vielām, un atzinīgi vērtē izmaiņas šajā jomā.

3.5. Neraugoties uz to, ka pastāv pašregulācijas iniciatīvas, kuru mērķis ir uzlabot aizsardzību pret nedrošiem tiešsaistē pārdotiem produktiem, nesēn veikts pētījums (2020)⁽⁶⁾ liecina, ka divas trešdaļas no 250 testētajiem nopirktajiem produktiem neatbilda ES drošuma tiesību aktiem un tehniskajiem standartiem, tādējādi apdraudot patērētājus. Tas norāda uz nepieciešamību nodrošināt efektīvu regulējumu, kas darbotos pašregulācijas vietā. EESK atbalsta regulas pieņemšanu šajā jomā un atzinīgi vērtē jaunus pienākumus, kas noteikti tiešsaistes tirdzniecības vietām, tomēr brīdina, ka tie var nebūt pilnībā piemēroti patērētāju aizsardzībai, jo par atklāšanu un izpildi joprojām ir atbildīgas izpildiestādes, nevis platformas. EESK pauž nožēlu arī par to, ka VPDR tekstā nav precizēts, ka tiešsaistes tirdzniecības vietas ir produktu importētāji (vai – attiecīgā gadījumā – izplatītāji) atkarībā no to darbības un lomas [digitālajā] piegādes ķēdē, un nenosaka tām līdzīgus pienākumus un atbildību kā tradicionālajiem veikaliem. EESK aicina precizēt platformu atbildību gadījumos, kad neviens cits piegādes ķēdes dalībnieks neveic nekādus pasākumus pret nedrošu produktu.

3.6. Patērētāji tagad vairāk iepērkas tiešsaistē, vairāk pāri robežām un izmantojot garākas un sarežģītākas piegādes ķēdes. Pašreizējām tirgus kontroles režīmam ir tikai vājas starptautiskās un pārrobežu pilnvaras, un tas ir vāji finansēts un fragmentārs un attiecas tikai uz dažiem preču veidiem, un tas norāda uz skaidru nepieciešamību rīkoties. EESK uzskata, ka tirgus uzraudzības centieni ir jāpaplašina, lai aptvertu visas patērētāja preces, un būtu jānodrošina kopīgi, koordinēti, labi finansēti un saskaņoti centieni visā Eiropā. EESK atzinīgi vērtē arbitražas mehānisma izveidi un Komisijas lomu tajā. Šāda mehānisma mērķis ir novērst interpretācijas un/vai piemērošanas ziņā pastāvošās atšķirības starp dalībvalstīm. EESK arī atbalsta spēcīgu sadarbības saikņu veidošanu visā pasaulē un mudina piedalīties starptautiskās iniciatīvās.

3.7. Savu mērķi, proti, aizsargāt patērētājus, VPDR sasniegs tikai tad, ja tā netraucēti mijiedarbosies ar citiem galvenajiem tiesību aktiem, kas attiecas uz tiem pašiem vai saistītiem jautājumiem. It īpaši runājot par dažāda veida tiešsaistes tirdzniecības vietu saukšanu pie atbildības, jebkura veiksmīga VPDR redakcija būs jāsaikā ar DPTA un Produktatbildības direktīvu un jāveic atbilstoši pielāgojumi. Konsekvence būtu jānodrošina arī attiecībā uz tiesību akta priekšlikumu par mākslīgo intelektu, ķīmisko vielu stratēģiju un aprites ekonomikas rīcības plānu. Lai gan regulā par ražojumu vispārēju drošumu tiek skaidri atzīta saikne ar dažādiem tiesību aktiem, EESK atzinīgi vērtētu konkrētāku informāciju par dažādu

⁽⁶⁾ https://www.beuc.eu/publications/beuc-x-2021-004_is_it_safe_to_shop_on_online_marketplaces.pdf, 15. lpp.

tiesību aktu savietojamību, lai praksē nodrošinātu efektīvu aizsardzību. Nebūtu pieņemami nenovērst trūkumus. EESK arī aicina pievērst uzmanību starptautiskām iniciatīvām, piemēram, ESAO, UNCTAD un PTO iniciatīvām starptautiskās sadarbības veicināšanai, un mudina ES uzņemties vadošo lomu šajā jomā.

3.8. PVDD pamatā ir piesardzības princips, un EESK atzinīgi vērtē to, ka tas joprojām ir VPDR arhitektūras pīlārs. Šis princips ļauj apstiprināt patērētāju aizsardzības visaugstāko līmeni. EESK uzskata, ka piesardzības principa nostiprināšana ir svarīga, lai nodrošinātu patērētāju aizsardzību, vienlaikus nodrošinot elastīgu koncepciju, kas ļauj VPDR pielāgot jaunām problēmām. Tādējādi vienmēr būtu jāveic piesardzības pasākumi, ja zinātniskie pierādījumi par apdraudējumu videi vai cilvēku veselībai ir neskaidri, bet likmes ir augstas. Šādā veidā PVDD drošības tīkla funkcija kļūst efektīvāka – nodrošinot risinājumus gadījumos, kad patērētāji ir pakļauti riskam un nozaru tiesību aktos ir nepilnības. Piesardzības principa piemērošana arī palīdz veidot pilnīgāku tirgus uzraudzību.

4. Īpašas piezīmes

EESK:

4.1. atbalsta PVDD pārveidi par regulu, jo šī izvēle nodrošina ātrāku un konsekventāku īstenošanu visā ES. Lai gan direktīvas izmantošana būtu ļāvusi noteikumus pielāgot vietējiem tiesību aktiem, tas palielinātu atbilstības nodrošināšanas izmaksas un palielinātu nedrošību uzņēmumiem, kas tirgojas pāri robežām vai ražo vairākiem tirgiem. Līdz šim pieredze rāda, ka divi no pieciem uzņēmumiem ziņo par papildu izmaksām, kas saistītas ar PVDD nevienādu īstenošanu (?);

4.2. atzinīgi vērtē tiesību aktu skaidrāku un plašāku darbības jomu, it īpaši sekundāro tirgu precizēšanu un ieviešanu (16. apsvērums), precizējumu, ka videi radītais risks jāiekļauj droša ražojuma novērtēšanā (11. apsvērums), un izpildes pakalpojumu sniedzēju iekļaušanu regulas darbības jomā, jo tas nodrošina efektīvāku tirgus uzraudzību;

4.3. atzinīgi vērtē īpašos pienākumus, kas regulā par ražojumu vispārēju drošumu noteikti tiešsaistes tirdzniecības vietām. Tomēr brīdina, ka ir jānovērš nepilnības. Pienākumi ir sīkāk jādefinē, un it īpaši būtu jāapsver 5. panta piemērošana šīm tirdzniecības vietām un to atbildības palielināšana līdz importētāja (vai – attiecīgā gadījumā – izplatītāja) atbildības līmenim, lai novērstu to, ka platformas apiet VPDR un pašreizējo DPTA priekšlikumu. Iesaka noteikt, ka tiešsaistes tirdzniecības vietām būtu arī pienākums uzraudzīt tos produktus (informēt par tiem un tos izņemt), kas tiek pārdoti ar to starpnieku starpniecību; tas ir paredzēts digitālo pakalpojumu tiesību aktā, lai novērstu slogu, ko valstu izpildiestādēm rada informēšanas un izņemšanas darbības. Atzinīgi vērtējams būtu arī skaidrojums par to, kā digitālo pakalpojumu tiesību aktā paredzētie pienākumi tiks piemēroti kopā ar VPDR vai kā papildinājums tai;

4.4. atbalsta stingrākas prasības attiecībā uz izsekojamību un uzsver, ka dalībvalstu rīcībā jābūt pareiziem instrumentiem efektīvas izsekojamības nodrošināšanai. Arī Komisijas jaunās pilnvaras pieņemt īstenošanas pasākumus un noteikt īpašas izsekojamības prasības potenciāli stiprina patērētāju aizsardzību;

4.5. atbalsta atsaukšanas procesu stiprināšanu, taču uzskata, ka vienmēr ir obligāti jāpublicē paziņojumi par atsaukšanu. Gadījumos, kad patērētāji iegādāto preci pasnieguši kā dāvanu vai nopirkuši lietotu preču tirdzniecības vietā, tiešo atsaukšanas paziņojumu sistēma, kas paredzēta pircējiem un citos gadījumos labi funkcionē, varētu nestrādāt, jo faktiskais produkta lietotājs nesaņem tiešo atsaukšanas paziņojumu;

4.6. pauzē nožēlu par to, ka dalībvalstīm nav pienākuma vākt un sniegt labākus datus par negadījumiem un traumām, jo ES līmeņa datubāze par traumām veicinātu izmaksu ziņā efektīvu īstenošanu un pēc tam pareizus VPDR novērtējumus. RAPEX datu izmantošana, kuras mērķis ir noteikt patērētājiem radīto traumu apjomu, ir problemātiska, jo attiecībā uz tām produktu grupām, kas saistītas ar lielāko traumu skaitu, neuzrādās liela atbilstība ar RAPEX paziņojumiem. Šis jautājums ir uzsvērts arī ietekmes novērtējuma pamatpētījumā, kurā konstatēts, ka RAPEX datus nevar vienkārši izmantot kā pamatu

(?) VPDR, 13. lpp.

patēriņa preču drošuma tendenču noteikšanai⁽⁸⁾. Tādēļ, lai radītu reprezentatīvu datubāzi par iekšējo tirgu, regulā par ražojumu vispārēju drošumu būtu jāprasa dalībvalstīm vākt datus par ievainojumiem, kas saistīti ar patēriņa precēm, un apmainīties ar šādiem datiem, pamatojoties uz vienotu metodiku. vienotā tirgus programma varētu nodrošināt stabilu finansiālo bāzi, lai visā Eiropā uzraudzītu ar ražojumiem saistītas traumas. Šā sloga pārņemšana uz ekonomikas dalībniekiem – kā tas ir priekšlikumā –, neeksistējot skaidrai izpildes stratēģijai Eiropas mērogā, visticamāk, būs neapmierinoša;

4.7. uzskata, ka ar VPDR vajadzētu ļaut noteikt ķīmiskās drošības kritērijus produktiem, uz kuriem attiecas tiesību akti. Pašreizējā PVDD nenosaka, kas ir “drošs” produkts, kad runa ir par ķīmiskām vielām. Nav skaidrs, vai regula šajā ziņā viesīs lielāku skaidrību. Piemēram, ES aizliedz vēzi izraisošas ķīmiskas vielas rotaļlietās, bet ne bērnu aprūpes precēs, lai arī iedarbības risks bieži vien ir līdzīgs. VPDR⁽⁹⁾ īstenošanas ietvaros būtu jāīsteno Komisijas mērķis virzīties uz tādu vidi, kas brīva no toksikantiem, kā noteikts ilgtspēju sekmējošajā ķīmikāliju stratēģijā un ko atbalsta EESK⁽¹⁰⁾;

4.8. atbalsta to, ka drošības koncepcijā tagad tiks iekļauti kiberdrošības riski, kas ietekmē patērētāju drošību. Tas ietver savlaicīgu jēdziena “ekspluatācijas atbilstība” ieviešanu – tā kā programmatūras atjauninājumi maina produktu, tas laika gaitā jānovēro. Tas kļūst aizvien aktuālāk, jo arvien vairāk patēriņa preču tiek savienotas, tādējādi palielinot uzlaušanas un neatbilstošas lietošanas risku, kas var radīt iespējamus drošības apdraudējumus. Droša produkta definīcijās būtu tomēr skaidri jānorāda šādas prasības un kritēriji;

4.9. uzskata, ka tirgus uzraudzībai jābūt pēc iespējas vienādā līmenī visās nozarēs. Izmaiņas šajā jomā ir rūpīgi jāpārbauda, lai nodrošinātu, ka izpildiestādēm (visās aptvertajās nozarēs) ir atbilstošs instrumentu kopums un ka pastāv cieša saikne arī ar muitas savienību. Lai gan uzsvars uz tirgus uzraudzību, kas balstīta uz risku, ir vērtējams atzinīgi, būs ļoti svarīgi iestādēm veikt arī atbilstīgas izlases veida pārbaudes, lai optimizētu aizsardzību un novērstu kaitējumu patērētājiem. Pretējā gadījumā – bīstamas preces, par kurām nav zināms, ka tās ir nedrošas, tiks atklātas tikai pēc tam, kad tās būs nodarījušas kaitējumu patērētājiem;

4.10. uzskata, ka definīcijām, jēdzieniem un sistēmām jābūt saskaņotām attiecībā uz visiem dažādajiem produktu drošuma instrumentiem, vienlaikus pieļaujot nepieciešamās atšķirības atkarībā no konkrētās produktu kategorijas (rotaļlietas, kosmētika, elektronika u. c.);

4.11. atzinīgi vērtē to, ka visā standartizācijas procesā tiek nostiprinātas “drošu standartu” definīcijas, lai standarti tiktu izstrādāti savlaicīgi un dalībvalstīm būtu iespēja iebilst pret standartiem, kas nenodrošina patērētāju drošību un tādējādi neatbilst piešķirtajam pilnvarām. Lai nodrošinātu, ka standartizācija atbilst patērētāju vajadzībām un netiek izmantota, lai izstumtu mazos tirgus dalībniekus, ir ļoti svarīgi turpināt atbalstīt patērētāju un MVU nozares efektīvu pārstāvību Eiropas standartizācijas procesā⁽¹¹⁾;

4.12. atzinīgi vērtē to, ka VPDR noteiktās saistības attieksies uz visiem uzņēmumiem neatkarīgi no to lieluma, pamatojoties uz principu, ka drošību nevar pakļaut “vienkāršākiem” režīmiem un ka ikvienai patēriņa precei jābūt drošai. Tomēr pauž nožēlu par to, ka apspriešanās posmā MVU viedokļi nebija pietiekami pārstāvēti, un tādējādi saasinājās tirgū jau pastāvošie izkropļojumi. Turklāt norāda, ka ietekmes novērtējuma 3. nodaļā “Finansiālā ietekme” minētie skaitļi bija aptuveni. Lai turpmāk nepieļautu izkropļojumus, EESK iesaka noteikt, ka dalībvalstu ikgadējiem ziņojumiem paredzētajos galvenajos darbības rādītājos (saskaņā ar 22. panta 1. punktu) būtu kvantitatīvi jānosaka ietekme uz MVU un mikrouzņēmumiem;

⁽⁸⁾ https://ec.europa.eu/info/files/study-support-preparation-evaluation-gpsd-well-impact-assessment-its-revision-part-1-evaluation_en, 40. lpp.

⁽⁹⁾ <https://webapi2016.eesc.europa.eu/v1/documents/eesc-2020-05343-00-00-ac-tra-lv.docx/content>

⁽¹⁰⁾ OV C 286, 16.7.2021., 181. lpp.

⁽¹¹⁾ OV L 316, 14.11.2012., 12. lpp., III pielikums.

4.13. atzīst, ka šie pasākumi var nesamērīgi ietekmēt MVU un it īpaši mikrouzņēmumus, ņemot vērā, ka tiem ir mazāks apgrozījums un mazāk cilvēkkapitāla, ko iesaistīt saistību izpildē⁽¹²⁾. Komiteja atzinīgi vērtē to, ka pašreizējais tiesiskais regulējums risina dažas no šo uzņēmumu īpašajām vajadzībām, it īpaši nosakot tādu sankciju režīmu, kurā sodu piemērošanā ņemts vērā uzņēmuma lielums (40. panta 2. punkta h) apakšpunkts), un atbalsta samērīgas sankcijas, un izveidojot uz risku balstītu tirgus uzraudzības sistēmu, kas nerada nelabvēlīgāku situāciju mazākiem uzņēmumiem⁽¹³⁾. Tomēr EESK atzinīgi vērtētu tādu pasākumu pieņemšanu, kuru mērķis būtu mazos un vidējos uzņēmumus, it īpaši mikrouzņēmumus, atbalstīt saistībā ar to pienākumu izpildi, piemēram, gādājot par finansiālu atbalstu konkrētā laika periodā, sniedzot skaidras un noderīgas pamatnostādnes, konsultācijas un attiecīgu apmācību, lai nodrošinātu, ka atbilstības nodrošināšanas jomā MVU nav nelabvēlīgākā situācijā salīdzinājumā ar lielākiem operatoriem, kam ir labāki resursi;

4.14. atzinīgi vērtē to, ka visiem patērētājiem būs pieejama informācija par ražojumu identifikāciju, riska būtību un veiktajiem pasākumiem⁽¹⁴⁾, proti, informācija portālā *Safety Gate*⁽¹⁵⁾, taču brīdina, ka tam nevajadzētu radīt pamatu tam, lai patērētājiem izvirzītu prasību pirms produkta iegādes iepazīties ar šo informāciju, lai mazinātu savus riskus (saistībā ar to, ko var interpretēt kā "pamatotas patērētāju vēlmes attiecībā uz drošumu" (7. panta 3. punkta i) apakšpunkts). Turklāt datubāzēm un paziņojumiem vajadzētu būt viegli pieejamiem neaizsargātiem patērētājiem, kā arī patērētājiem ar invaliditāti;

4.15. norāda, ka 8. panta 11. punktā noteikts, ka ražotājiem jāizmanto *Safety Business Gateway*, lai nekavējoties brīdinātu patērētājus par riskiem viņu veselībai un drošībai un informētu tirgus uzraudzības iestādes. Atkārtoti uzsver, ka ar regulu būtu īpaši jānodrošina, ka tas, ka šī informācija tiek darīta pieejama, nedz tieši, nedz netieši neuzliek patērētājiem pienākumu iepazīties ar datubāzi, jo tas var ietekmēt to, vai produkts tiek atzīts par drošu vai nedrošu. Turklāt paziņojumiem vajadzētu būt viegli pieejamiem neaizsargātiem patērētājiem un patērētājiem ar invaliditāti;

4.16. atzinīgi vērtētu skaidrāku nodalījumu starp *Safety Gate* (24. pants, kurā dalībvalstis iekļauj paziņojumus) un *Safety Business Gateway* (25. pants, kurā uzņēmēji sniedz izpildiestādēm ar patērētājiem informāciju par savu produktu drošumu), sīkāku informāciju par to atšķirībām un informāciju par to, kā šie portāli var mijiedarboties;

4.17. atzinīgi vērtē patērētājiem dotās iespējas iesniegt sūdzības valsts iestādēm⁽¹⁶⁾, kā arī iespēju iesniegt informāciju *Safety Gate* portālā par riskiem⁽¹⁷⁾, saistībā ar kuriem ir jāveic turpmāki pasākumi. EESK aicina nodrošināt pienācīgu finansējumu, lai visas šīs sūdzības varētu pienācīgi izmeklēt un tādējādi palīdzētu efektīvi aizsargāt patērētājus. EESK atzinīgi vērtē to, ka šis sūdzību mehānisms ir sasaistīts ar pienākumu ražotājiem izmeklēt saņemtās sūdzības (8. panta 2. punkts) un veikt korektīvos pasākumus, ja tie uzskata vai tiem ir iemesls uzskatīt, ka ražojums, kuru tie ir laiduši tirgū, var nebūt drošs (8. panta 10. punkts).

Briselē, 2021. gada 20. oktobrī

Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejas
priekšsēdētāja
Christa SCHWENG

⁽¹²⁾ Pētījums, kura mērķis ir palīdzēt sagatavot Produktu vispārējās drošības direktīvas novērtējumu, kā arī ietekmes novērtējumu par tās iespējamo pārskatīšanu, 11. un 320. lpp. Sk. arī regulas priekšlikumu (COM(2021) 346 final), 13. lpp.

⁽¹³⁾ OV L 316, 14.11.2012., 12. lpp., III pielikums.

⁽¹⁴⁾ 31. pants.

⁽¹⁵⁾ 32. panta 1. punkts.

⁽¹⁶⁾ 31. panta 4. punkts.

⁽¹⁷⁾ 32. panta 2. punkts.

Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejas atzinums par tematu “Priekšlikums Padomes regulai, ar ko uz laiku atliek kopējā muitas tarifa autonomo nodokļu piemērošanu dažu rūpniecības ražojumu importam Kanāriju salās”

(COM(2021) 392 final – 2021/0209 (CNS))

(2022/C 105/16)

Ziņotājs: **Tymoteusz Adam ZYCH**

Apspriešanās	Padome, 15.9.2021.
Juridiskais pamats	Līguma par Eiropas Savienības darbību 304. pants
Atbildīgā specializētā nodaļa	Vienotā tirgus, ražošanas un patēriņa specializētā nodaļa
Pieņemts specializētās nodaļas sanāksmē	21.9.2021.
Datums, kad pieņemts plenārsesijā	20.10.2021.
Plenārsesija Nr.	564
Balsojuma rezultāts (par/pre/atturas)	101/0/2

1. Secinājumi un ieteikumi

1.1. Tā kā Eiropas Komisijas priekšlikums reģionam ir ar lielu sociālekonomisko nozīmi un Savienībai ir pilnvaras to pieņemt, jo regulēt muitas nodokļus ir Savienības kompetencē, EESK atbalsta izskatāmo priekšlikumu.

1.2. Papildus ražojumu kategorijām, uz kurām jau attiecas Padomes Regula (ES) Nr. 1386/2011⁽¹⁾, priekšlikums tika paplašināts, iekļaujot septiņas jaunas kategorijas ar KN kodiem 3903 19, 5603 94, 5604 10, 7326 90, 7607 20, 8441 40 un 8479 90 (iekārtas rūpnieciskām vajadzībām un izejvielām).

1.3. EESK uzskata, ka turpmāka muitas nodokļu atlikšana rūpniecības ražojumu importam, kā arī to aptverto ražojumu kategoriju paplašināšana ir izdevīga Kanāriju salu ekonomikai, kas Covid-19 pandēmijas dēļ ir cietusi īpaši smagus ekonomiskos zaudējumus salīdzinājumā ar citiem ES reģioniem, īpaši IKP apjoma ziņā.

1.4. Galapatēriņa kontroles noteikšana saskaņā ar Savienības Muitas kodeksa noteikumiem un tā īstenošanas noteikumiem šajā kontekstā ir iedibināta procedūra un nerada būtisku papildu administratīvo slogu reģionālajām un vietējām iestādēm vai ekonomikas dalībniekiem.

1.5. EESK uzsver, ka gan jaunu, tālāko reģionu atbalstam paredzētu, juridisku risinājumu ieviešanai, gan pašreizējo risinājumu turpināšanai ir būtiska nozīme šo reģionu ekonomikas izaugsmei, iekšējā tirgus līdzsvara panākšanā un darbvietu radīšanā vietējā sektorā.

1.6. EESK uzskata: lai uzņēmēji varētu pieņemt lēmumus par ilgtermiņa ieguldījumiem, ierosinātā atlikšana būtu jānosaka uz daudzgadu periodu.

2. Vispārīga informācija

2.1. Kanāriju salas, viens no Spānijas autonomajiem apgabaliem ar kopējo platību aptuveni 7 446,95 km², ir trīspadsmit salu arhipelāgs Atlantijas okeānā apmēram 1 000 km attālumā no Ibērijas pussalas krasta. Tas ir viens no Eiropas Savienības perifērajiem reģioniem, kas pieder pie tālāko reģionu grupas, un kopā ar Selvažeinas salu, Kaboverdes, Madeiras un Azoru salu arhipelāgiem veido ģeogrāfisku apgabalu, ko dēvē par Makaronēziju.

⁽¹⁾ Padomes Regula (ES) Nr. 1386/2011 (2011. gada 19. decembris), ar ko uz laiku atliek kopējā muitas tarifa autonomo nodokļu piemērošanu dažu rūpniecības ražojumu importam Kanāriju salās (OV L 345, 29.12.2011., 1. lpp.).

2.2. Pašlaik tajās dzīvo 2 175 952 iedzīvotāji. Divas visvairāk apdzīvotās salas ir Tenerife (904 713 iedzīvotāji) un Grankanārija (846 717 iedzīvotāji), kurās dzīvo vairāk nekā 80 % no kopējā iedzīvotāju skaita. Tik liela iedzīvotāju koncentrācija tikai divās no trīspadsmit salām ir iemesls vairākām reģiona sociālekonomiskajām problēmām, tostarp augstajam emigrācijas rādītājam.

3. Komisijas priekšlikuma mērķis

3.1. EESK norāda, ka, pamatojoties uz LESD 349. pantu, Regulā (ES) Nr. 1386/2011 Kanāriju salām kā vienam no Eiropas Savienības tālākajiem reģioniem ir paredzēti īpaši muitas pasākumi – kopējā muitas tarifa autonomo nodokļu piemērošanas pagaidu atlikšana dažu rūpniecības ražojumu importam.

3.2. Regulā (ES) Nr. 1386/2011 paredzētie pasākumi, kuru mērķis bija stiprināt vietējo ekonomikas dalībnieku konkurētspēju un tādējādi nodrošināt salās stabilāku nodarbinātību, beigsies 2021. gada 31. decembrī. Spānijas valdība 2021. gada aprīlī pieprasīja pagarināt kopējā muitas tarifa autonomo nodokļu atlikšanu vairākiem ražojumiem. Saskaņā ar pieprasījumu tie ierobežojumi, ar kuriem saskaras reģions, ir strukturāli un pastāvīgi, joprojām ir saistīti ar reģiona izolētību, nelielo tirgu un tā sadrumstalotību. Salas arī nevar gūt labumu no Eiropas integrācijas tādā pašā mērā kā kontinenta reģioni. Priekšlikumā ierosinātās atlikšanas shēmas mērķis ir samazināt šos ierobežojumus Kanāriju salu tirgū. Turklāt Covid-19 pandēmijas izraisītās ekonomikas krīzes dēļ Spānijas valdība pieprasīja atlikt kopējā muitas tarifa nodokļu piemērošanu arī septiņām jaunām ražojumu kategorijām.

3.3. Komisijas priekšlikuma mērķis ir atbalstīt Spānijas tālāko reģionu tā resursu izmantošanā, lai veicinātu izaugsmi un nodarbinātību vietējā sektorā. Priekšlikums papildina attālu un salu reģionu īpašo attīstības problēmu pārvarēšanas programmu (POSEI), ar kuru tiek atbalstīta primārā nozare un izejvielu ražošana, kā arī Eiropas Jūrlietu un zivsaimniecības fondu (EJZF) un Eiropas Reģionālās attīstības fonda (ERAF) konkrēto papildu piešķirumu.

3.4. Komisijas priekšlikums atbilst Savienības politikai, it īpaši vispārējai politikai attiecībā uz tālākajiem reģioniem un politikai starptautiskās tirdzniecības, konkurences, vides, darījumdarbības, attīstības un ārējo attiecību jomā.

3.5. Pateicoties muitas nodokļa piemērošanas pagaidu atlikšanai, tas ekonomikas dalībniekiem ļaus no 2022. gada 1. janvāra līdz 2031. gada 31. decembrim importēt noteiktus izejmateriālus, sastāvdaļas, komponentus un kapitālieguldījumu preces bez muitas nodokļiem.

4. Vispārīgas piezīmes

4.1. EESK atzinīgi vērtē priekšlikumu grozīt pašreizējo Padomes regulu un uzskata, ka konkrētos pasākumus, kas tajā noteikti, var pieņemt, neapdraudot Savienības tiesiskā regulējuma integritāti un saskaņotību, arī attiecībā uz iekšējo tirgu un kopējās politikas jomām. EESK uzskata, ka šīs izmaiņas palīdzēs nodrošināt labāku līdzsvaru iekšējā tirgū.

4.2. EESK ir vairākkārt norādījusi, ka salu reģionu situācija ir daudz sarežģītāka nekā pārējā ES teritorijā, it īpaši salīdzinājumā ar kontinentālo daļu. Salu reģioni cieš no būtiskiem un pastāvīgiem ģeogrāfiskiem, demogrāfiskiem un ar vidi saistītiem traucējumiem, tādiem kā nošķirtība no kontinenta; ierobežota sauszemes platība; atkarība no jūras un gaisa transporta ar attiecīgi augstākām izmaksām; iedzīvotāju skaita samazināšanās un sarežģīta situācija darba tirgū; ražošanas koncentrācija mazos uzņēmumos un mikrouzņēmumos, kas pret ekonomisko pārmaiņu dinamiku nav tik noturīgi kā lielāki uzņēmumi; un ierobežotas iespējas gūt labumu no Eiropas vienotā tirgus un uz konkurenci orientētām ekonomiskajām attiecībām.

4.3. Ierobežoto transporta iespēju un palielināto izplatīšanas izmaksu dēļ uzņēmumiem rodas augstākas produkta ražošanas izmaksas nekā tad, ja tie atrastos kontinentālajā daļā, un tas tiešā veidā samazina konkurētspēju. Tas vietējiem uzņēmumiem rada grūtības atrast klientus ārpus zemes robežām un liek rūpniecības nozarei orientēt ražošanu uz vietējo tirgu. EESK uzskata, ka Savienības muitas politikā būtu jāņem vērā salu reģionu sarežģītā ekonomiskā situācija un jāveic atbilstoši pasākumi, lai uzlabotu to izredzes un konkurētspēju attiecībā pret Eiropas kontinentālo daļu.

4.4. EESK norāda, ka daudzās salu teritorijās nozīmīgs ekonomiskās stabilitātes faktors ir tūrisms un ka šī nozare ir arī Kanāriju salu galvenais ekonomiskais resurss. Ienākošā tūrisma īpatsvars Kanāriju salu IKP 2018. gadā bija 28 %, ar augšupejošu tendenci. 2017. gadā to tūristu skaits, kuri ieradās Kanāriju salu arhipelāgā, tuvojās 16 miljonu robežai un bija par apmēram vienu miljonu vairāk nekā 2016. gadā, savukārt 2019. gadā uz Kanāriju salām devās 15,11 miljoni cilvēku.

4.5. Lai arī tūrisma parādīšanās ir novedusi pie ekonomikas izaugsmes, nevajag ignorēt arī negatīvos aspektus, kas saistīti ar to, ka tūrisms ir tik nozīmīgs ekonomikas stūrakmens, un kas kļuva acīmredzami Covid-19 pandēmijas uzliesmojuma laikā. Saskaņā ar Spānijas Valsts statistikas institūta publicētajiem datiem ārvalstu tūristu skaits Kanāriju salās 2020. gadā samazinājās par vairāk nekā 70 %, kad arhipelāgā ieradās tikai 3,78 miljoni cilvēku. Par tādu pašu procentuālo daļu saruka reģiona ieņēmumi no tūrisma, un pagājušajā gadā no tūrisma gūtā peļņa bija aptuveni 4 miljardi EUR. Vislielākais samazinājums tika reģistrēts Lansarotes salā (73,7 %), savukārt vismazākais – Tenerifē (66,4 %). Sarukušā tūristu skaita dēļ Kanāriju salās 2020. gadā IKP saskaņā ar aplēsi samazinājās par aptuveni 20 %. Salīdzinājumā ar 2019. gadu samazinājās arī būvniecības un rūpnieciskās darbības, proti, par 13 % saskaņā ar aplēsi. Jāuzsver, ka globālajai veselības krīzei būs ilgtermiņa sekas, un sagaidāms, ka 2019. gada līmeni Eiropas tūrisma nozare sasniegs tikai 2023. gadā⁽²⁾.

4.6. Covid-19 krīzes dēļ Kanāriju salās ir arī ievērojami pieaudzis bezdarbs. 2020. gada pirmajā ceturksnī tas bija 18,89 % un gada laikā palielinājās līdz 25,42 %, kas ir krietni virs valsts un Savienības vidējā rādītāja jeb attiecīgi 15,5 % un 7,1 % (Eurostat, 2021).

4.7. EESK uzskata, ka priekšlikums atbilst Eiropas Savienības politikai, kuras viens no galvenajiem mērķiem ir teritoriālā, ekonomiskā un sociālā kohēzija un kura ar labi pārvaldītas ekonomikas politikas palīdzību cenšas stiprināt Savienību tā, lai tālākajiem reģioniem būtu vienlīdzīgas iespējas attīstīties un piekļūt labākiem dzīves apstākļiem. Saskaņā ar LESD 174. pantu salu teritorijas ir atzītas par mazāk attīstītiem reģioniem, kam jāpievērš īpaša uzmanība.

4.8. EESK arī norāda, ka enerģijas cenu pieaugums pēdējos divos gados un tā ietekme uz globālajām transporta izmaksām neapšaubāmi ir veicinājusi salu ekonomikas nozaru konkurētspējas pazemināšanos. Turklāt 1991. gadā ieviestās autonomo tarifu apturēšanas priekšrocības ir kļuvušas mazāk efektīvas. Rezultātā vietējā rūpniecība ir kļuvusi mazāk konkurētspējīga salīdzinājumā ar konkurentiem Spānijā un pārējā Savienības kontinentālajā daļā. EESK apzinās Kanāriju salu reģiona ģeogrāfiskās un ekonomiskās īpatnības un uzskata, ka būtu jāatbalsta pasākumi, kuru mērķis ir mazināt šo apstākļu negatīvo ietekmi.

4.9. EESK norāda, ka ierosinātais risinājums varētu ievērojami palīdzēt saglabāt ekonomikas stabilitāti šajā Eiropas Savienības daļā un ka atlikšanas izbeigšana izraisītu tirgū inflācijas efektu, kas ilgtermiņā apdraudētu jau tāpat pieticīgo rūpniecisko pamatu salās un tādējādi vēl vairāk palielinātu nevienlīdzību salīdzinājumā ar pārējo ES.

4.10. EESK uzskata, ka būtu jāatbalsta arī vairākkārt jau piemērotais risinājums, proti, tarifu pasākumu piemērošana ir atkarīga no produktu galapatēriņa un labumu gūst tikai tie ekonomikas dalībnieki, kas atrodas Kanāriju salās.

4.11. Tomēr EESK vērs uzmanību uz iespējamu problēmu rašanos tirdzniecībā Kanāriju salu reģionā vai pat plašākā mērogā – visā Eiropas Savienībā – jo ierosinātā tiesību akta 4. panta 1. punktā izmantotajam terminam “novirzes tirdzniecības plūsmās” nav sniegta definīcija. Ja rodas šādas “novirzes tirdzniecības plūsmās”, Komisija ir pilnvarota uz laiku atcelt autonomo nodokļu atlikšanu, un tas radītu virkni ekonomisku seku reģionam un vietējiem uzņēmumiem. EESK vērs uzmanību uz to, ka šim terminam ir vajadzīga precīza definīcija gan kvalitatīvā, gan kvantitatīvā aspektā.

Briselē, 2021. gada 20. oktobrī

*Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejas
priekšsēdētāja
Christa SCHWENG*

⁽²⁾ <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/lv/sheet/126/tourism>

Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejas atzinums par tematu “Komisijas paziņojums Eiropas Parlamentam un Padomei “Stratēģija pilnībā funkcionējošai un noturīgai Šengenas zonai””

(COM(2021) 277 final)

un “Priekšlikums Padomes regulai par tāda izvērtēšanas un uzraudzības mehānisma izveidi un darbību, kura mērķis ir pārbaudīt Šengenas *acquis* piemērošanu, un ar ko atceļ Regulu (ES) Nr. 1053/2013”

(COM(2021) 278 final – 2021/0140 (CNS))

(2022/C 105/17)

Ziņotājs: **Ionuț SIBIAN**

Apspriešanās	Eiropas Komisija, 10.8.2021.
Juridiskais pamats	Līguma par Eiropas Savienības darbību 304. pants
Atbildīgā specializēta nodaļa	Nodarbinātības, sociālo lietu un pilsoniskuma specializētā nodaļa
Pieņemts specializētās nodaļas sanāksmē	6.10.2021.
Pieņemts plenārsesijā	20.10.2021.
Plenārsesija Nr.	564
Balsojuma rezultāts (par/pret/atturas)	232/1/5

1. Secinājumi un ieteikumi

1.1. Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komiteja (EESK) atzinīgi vērtē Komisijas stratēģiju, kas paredz virzību uz pilnībā funkcionējošu un noturīgu Šengenas zonu.

1.2. Komiteja vēlreiz apstiprina savu 2016. gada 17. februāra rezolūcijā pausto neierobežoto atbalstu Šengenas sadarbības pamatprincipiem: līgumā noteikto pamatbrīvību netraucētai īstenošanai kopējā brīvības, drošības un tiesiskuma telpā un nepieciešamībai stiprināt kopīgu atbildību un solidaritāti ārējo robežu pārvaldībā.

1.3. Komiteja atkārtoti norāda, ka, izstrādājot un īstenojot ES robežu pārvaldības, sadarbības, migrācijas un patvēruma pārvaldības politiku, kā arī politiku, kas paredz policijas sadarbību un sadarbību krimināltiesību jomā, Eiropas Savienībai un tās dalībvalstīm vienmēr saistoša ir Pamattiesību harta, kuras noteikumi tām ir ne tikai jāievēro, bet arī jāveicina.

1.4. Komiteja pauž nopietnas bažas par ziņojumiem par pamattiesību pārkāpumiem pie ES ārējām robežām un aicina Komisiju un Eiropas Robežu un krasta apsardzes aģentūru (EBCGA) saistībā ar ziņojumiem par pamattiesību pārkāpumiem nekavējoties tos novērst, uzraudzīt un veikt turpmākus pasākumus un nodrošināt, ka Eiropas Robežu un krasta apsardzes regulā noteiktie pārskatatbildības mehānismi tiek efektīvi īstenoti. Komiteja aicina stiprināt Konsultatīvo forumu pamattiesību jautājumos un tajā iesaistīt organizētu pilsonisko sabiedrību, ko pārstāvētu EESK.

1.5. Komiteja pauž bažas par daļēji pastāvīgo robežkontroles atjaunošanu pie dalībvalstu iekšējām robežām un tās negatīvo ekonomisko un sociālo ietekmi uz ES iedzīvotājiem, uzņēmumiem, it īpaši pārrobežu darba ņēmējiem, pierobežas kopienām un eiroreģioniem. Komiteja aicina Komisiju regulāri un rūpīgi uzraudzīt un novērtēt šo atjaunošanas pasākumu nepieciešamību un samērīgumu un vajadzības gadījumā rīkoties. EESK atzinīgi vērtē Komisijas pausto nodomu aktīvāk izmantot savas izpildvaras pilnvaras gadījumos, kad “Šengenas” izvērtējumi var būt par pamatu šādai rīcībai.

1.6. Komiteja pauž bažas par to, ka tādām dalībvalstīm kā Kipra, Rumānija, Bulgārija un Horvātija Šengenas *acquis* joprojām netiek piemērots pilnībā. Komiteja atbalsta Komisijas aicinājumu Padomei ātri un izlēmīgi rīkoties šajā sakarā.

1.7. Komiteja norāda, ka daudzi stratēģiju veidojošie elementi joprojām ir tiesību aktu priekšlikumi. EESK vēlas norādīt, ka ir pieņēmusi īpašus atzinumus par dažiem no šiem priekšlikumiem, it īpaši par jauno Migrācijas un patvēruma paktu un par sadarbību. Komiteja aicina Komisiju pienācīgi ņemt vērā minētos atzinumus.

1.8. Komiteja atzīmē, ka daudzi pakta elementi ir atkarīgi no nesen pieņemto tiesību aktu, it īpaši Sadarbības regulas un Eiropas Robežu un krasta apsardzes regulas 2.0 savlaicīgas īstenošanas. Komiteja pauž bažas par šajā saistībā panākto progresu un aicina Komisiju cieši uzraudzīt kavēšanās un budžeta pārtēriņus un tos efektīvi novērst.

1.9. Komiteja pozitīvi vērtē priekšlikumus uzlabot Šengenas izvērtēšanas mehānisma darbību, it īpaši ātrākus turpmākos pasākumus, lielāku sinerģiju ar neaizsargātības novērtēšanas mehānismu un lielākas un horizontālākas vērtības vēltīšanu cilvēktiesībām, tostarp Pamattiesību aģentūrai paredzēto lomu. Tomēr būtu jāgādā par to, lai nodrošinātu, ka Šengenas izvērtēšanas mehānisms nepolitizē jautājumus, kas pēc būtības ir tehniskāki.

1.10. Komiteja uzskata, ka Šengenas forums var sniegt politisku stimulu Šengenas zonas aizsardzībai un attīstībai, taču brīdina, ka tam nevajadzētu nozīmēt atgriešanos pie Šengenas starpvaldību pagātnes, kad šīs zonas darbību negatīvi ietekmēja starpvaldību sadarbība un pārredzamības trūkums. Citas ES iestādes, kā arī Komiteja būtu pastāvīgi jāinformē, un tām vajadzētu būt iespējai piedalīties forumos.

1.11. Komiteja apzinās, ka attiecīgā sadarbība tādās jomās kā policija un krimināllietas, tostarp uzlabota sadarbība terorisma novēršanas jomā, ir ārkārtīgi svarīgas, lai ES pilsoņi un dalībvalstis uzticētos Šengenas zonai. Tomēr, lai šāda sadarbība varētu notikt, visās dalībvalstīs vienmēr ir pilnībā jārespektē pamattiesības, tostarp jānodrošina neatkarīga tiesu vara, lai varētu pienācīgi darboties savstarpējas uzticēšanās instrumenti, piemēram, Eiropas apcietināšanas orderis.

1.12. Komiteja ir pārliecināta, ka sadarbībai ar trešām valstīm nevajadzētu būt vērstai tikai uz migrācijas un patvēruma kontroli, bet tai būtu jāveido patiesa partnerība, kuras mērķis ir uzlabot migrantu un bēgļu, it īpaši cilvēku tirdzniecības upuru stāvokli arī trešās valstīs, kā arī novērst migrācijas pamatcēloņus, veicinot drošu un likumīgu migrāciju.

1.13. Komisijas priekšsēdētāja *Ursula von der Leyen* savā 2021. gada runā par stāvokli Savienībā uzsvēra, ka ir ārkārtīgi svarīgi vienoties par kopīgu Eiropas sistēmu ārējo robežu pārvaldībai, migrācijai un patvērumam, lai neļautu trešām valstīm izmantot vienotības trūkuma priekšrocības.

2. Atzinuma konteksts

2.1. Vairākas dalībvalstis 1985. gadā parakstīja starptautisko Šengenas nolīgumu un pieņēma lēmumu atcelt visas robežkontroles pie savām iekšējām robežām. Šengenas konvencija, ko pieņēma 1990. gadā, paredzēja vajadzīgos papildu pasākumus, kuru mērķis ir kompensēt eksternalitātes, kas rodas, atceļot kontroli pie iekšējām robežām.

2.2. Ar Amsterdamas līgumu Šengenas *acquis* tika integrēts ES tiesību sistēmā un tika reglamentēts Apvienotās Karalistes, Īrijas un Dānijas īpašais stāvoklis.

2.3. Divpusēju nolīgumu noslēgšana ar Norvēģiju, Islandi, Šveici un Lihtenšteinu dod šīm valstīm iespēju piedalīties Šengenas sadarbībā.

2.4. Bulgārija, Rumānija un Horvātija piedalās Šengenas *acquis* daļās, bet atceļ pārbaudes pie savām iekšējām robežām var tikai pēc vienprātīga Padomes lēmuma šajā sakarā. Padome ir atteikusies pieņemt šo lēmumu, lai gan Komisija ir atzinusi, ka šīs valstis ir tehniski gatavas.

2.5. Kopš Šengenas *acquis* iekļaušanas ES tiesību sistēmā tas ir pakāpeniski pilnveidots, it īpaši līdz ar Šengenas Robežu kodeksa, Vīzu kodeksa un Eiropas Robežu un krasta apsardzes regulas pieņemšanu. Sadarbību robežu, vīzu, migrācijas un patvēruma jomā atbalsta vairākas lielapjoma IT datubāzes informācijas apmaiņai (*SIS*, *VIS*, *Eurodac*, *EES*, *ETIAS*, *TCN-ECRIS*), kas pašlaik ir sadarbspējīgas.

2.6. Atbildība ir kopīga, taču dalībvalstis joprojām ir atbildīgas par savu attiecīgo ārējās robežas daļu, un tas nozīmē, ka trūkumiem ārējo robežu pārvaldībā vienā dalībvalstī, visticamāk, būs nopietna ietekme uz visu brīvības, drošības un tiesiskuma telpu.

2.7. Pēdējos piecos gados Šengenas zona bijusi pakļauta ievērojamam spiedienam, jo dažas dalībvalstis atkārtoti un pastāvīgi atjaunoja kontroli pie iekšējām robežām. Tas notika, reaģējot uz bēgļu un migrācijas situāciju 2015. gadā un teroristu vardarbības draudiem Eiropā.

2.8. Covid-19 pandēmijas dēļ atkal vairākkārt tika slēgtas robežas un ierobežota personu brīva pārvietošanās.

2.9. Reaģējot uz 2015. gada situāciju bēgļu un migrācijas jomā, tika reformēta Eiropas Aģentūra operatīvās sadarbības vadībai pie Eiropas Savienības dalībvalstu ārējām robežām, kas 2016. gadā kļuva par Eiropas Robežu un krasta apsardzes aģentūru, kura vēl vairāk tika nostiprināta 2019. gadā.

2.10. Jaunajā Migrācijas un patvēruma paktā Eiropas Komisija apstiprināja, ka "integrēta robežu pārvaldība ir neaizstājams politikas instruments" Šengenas zonas integritātei un "būtisks visaptverošas migrācijas politikas elements". Tā paziņoja par atsevišķu Šengenas nākotnes stratēģiju, kas tika publicēta 2021. gada 2. jūnijā.

2.11. Stratēģijas mērķis ir padarīt Šengenas zonu spēcīgāku un noturīgāku. Tajā tiek izvērtēti izaicinājumi, ar kuriem Šengenas zona saskaras pēdējos gados, tostarp pandēmijas krīzi, un iezīmēta virzība, kas saglabātu Šengenas priekšrocības.

2.12. Stratēģijas mērķi ir šādi:

1) **nodrošināt ES ārējo robežu efektīvu pārvaldību;**

2) **iekšēji stiprināt Šengenas zonu;**

3) **uzlabot sagatavotību un pārvaldību;**

4) **pabeigt Šengenas zonas izveidi.**

2.13. Jauno stratēģiju papildina priekšlikums Padomes regulai par tāda izvērtēšanas un uzraudzības mehānisma izveidi un darbību, kura mērķis ir pārbaudīt Šengenas *acquis* piemērošanu, un ar ko atceļ Regulu (ES) Nr. 1053/2013 ⁽¹⁾.

2.14. Komisija ierosina pārskatīt Šengenas izvērtēšanas un uzraudzības mehānismu. Izmaiņas paredz izvērtēšanas procesa paātrināšanu, kā arī paātrinātu procedūru būtisku trūkumu gadījumā, kas varētu apdraudēt visu Šengenas zonu kopumā.

3. Vispārīgas piezīmes

3.1. Mūsdienīga un efektīva ārējo robežu pārvaldība

3.1.1. Komiteja atbalsta daudzgadu stratēģiskās politikas Eiropas integrētajai robežu pārvaldībai ātru pieņemšanu – tā ir daļa no LESD 77. panta 2. punkta d) apakšpunktā paredzētās integrētās pārvaldības sistēmas. Komiteja lūdz pieprasīt tās atzinumu par šo stratēģiju pirms tās pieņemšanas ⁽²⁾.

3.1.2. Komiteja turpina atbalstīt Eiropas Robežu un krasta apsardzes aģentūras efektīvu darbību un tās operatīvās vienības izveidi. Tomēr Komiteja pauž bažas par šajā saistībā panākto progresu. Komiteja īpaši norāda uz nesējamiem ES Revīzijas palātas konstatējumiem, kuros norādīts, ka Aģentūra nav pilnībā īstenojusi savas 2016. gada pilnvaras un ka saistībā ar tās 2019. gada pilnvaru īstenošanu pastāvēja vairāki riski un trūkumi ⁽³⁾.

⁽¹⁾ COM(2021) 278 final.

⁽²⁾ Sk. 4.8. punktu: OV C 110, 22.3.2019., 62. lpp.

⁽³⁾ ES Revīzijas palātas īpašais ziņojums, *Frontex* atbalsts ārējo robežu pārvaldībai: līdz šim nav pietiekami efektīvs, 2021. gads.

3.1.3. Komiteja ir īpaši nobažījiesies par ziņojumiem par pamattiesību pārkāpumiem *Frontex* koordinēto operatīvo darbību laikā un Aģentūrai sniegto informāciju par to, kā ziņojuši dažādi plašsaziņas līdzekļu avoti un NVO; šī informācija ir analizēta *LIBE* komitejas *Frontex* kontroles darba grupas ziņojumā. Komiteja pauž gandarījumu par neseno jaunās pamattiesību amatpersonas iecelšanu un to, ka pašreiz tiek darbā pieņemti pamattiesību uzraudzītāji, taču uzsver, ka šīs amatpersonas birojam ir jāsaņem pietiekami resursi, lai tā varētu pildīt savus uzdevumus pilnīgi neatkarīgi. Komiteja aicina Aģentūru izveidot visus pārskatbīdības mehānismus un struktūras, kas paredzētas tās dibināšanas regulā.

3.1.4. Komiteja pauž bažas par to, ka stratēģijā uzsvars likts uz pirmsieceļošanas skrīninga sistēmu – savā atzinumā par paktu tā norādīja, ka šo jauninājumu būtu vērts apsvērt. Tomēr Komiteja pauda šaubas par tā praktisko īstenojamību un uzskatīja to par neatbilstošu no pamattiesību viedokļa⁽⁴⁾. Tā uzsver, ka ir vajadzīgs mehānisms neatkarīgai uzraudzībai, ko veic dalībvalstis, kā paredzēts Skrīninga regulā.

3.1.5. Komiteja vienmēr uzskatījusi, ka pilnīgas IT sistēmu sadarbības panākšana ir vajadzīgs solis, lai veidotu saskaņotu un efektīvu ES politiku. Tāpēc tā arī atbalsta vīzu procedūru un ceļošanas dokumentu digitalizācijas turpināšanu.

3.1.6. Komiteja pauž bažas par Komisijas apgalvojumu, ka kavēšanās dalībvalstīs var aizkavēt sadarbības nodrošināšanu visā Eiropā. Ņemot vērā otrās paaudzes Šengenas Informācijas sistēmas (*SIS II*) ieviešanā gūto pieredzi un neseno stāvokli iecelšanas/izceļošanas sistēmas un Eiropas ceļošanas informācijas un atļauju sistēmas ieviešanā⁽⁵⁾, Komiteja vēlas zināt, kādus konkrētus pasākumus Komisija saskaņā ar paredzēto budžetu veic, lai nodrošinātu sadarbības savlaicīgu panākšanu.

3.1.7. Komiteja uzsver, ka būtu jāpanāk tālāka tehnoloģiju attīstība un pilnīga sadarbība, pienācīgi ņemot vērā personas datu un pamattiesību aizsardzību. Saistībā ar priekšlikumu par pirkstu nospiedumu salīdzināšanas sistēmas (*Eurodac*) pārskatīšanu un saistībā ar lielapjoma datubāzu izmantošanu kopumā Komiteja atkārtoti uzsver, ka pilnīga sadarbība būtu jāpanāk, pienācīgi ņemot vērā pamattiesību aizsardzību. Pasākumiem jābūt absolūti nepieciešamiem un samērīgiem, ņemot vērā datu sensitivitāti, it īpaši, kad runa ir par starptautiskās aizsardzības pieteikuma iesniedzējiem un procedūras konfidencialitāti. Būtu jānorāda, ka uz personas datiem, ko apstrādā saistībā ar robežu pārvaldību un personu atgriešanu, attiecas Vispārīgā datu aizsardzības regula un ka tie nav kvalificējami kā operatīvie personas dati saskaņā ar Eiropas Parlamenta un Padomes Regulu (ES) 2018/1725⁽⁶⁾.

3.1.8. EESK norāda, ka, sadarbojoties ar trešām valstīm, it īpaši tad, ja *Frontex* darbojas trešo valstu teritorijā, ir pilnībā jārespektē pamattiesības, tostarp tiesības uz personas datu aizsardzību, un jāizmanto atbilstīgi pārskatbīdības mehānismi.

3.2. Pasākumi Šengenas zonas iekšējai stiprināšanai

3.2.1. Komiteja atzinīgi vērtē to, ka uzmanība pievērsta pasākumiem, kas, lai gan, stingri ņemot, nav Šengenas zonas pilnveides pasākumi, ir saistīti ar Šengenas zonas darbību.

3.2.2. Dalībvalstu drošības problēmas var labāk risināt ar tiesībaizsardzības iestāžu plašāku un pastiprinātu sadarbību nevis ar kontroles atjaunošanu pie iekšējām robežām.

3.2.3. Komiteja uzsver, ka visu veidu policijas sadarbībā un sadarbībā krimināllietās ir pilnībā jārespektē pamattiesības, tostarp tiesības uz aizstāvību⁽⁷⁾ un cietušo tiesības⁽⁸⁾. Tas nozīmē arī, ka tad, ja tiek pārkāptas pamattiesības, atbildības sadalījums starp dažādiem dalībniekiem (ES un valstu dalībniekiem) nedrīkst izraisīt pārskatbīdības trūkumu.

⁽⁴⁾ EESK atzinumi par migrāciju, OV C 123, 9.4.2021., 15. lpp., OV C 155, 30.4.2021., 58. lpp., OV C 155, 30.4.2021., 64. lpp.

⁽⁵⁾ Eiropas Komisijas piezīme Sadarbības īstenošana: stāvoklis iecelšanas/izceļošanas sistēmas un Eiropas ceļošanas informācijas un atļauju sistēmas ieviešanā, 2021. gada jūnijs

⁽⁶⁾ Eiropas Parlamenta un Padomes Regula (ES) 2018/1725 (2018. gada 23. oktobris) par fizisku personu aizsardzību attiecībā uz personas datu apstrādi Savienības iestādēs, struktūrās, birojos un aģentūrās un par šādu datu brīvu apriti un ar ko atceļ Regulu (EK) Nr. 45/2001 un Lēmumu Nr. 1247/2002/EK (OV L 295, 21.11.2018., 39. lpp.).

⁽⁷⁾ Saskaņā ar Pamattiesību hartas VI sadaļu un attiecīgajiem sekundārajiem tiesību aktiem.

⁽⁸⁾ Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva 2012/29/ES (2012. gada 25. oktobris), ar ko nosaka noziegumos cietušo tiesību, atbalsta un aizsardzības minimālos standartus un aizstāj Padomes Pamatlēmumu 2001/220/TI (OV L 315, 14.11.2012., 57. lpp.), kā arī tiesību akti attiecībā uz konkrētām cilvēku tirdzniecības, seksuālās izmantošanas, bērnu pornogrāfijas un terorisma upuru kategorijām.

3.2.4. Personu datu aizsardzība saskaņā ar atbilstošo tiesisko regulējumu vienmēr ir jārespektē, it īpaši, kad runa ir par ļoti sensitīviem personu datiem, kā tas paredzēts Prīmes lēmumos.

3.2.5. Saistībā ar mākslīgā intelekta izmantošanu policijas pārrobežu darbā Komiteja norāda uz savu gaidāmo atzinumu par Mākslīgā intelekta regulu ⁽⁹⁾.

3.2.6. Komiteja vēlas norādīt, ka ierosinātā Mākslīgā intelekta akta ⁽¹⁰⁾ pielikumā ir paredzēta iespēja mākslīgo intelektu izmantot migrācijas, patvēruma un robežkontroles pārvaldībā. Norāde uz to, ka mākslīgā intelekta sistēmas paredzēts izmantot “melu detektoros un līdzīgos rīkos fiziskas personas emocionālā stāvokļa noteikšanai” rada īpašu satraukumu, jo trūkst zinātnisku pierādījumu par šādu metožu uzticamību.

3.2.7. Saistībā ar konkrētajiem pasākumiem, kas ierosināti jaunajā Migrācijas un patvēruma paktā, Komiteja norāda uz savu 2020. gada 17. decembra atzinumu ⁽¹¹⁾.

3.2.8. Komiteja pauž šaubas par iepriekšējās pasažieru informācijas un pasažieru datu reģistra plašākas izmantošanas pievienoto vērtību un uzskata, ka Komisija nav pārliecinoši pamatojusi, kāpēc Šengenas zonā vajadzīga sistemātiska un plaša personu datu apmaiņa, kas automātiski ietekmētu arī ES pilsoņus, kuri izmanto savas tiesības brīvi pārvietoties.

3.2.9. Runājot par Eiropas apcietināšanas ordera un citu instrumentu, kas veicina tiesībsardzības iestāžu sadarbību, piemēram, Eiropas izmeklēšanas rīkojuma izmantošanu, Komiteja norāda, ka šo savstarpējas atziņas instrumentu netraucēta darbība nav iespējama bez savstarpējas uzticēšanās. Šajā saistībā ES iestādēm vēl efektīvāk jāuzrauga tiesiskums un dalībvalstu pienākums ir nodrošināt tiesiskumu, it īpaši tiesības uz efektīvu tiesību aizsardzību tiesā saskaņā ar ES Pamattiesību hartas (turpmāk “Harta”) 47. pantu un LES 19. panta 1. punktu.

3.3. Uzlabota pārvaldība

3.3.1. Komiteja atzinīgi vērtē to, ka Šengenas forums var nodrošināt dalībvalstīm iespēju apspriest politiski svarīgus jautājumus, kas saistīti ar Šengenas sadarbību. Tomēr citas ES iestādes, kā arī Komiteja būtu arī turpmāk jāinformē, un tām vajadzētu būt tiesībām piedalīties forumos. Forumam un tā darbībai vajadzētu būt pēc iespējas pārredzamākai, un tam būtu jānodrošina piekļuve saviem dokumentiem. Ziņojuma par Šengenas stāvokli publicēšanas atsākšana ir vērtējama atzinīgi, bet ar to nepietiek.

3.3.2. Komiteja atbalsta ieceri grozīt Šengenas Robežu kodeksu, lai iekļautu atziņas, kas gūtas Covid-19 pandēmijas laikā. Komiteja uzsver, ka šīs atziņas skar ne tikai iekšējās robežas, bet arī iekšējā tirgus darbību. Tāpēc jebkuram šādam grozījumam vajadzētu būt daļai no plašākas atbilstības pārbaudes, kurai jāpakļauj Eiropas tiesiskais regulējums, kas attiecas uz brīvu pārvietošanos tādā pasaulē, kur Covid-19, visticamāk, arī turpmāk būs dzīves realitāte. Komiteja atbalsta ieceri, ka šādi pieejai būtu jāietver noteikumi, kas attiektos uz ieceļošanu Eiropas Savienībā un kas pašlaik nav iekļauti Šengenas Robežu kodeksā. Komiteja vēlas arī zināt, vai Komisija plāno izdarīt grozījumus Vietējās pierobežas satiksmes regulā.

3.3.3. Komiteja uzskata, ka Komisijai būtu stingrāk jāatbalsta ceļošana bez robežām Eiropā. ES līgumā skaidri noteikts, ka ES nodrošina saviem pilsoņiem telpu bez robežām. Dalībvalstu tiesības atjaunot robežkontroli ir izņēmums no šīm tiesībām, un šis izņēmums ir jāinterpretē šauri. To nevar uzskatīt par suverēnu prerogatīvu, jo tas ir saistīts ar Šengenas Robežu kodeksa noteikumiem. Pārskatot kodeksu, pilnībā jāņem vērā robežkontroles atjaunošanas ārkārtas raksturs.

3.3.4. Komiteja pozitīvi novērtē priekšlikumus uzlabot Šengenas izvērtēšanas mehānismu darbību, it īpaši tos, kas nodrošinās ātrākus turpmākos pasākumus un lielāku sinerģiju ar neaizsargātības novērtēšanas mehānismu, kā arī tos, kuri lielāku un horizontālāku vērtību pievērs cilvēktiesībām. Tomēr būtu jāgādā par to, lai Šengenas izvērtēšanas mehānisms nepolitizētu jautājumus, kas pēc būtības ir tehniskāki.

⁽⁹⁾ INT/940 (OV C 517, 22.12.2021., 61. lpp.).

⁽¹⁰⁾ COM(2021) 206 final, 4. un 5. lpp.

⁽¹¹⁾ OV C 123, 9.4.2021., 15. lpp.

3.3.5. Komiteja mudina Komisiju aktīvi izmantot savas Līgumos paredzētās izpildpilnvaras situācijās, kad netiek veikti turpmāki pasākumi saistībā ar trūkumiem, kas konstatēti Šengenas izvērtējumos. Prioritāri vērība būtu jāpievērš sistēmiskai praksei, kas pārkāpj pamattiesību normas. Svarīgi ir tas, ka Komisijai nebūtu jāpaļaujas tikai uz Šengenas izvērtēšanas mehānisma konstatējumiem, bet arī pašai aktīvi jāuzrauga situācija pamattiesību jomā.

3.4. Šengenas zonas izveides pabeigšana

3.4.1. Komiteja atzinīgi vērtē Komisijas nostāju tādā jautājumā kā Šengenas zonas izveides pabeigšana. Komiteja uzsver, ka pastāv saikne starp brīvu pārvietošanos, ES pilsonību un robežkontroles neesamību. Pašlaik Bulgārijas, Horvātijas un Rumānijas pilsoņi nevar baudīt visas Līgumos paredzētās ES pilsoņu tiesības.

3.4.2. Komiteja uzsver, ka šīs dalībvalstis jau kontrolē savas ārējās robežas saskaņā ar Šengenas Robežu kodeksu. Šo valstu visaptveroša pievienošanās, pilnībā piedaloties visās liela mēroga tieslietu un iekšlietu datubāzēs, stiprinātu Eiropas Savienības darbību un drošību.

3.4.3. Komiteja aicina Komisiju iesniegt detalizētāku ceļvedi virzībai uz pilnīgu pievienošanos un aicina Padomi šajā saistībā ātri rīkoties.

Briselē, 2021. gada 20. oktobrī

*Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejas
priekšsēdētāja*
Christa SCHWENG

Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejas atzinums par tematu “Komisijas paziņojums Eiropas Parlamentam, Padomei, Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejai un Reģionu komitejai “ES stratēģiskais satvars par drošību un veselības aizsardzību darbā 2021.–2027. gadam. Darba aizsardzība mainīgā darba pasaulē””

(COM(2021) 323 final)

(2022/C 105/18)

Ziņotājs: **Carlos Manuel TRINDADE**

Apspriešanās	Komisija, 10.8.2021.
Juridiskais pamats	Līguma par Eiropas Savienības darbību 153. panta 1. punkts
Atbildīgā specializētā nodaļa	Nodarbinātības, sociālo lietu un pilsoniskuma specializētā nodaļa
Pieņemts specializētās nodaļas sanāksmē	6.10.2021.
Pieņemts plenārsesijā	20.10.2021.
Plenārsesija Nr.	564
Balsojuma rezultāts (par/pret/atturas)	153/25/41

1. Secinājumi un ieteikumi

1.1. Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komiteja (EESK) uzskata, ka darba ņēmēju aizsardzība pret veselības un drošības apdraudējumiem darbavietā ir svarīgs faktors, lai nodrošinātu stabilus un pienācīgus darba apstākļus; šāda aizsardzība ir nostiprināta Līgumos un Pamattiesību hartā, un tiesības uz veselīgu un drošu darbavietu ir iekļautas Eiropas sociālo tiesību pīlāra 10. principā, turklāt tām ir būtiska nozīme Apvienoto Nāciju Organizācijas ilgtspējīgas attīstības mērķu sasniegšanā ⁽¹⁾.

1.2. EESK pilnībā piekrīt Komisijas apgalvojumam: “Veselīgi un droši darba apstākļi ir veselīga un produktīva darbaspēka priekšnoteikums. Neviens nedrīkst ciest no slimībām vai nelaimes gadījumiem, kas saistīti ar darbu. Tas ir arī svarīgs ES ekonomikas ilgtspējas un konkurētspējas aspekts ⁽²⁾.” EESK piekrīt konstatējumam, ka “laba darba aizsardzība arī samazina veselības aprūpes izmaksas un citus sociālos slogus, savukārt vāja darba aizsardzība privātpersonām, uzņēmumiem un sabiedrībai izmaksā dārgi” ⁽³⁾.

1.3. EESK kopumā atbalsta stratēģisko redzējumu un stratēģiskajā satvarā iecerētos pasākumus, tomēr tā vēlas, lai tiktu ņemtas vērā šajā atzinumā ietvertās piezīmes, priekšlikumi un ieteikumi.

1.3.1. Komiteja pieņem zināšanai, ka Komisija “2021. gada beigās nāks klajā ar iniciatīvu, kas uzlabos digitālajās platformās nodarbinātu cilvēku darba apstākļus. Viens no šīs iniciatīvas galvenajiem mērķiem ir nodrošināt pienācīgus darba apstākļus, tostarp veselības un drošības ziņā, visiem platformās nodarbinātiem cilvēkiem”, ja sociālie partneri nevēlas risināt sarunas savā starpā ⁽⁴⁾.

1.3.2. EESK atbalsta i) “nulles redzējuma” pieeju ar darbu saistītiem nāves gadījumiem; ii) vēža uzveikšanai paredzētos pasākumus; iii) SDO 2019. gada Konvencijas (Nr. 190) pret vardarbību un aizskarošu izturēšanos ratifikāciju; iv) likumdošanas iniciatīvas ierosināšanu līdz 2021. gada beigām ar mērķi novērst un apkarot ar dzimumu saistītu vardarbību pret sievietēm un vardarbību ģimenē; v) Komisijas mērķi Veselīgu darbavietu kampaņā ietvert psihosociālos un ergonomiskos riskus.

⁽¹⁾ Komisijas paziņojums (COM(2021) 323 final).

⁽²⁾ Turpat.

⁽³⁾ Turpat.

⁽⁴⁾ Turpat.

1.3.3. EESK kopumā piekrīt, ka i) “ir būtiski izdarīt secinājumus no Covid-19 pandēmijas un paaugstināt gatavību iespējamām turpmākām veselības krīzēm (..)” un šajā nolūkā “uzlabot sinerģiju starp darba aizsardzību un sabiedrības veselību”; ii) Covid-19 ir jāiekļauj Ieteikumā par Eiropas arodslimību sarakstu⁽⁵⁾.

1.3.4. EESK kopumā piekrīt, ka nepieciešams: i) “pievērsties darba inspekciju skaita samazināšanās tendencei dažās dalībvalstīs”; ii) 2023. gadā rīkot izsverošu darba aizsardzības samitu, kurā cita starpā tiktu vērtēti panākumi, kas gūti attiecībā uz “nulles redzējuma” pieeju ar darbu saistītiem naives gadījumiem; iii) ieviest jaunu rādītāju par letāliem nelaimes gadījumiem darbā, kas jau ierosināts ES sociālo tiesību pilārā; iv) uzlabot darba inspektoru darbu, izmantojot norādījumus un apmācību ES un valstu līmenī; v) veicināt sadarbību ES un dalībvalstu līmenī, lai saskaņoti īstenotu tiesību aktus; vi) palīdzēt darba devējiem, īpaši mikrouzņēmumiem un mazajiem uzņēmumiem, ievērot darba aizsardzības tiesību aktus⁽⁶⁾.

1.3.5. EESK kopumā atbalsta: i) ES, SDO un PVO sadarbību datu un zināšanu jomā; ii) sadarbībā ar dalībvalstīm plānoto ES atbalstu jauna rādītāja izstrādei par mirstību no slimībām, kas saistītas ar arodriskā faktoriem (saistībā ar Apvienoto Nāciju Organizācijas ilgtspējīgas attīstības mērķiem); iii) ES atbalstu, kas paredzēts, lai tiesības uz drošiem un veselībai nekaitīgiem darba apstākļiem iekļautu SDO pamatprincipos un darba tiesībās; iv) ES nodomu veicināt darba aizsardzību globālajās piegādes ķēdēs; v) ES ieceri nodrošināt, lai darba aizsardzības standarti tiktu pienācīgi ņemti vērā kā daļa no saistošām saistībām attiecībā uz darba un sociālajiem standartiem un turpmākajos ES tirdzniecības nolīgumos veicināt plašāku pienācīgas kvalitātes nodarbinātības jautājumu; vi) atbalstu kandidātvalstīm, lai tās varētu savos tiesību aktos iekļaut Eiropas Savienības *acquis* darba aizsardzības jomā⁽⁷⁾.

1.4. Konkrētāk, EESK ierosina, lai Komisija ES stratēģiskajā satvarā 2021.–2027. gadam iekļauj šādas darbības, pasākumus un iniciatīvas:

1.4.1. 2.1. punkts: i) attiecībā uz pašnodarbinātajiem, uz kuriem saskaņā ar stratēģisko satvaru netiktu attiecināti darba aizsardzības noteikumi, EESK iesaka, iesaistot Komisiju, ekspertus un sociālos partnerus piemērotā laikā veikt pētījumu, kas dotu iespēju rast vislabāko risinājumu atbilstoši principam, ka visiem pašnodarbinātajiem arī vajadzētu būt iespējai strādāt drošā un veselībai nekaitīgā vidē, un šā pētījuma secinājumus iesniegt darba aizsardzības samitā, kas notiks 2023. gadā; ii) attiecībā uz Komisijas iecerēto ES līmeņa nelegislatīvo iniciatīvu par garīgo veselību darbā Komiteja, ņemot vērā stratēģiskajā satvarā minētos apsvērumus, ierosina dot priekšroku leģislatīvai iniciatīvai.

1.4.2. 2.2. punkts: i) Komiteja aicina Komisiju turpmākajā Eiropas Vēža uzveikšanas plānā iekļaut ar darbu saistītu vēzi un paplašināt Kancerogēnu un mutagēnu direktīvas (KMD) darbības jomu, iekļaujot tajā reproduktīvajai sistēmai toksiskas vielas un bīstamas zāles, un garantēt to strādājošo ilgtermiņa uzraudzību, kuri saskaras ar šīm vielām un zālēm, turklāt arī tad, kad viņu darba apstākļi ir mainījušies; ii) Komiteja iesaka, lai Komisijas nodomam izvērtēt, “kā stiprināt Darba devēju sankciju direktīvas (2009/52/EK) efektivitāti”, sekotu minētās direktīvas pārskatīšana, paredzot tajā stingrākas sankcijas darba devējiem, kuri pārkāpj noteikumus; iii) Komiteja uzskata, ka, ņemot vērā jaunākos secinājumus saistībā ar Covid-19, ir nekavējoties jāsaņem leģislatīva iniciatīva par psihosociālo risku novēršanu; iv) Komiteja uzskata, ka pieredze un pētniecība, kas saistīta ar balsta un kustību aparāta slimībām, pamato nepieciešamību sagatavot leģislatīvu iniciatīvu šajā jomā.

1.4.3. 2.3. punkts: i) Komiteja iesaka Ieteikumu par arodslimībām pārveidot direktīvā; ii) Komiteja iesaka pilnveidot direktīvu par bioloģiskajiem aģentiem, ņemot vērā jaunākās norises; iii) attiecībā uz valstu darba inspekcijām Komiteja ierosina izvirzīt mērķi – līdz stratēģiskā satvara termiņa beigām dalībvalstīs ievēro SDO standartos noteikto attiecību, proti, viens darba inspektors uz 10 000 darba ņēmēju. Ja stratēģiskā satvara īstenošanas termiņā šis mērķis netiek sasniegts, Komisijai būtu jāiesniedz likumdošanas iniciatīva.

1.4.4. 3. punkts: Komiteja iesaka stratēģiskajā satvarā pienācīgi iekļaut un veicināt Eiropas Darba iestādes veiktās pārbaužu darbības, ņemot vērā minētās iestādes nozīmīgo lomu pārrobežu pārbaužu koordinēšanā.

⁽⁵⁾ Turpat.

⁽⁶⁾ Turpat.

⁽⁷⁾ Turpat.

1.5. EESK norāda: neraugoties uz dažiem uzlabojumiem pēdējos gados, joprojām ļoti trūkst datu un zināšanu par darba aizsardzības realitāti ES un dalībvalstīs. EESK ir pārliecināta, ka šādas zināšanas ir vajadzīgas, lai labāk apzinātu problēmas un novērstu riskus, izstrādātu piemērotu politiku un uzraudzītu īstenošanu un progresu ES un dalībvalstu līmenī, īpaši attiecībā uz mērķiem un darbībām, kas saistītas ar stratēģisko satvaru par drošību un veselības aizsardzību darbā 2021.–2027. gadam.

1.6. EESK uzsver, ka, pārskatot spēkā esošos ES un valstu tiesību aktus par drošību un veselības aizsardzību darbā, ir jāņem vērā Eiropas ekonomikas ekoloģiskās, digitālās, demogrāfiskās un sociālās pārmaiņas, tostarp darba vidē. Tā mērķis ir aizsargāt darba ņēmējus un pašnodarbinātos, šajā gadījumā atbilstoši 1.4.1. punkta i) apakšpunktam.

1.7. Dalībvalstīm ir jāpanāk, lai tiktu ievēroti darba aizsardzības tiesību akti un jānodrošina veselīgi un droši darba apstākļi visiem Eiropas darba ņēmējiem, tostarp sezonas strādniekiem un neaizsargātākajām grupām, piemēram, jauniešiem, vecākiem cilvēkiem, sievietēm, personām ar invaliditāti, migrantiem un cilvēkiem, kuru nodarbinātība nav stabila. Lai būtiski uzlabotu darba aizsardzības tiesību aktu izpildi, ir svarīgi stiprināt darba inspekciju tehniskos resursus un cilvēkresursus, kas pēdējos gados daudzās dalībvalstīs ir samazinājušies, kā arī uzlabot koordināciju, sadarbību un apmācību Eiropas līmenī. Dalībvalstīm par prioritāti vajadzētu izvirzīt arī norādījumus un atbalstu, kas MVU, īpaši mikro-uzņēmumiem, palīdzētu ievērot darba aizsardzības tiesību aktus. Eiropas Komisijai kā ES līgumu sargātājai ir jāseko līdzi tam, vai dalībvalstis pareizi ievēro darba aizsardzības tiesību aktus.

1.8. EESK iesaka Komisijai un dalībvalstīm līdz ar valstu darba aizsardzības stratēģiju atjaunināšanu uzsākt iniciatīvas, kas veicinātu sociālo partneru pastāvīgu sociālo dialogu par veselības un drošības apstākļiem dažādās nozarēs, uzņēmumos un darbavietās. Lai veicinātu drošu un veselībai nekaitīgu darba vidi, kurai ir tieša ietekme uz darba ņēmēju veselību, uzņēmumu produktivitāti un sabiedrības veselības aprūpes pakalpojumiem, svarīga nozīme ir arodbiedrību un darba ņēmēju pārstāvju iesaistei un apspriedēm par riska novērtējumu un novēršanu.

1.9. Ņemot vērā globalizācijas radītās problēmas un Eiropas mērķi “visā pasaulē paaugstināt darba aizsardzības standartus”, EESK iesaka Komisijai un dalībvalstīm cieši sadarboties ar Starptautisko Darba organizāciju (SDO) un Pasaules Veselības organizāciju (PVO), lai veicinātu tiesību uz drošiem un veselībai nekaitīgiem darba apstākļiem integrēšanu SDO satvarā par pamatprincipiem un pamattiesībām darbā, kā arī šo principu ievērošanu globālajās piegādes ķēdēs.

2. Vispārīga informācija

2.1. EESK norāda, ka “gandrīz 20 gadus ES darba aizsardzības stratēģiskajiem satvariem ir bijusi izšķiroša nozīme valsts iestāžu un sociālo partneru lēmumu pieņemšanā par darba aizsardzības mērķiem”⁽⁸⁾. Lai gan šiem satvariem ir būtiska nozīme nacionālo plānu ietvaros, tomēr EESK uzsver, ka tiem piemīt atpazīstamības trūkumi un vairākās dalībvalstīs sociālo darba ņēmēju un darba devēju organizācijas nav bijušas pietiekami iesaistītas šo satvaru izstrādē un pārraudzībā.

2.2. EESK ņem vērā ES stratēģiskā satvara par drošību un veselības aizsardzību darbā 2014.–2020. gadam novērtējumu, kurā apzināti šādi svarīgi aspekti: i) resursu ierobežojumi dalībvalstīs; ii) nepieciešamība pievērst lielāku uzmanību arodslimībām, demogrāfiskajām pārmaiņām, psihosociālajiem riskiem un balsta un kustību aparāta slimībām; un iii) nepieciešamība palīdzēt gan darba inspekcijām, gan uzņēmumiem uzlabot savus darba aizsardzības standartus⁽⁹⁾.

2.3. EESK konstatē, ka Eiropas tiesību akti ir palīdzējuši šos riskus samazināt un uzlabot darba aizsardzības standartus visās saimnieciskās darbības jomās visās dalībvalstīs. Tomēr problēmas joprojām pastāv, un ir jāņem vērā, ka Covid-19 pandēmija ir saasinājusi riskus.

2.4. EESK atzīst, ka pēdējos gados ES ir panākts ievērojams progress darba aizsardzības jomā: no 1994. gada līdz 2018. gadam letālo nelaimes gadījumu darbā skaits ir samazinājies par aptuveni 70 %. Lai gan šo samazinājumu neapšaubāmi ir veicinājuši tādi faktori kā Eiropas deindustrializācija un labāka medicīniskā aprūpe, arī ES darba aizsardzības sistēmai ir bijusi būtiska nozīme⁽¹⁰⁾.

⁽⁸⁾ Turpat.

⁽⁹⁾ Turpat.

⁽¹⁰⁾ Komisijas paziņojums (COM(2021) 323 final).

2.5. EESK norāda: neraugoties uz šo progresu, 2018. gadā ES 27 dalībvalstīs joprojām bija vairāk nekā 3 300 letālu nelaimes gadījumu un 3,1 miljons nelaimes gadījumu bez letālām sekām, un katru gadu vairāk nekā 200 000 darba ņēmēju mirst no arodslimībām. Tas cilvēkiem rada milzīgas ciešanas. Tādēļ darba ņēmēju aizsardzības standartu saglabāšana un uzlabošana ir pastāvīgs uzdevums un nepieciešamība ⁽¹¹⁾.

2.6. EESK uzsver, ka ar darbu saistīti nelaimes gadījumi un slimības ES ekonomikai izmaksā vairāk nekā 3,3 % no IKP gadā (aptuveni 460 miljardus EUR 2019. gadā) un aplēses liecina, ka katrs euro, kas ieguldīts darba aizsardzībā, rada aptuveni divas reizes lielāku atdevi darba devējam ⁽¹²⁾.

2.7. Covid-19 pandēmija ir parādījusi, cik darba aizsardzība ir svarīga darba ņēmēju veselības pasargāšanai, mūsu sabiedrības funkcionēšanai un svarīgu ekonomikas darbību nepārtrauktības nodrošināšanai. EESK piekrīt konstatējumam, ka pandēmija ir arī uzsvērusi vajadzību pēc stratēģijas, kurā darba aizsardzība būtu sasaistīta ar sabiedrības veselības politiku, veidojot sinerģiju starp šīm divām dimensijām, kas tieši ietekmē "mūsu sabiedrības funkcionēšanu un svarīgu ekonomikas un sociālo darbību nepārtrauktības nodrošināšanu" ⁽¹³⁾.

3. ES stratēģiskais satvars par drošību un veselības aizsardzību darbā 2021.–2027. gadam

3.1. Šādā vispārējā kontekstā Komisija ir nākusi klajā ar jauno ES stratēģisko satvaru par drošību un veselības aizsardzību darbā 2021.–2027. gadam ⁽¹⁴⁾ (turpmāk "stratēģiskais satvars"), kas paziņots Eiropas sociālo tiesību pilārā un kas vērsts uz šādiem trim galvenajiem mērķiem:

- un pārvaldīt **pārmaiņas** jaunajā darba vidē, ko rada zaļā, digitālā un demogrāfiskā pārkārtošanās,
- uzlabot nelaimes gadījumu darbā un arodslimību **profilaksi**,
- uzlabot **gatavību** iespējamām turpmākām veselības krīzēm.

3.2. EESK piekrīt Eiropas Komisijas viedoklim, ka šo mērķu īstenošanas pamatā jābūt

- i) pastiprinātam sociālajam dialogam;
- ii) lielākām pētniecības un datu vākšanas spējām dalībvalstu un ES līmenī;
- iii) tiesību aktu labākai īstenošanai;
- iv) izpratnes veicināšanai;
- v) lielākam finansējumam.

3.3. EESK konstatē, ka stratēģiskajā satvarā ir paredzēts attiecīgajā periodā īstenot 36 darbības – 17 no tām ir tiešā Komisijas kompetencē, 16 dalībvalstu kompetencē un 3 sociālo partneru kompetencē.

4. Piezīmes par stratēģisko satvaru

4.1. 2.1. punkts "Pārmaiņu paredzēšana un pārvaldība"

4.1.1. Tā kā zaļās un digitālās pārkārtošanās apstākļos mainās darba uzdevumu, modeļu un darbavietu būtība, dalībvalstis un uzņēmumi saskaras ar būtiskiem izaicinājumiem, kas jāpārvar, lai nodrošinātu darba ņēmēju veselību un labjutību.

4.1.2. Darbaspēka novecošanas dēļ darba vide un uzdevumi ir jāpielāgo gados vecāku darba ņēmēju īpašajām vajadzībām un līdz minimumam jāsamazina riski. Tādējādi, izvēloties piemērotu risinājumu demogrāfiskajām problēmām, darba aizsardzībai ir svarīga nozīme.

⁽¹¹⁾ Turpat.

⁽¹²⁾ Turpat.

⁽¹³⁾ Komisijas paziņojums (COM(2021) 323 final).

⁽¹⁴⁾ Turpat.

4.1.3. Digitālās tehnoloģijas var darba ņēmējiem, tostarp strādājošām personām ar invaliditāti vai gados vecākiem darba ņēmējiem, nodrošināt jaunas iespējas, kā uzlabot darba un privātās dzīves līdzsvaru gan sievietēm, gan vīriešiem. Tās palīdz arī īstenot darba aizsardzību, jo nodrošina pieejamus rīkus, izpratnes veicināšanu un efektīvākas pārbaudes.

4.1.4. EESK uzskata, ka robotizācija un mākslīgā intelekta izmantošana var samazināt ar bīstamu darbu saistītu risku, piemēram, risku, ko rada darbs spēcīgi piesārņotās zonās, piemēram, notekūdeņu sistēmās, atkritumu poligonos vai lauksaimniecībā zonās, kuras tiek fumigētas, kā arī var pavērt jaunas iespējas darba ņēmējiem un uzņēmumiem. Tomēr ir arī taisnība, ka jaunās tehnoloģijas rada lielas problēmas, jo darba veikšanas laiks un vieta ir arvien nepastāvīgāki, strādājošos ir iespējams uzraudzīt un pastāv ar jaunajiem instrumentiem un mašīnām saistīts risks. Šīs problēmas palielina psiholoģisko stresu un izraisa arvien vairāk psihosomatisko slimību, kuru novēršanai ir jāatrod piemēroti risinājumi.

4.1.5. Lai gan ES darba aizsardzības tiesību akti jau aptver daudzus riskus, kas rodas, mainoties ražošanai, aprīkojumam un darbavietām, EESK piekrīt Eiropas Komisijas viedoklim, ka tehnoloģiju attīstības, darbaspēka novecošanas un darba veidu pārmaiņu dēļ ir nepieciešami jauni tiesību aktu priekšlikumi.

4.1.6. Šajā sakarā EESK iesaka Komisijai pārskatīt Darba aizsardzības pamatdirektīvu, to pielāgojot darba realitātei un jaunajiem riskiem un problēmām, kas saistītas ar klimata pārmaiņām (piemēram, darbs paaugstinātā temperatūrā vai ārpus telpām), demogrāfiskajām pārmaiņām un digitalizāciju.

4.1.7. EESK uzskata, ka psihosociālie riski, kas bija ļoti augsti jau pirms pandēmijas, ir ievērojami palielinājušies Covid-19 dēļ un arī tāpēc, ka masveidā un bez plānošanas tiek ieviests nebrīvpātīgs tāldarbs un īpašie tam paredzētie apstākļi, kas saistīti ar darba un privātās dzīves robežu izzušanu, pastāvīgu pieejamību, sociālās mijiedarbības trūkumu un IKT intensīvāku izmantošanu.

4.2. 2.2. punkts "Ar darbu saistītu slimību un nelaimes gadījumu profilakses uzlabošana"

4.2.1. EESK atbalsta Komisijas redzējumu un mērķi samazināt "ar darbu saistītu nāves gadījumu skaitu saskaņā ar "nulles redzējuma" pieeju ar darbu saistītiem nāves gadījumiem ES. Ar darbu saistītu nāves gadījumu novēršana būs iespējama tikai tad, ja: i) tiks veikta rūpīga nelaimes gadījumu un nāves gadījumu izmeklēšana darbavietā; ii) tiks noteikti un risināti šo nelaimes gadījumu un nāves gadījumu cēloņi; iii) tiks palielināta izpratne par riskiem, kas saistīti ar nelaimes gadījumiem un traumām darbā un arodslimībām un iv) tiks stiprināta spēkā esošo noteikumu un pamatnostādņu izpilde."

4.2.2. EESK skatījumā nav pieņemami, ka ap 100 000 cilvēku mirst no vēža, kas saistīts ar arodekspozīciju, un aicina dalībvalstis nekavējoties īstenot Ceļveža par kancerogēniem stratēģiju, piemērot robežvērtības un citus ES līmenī pieņemtos noteikumus, ierobežojot aptuveni 40 miljonu darba ņēmēju eksponētību 26 bīstamām vielām un tādējādi uzlabojot darba apstākļus. EESK uzskata, ka ir jāpārskata un jāpapildina bīstamo vielu saraksts, pirmām kārtām tajā iekļaujot nanomateriālus un to kancerogēno ietekmi, un iesaka līdz 50 palielināt to kancerogēno vielu skaitu, uz kurām attiecas ekspozīcijas robežvērtības.

4.2.3. EESK aicina Komisiju un dalībvalstis veicināt arodveselību un par prioritāti izvirzīt labāku pētniecību un datu vākšanu gan ES, gan valstu līmenī. Šajās darbībās īpaša uzmanība būtu jāpievērš ar darbu saistītām sirds un asinsvadu slimībām, balsta un kustību aparāta slimībām un psihosociālajam riskam.

4.2.4. EESK piekrīt priekšlikumam pastāvīgi atjaunināt bīstamo vielu problēmas risināšanas noteikt, vai darba aizsardzības jomā iespējams ieviest efektīvākas robežvērtības. Komiteja uzsver un atbalsta procesu, kura mērķis ir bīstamo vielu problēmu risināt uz zinātniska izvērtējuma pamata, ievērojot principu "viena viela, viens novērtējums". Apspriešanās ar trīspusējo Darba drošības un veselības aizsardzības padomdevēju komiteju un visu ieinteresēto pušu iesaiste ir atzīta par veiksmīgu.

4.2.5. Tā kā Eiropas Parlaments un ieinteresētās personas ir uzsvērušas nepieciešamību aizsargāt veselības aprūpes darbiniekus, kas pakļauti bīstamu zāļu iedarbībai un citiem riskiem, Komiteja uzskata, ka šis jautājums ir jāskata plašāk – ne tikai ar apmācības, izglītošanas un norādījumu palīdzību, bet arī pieņemot saistošu tiesību aktu.

4.2.6. EESK uzskata, ka ir svarīgi atzīt dažādību, tostarp atšķirības un nevienlīdzību starp vīriešiem un sievietēm, un apkarot diskrimināciju darba ņēmēju vidū, lai nodrošinātu gan sievietes, gan vīriešu drošību un veselību, tostarp novērtējot riskus darbā, un ka ir jāveic pasākumi, lai novērstu ar dzimumu saistītus aizspriedumus. Jebkurā gadījumā nedrīkst aizmirst, ka darba spējas var ietekmēt bioloģiskais stāvoklis (zīdīšana, grūtniecība).

4.2.7. Ir jāuzlabo arī personu ar invaliditāti izredzes darba tirgū, tostarp praktiski jāīsteno darba aizsardzības noteikumi un profesionālās rehabilitācijas programmas cilvēkiem ar hroniskām slimībām vai cilvēkiem, kas cietuši nelaimes gadījumā.

4.2.8. Jāuzlabo īpaši neaizsargātu darba ņēmēju grupu aizsardzība. Šajā sakarā visām dalībvalstīm īpaša uzmanība būtu jāpievērš darba inspekcijas struktūrām un 2019. gada Konvencijas pret vardarbību un aizskarošu izturēšanos ratifikācijai. EESK neatlaidīgi aicina visas dalībvalstis stratēģijas īstenošanas laikā ratificēt šo konvenciju.

4.3. 2.3. punkts “Augstāka gatavība – ātra reaģēšana uz apdraudējumiem”

4.3.1. Covid-19 krīze ir parādījusi, ka darba aizsardzībai ir izšķiroša nozīme, lai palīdzētu darba ņēmējiem, uzņēmumiem un dalībvalstīm aizsargāt dzīvību un pārvaldīt riskus un nodrošinātu labklājību, uzņēmējdarbības nepārtrauktību un ilgtspēju.

4.3.2. Viena no atziņām, kas turpmāk jāņem vērā, ir tā, cik svarīga nozīme ir darba aizsardzības un sabiedrības veselības sinerģijai, kas deva iespēju efektīvi reaģēt krīzes laikā. Šī mijiedarbība ir jāstiprina visās dalībvalstīs, lai ES būtu gatava reaģēt uz turpmākajām veselības krīzēm.

4.3.3. EESK atzīst, cik svarīgu darbu veic Eiropas Darba drošības un veselības aizsardzības aģentūra (EU-OSHA), kas sadarībā ar dalībvalstīm un sociālajiem partneriem izstrādā virkni norādījumu dokumentu un rīku, kas uzņēmumiem, to skaitā MVU, ir devuši iespēju adekvāti reaģēt dažādos pandēmijas posmos.

4.3.4. SARS-CoV-2 vīruss tika klasificēts saskaņā ar Bioloģisko aģentu direktīvu, un tas palīdzēja nodrošināt darba ņēmēju aizsardzību telpās, kurās vīruss tiek apstrādāts vakcīnu ražošanas un izplatīšanas vajadzībām un kurās tiek veikta vakcinācija.

4.3.5. Pandēmija arī parādīja, ka mobilie un pārrobežu darba ņēmēji, tostarp sezonas strādnieki, migranti un cilvēki, kuru nodarbinātība nav stabila, ir vairāk pakļauti neveselīgiem vai nedrošiem dzīves un darba apstākļiem, piemēram, sliktiem vai pārapdzīvotiem mājokļiem vai informācijas trūkumam par savām tiesībām. EESK aicina dalībvalstis pildīt savus pienākumus darba aizsardzības jomā un pastiprināt izpratnes veidošanas kampaņas par nepieciešamību veicināt taisnīgus un drošus darba un dzīves apstākļus sezonas strādniekiem, mobilajiem un pārrobežu darba ņēmējiem.

4.3.6. EESK norāda, ka ir būtiski, kā uzsver Komisija, atbalstīt ar Covid-19 inficētos darba ņēmējus un ģimenes, kas ir zaudējušas ģimenes locekļus, kuri darbā saskārušies ar SARS-CoV-2, un to, ka 25 dalībvalstis jau ir spērušas soli šajā virzienā, citstarp atzīstot Covid-19 par arodslimību ⁽¹⁵⁾.

4.4. 3. punkts “Atjauninātā stratēģiskā satvara īstenošana”

4.4.1. EESK piekrīt Komisijai, ka “sociālie partneri atrodas īpaši labā situācijā, lai rastu risinājumus, kas pielāgoti konkrētas darbības vai nozares apstākļiem” ⁽¹⁶⁾.

4.4.2. EESK uzsver, ka pandēmija ir parādījusi, ka uzņēmumi un darbavietas ir būtisks infekcijas izplatīšanās faktors; tāpēc ir svarīgi pieņemt darba aizsardzības pasākumus, kas būtu pielāgoti katrai konkrētajai ekonomikas struktūrai.

4.4.3. EESK iesaka Komisijai stratēģiskā satvara ietvaros īstenot iniciatīvas, kas veicinātu sociālo partneru pastāvīgu sociālo dialogu par veselības un drošības apstākļiem dažādās darbības jomās, tostarp uzņēmumos. Arodbiedrību un darba ņēmēju pārstāvju iesaistīšana un pastāvīga apspriešanās ar tiem par situāciju ciešā koordinācijā ar darba koplīguma slēgšanas sarunām un koplīgumiem, kā arī riska novērtēšana, novēršana un pārvaldība, iespēju izmantošana un drošas un veselīgas darba vides radīšana tieši ietekmē darba ņēmēju veselību, produktivitāti un uzņēmumu un sabiedrības konkurētspēju, tostarp sabiedrības veselības pakalpojumus.

4.4.4. EESK piekrīt Komisijas viedoklim, ka tikai precīzas un aktuālas zināšanas par darba aizsardzības realitāti ES un dalībvalstu līmenī dod iespēju noteikt problēmas un novērst riskus, izstrādāt atbilstošu politiku, uzraudzīt tās īstenošanu un analizēt rezultātus. Zināšanas par zinātniskajām un tehnoloģiskajām inovācijām un to pastāvīga iekļaušana politiskajos lēmumos nodrošina šo politiku pastāvīgu pilnveidošanu.

⁽¹⁵⁾ Turpat.

⁽¹⁶⁾ Turpat.

4.4.5. EESK piekrīt, ka ES un dalībvalstu līmenī ir vajadzīgas aktualizētas un piemērotas darba aizsardzības datubāzes ar jauniem sociāliem rādītājiem, kas palīdzētu apzināt un sagatavot ziņojumus, analīzes un pētījumus par darba aizsardzību visās tās dimensijās⁽¹⁷⁾.

4.4.6. EESK norāda, ka “šā stratēģiskā satvara panākumi lielā mērā ir atkarīgi no tā īstenošanas valsts un vietējā līmenī”⁽¹⁸⁾. Šāda pieeja uzliek dalībvalstīm lielāku atbildību par tiesību aktu ievērošanu un īstenošanu, sociālo partneru sociālā dialoga veicināšanu un šķēršļu novēršanu šāda dialoga īstenošanā, jo viens no galvenajiem nosacījumiem stratēģiskā satvara sekmīgai īstenošanai ir darba inspekciju iesaistīšanās dalībvalstu līmenī, tehnisko darbinieku un arodārstu darbs, arodbiedrību un darba ņēmēju pārstāvju iesaistīšana darba aizsardzībā.

4.4.7. Lai sasniegtu stratēģiskā satvara mērķus, EESK atgādina, ka uzņēmumi ir vispārēji atbildīgi par drošību un veselības aizsardzību darbā neatkarīgi no tā, vai darba ņēmējs strādā savā darbavietā vai attālināti. Tomēr problēmas rodas tad, kad darbinieks strādā no mājām vai citas vietas, kuru darba devējs nevar kontrolēt vai kurai viņš nevar piekļūt.

4.4.8. EESK piekrīt, ka stratēģiskā satvara mērķu sasniegšanas nolūkā ir jāpalielina izpratne par riskiem, kas saistīti ar nelaimes gadījumiem darbā, traumām un arodslimībām, īpašu uzmanību pievēršot “nulles redzējuma” pieejai nāves gadījumiem, kas saistīti ar darbu. EESK uzskata, ka izpratnes veicināšana neapšaubāmi ir viens no tiesību aktu piemērošanai svarīgākajiem pasākumiem, bet panākumu atslēga ir sākotnējie tiesību akti, ko vēlāk papildina līdzdalība un uzraudzība. EESK ir pārliecināta, ka šīs stratēģijas mērķu sasniegšanas nolūkā ir svarīgi uzsvērt preventīvajiem pasākumiem un ievērot darba drošības jomas direktīvas.

4.4.9. EESK skatījumā šāda izpratnes veicināšana lielā mērā ir atkarīga no sociālo partneru un visu ieinteresēto personu aktīvas līdzdalības. Šajā ziņā Komiteja augstu vērtē Darba drošības un veselības aizsardzības padomdevējas komitejas lomu un iesaka, lai Komisija tai piešķir lielāku nozīmi.

4.4.10. EESK uzskata: lai gan visas ieinteresētās personas – dalībvalstis, uzņēmumi, darba inspekcijas un darba ņēmēji – piekrīt, ka šie mērķi ir jāsasniedz, tomēr atbildības pakāpe ir atšķirīga, un visneaizsargātākie ir darba ņēmēji, turklāt viņiem ir vismazākās pilnvaras, tāpēc viņiem ir nepieciešama lielāka aizsardzība.

4.4.11. EESK uzskata, ka gadījumā, ja darba ņēmējs savā darbavietā konstatē nelaimes gadījuma vai smagas slimības risku un it īpaši letāla nelaimes gadījuma risku, viņam būtu jādod iespēja atteikties strādāt un galu galā jānodrošina tiesības izbeigt darba līgumu un saņemt kompensāciju, ja viņa dzīvība ir apdraudēta tādēļ, ka uzņēmums neievēro darba aizsardzības noteikumus.

4.4.12. EESK norāda, ka darbību finansēšanai dažādās darba aizsardzības jomās kopumā ir pieejami 11 Eiropas fondi un finanšu mehānismi⁽¹⁹⁾. EESK uzsver, ka finansiāls atbalsts darba aizsardzības pasākumiem ir viens no galvenajiem stratēģiskā satvara veiksmīgas īstenošanas faktoriem. EESK iesaka Komisijai sniegt sīkāku informāciju dalībvalstīm un sociālajiem partneriem, lai veicinātu viņu piekļuvi darba aizsardzības projektiem un uzlabotu to īstenošanu.

4.5. 4. punkts “Efektīvu darba aizsardzības standartu veicināšana visā pasaulē”

4.5.1. EESK piekrīt apgalvojumam, ka “globalizētā pasaulē veselības un drošības apdraudējumi neapstājas pie robežām”, un arī uzskata, ka stratēģiskā satvara mērķis ir “efektīvu drošības un veselības aizsardzības standartu veicināšana visā pasaulē”⁽²⁰⁾.

4.5.2. EESK atbalsta arī Komisijas nostāju par to, ka ir jāsadarbjas ar Starptautisko Darba organizāciju, lai īstenotu SDO Simtgades deklarāciju par nodarbinātības nākotni (2019) un pārraudzītu šīs deklarācijas piemērošanu. Šajā saistībā Komiteja atbalsta tiesību uz drošiem un veselībai nekaitīgiem darba apstākļiem integrēšanu SDO satvarā.

Briselē, 2021. gada 20. oktobrī

Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejas
priekšsēdētāja
Christa SCHWENG

⁽¹⁷⁾ Turpat.

⁽¹⁸⁾ Turpat.

⁽¹⁹⁾ Turpat.

⁽²⁰⁾ Turpat.

PIELIKUMS

Turpmāk minētie grozījumi ieguva vismaz vienu ceturto daļu nodoto balsu, taču tika noraidīti debatēs (Reglamenta 43. panta 2. punkts).

1. GROZĪJUMS**Iesniedza:**

LE BRETON Marie-Pierre

MINCHEVA Mariya

PILAWSKI Lech

VADÁSZ Borbála

VERNICOS George

SOC/698 – Drošība un veselības aizsardzība darbā – ES stratēģiskais satvars 2021.–2027. gadam**4.1.5. punkts**

Grozīt šādi:

Specializētās nodaļas atzinums	Grozījums
Lai gan ES darba aizsardzības tiesību akti jau aptver daudzus riskus, kas rodas, mainoties ražošanai, aprīkojumam un darbavietām, EESK piekrīt Eiropas Komisijas viedoklim, ka tehnoloģiju attīstības, darbaspēka novecošanas un darba veidu pārmaiņu dēļ ir nepieciešami jauni tiesību aktu priekšlikumi.	Lai gan ES darba aizsardzības tiesību akti jau aptver daudzus riskus, kas rodas, mainoties ražošanai, aprīkojumam un darbavietām, EESK piekrīt Eiropas Komisijas viedoklim, ka tehnoloģiju attīstības, darbaspēka novecošanas un darba veidu pārmaiņu dēļ, iespējams , ir nepieciešami jauni tiesību aktu priekšlikumi.

Balsojuma rezultāti

Par: 70

Pret: 118

Atturas: 11

2. GROZĪJUMS**Iesniedza:**

LE BRETON Marie-Pierre

MINCHEVA Mariya

PILAWSKI Lech

VADÁSZ Borbála

VERNICOS George

SOC/698 – Drošība un veselības aizsardzība darbā – ES stratēģiskais satvars 2021.–2027. gadam

4.1.6. punkts

Grozīt šādi:

Specializētās nodaļas atzinums	Grozījums
Šajā sakarā EESK iesaka Komisijai pārskatīt Darba aizsardzības pamatdirektīvu, to pielāgojot darba realitātei un jaunajiem riskiem un problēmām, kas saistītas ar klimata pārmaiņām (piemēram, darbs paaugstinātā temperatūrā vai ārpus telpām), demogrāfiskajām pārmaiņām un digitalizāciju.	Šajā sakarā EESK iesaka Komisijai turpināt cieši uzraudzīt Darba aizsardzības pamatdirektīvas īstenošanu un vajadzības gadījumā to pārskatīt, lai tā attiektos arī uz jaunajiem riskiem un problēmām, kas saistītas ar klimata pārmaiņām (piemēram, darbs paaugstinātā temperatūrā vai ārpus telpām), demogrāfiskajām pārmaiņām un digitalizāciju.

Balsojuma rezultāti

Par: 68

Pret: 124

Atturas: 12

3. GROZĪJUMS

Iesniedza:

LE BRETON Marie-Pierre

MINCHEVA Mariya

PILAWSKI Lech

VADÁSZ Borbála

VERNICOS George

SOC/698 – Drošība un veselības aizsardzība darbā – ES stratēģiskais satvars 2021.–2027. gadam

4.2.2. punkts

Grozīt šādi:

Specializētās nodaļas atzinums	Grozījums
EESK skatījumā nav pieņemami, ka ap 100 000 cilvēku mirst no vēža, kas saistīts ar arodekspozīciju, un aicina dalībvalstis nekavējoties īstenot Ceļveža par kancerogēniem stratēģiju, piemērot robežvērtības un citus ES līmenī pieņemtos noteikumus, ierobežojot aptuveni 40 miljonu darba ņēmēju eksponētību 26 bīstamām vielām un tādējādi uzlabojot darba apstākļus. EESK uzskata, ka ir jāpārskata un jāpapildina bīstamo vielu saraksts, pirmām kārtām tajā iekļaujot nanomateriālus un to kancerogēno ietekmi , un iesaka līdz 50 palielināt to kancerogēno vielu skaitu, uz kurām attiecas ekspozīcijas robežvērtības.	EESK skatījumā nav pieņemami, ka ap 100 000 cilvēku mirst no vēža, kas saistīts ar arodekspozīciju, un aicina dalībvalstis nekavējoties īstenot Ceļveža par kancerogēniem stratēģiju, piemērot robežvērtības un citus ES līmenī pieņemtos noteikumus, ierobežojot aptuveni 40 miljonu darba ņēmēju saskarsmi ar 26 bīstamām vielām un tādējādi uzlabojot darba apstākļus. EESK uzskata, ka ir jāpārskata un jāpapildina bīstamo vielu saraksts, pirmām kārtām tajā iekļaujot konkrētus nanomateriālus ar pierādītu kancerogēnu iedarbību , un iesaka pielikt visas pūles, lai palielinātu to kancerogēno vielu skaitu, uz kurām attiecas ekspozīcijas robežvērtības.

Balsojuma rezultāti

Par: 68

Pret: 135

Atturas: 6

4. GROZĪJUMS**Iesniedza:**

LE BRETON Marie-Pierre

MINCHEVA Mariya

PILAWSKI Lech

VADÁSZ Borbála

VERNICOS George

SOC/698 – Drošība un veselības aizsardzība darbā – ES stratēģiskais satvars 2021.–2027. gadam**4.2.5. punkts**

Grozīt šādi:

Specializētās nodaļas atzinums	Grozījums
Tā kā Eiropas Parlaments un ieinteresētās personas ir uzsvērušas nepieciešamību aizsargāt veselības aprūpes darbiniekus, kas pakļauti bīstamu zāļu iedarbībai un citiem riskiem, Komiteja uzskata, ka šis jautājums ir jāskata plašāk – ne tikai ar apmācības, izglītošanas un norādījumu palīdzību, bet arī pieņemot saistošu tiesību aktu.	Tā kā Eiropas Parlaments un ieinteresētās personas ir uzsvērušas nepieciešamību aizsargāt veselības aprūpes darbiniekus, kas pakļauti bīstamu zāļu iedarbībai un citiem riskiem, Komiteja uzskata, ka šis jautājums ir jāskata plašāk – ne tikai ar apmācības, izglītošanas un norādījumu palīdzību, bet arī efektīvi īstenojot esošos tiesību aktus.

Balsojuma rezultāti

Par: 71

Pret: 133

Atturas: 9

5. GROZĪJUMS**Iesniedza:**

LE BRETON Marie-Pierre

MINCHEVA Mariya

PILAWSKI Lech

VADÁSZ Borbála

VERNICOS George

SOC/698 – Drošība un veselības aizsardzība darbā – ES stratēģiskais satvars 2021.–2027. gadam

4.3.5. punkts

Grozīt šādi:

Specializētās nodaļas atzinums	Grozījums
Pandēmija arī parādīja, ka mobilie un pārrobežu darba ņēmēji, tostarp sezonas strādnieki, migranti un cilvēki , kuru nodarbinātība nav stabila , ir vairāk pakļauti neveselīgiem vai nedrošiem dzīves un darba apstākļiem, piemēram, sliktiem vai pārapdzīvotiem mājokļiem vai informācijas trūkumam par savām tiesībām. EESK aicina dalībvalstis pildīt savus pienākumus darba aizsardzības jomā un pastiprināt izpratnes veidošanas kampaņas par nepieciešamību veicināt taisnīgus un drošus darba un dzīves apstākļus sezonas strādniekiem, mobilajiem un pārrobežu darba ņēmējiem.	Pandēmija arī parādīja, ka mobilie un pārrobežu darba ņēmēji, tostarp sezonas strādnieki un migrējošie darba ņēmēji , kuru nodarbinātība ir nepastāvīga , ir vairāk pakļauti neveselīgiem vai nedrošiem dzīves un darba apstākļiem, piemēram, sliktiem vai pārapdzīvotiem mājokļiem vai informācijas trūkumam par savām tiesībām. EESK aicina dalībvalstis pildīt savus pienākumus darba aizsardzības jomā un pastiprināt izpratnes veidošanas kampaņas par nepieciešamību veicināt taisnīgus un drošus darba un dzīves apstākļus sezonas strādniekiem, mobilajiem un pārrobežu darba ņēmējiem.

Balsojuma rezultāts

Par: 72

Pret: 125

Atturas: 11

6. GROZĪJUMS

Iesniedza:

LE BRETON Marie-Pierre

MINCHEVA Mariya

PILAWSKI Lech

VADÁSZ Borbála

VERNICOS George

SOC/698 – Drošība un veselības aizsardzība darbā – ES stratēģiskais satvars 2021.–2027. gadam

4.4.11. punkts

Svītrot punktu.

Specializētās nodaļas atzinums	Grozījums
EESK uzskata, ka gadījumā, ja darba ņēmējs savā darbavietā konstatē nelaiemes gadījuma vai smagas slimības risku un it īpaši letāla nelaiemes gadījuma risku, viņam būtu jānodrošina iespēja atteikties strādāt un galu galā jānodrošina tiesības izbeigt darba līgumu un saņemt kompensāciju, ja viņa dzīvība ir apdraudēta tādēļ, ka uzņēmums neievēro darba aizsardzības noteikumus.	

Balsojuma rezultāts

Par: 69

Pret: 135

Atturas: 8

7. GROZĪJUMS**Iesniedza:**

LE BRETON Marie-Pierre

MINCHEVA Mariya

PILAWSKI Lech

VADÁSZ Borbála

VERNICOS George

SOC/698 – Drošība un veselības aizsardzība darbā – ES stratēģiskais satvars 2021.–2027. gadam**1.4.1. punkts**

Grozīt šādi:

Specializētās nodaļas atzinums	Grozījums
2.1. punkts: i) attiecībā uz pašnodarbinātajiem, uz kuriem saskaņā ar stratēģisko satvaru netiktu attiecināti darba aizsardzības noteikumi, EESK iesaka, iesaistot Komisiju, ekspertus un sociālos partnerus piemērotā laikā veikt pētījumu, kas dotu iespēju rast vislabāko risinājumu atbilstoši principam, ka visiem pašnodarbinātajiem arī vajadzētu būt iespējai strādāt drošā un veselībai nekaitīgā vidē, un šā pētījuma secinājumus iesniegt darba aizsardzības samitā, kas notiks 2023. gadā; ii) attiecībā uz Komisijas iecerēto ES līmeņa nelegislatīvo iniciatīvu par garīgo veselību darbā Komiteja, ņemot vērā stratēģiskajā satvarā minētos apsvērumus, ierosina dot priekšroku legīslatīvai iniciatīvai.	2.1. punkts: i) attiecībā uz pašnodarbinātajiem, uz kuriem saskaņā ar stratēģisko satvaru netiktu attiecināti darba aizsardzības noteikumi, EESK iesaka īstenot pētījumu, iesaistot Komisiju, ekspertus un sociālos partnerus piemērotā laikā veikt pētījumu, kas dotu iespēju rast vislabāko risinājumu atbilstoši principam, ka visiem pašnodarbinātajiem arī vajadzētu būt iespējai strādāt drošā un veselībai nekaitīgā vidē, un šā pētījuma secinājumus iesniegt darba aizsardzības samitā, kas notiks 2023. gadā; ii) attiecībā uz Komisijas iecerēto ES līmeņa nelegislatīvo iniciatīvu par garīgo veselību darbā Komiteja atzinīgi vērtē Komisijas pieeju.

Balsojuma rezultāti

Par: 66

Pret: 135

Atturas: 8

8. GROZĪJUMS**Iesniedza:**

LE BRETON Marie-Pierre

MINCHEVA Mariya

PILAWSKI Lech

VADÁSZ Borbála

VERNICOS George

SOC/698 – Drošība un veselības aizsardzība darbā – ES stratēģiskais satvars 2021.–2027. gadam**1.4.2. punkts**

Grozīt šādi:

Specializētās nodaļas atzinums	Grozījums
2.2. punkts: i) Komiteja aicina Komisiju turpmākajā Eiropas Vēža uzveikšanas plānā iekļaut ar darbu saistītu vēzi un paplašināt Kancerogēnu un mutagēnu direktīvas (KMD) darbības jomu, iekļaujot tajā reproduktīvajai sistēmai toksiskas vielas un bīstamas zāles, un garantēt to strādājošo ilgtermiņa uzraudzību, kuri saskaras ar šīm vielām un zālēm, turklāt arī tad, kad viņu darba apstākļi ir mainījušies; ii) Komiteja iesaka, lai Komisijas nodomam izvērtēt, “kā stiprināt Darba devēju sankciju direktīvas (2009/52/EK) efektivitāti”, sekotu minētās direktīvas pārskatīšana, paredzot tajā stingrākas sankcijas darba devējiem, kuri pārkāpj noteikumus; iii) Komiteja uzskata, ka, ņemot vērā jaunākos secinājumus saistībā ar Covid-19, ir nekavējoties jāsatgavo legislatīva iniciatīva par psihosociālo risku novēršanu; iv) Komiteja uzskata, ka pieredze un pētniecība, kas saistīta ar balsta un kustību aparāta slimībām, pamato nepieciešamību sagatavot legislatīvu iniciatīvu šajā jomā.	2.2. punkts: i) Komiteja atbalsta stratēģiskajā satvarā par drošību un veselības aizsardzību darbā iekļauto priekšlikumu noteikt reproduktīvajai sistēmai toksisku vielu prioritāro sarakstu, pamatojoties uz atzinumu, par kuru panākta vienošanās Darba drošības un veselības aizsardzības padomdevējā komitejā, lai noteiktu prioritāro vielu sarakstu arodekspozīcijas robežvērtībai, un aicina Komisiju turpmākajā Eiropas Vēža uzveikšanas plānā iekļaut ar darbu saistītu vēzi; ii) Komiteja iesaka, lai Komisijas nodomam izvērtēt, “kā stiprināt Darba devēju sankciju direktīvas (2009/52/EK) efektivitāti”, sekotu efektīva īstenošana un izpilde; iii) piekrīt Komisijas pieejai sadarbībā ar dalībvalstīm un sociālajiem partneriem sagatavot nelegislatīvu ES līmeņa iniciatīvu attiecībā uz garīgo veselību darbā, kurā tiktu izvērtētas jaunas aktuālas problēmas saistībā ar darba ņēmēju garīgo veselību; iv) atbalsta Komisijas mērķi veselīgu darbavietu kampaņā iekļaut psihosociālos un ergonomiskos riskus.

Balsojuma rezultāti

Par: 70

Pret: 140

Atturas: 7

9. GROZĪJUMS**Iesniedza:**

LE BRETON Marie-Pierre

MINCHEVA Mariya

PILAWSKI Lech

VADÁSZ Borbála

VERNICOS George

SOC/698 – Drošība un veselības aizsardzība darbā – ES stratēģiskais satvars 2021.–2027. gadam

1.4.3. punkts

Grozīt šādi:

Specializētās nodaļas atzinums	Grozījums
2.3. punkts: i) Komiteja iesaka Ieteikumu par arodslimībām pārveidot direktīvā; ii) Komiteja iesaka pilnveidot direktīvu par bioloģiskajiem aģentiem, ņemot vērā jaunākās norises; iii) attiecībā uz valstu darba inspekcijām Komiteja ierosina izvirzīt mērķi – līdz stratēģiskā satvara termiņa beigām dalībvalstis ievēro SDO standartos noteikto attiecību, proti, viens darba inspektors uz 10 000 darba ņēmēju. Ja stratēģiskā satvara īstenošanas termiņā šis mērķis netiek sasniegts, Komisijai būtu jāiesniedz likumdošanas iniciatīva. Ja stratēģiskā satvara īstenošanas termiņā šis mērķis netiek sasniegts, Komisijai būtu jāiesniedz likumdošanas iniciatīva.	2.3. punkts: i) Komiteja norāda, ka dalībvalstīs būtu jāveic attiecīgi turpmāki pasākumi saistībā ar Ieteikumu par arodslimībām; ii) Komiteja iesaka pilnveidot direktīvu par bioloģiskajiem aģentiem, ņemot vērā jaunākās norises.

Balsojuma rezultāts

Par: 70

Pret: 133

Atturas: 7

Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejas atzinums par tematu “Priekšlikums Padomes ieteikumam par kombinētu mācīšanos kvalitatīvai un iekļaujošai pamatizglītībai un vidējai izglītībai”**(COM(2021) 455 final)**

(2022/C 105/19)

Galvenā ziņotāja: **Tatjana BABRAUSKIENĒ**Galvenais ziņotājs: **Michael MCLOUGHLIN**

Apspriešanās	Padome, 30.8.2021.
Juridiskais pamats	Līguma par Eiropas Savienības darbību 165. panta 4. punkts un 166. panta 4. punkts
Atbildīgā specializēta nodaļa	Nodarbinātības, sociālo lietu un pilsoniskuma specializētā nodaļa
Pieņemts plenārsesijā	20.10.2021.
Plenārsesija Nr.	654
Balsojuma rezultāts (par/pret/atturas)	152/0/0

1. Secinājumi un ieteikumi

1.1. Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komiteja (EESK) atzinīgi vērtē priekšlikumā sniegto norādi, ka “[i]zglītība ir cilvēka pamattiesības un ikviena bērna tiesības”. EESK atzinīgi vērtē arī to, ka priekšlikuma mērķis ir īstenot Eiropas sociālo tiesību pilāru (ESTP) un citas svarīgas ES iniciatīvas⁽¹⁾, kuru mērķis ir uzlabot dalībvalstu sadarbību, lai kvalitatīvu un iekļaujošu izglītību padarītu par realitāti zaļās un digitālās pārkārtošanās procesā sociālajā un ekonomiskajā dzīvē un darba tirgū.

1.2. EESK atkārtoti aicina “Eiropas Komisiju un dalībvalstis īstenot Eiropas sociālo tiesību pilāra (ESTP) pirmo principu, proti, visiem Eiropā nodrošināt tiesības uz kvalitatīvu un iekļaujošu izglītību, apmācību un mūžizglītību”⁽²⁾, un to piemērot, lai uzlabotu digitālo prasmju un kompetenču nodrošināšanu, atbalstot visiem pieejamu vienlīdzīgu piekļuvi jaukta tipa mācīšanai un ilgtspējīgu publisko finansējumu, par ko panākta vienošanās ar izglītības jomas sociālajiem partneriem un pilsonisko sabiedrību.

1.3. EESK vēlas vērst uzmanību uz savu atzinumu⁽³⁾, kurā tā norāda, ka “īstenojot Digitālās izglītības rīcības plānu 2021.–2027. gadam, ir vajadzīgs efektīvs sociālais dialogs ar arodbiedrībām, apspriešanās ar ieinteresētajām personām, darba tiesību ievērošana un īstenošana, kā arī darba ņēmēju informēšana, apspriešanās ar viņiem un viņu līdzdalība digitālo prasmju pilnveidē, it īpaši profesionālajā izglītībā un apmācībā, pieaugušo izglītībā un darbinieku apmācībā, lai samazinātu prasmju trūkumu, ar ko saskaras uzņēmumi”.

1.4. EESK mudina dalībvalstis izmantot pieredzi, kas izglītības jomā gūta Covid-19 krīzes laikā, un nodrošināt, ka jaukta tipa mācīšanās tiek rūpīgi izstrādāta un lietota līdzsvarotās mācību programmās, izmantojot piemērotus pedagoģiskus rīkus, lai visiem bērniem nodrošinātu piemērotu un inovatīvu mācību vidi un rīkus. Dalībvalstīm ir jānodrošina, ka jaukta tipa mācīšanās tiek ieviesta, lai atbalstītu kvalitatīvu un iekļaujošu izglītību, it īpaši attiecībā uz bērniem, kuriem vajadzīga palīdzība. Lai gan jaukta tipa mācīšanās koncepcija tiek arvien vairāk izvēsta un tai tiek pievērsta lielāka uzmanība, tai joprojām ir vajadzīgi plašāki pētījumi un analīze, it īpaši no nevienlīdzības izglītībā viedokļa, kā arī attiecībā uz pamatskolām un sākumskolām.

⁽¹⁾ COM(2020) 625 final, COM(2020) 624 final, OV C 66, 26.2.2021., 1. lpp., OV C 221, 10.6.2021., 3. lpp.

⁽²⁾ OV C 56, 16.2.2021., 1. lpp.

⁽³⁾ OV C 286, 16.7.2021., 27. lpp.

1.5. EESK norāda: lai skolēniem un studentiem mācību procesā nodrošinātu lielāku autonomiju, ir svarīgi, lai jaukta tipa mācīšanās būtu pieejama visiem skolēniem un studentiem, nevis tikai tiem, kuri dzīvo lauku apvidos, kur nav iespējams piekļūt skolai, vai terciārajā izglītībā, kur studentiem ir jāmacās patstāvīgi.

1.6. EESK norāda, ka ārpuskolas un uz projektiem balstītas mācīšanās gadījumos ir jānodrošina apmācāmo, it īpaši PIA audzēkņu, veselība un drošība. Ilgtermiņa tālmācība, kas bija spēkā Covid-19 krīzes laikā, ir negatīvi ietekmējusi studentu un skolotāju garīgo un fizisko labjutību, kā arī skolēnu mācīšanās rezultātus. EESK atzinīgi vērtē priekšlikumā likto uzsvāru uz to, ka kvalificētiem garīgās veselības aprūpes speciālistiem ir jāsniedz efektīvs atbalsts studentu un skolotāju labjutībai.

1.7. EESK aicina dalībvalstis nodrošināt, ka jaukta tipa mācīšanās pēc efektīva dialoga ar attiecīgajiem izglītības jomas sociālajiem partneriem un ieinteresētajām personām tiek iekļauta to izglītības stratēģijā tādā veidā, kas skolēniem un studentiem pozitīvi sekmē kvalitatīvu un iekļaujošu mācīšanos, nodrošina piekļuvi labai mācīšanas un mācīšanās videi un nepieciešamos instrumentus un atbalstu skolotājiem, kā arī neatstāj skolēnus un studentus bez atbalsta.

1.8. EESK arī aicina dalībvalstis nodrošināt, ka jaukta tipa mācīšanās neiespaido izglītības sociālo vērtību vai klātienē mācīšanas nozīmību izglītības programmās. Covid-19 pandēmijas laikā gūtā pieredze saistībā ar ārkārtas mācīšanu un mācīšanos tiešsaistē ir atklājusi klātienē mācīšanas un pastāvīgas mijiedarbības neaizstājamo vērtību un atgriezenisko saiti starp skolotājiem un skolēniem kvalitatīvas un iekļaujošas izglītības nodrošināšanā. Skolēnu un skolotāju attiecības ir būtisks faktors skolēnu motivācijā un mācīšanās procesā, ko jaukta tipa mācīšanās nedrīkstētu apdraudēt.

1.9. EESK aicina dalībvalstis nodrošināt, ka individualizētu izglītības plānu izstrādē tiek ņemtas vērā studentu vajadzības attiecībā uz tehniskajiem palīgīdzekļiem. Turklāt EESK norāda, ka tādejā skolotājiem ir vajadzīgs pienācīgs palīgpersonāla atbalsts, jāpārzina šīs tehnoloģijas un jāspēj tās efektīvi izmantot, lai apmierinātu studentu ar invaliditāti vajadzības.

1.10. EESK uzsver skolotāju centrālo lomu jaukta tipa mācīšanās jomā. Personāla apmaiņa, sadarbības projekti un individualizēta mācīšana ir iespējama, ja šim nolūkam ir atvēlēts atbilstošs skolotāju darba laiks un ja skolas vadība to atbalsta. Ļoti svarīgi ir atbalstīt jaukta tipa mācīšanās kopienas, lai veicinātu mācīšanas un apmācības tehnoloģiju vērtību.

1.11. Turklāt EESK norāda: lai nodrošinātu iekļaujošu un kvalitatīvu izglītību, jaukta tipa mācīšanās procesam būtu jāpalīdz īstenot "Padomes secinājumus par Eiropas skolotājiem un pasniedzējiem nākotnei". Šajā sakarā EESK aicina dalībvalstis efektīvi atbalstīt skolotājus viņu sagatavošanās darbā, kura mērķis ir sniegt atbalstu studentiem saistībā ar kvalitatīvu jaukta tipa mācīšanos, uzlabojot, atjauninot un padarot sākotnējo un pastāvīgo profesionālo izaugsmi atbilstošāku skolotāju un studentu vajadzībām.

1.12. EESK atzinīgi vērtē ierosinātos pasākumus skolotāju IT lietotprasmes atbalstam, piemēram, digitālo prasmju pilnveides kursus, skolotājiem paredzētas programmas un rīkus, kā arī tiešsaistes un lokālo pedagoģisko moduļu un resursu izstrādi un izvēršanu. Turklāt priekšlikumā būtu jāatbalsta skolotāju tiesības uz mūsdienīgu un pieejamu pastāvīgu profesionālo izaugsmi; tas būtu jāatzīst sociālajā dialogā un darba koplīguma slēgšanas sarunās valsts, reģionālajā un vietējā līmenī, jēgpilni iesaistot izglītības jomas sociālos partnerus.

1.13. EESK norāda, ka masveida atvērte tiešsaistes kursi (MOOC) ne vienmēr ir interaktīvi vai balstīti uz labu pedagoģiju. Tādēļ Komiteja aicina Komisiju nodrošināt daudzveidīgāku apmācības atbalstu skolotājiem, pasniedzējiem, skolu vadītājiem un skolotāju apmācītājiem jaukta tipa mācīšanās jomā, izmantojot platformu *School Education Gateway*, kas būtu vērsta uz sertifikāciju. Tehniskajiem resursiem un materiāliem, kas izstrādāti ar Komisijas atbalstu un ko paredzēts izmantot jaukta tipa mācīšanās procesā, jābūt uzticamiem, viegli izmantojamiem, tulkotiem visās ES oficiālajās valodās un vienprātīgi akceptētiem no visu mācīšanās procesā ieinteresēto personu puses. EESK iesaka arī Eiropas Skolotāju akadēmijas projektos iestrādāt kopīgas akreditētas skolotāju apmācības programmas, lai uzlabotu pedagoģiju jaukta tipa mācīšanās jomā. Būtu jāizvērtē mikroapliecinājumu loma saistībā ar jaukta tipa mācīšanos.

1.14. EESK atzinīgi vērtē to, ka priekšlikumā ir uzsvērtā skolotāja profesijas labjutība un pievilcība, un ierosina dalībvalstīm nodarbināt vairāk skolotāju, lai atbalstītu mācībspēku labjutību. EESK norāda, ka lielais skolotāju trūkums un nepievilcīgi darba apstākļi un algas ⁽⁴⁾ negatīvi ietekmē mācīšanas kvalitāti. Tas var radīt šķēršļus kvalitatīvu un iekļaujošu jaukta tipa mācīšanās sistēmu attīstībai.

1.15. EESK norāda, ka klātienes mācīšanās un tālmācības apvienošana prasa skolotājiem būt radošiem un inovatīviem ⁽⁵⁾ un ar labām pedagoģiskajām prasmēm. Ir būtiski izstrādāt jaukta tipa mācīšanos tā, lai tiktu ņemta vērā skolotāju darba slodze, darba laiks un pienācīgi darba apstākļi un lai viņiem tiktu nodrošināta atbalstoša darba vide.

1.16. EESK iesaka nodrošināt skolu demokrātisku pārvaldību, kurā skolēni un skolotāji efektīvi izmanto patstāvību sava mācīšanās un mācīšanas procesa vadīšanā. EESK atkārtoti norāda, ka svarīga ir “demokrātiska izglītības un apmācības sistēmu pārvaldība, piemēram, ar sociālā dialoga starpniecību. Tā ir jānodrošina un jānostiprina, iekļaujot saturīgas konsultācijas ar organizētu pilsonisko sabiedrību.” ⁽⁶⁾

1.17. EESK norāda, ka ir jāatzīst jaukta tipa mācīšanās ārpus formālā izglītības satvara, piemēram, neformālā un ikdienējā mācīšanās, un šajā saistībā efektīvi jāīsteno Padomes Ieteikums (2012. gada 20. decembris) par neformālās un ikdienējās mācīšanās validēšanu. Patiešām, neformālās un ikdienējās mācīšanās procesam ir svarīga nozīme, lai atbalstītu būtiskas savstarpējo attiecību veidošanas, saziņas un kognitīvās prasmes, tai skaitā jaunrades spēju, aktīvu pilsoniskumu un darba dzīvei nepieciešamās prasmes. Dalībai validēšanas procesos jābūt pieejamai ikvienam, un tā ir jāatbalsta ar ilgtspējīgiem publiskajiem ieguldījumiem.

1.18. EESK norāda, ka labi attīstīta jaukta tipa mācīšanās ir jāatbalsta ar ilgtspējīgiem publiskajiem ieguldījumiem, kā uzsvērts Eiropas pusgada ietvaros, un ar papildu ES fondu, piemēram, Atveseļošanas un noturības mehānisma, *Erasmus+* un ESF+, līdzekļiem. Ikvienam izglītojamajam ir būtiski, lai tiktu atbalstīta piekļuve kvalitatīvām tiešsaistes mācību programmām. Ir vajadzīgi lielāki ieguldījumi, it īpaši, lai PIA studentiem nodrošinātu augstas kvalitātes tālmācību un piekļuvi rīkiem un simulatoriem, kas viņiem palīdz neatkarīgā praktiskās mācīšanās procesā drošā vidē un nodrošina kopienu mūžizglītības centrus ⁽⁷⁾ un bibliotēkas.

1.19. EESK norāda, ka arvien plašāka digitālo rīku izmantošana saistībā ar jaukta tipa mācīšanos arvien vairāk apdraud studentu un skolotāju datu drošību, kā arī skolotāju intelektuālā īpašuma tiesības. Tādēļ Komisijai un dalībvalstīm būtu jānodrošina ilgtspējīgs publiskais finansējums un, apspriežoties ar izglītības jomas sociālajiem partneriem un ieinteresētajām personām, jāievieš piemērots tiesiskais regulējums, nodrošinot datu aizsardzību un intelektuālā īpašuma tiesības izglītības jomā. EESK pauž bažas par ieteikumā paredzēto norādi, ka priekšlikumā iekļauto plānu īstenošanai “nebūs vajadzīgi papildu resursi”. Finansējums var būt veids, kā pastiprināt sadarbību jomās, kurās Eiropas Savienībai nav spēcīgas kompetences. Izmaksas varētu būt saistītas ar platformas mitināšanu, uzturēšanu un aprīkojumu, kas nepieciešams platformas integrēšanai, mācību resursu mitināšanai, datu drošībai, skolotāju un skolēnu aprīkošanai utt. Ja nebūs pienācīgu resursu, visvairāk cietīs visnelabvēlīgākajā situācijā esošie skolēni.

1.20. EESK aicina Komisiju un dalībvalstis pievērsties izglītības sniedzēju darbības izvēršanai un *EdTech* sektora paplašināšanai, kam būs arvien lielāka nozīme saistībā ar jaukta tipa mācīšanās ieviešanu izglītības programmās. EESK aicina dalībvalstis izstrādāt valsts tiesību aktus, tostarp paredzot iespēju izveidot publiskas platformas mācīšanai un mācībām tiešsaistē, lai aizsargātu izglītības sabiedrisko vērtību. Turklāt publiskās platformas būtu jāievieš, jēgpilni

⁽⁴⁾ EK: *Teachers in Europe Careers, Development and Well-being*, 2021. gads.

⁽⁵⁾ EC: *Blended learning in school education – guidelines for the start of the academic year 2020/21*.

⁽⁶⁾ OV C 286, 16.7.2021., 27. lpp.

⁽⁷⁾ Downes, P. (2011). *Multi/Interdisciplinary Teams for Early School Leaving Prevention: Developing a European Strategy Informed by International Evidence and Research*. Eiropas Komisija, NESET (Izglītības un apmācību sociālo aspektu ekspertu tīkls), Izglītības un kultūras ģenerāldirektorāts, Brisele.

apspriežoties ar izglītības sociālajiem partneriem un izglītības jomas ieinteresētajām personām, pilnībā ievērojot skolotāju un izglītības darbinieku profesionālo autonomiju, kā arī akadēmisko brīvību un izglītības iestāžu autonomiju, neradot spiedienu uz skolotājiem vai izglītības darbiniekiem attiecībā uz viņu izmantotajiem izglītojošajiem materiāliem un pedagoģiskajām metodēm.

1.21. Ņemot vērā svarīgo nozīmi, kas piešķirta visai jaukta tipa mācīšanās jomai, EESK ierosina saistībā ar šo ieteikumu izstrādāt diskretu mērījumu un diferencētu datu vākšanas sistēmu atkarībā no vecuma, atzīstot bērnu un jauniešu atšķirīgās attīstības vajadzības. Tādējādi vajadzētu būt arī iespējai apkopot informāciju par rādītājiem, kas saistīti ar nelabvēlīgiem apstākļiem, piemēram, iebiedēšanu un mācību priekšlaicīgu pārtraukšanu. Precīzus mērījumus var izstrādāt sadarbībā ar attiecīgajiem partneriem. Tāpat ir jānodrošina skaidra ziņošana par ieteikuma īstenošanu un tā izpildes uzraudzība.

2. Vispārīgas piezīmes

2.1. Šajā atzinumā ir aplūkots priekšlikums Padomes ieteikumam par kombinētu mācīšanos kvalitatīvai un iekļaujošai pamatizglītībai un vidējai izglītībai. Šajā atzinumā ir likts uzsvars arī uz sākotnējo profesionālo izglītību vidusskolas līmenī. Ierosinātajā ieteikumā nav proponēts par normu padarīt pedagogu mazāku klātbūtni mācībās vai mudināt pavadīt ilgāku laiku pie ekrāna. EESK atzinīgi vērtē jauniešu iesaistīšanu, kas būtu jāsaģlabā un jāturpina visā procesā.

2.2. Saskaņā ar Eiropas Komisijas pētījumu ⁽⁸⁾ "jaukta tipa mācīšanās ir hibrīda pieeja, kas kombinē mācīšanos skolā ar tālmācību, tostarp tiešsaistes mācīšanos. Jaukta tipa mācīšanās ir elastīgs modelis, kas var atbalstīt projekta vai mācību kursa progresu, vienlaikus neprasot skolotājiem un izglītojamajiem visu laiku atrasties vienā un tajā pašā fiziskajā telpā."

2.3. Lai gan mācīšanās skolā veicina izglītojamo sociālās prasmes, labjutību, piederības sajūtu, kopienas apziņu un labāku personisko mijiedarbību starp skolotājiem un skolēniem, kā arī skolēnu starpā, labi organizēta jaukta tipa mācīšanās var palīdzēt izglītojamajiem panākt neatkarīgāku, individualizētāku un pašu virzītu mācīšanos ⁽⁹⁾. Tai var būt īpaša perspektīva, nodrošinot ar mākslu saistītas mācības, tostarp videomateriālus.

2.4. Lai gan priekšlikumā jaukta tipa mācīšanās ir raksturota kā hibrīdveida pieeja, uzsverot tās elastīgumu un iespējas veicināt patstāvīgas mācības, ir nepieciešams sīkāks skaidrojums par skolotāju un pasniedzēju lomu jaukta tipa mācīšanās īstenošanā. Šajā sakarā ir svarīgi nodrošināt, ka jaukta tipa mācīšanās tiek ieviesta mācību programmās, izmantojot visas skolas pieeju un ņemot vērā skolotāju, studentu un viņu ģimeņu vajadzības. Turklāt ir nepieciešams, lai jaukta tipa mācīšanās tiktu īstenota skolas laikā un neradītu neilgtspējīgu pārslodzi skolotājiem vai papildu slogu skolēnu ģimenēm.

3. Īpašas piezīmes

3.1. Covid-19 krīze ir likusi pamatskolu, vidusskolu un PIA skolu audzēkņiem mācīties patstāvīgāk. Skolām un skolotājiem – lielākoties bez pienācīgas sagatavošanās – ir bijis jāpielāgojas mācībām tiešsaistē un tālmācībai ārkārtas apstākļos, izmantojot digitālu ziņojumapmaiņu, e-pastu, tiešsaistes video tērzēšanas pakalpojumus un citus līdzekļus saziņai ar bērniem, lai nodrošinātu pienācīgu mācību norisi pārvietošanās ierobežojumu laikā. Tā bija arī ievērojama problēma bērniem ar invaliditāti, kuri, mijiedarbojoties ar digitālo mediju starpniecību, atrodas nelabvēlīgākā situācijā. Valdības, TV raidorganizācijas, sociālie partneri, izglītības un apmācības pakalpojumu sniedzēji, NVO un privātpersonas ir neticami ātri pielāgojušās, lai atbalstītu skolotājus virtuālo klašu un sadarbības platformu izveidē, taču vēl ir daudz jādara.

3.2. Ņemot vērā Covid-19 krīzes milzīgo ietekmi uz jauniešiem un izglītības sistēmu, mums jābūt piesardzīgiem arī attiecībā uz pārmaiņu norises grafiku. Ir vajadzīgs laiks, lai atsāktu mācības klātienē, un daudziem jauniešiem ir no jauna jāpierod pie "normālām" mācībām: pārāk daudz pārmaiņu pārāk īsā laikā var radīt destabilizējošu efektu. Covid krīze visvairāk ir skārusi bērnus un jauniešus. Īpaši smagi pandēmijas laikā ir cietusi viņu izglītība, socializācija, ekonomiskās perspektīvas un garīgā veselība. Turpmākajā periodā prioritātei vajadzētu būt normalizācijai un īpašai ievērībai attiecībā uz labjutību, garīgo veselību un formālo mācīšanos.

⁽⁸⁾ EC: *Blended learning in school education – guidelines for the start of the academic year 2020/21*.

⁽⁹⁾ Turpat.

3.3. EESK pauž bažas par jaukta tipa mācīšanās iespēju pamatskolās un pat vidusskolu sākumposma klasēs, jo minētajām vecuma grupām bieži vien trūkst nepieciešamo kompetenču, kas vajadzīgas aktīviem izglītojamajiem jaukta tipa mācīšanās vidē. Tām parasti trūkst pašorientācijas, sadarbības prasmju, IKT prasmju, zināšanu veidošanas, pašnovērtējuma prasmju un vairāku citu tā saukto 21. gadsimta prasmju. Šīs prasmes ir vajadzīgas, lai sekmīgi mācītos jaukta tipa vidē, un šo prasmju trūkums izglītojamo iedzīvotāju vidū patiesi apdraud kvalitatīvas jaukta tipa mācīšanās norisi. Ir jāievieš princips, ka eksperimentāla pāreja uz jaukta tipa mācīšanos tiek sākota ar vecākiem skolēniem, nevis jaunākiem skolēniem.

3.4. EESK norāda, ka PIA iestāžu audzēkņi Covid-19 laikā ir zaudējuši lielāko daļu praktisko mācību pieredzes iespēju mācekļības jomā. Platjoslas un IT rīku nepieejamība, skolotāju un skolēnu nepietiekama mijiedarbība un piemērotas mācību vides trūkums ir novedis pie tā, ka mācības priekšlaicīgi pārtraukušo personu skaits ir palielinājies, it īpaši meiteņu un sociālekonomiski nelabvēlīgā situācijā esošu bērnu vidū. Tāpēc jaukta tipa mācīšanās ir rūpīgi jāizstrādā un jāievieš, lai visiem bērniem tiktu nodrošināta iekļaujoša mācību vide un rīki. Lai gan ieteikumā galvenā uzmanība ir pievērsta pamatizglītībai un vidējai izglītībai, kā arī vidējā līmeņa sākotnējai PIA, būtu lietderīgi izpētīt jaukta tipa mācīšanās potenciālu mācekļības jomā.

3.5. Viens no priekšlikumā paredzētajiem pasākumiem ir tieši reaģēt uz krīzi, proti, "par prioritāti noteikt audzēkņu un viņu ģimeņu fizisko un garīgo labklājību", kā arī "ievērojami veicināt audzēkņu un ģimeņu digitālo prasmju apguvi". Šajā saistībā EESK norāda, cik svarīgi ir paplašināt labjutības nodrošināšanas un digitālo kompetenču uzlabošanas jomu, lai aptvertu visu izglītības sistēmu, it īpaši skolotājus, pasniedzējus un skolu vadītājus.

3.6. EESK atzinīgi vērtē to, ka Komisija ierosina sadarbībā ar dalībvalstīm izstrādāt īpašus norādījumus, rokasgrāmatas un citus konkrētus materiālus, pamatojoties uz pierādījumiem, mācīšanos no līdzbiedriem un paraugpraksi. Tā tiks novērstas konstatētās nepilnības jaukta tipa mācīšanās pieejas izstrādes atbalstīšanā skolas un sistēmas līmenī. Šajā sadarbībā būtu jāiesaista arī sociālie partneri un citas attiecīgās ieinteresētās personas. Visas darbības, izmaiņas vai pielāgojumi izglītības sistēmās jāveic ar vislielāko piesardzību. Mums jābūt pilnīgi pārliecinātiem, ka šādas izmaiņas nekādā veidā neveicina nevienlīdzību izglītībā un mācību priekšlaicīgu pārtraukšanu, kas, iespējams, ir lielākās problēmas, ar kurām saskaras mūsu izglītības sistēma.

3.7. EESK uzskata, ka jaukta tipa mācīšanās spēj pilnībā pārveidot gan mācīšanu, gan mācīšanos. Tomēr, lai gan priekšlikumā ir uzsvērtas iespējas, "ko rada mācīšanās veidu kombinēšana, cita starpā uzlabojot izglītības un apmācības kvalitāti un iekļautību, kā arī audzēkņu plašu prasmju attīstību un labklājību", EESK norāda, ka ir rūpīgi jāapsver ar jaukta tipa mācīšanās īstenošanu saistītie ierobežojumi, it īpaši lauku apvidos un nabadzīgos apgabalos, kur trūkst infrastruktūras (piekļuve platjoslas un IT rīkiem) un atbalstošas vides (mājokļa vide, finansiālie apstākļi u. c.), kas vajadzīga, lai nodrošinātu skolēniem un studentiem labvēlīgu kvalitatīvu jaukta tipa mācīšanos. Ļoti svarīga ir savienojamība ar spēcīgiem un uzticamiem tīkliem, it īpaši tad, ja savienojums ir vajadzīgs visai ģimenei savu darbību veikšanai. Turklāt ne visiem skolēniem ir pietiekams digitālo prasmju, pašdisciplīnas vai autonomijas līmenis, kas nepieciešams, lai mācītos patstāvīgi un veiktu uzdevumus bez tiešas mijiedarbības ar skolotājiem. Kopumā veiksmīga jaukta tipa mācīšanās, it īpaši gados jaunākiem izglītojamajiem, ir lielā mērā atkarīga no vecāku uzraudzības un palīdzības. Tas var radīt vai palielināt nevienlīdzību skolēnu mācību rezultātos un veicināt to skolēnu skaita pieaugumu, kuri priekšlaicīgi pamet skolu, jo ne visiem ir vecāki, kuri spēs efektīvi pildīt šo uzdevumu vai būs tam pieejami.

3.8. Lai gan pēdējos gados izglītības sistēmās ir notikusi arvien lielāka virzība uz privatizāciju, jaukta tipa mācīšanās būtu jāīsteno izglītības programmās tā, lai publisko izglītības sistēmu pārvaldības pārskatatbildība un pārredzamība tiktu aizsargāta no privāto un komerciālo interešu un dalībnieku ietekmes. Jaukta tipa mācīšanās nedrīkst apdraudēt izglītību kā sabiedrisko labumu.

3.9. Pirms Covid-19 pedagogi saskārās ar mācīšanās plaisas pieauguma problēmu skolēnu vidū, ko izraisīja dažādi sociālekonomiskie faktori. Būtu jāatzīmē arī tādi faktori kā rasisms, segregācija un augšupējas mobilitātes vispārēja samazināšanās un pasaules ekonomikas lejupslīde. Kopumā bija vērojama arvien lielāka paļaušanās, piemēram, uz mājasdarbiem, kas tikai palielina plaisu sekmīguma ziņā. Izolācijai un pašmācībai piemīt arī kaitīga psiholoģiskā ietekme. Daudziem skolēniem, it īpaši tiem, kuri ir no sociālekonomiski nelabvēlīgas vides, klātienē mijiedarbība ar skolotājiem un

līdzbiedriem ir komforta avots un palīdz mazināt mācīšanās plaisu. Pašreizējā Covid-19 pandēmija ir saasinājusi šo mācīšanās plaisu, tostarp digitālo prasmju trūkumu, un arvien vairāk skolēniem draud mācīšanās iespēju zudums.

3.10. EESK vērš uzmanību uz to, ka skolotāju sākotnējā izglītība un pastāvīga profesionālā izaugsme nav pietiekama, lai skolotājiem nodrošinātu atbilstošas prasmes, tostarp digitālās prasmes, pedagoģiskās metodes vai mācību materiālus jaukta tipa mācīšanās nodrošināšanai. Tas it īpaši attiecas uz darbu ar skolēniem ar īpašām vajadzībām, multikulturālā vidē vai ar nelabvēlīgā situācijā esošiem skolēniem, kas ir vēl problemātiskāk nekā parasti, jo visvairāk ir skartas tās izglītojamo grupas, kurām pašreizējā situācijā ir vajadzīgs papildu atbalsts. Eiropas Invaliditātes forums aicina nodrošināt vienlīdzīgu piekļuvi izglītības pakalpojumiem darba ņēmējiem un studentiem ar invaliditāti un nodrošināt tādu pasākumus kā zīmju valodas tulkošana, reāllaika tīrēšana un pielāgots darbs.

3.11. Priekšlikumā minētie pašnovērtējuma rīki, piemēram, gaidāmais rīks *SELFIE* skolotājiem, var potenciāli sekmēt jaukta tipa mācīšanās īstenošanu. Tomēr EESK vērš uzmanību uz risku, ka šie rīki var radīt salīdzinošo novērtējumu starp izglītības iestādēm nolūkā ietekmēt skolu reitingus, līgas un konkurenci. Ir svarīgi, lai jaukta tipa mācīšanās īstenošanā tiktu respektētas visu izglītības iestāžu īpatnības un prioritātes attiecībā uz informācijas un komunikācijas tehnoloģiju (IKT) izmantošanu, par ko būtu jāvienojas skolotājiem, pasniedzējiem un skolu vadītājiem.

3.12. Saskaņā ar ANO Konvencijas par bērna tiesībām 12. pantu darbs ar bērniem un jauniešiem arvien vairāk ir jābalsta uz iesaistīto personu reālu un pastāvīgu līdzdalību. Izņemot vienu apspriešanās norisi, ieteikumā nav uzsvērtu bērnu viedokļa uzklaušanās. Šī nepilnība būtu jānovērš. Daudzas dalībvalstis izstrādā paraugprakses modeļus, un ES izstrādā pati savas bērnu aizsardzības stratēģijas tiesības. Šāda veida izmaiņām galu galā vajadzētu atspoguļoties skolu pārvaldībā un novērtēšanā.

Briselē, 2021. gada 20. oktobrī

Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejas
priekšsēdētāja
Christa SCHWENG

Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejas atzinums par tematu “Priekšlikums Eiropas Parlamenta un Padomes regulai par vienlīdzīgu konkurences apstākļu nodrošināšanu ilgtspējīgam gaisa transportam”

(COM(2021) 561 final – 2021/0205 (COD))

(2022/C 105/20)

Ziņotājs: **Thomas KROPP**

Apspriešanās	Eiropas Parlaments, 13.9.2021. Eiropas Savienības Padome, 14.9.2021.
Juridiskais pamats	Līguma par Eiropas Savienības darbību 100. panta 2. punkts. un 304. pants
Atbildīgā specializētā nodaļa	Transporta, enerģētikas, infrastruktūras un informācijas sabiedrības specializētā nodaļa
Pieņemts specializētās nodaļas sanāksmē	7.10.2021.
Pieņemts plenārsesijā	20.10.2021.
Plenārsesija Nr.	564
Balsojuma rezultāts (par/pret/atturas)	231/0/9

1. Secinājumi un ieteikumi

1.1. Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komiteja (EESK) atkārtoti uzsver, ka ES aviācijas tirgum ir būtiska nozīme tirdzniecības un tūrisma nozarē Eiropas Savienībā, kā arī Eiropas ekonomikas starptautiskās konkurētspējas jomā⁽¹⁾.

Tomēr, tā kā aviācija ir viena no nozarēm, kurā visstraujāk pieaug CO₂ emisijas, EESK atbalsta ES iestāžu uzsāktās regulatīvās iniciatīvas, kuru mērķis ir mazināt aviācijas ietekmi uz vidi⁽²⁾.

1.2. Komisijas paketes “Gatavi mērķrādītājam 55 %” mērķis ir tiekties uz ES tālejošo mērķrādītāju – līdz 2030. gadam par 55 % samazināt siltumnīcefekta gāzu emisijas salīdzinājumā ar 1990. gada līmeni, saskaņojot ES politiku ar zaļajā kursā un Eiropas Klimata aktā paredzētajām vērienīgajām politiskajām pilnvarām. EESK atbalsta šo ļoti vērienīgo politiku, kas ietver vairākus tiesību aktu priekšlikumus attiecībā uz aviācijas nozari un kuru būtisks elements ir ilgtspējīgas aviācijas degvielas veicināšana. Lai gan Komisija ir novērtējusi šā priekšlikuma papildināmību ar citiem attiecīgiem priekšlikumiem, EESK uzskata, ka Komisijai būtu jāņem vērā arī visu attiecīgo regulatīvo pasākumu kopējā finansiālā ietekme.

1.3. Saistībā ar regulatīvajām iniciatīvām, kuru mērķis ir paātrināt pāreju uz klimatneitralitāti, priekšlikumam *RefuelEU Aviation* ir būtiska nozīme aviācijas nozarē. Atšķirībā no citām nozarēm aviācija ir atkarīga no fosilā kurināmā kā enerģijas avota. Lai nodrošinātu izaugsmi aviācijas nozarē, vienlaikus samazinot tās radītās CO₂ emisijas, *RefuelEU Aviation* regulas priekšlikuma mērķis ir paātrināt ilgtspējīgas aviācijas degvielas ražošanu, izplatīšanu un izmantošanu, nosakot aviācijas reaktīvo dzinēju degvielas piegādātājiem prasību visās ES lidostās piegādāt arvien lielāku daļu aviācijas degvielas un ilgtspējīgas aviācijas degvielas maisījuma un pieprasot aviosabiedrībām palielināt ilgtspējīgas aviācijas degvielas izmantošanu iepriekš noteiktos pakāpeniskos posmos.

Saskaņā ar Komitejas pieeju ilgtspējīgas aviācijas veicināšanai EESK kopumā atbalsta Komisijas priekšlikumu, taču ierosina tajā grozījumus, lai nodrošinātu tā efektīvu īstenošanu, neradot traucējumus.

⁽¹⁾ OV C 429, 11.12.2020., 99. lpp.; OV C 389, 21.10.2016., 86. lpp.

⁽²⁾ Paziņojums “Eiropas zaļais kurss” (COM(2019) 640 final);
Ilgtspējīgas un viedas mobilitātes stratēģija, https://ec.europa.eu/transport/themes/mobilitystrategy_en;
ES emisijas kvotu tirdzniecības sistēmas direktīvas piemērošana aviācijai (COM(2021) 552 final);
Atjaunojamo energoresursu direktīva (COM(2021) 557 final);
Alternatīvo degvielu infrastruktūras direktīva (COM(2021) 560 final).

1.4. EESK atzinīgi vērtē Komisijas iniciatīvu paātrināt ilgtspējīgas aviācijas degvielas tirgus izaugsmi. Ilgtspējīga aviācijas degviela, ja tā tiktu ražota pietiekamā daudzumā un būtu pieejama visām aviosabiedrībām, tik tiešām ievērojami samazinātu CO₂ emisijas aviācijas nozarē. Tomēr nav skaidrs, vai Komisijas īstenotā pieeja novērstu konkurences izkropļojumus.

1.5. Aviācija ir starptautiska pakalpojumu nozare, kas faktiski aptver divus atšķirīgus tirgus ar atšķirīgu tirgus dinamiku – EEZ vienoto Eiropas tirgu, no vienas puses, un starptautiski regulēto tirgu, no otras puses. EESK uzskata, ka priekšlikuma projektā būtu skaidri jāatspoguļo šī atšķirība, un aicina Komisiju saglabāt vienlīdzīgus nosacījumus EEZ teritorijā un proaktīvi veicināt globāli piemērojamus ilgtspējas standartus.

1.6. Ierosinātā regula attieksies uz visām ES aviosabiedrībām un visām to veiktajām darbībām neatkarīgi no tā, vai tās darbojas EEZ vai starptautiskā mērogā; tomēr uz aviosabiedrību tīkliem ārpus ES tā attieksies tikai tiktāl, ciktāl tiek sniegti pakalpojumi no kādas ES lidostas. Visus pārējos trešo valstu aviosabiedrību sniegtos globālos pakalpojumus neietekmētu prasība par ilgtspējīgas aviācijas degvielas maisījuma obligāto minimumu. Tāpēc aviācijas degvielas un ilgtspējīgas aviācijas degvielas sagaidāmā cenu atšķirība varētu radīt konkurences priekšrocības trešo valstu aviosabiedrībām. Laikā, kad aviācijas nozare visā pasaulē cenšas atgūties no smagākās krīzes tās pēckara vēsturē, ES aviosabiedrībām nevajadzētu vienpusēji segt papildu izmaksas. Turklāt, ja cenu starpība būtu jāsedz pasažieriem, ES pasažieriem vilinošāki būtu vīdi mazāk draudzīgi lidojumi, kurus veic trešo valstu aviosabiedrības.

1.7. EESK iesaka pirms šīs regulas faktiskās īstenošanas sākt izmēģinājuma posmu, kurā varētu saskaņot EEZ iekšējos noteikumus par aviācijas ietekmes uz vidi mazināšanu, un Komisija savā darbā koncentrētos uz to, lai ES īstenoto ilgtspējīgas aviācijas degvielas veicināšanu cieši koordinētu ar līdzīgām starptautiskām iniciatīvām. Tiklīdz būs saražots pietiekami daudz ilgtspējīgas aviācijas degvielas un tā būs pieejama ES un trešo valstu pārvadātājiem, regula tiktu pilnībā piemērota, attiecinot prasības arī uz trešo valstu aviosabiedrībām, kuras veic lidojumus no ES lidostām. Šāda pakāpeniska pieeja līdz minimumam samazinātu sākotnējo nelabvēlīgo apstākļu risku, mazinātu oglekļa emisiju pārvirzes risku, nodrošinātu rentablu īstenošanas procesu un plānošanas stabilitāti visām ieinteresētajām personām, to skaitā ilgtspējīgas aviācijas degvielas ražotājiem. Turklāt tas veicinātu konsekvētu pieeju biodegvielām.

1.8. Tā kā starptautiskajos tālsatiksmes maršrutos tiek emitēts ievērojami lielāks CO₂ emisiju īpatsvars nekā vidējas un tuvsatiksmes maršrutos Eiropas Ekonomikas zonā⁽³⁾, EESK uzskata, ka Komisijai lielāka uzmanība būtu jāpievērš līdzekļiem, ar kuriem panākt starptautisko regulatīvo pasākumu koordināciju. Šie trešo pušu pasākumi kopā ar jau apstiprinātiem kompensācijas mehānismiem, piemēram, CORSIA⁽⁴⁾, radīs papildu impulsu ilgtspējīgas aviācijas degvielas ražošanai, izplatīšanai un izmantošanai starptautiskā mērogā, tādējādi paātrinot pieprasījuma pēc ilgtspējīgas aviācijas degvielas pieaugumu un samazinot oglekļa emisiju pārvirzes risku⁽⁵⁾.

EESK piekrīt Komisijas viedoklim, ka ilgtspējīgas aviācijas degvielas tirgus izveidei būs nepieciešams laiks. EESK aicina Komisiju izstrādāt reālistisku un visaptverošu ceļvedi ilgtspējīgas aviācijas degvielas izmantošanas pakāpeniskai palielināšanai, lai nodrošinātu plānošanas stabilitāti visām ieinteresētajām personām, tostarp ilgtspējīgas aviācijas degvielas ražotājiem, kā arī sagatavot politiskās uzraudzības procesa pamatnostādnes.

2. Vispārīgas piezīmes

2.1. Lai veicinātu ilgtspējīgas aviācijas izaugsmi, ir nepieciešama visaptveroša un efektīva regulatīva pieeja.

2.1.1. *RefuelEU Aviation* priekšlikuma projekts ir integrēts vairākos citos paketes "Gatavi mērķrādītājam 55 %" tiesību aktu priekšlikumos, un to visu mērķis ir mazināt aviācijas ietekmi uz vidi⁽⁶⁾. Tāpēc, novērtējot *RefuelEU Aviation* priekšlikuma ietekmi un īstenošanas iespējas, ir pienācīgi jāņem vērā šo priekšlikumu savstarpējā atkarība un to kopējā ietekme uz aviācijas tirgu.

⁽³⁾ Pusi no CO₂ emisijām rada 6 % lidojumu – tālsatiksmes lidojumi, *Data Snapshot on CO₂ emissions and flight distance* | Eurokontrolle.

⁽⁴⁾ Starptautiskās aviācijas radīto oglekļa emisiju izlīdzināšanas un samazināšanas shēma (CORSIA) ir globāls mehānisms, kura mērķis ir, izmantojot tirgus instrumentus, izlīdzināt starptautiskās aviācijas CO₂ emisiju daļu, kas pārsniedz 2020. gada līmeni. To brīvprātīgi piemēro no 2021. gada 1. janvāra līdz 2026. gadam; brīvprātīgi ir iesaistījušies 81 valsts (tostarp visas ES dalībvalstis), t. i., 77 % no starptautiskās aviācijas.

⁽⁵⁾ Vairākas valstis, piemēram, Apvienotā Karaliste un ASV, arī plāno pasākumus, lai veicinātu ilgtspējīgu aviācijas degvielu un samazinātu CO₂ emisijas, sk. SWD(2021) 633 final.

⁽⁶⁾ SWD(2021) 633 final, 7.2. punkts.

2.1.2. Ar pārskatīto Enerģijas nodokļu direktīvu tiktu ieviesta minimālā nodokļa likme, kas piemērojama ES iekšējiem lidojumiem; ilgtspējīgai aviācijas degvielai tiktu noteikta minimālā nodokļa nulles likme, savukārt minimālās nodokļa likmes desmit gadu laikā pakāpeniski pieaugtu līdz 10,75 EUR par gigadžoulu. Priekšlikumā noteiktais mērķis ir stimulēt ilgtspējīgas aviācijas degvielas izmantošanu un mudināt aviosabiedrības izmantot efektīvākus un mazāk piesārņojošus gaisa kuģus, kā arī izvairīties no iespējamā ieņēmumu zaudējuma 32 % apmērā. Ja dalībvalstis individuāli pārsniegs minimālo likmi, šie papildu valsts CO₂ nodokļi ievērojami palielinātu izmaksu slogu aviosabiedrībām, izņemot tad, ja ilgtspējīga aviācijas degviela tiks saražota pietiekamos daudzumos. Šķiet, ka ir svarīgi izveidot saikni ar ilgtspējīgas aviācijas degvielas pieejamību, pretējā gadījumā noteikumi varētu darboties kā sods, nevis kā stimulē vairāk veicināt ilgtspējīgas aviācijas degvielas ražošanu un izmantošanu.

2.1.3. Var apšaubīt, vai papildu nodokļi var stimulēt pāreju no fosilā kurināmā uz ilgtspējīgu aviācijas degvielu, ja ilgtspējīga aviācijas degviela nav pieejama pietiekamā daudzumā.

2.1.4. Tā kā nav būtisku antidempinga noteikumu, tirgus apstākļi pašlaik ļauj konkurējošām aviosabiedrībām piedāvāt biļetes par cenām, kas ir zemākas par to darbības robežizmaksām un pat zemākas par gaisa satiksmes pārvaldības kopējām izmaksām un lidostu nodevām. Papildu nodoklis neietekmētu šādu robežcenu līmeņus un tādējādi nenodrošinātu stimulus izmantot ilgtspējīgu aviācijas degvielu konkurētspējas veicināšanai; ar šādu ES mēroga minimālo nodokli aviosabiedrības vienkārši zaudētu finanšu līdzekļus, kas nepieciešami ieguldījumiem efektīvākos gaisa kuģos. Turklāt ieņēmumus, kas gūti no šiem papildu nodokļiem, pēc definīcijas nevar izmantot iepriekš noteiktiem (ar vidi saistītiem) mērķiem, bet tie ietilpst dalībvalstu kasēs. Tādējādi tie nedotu iespēju palielināt piedāvājumu, lai apmierinātu augošo pieprasījumu pēc gaisa transporta.

2.1.5. Tāpēc EESK uzskata, ka ir diferencētāk jānovērtē tirgus dinamika, īpašu uzmanību pievēršot iespējamajai vajadzībai noteikt papildu regulatīvu pasākumu – mērķtiecīgu antidempinga regulējumu, kurā būtu konkrēti noteikts minimālais cenu līmenis, kas dotu iespēju segt ārējās izmaksas (?).

Saistībā ar paketi "Gatavi mērķrādītājam 55 %" Komisija ierosina vēl vienu pasākumu, proti, pārskatīt ETS noteikumus aviācijas nozarē. Iepriekš ETS aptvēra aptuveni 40 % no kopējām emisijām Eiropas Savienībā; pārskatītajā redakcijā šī daļa tika palielināta, iekļaujot papildu nozares, piemēram, jūrlietas. ETS aptvertajās nozarēs prasība līdz 2030. gadam samazināt emisijas paaugstināta no 40 % līdz 61 % salīdzinājumā ar 2005. gada līmeni, savukārt no 2023. līdz 2025. gadam ir pakāpeniski jāatceļ bezmaksas kvotas aviācijas nozarē.

2.1.6. Emisiju tirdzniecība ir uz tirgu balstīts mehānisms emisiju samazināšanai, un turpmāka šā instrumenta parametru pielāgošana var šo mehānismu stiprināt. Novērtējot šādu pasākumu ietekmi uz tirgus dinamiku, kā minēts iepriekš, ir jāpatur prātā, ka bezmaksas kvotu pakāpeniska samazināšana palielina izmaksu slogu paredzamajām ES mēroga minimālā nodokļa papildu izmaksām. Turklāt gan Enerģijas nodokļu direktīvā, gan ETS direktīvā, gan *RefuelEU Aviation* regulā ir prasīts sniegt datus par aviācijas reaktīvo dzinēju degvielas izmantošanu un patēriņu, kā arī par ilgtspējīgas aviācijas degvielas izmantošanu. Būtu arī vairāk jāapsver datu vākšanas, ziņošanas un pārbaudes noteikumu racionalizēšana, lai izvairītos no nevajadzīgas sarežģītības un nodrošinātu procesu īstenojamību praksē.

Ierosinātā Alternatīvo degvielu infrastruktūras regula ir paredzēta, lai nodrošinātu, ka lidostās ir piemērota infrastruktūra, kas nodrošina piekļuvi ilgtspējīgai aviācijas degvielai visās ES lidostās. Lai gan efektīvas loģistikas nodrošināšana ilgtspējīgas aviācijas degvielas izplatīšanai nepārprotami ir būtiska, pati regula ir jāprecizē vairāk; saskaņā ar pašreizējo formulējumu varētu uzskatīt, ka transportlīdzekļi, kas aviācijas vajadzībām piegādā videi nekaitīgu degvielu, nav videi nekaitīgi (?). Bez šādiem precizējumiem ir grūti novērtēt, kādā mērā lidostās varētu rasties papildu izmaksas, kuras potenciāli tiktu pārnestas uz aviosabiedrībām.

2.2. Ierosinātā *RefuelEU Aviation* regula ir galvenais priekšlikums aviācijas ilgtspējīgas nākotnes nodrošināšanai, taču tā nedrīkst radīt kropļojošu ietekmi uz aviācijas tirgu.

(?) Jebkāda regulatīva iejaukšanās tirgus mehānismos ir pretrunā aviācijas tirgus liberalizācijas mērķiem. Tomēr liberalizācija nav dogma, un tai ir savas robežas, ja tā neļauj sasniegt zaļajā kursā noteiktos klimata mērķus. Tāpēc ir vajadzīga detalizēta un diferencēta analīze par šādas iejaukšanās ietekmi uz tirgu liberalizētā tiesiskajā regulējumā. Vēl jo svarīgāk tas ir tad, ja vairākas papildinošas regulatīvās iniciatīvas ir savstarpēji atkarīgas un var radīt kumulatīvu finansiālu ietekmi uz ieinteresētajām personām.

(*) EESK atzinums par tematu "Ilgspējīga finansējuma taksonomija – klimata pārmaiņas", pieņemts 22.9.2021., ECO/549 (OV C 517, 22.12.2021., 72. lpp.).

2.2.1. Komisija atzīst, ka ilgtspējīgas aviācijas degvielas ražošana un izplatīšana rūpnieciskā līmenī prasīs ievērojamus ieguldījumus un laiku, lai to ievērojami palielinātu. Tā kā Komisijas jurisdikcija ir tikai Eiropas Savienībā un faktiski attiecināma tikai uz EEZ iekšējo gaisa satiksmi, Komisija ierosina samazināt starptautiskās konkurences kropļojumus, veicot divus pasākumus: nodrošināt ilgtspējīgas aviācijas degvielas maisījuma izmantošanu visos lidojumos no ES lidostām neatkarīgi no galamērķa un noteikt aviācijas reaktīvo dzinēju degvielas izmantošanas minimumu ES lidostās. Pirmais pasākums ir vērsts uz pakalpojumu sniedzēju un nav diskriminējošs attiecībā pret aviosabiedrībām. Taču var šaubīties, vai otrais minētais pasākums ir praktiski īstenojams un spējīgs novērst tirgus izkropļojumus.

2.2.2. Priekšlikuma 7. pantā visām aviosabiedrībām ir noteikts pienākums sniegt datus, cita starpā par reaktīvo dzinēju aviācijas degvielas izmantošanu konkrētā ES lidostā, kā arī pienākums ziņot par kopējo ilgtspējīgas aviācijas degvielas maisījuma daudzumu aviācijas degvielā, kas iegādāta no piegādātājiem. Aviosabiedrības saskaņā ar ES ETS ziņošanas pienākumiem pašlaik jau ziņo par reaktīvo dzinēju degvielas izmantošanu un patēriņu katrā lidojumā; šī shēma attiecas tikai uz ES iekšējiem gaisa pārvadājumiem⁽⁹⁾. Ierosinātā regula paplašina ziņošanas pienākumu, attiecinot to arī uz starptautiskajiem lidojumiem no ES lidostām. Šos pakalpojumus sniedz arī trešo valstu pārvadātāji, uz kuriem tādējādi attiektos pienākums iesniegt datus. Starptautiski ir pieņemts datu ziņošanas pienākumus iekļaut citu valstu aviosabiedrības, lai valsts iestādes varētu veikt atbilstības pārbaudi. Tāpēc starptautiskajā līmenī nevajadzētu būt iebildumiem pret šo ziņošanas pienākumu.

2.2.3. Tomēr 5. pantā ir noteikts pienākums (visām) aviosabiedrībām nodrošināt, ka to gada reaktīvo dzinēju degvielas izmantojums attiecīgajā ES lidostā ir vismaz 90 % no gadā noteiktā reaktīvo lidmašīnu degvielas apmēra. Šā noteikuma mērķis ir novērst tā dēvēto liekas degvielas uzpildi. Komisija atsaucas uz liekas degvielas uzpildi kā veidu, kurā aviosabiedrība uzpilda vairāk reaktīvo dzinēju degvielas, nekā nepieciešams, lai nevajadzētu degvielu uzpildīt galamērķa lidostā, kur tā varētu būt dārgāka⁽¹⁰⁾. Taču dažu ES nepiederīga tīkla aviosabiedrību centri atrodas EEZ tuvumā (piemēram, Londona, Doha, Dubaija, Stambula), un no noteiktas EEZ lidostas līdz attiecīgajam centram ir tikai īss lidojums. Tādā gadījumā tālsatiksmes galamērķus varētu sasniegt ar degvielas izmantošanu bāzes lidostā ārpus ES, neveicot liekas degvielas uzpildi. Ar ilgtspējīgu aviācijas degvielu saistīto papildu izmaksu summu, kas pasažieriem tiek ieskaitīta biļetes cenā, pasažieri varētu tikt stimulēti uz tālsatiksmes galamērķi doties caur (lētāko) savienojošo bāzes lidostu, kas atrodas ārpus ES⁽¹¹⁾. Taču 5. pantā nav skatīti sistēmiskie kropļojumi, ko rada nelabvēlīgi konkurences apstākļi ES bāzes lidostām un tādējādi arī ES tīkla aviosabiedrībām.

2.2.4. Ņemot vērā, ka maršruti uz ES tuvumā esošiem centriem ietver īsus lidojumus, degvielas izmantošana šiem lidojumiem no ES uz trešām valstīm veido tikai nelielu daļu no trešo valstu aviosabiedrību kopējiem starptautiskajiem pārvadājumiem. Laika gaitā, pieaugot ilgtspējīgas aviācijas degvielas maisījumu īpatsvaram, palielināsies arī cenu starpība starp ilgtspējīgas aviācijas degvielas maisījumu un tradicionālo aviācijas degvielu, tādējādi palielinot konkurētspēju lidojumiem caur tiem gaisa satiksmes centriem, kuri atrodas ārpus ES. Pasažieri tiks vēl vairāk stimulēti neizmantojot maršrutus, kas ietver ilgtspējīgas aviācijas degvielas uzpildi; tas nelabvēlīgi ietekmētu regulatīvajā priekšlikumā minēto mērķi veicināt ilgtspējīgas aviācijas degvielas izmantošanu un tādējādi samazināt CO₂ emisijas, tostarp maršrutos no ES uz trešām valstīm.

2.2.5. Ņemot vērā iepriekš minēto, EESK iesaka ierosināto regulu piemērot pakāpeniski. Izmēģinājuma posmā pasākumiem būtu jābūt vēršamiem uz to, lai ES un valstu līmenī saskaņotu spēkā esošos noteikumus par datu paziņošanu un par nodevām, kas saistītas ar CO₂. Vairāki šādi noteikumi pašlaik pastāv paralēli un veido pamatu, lai aprēķinātu gan emisiju kvotu, gan kompensāciju līmeni, kā arī maksājamos valsts CO₂/aviācijas degvielas nodokļus. Pašlaik šie noteikumi tomēr nav aplūkoti vienā un tajā pašā kontekstā, un tas rada paralēlus administratīvos procesus ieinteresētajām personām un pārvaldes iestādēm. Ar ierosināto regulu tās pašreizējā redakcijā tiktu ieviesta papildu prasība sniegt vēl vairāk datu par degvielas izmantošanu visās lidostās, tostarp par ilgtspējīgas aviācijas degvielas izmantošanu un degvielas patēriņu visā ES;

⁽⁹⁾ Sākotnējais nodoms attiecināt ES ETS lidojumiem uz/no ES lidostām tika noraidīts pēc iebildumiem no valstīm, kas nav ES dalībvalstis un uzskatīja, ka to aviosabiedrības nevar likumīgi iekļaut regulatīvā ES shēmā, kas līdzinās nodoklim.

⁽¹⁰⁾ Paskaidrojuma raksts (1. Priekšlikuma pamatojums un mērķi), 1. lpp.

⁽¹¹⁾ Piemērs: biļetes cenu maršrutā Štutgarte–Vīne–Kualalumpura ietekmētu dārgāka ilgtspējīgas aviācijas degvielas maisījuma izmantošana šajā posmā Štutgarte–Vīne, kā arī nepieciešamā ilgtspējīgas aviācijas degvielas izmantošana tālajā posmā Vīne–Kualalumpura. Savukārt lidojumam maršrutā Štutgarte–Stambula–Kualalumpura būtu nepieciešama ilgtspējīgas aviācijas degvielas maisījuma izmantošana tikai šajā posmā Štutgarte–Stambula.

Minētajā piemērā aviosabiedrībai, kas nodrošina lidojumus maršrutā Stambula–Štutgarte varētu būt finansiāli izdevīgi uzpildīt pietiekami daudz degvielas Stambulā, lai samazinātu vajadzību to papildus uzpildīt atgriešanās reisam Štutgarte–Stambula, tādējādi pilnībā izvairoties no ilgtspējīgas aviācijas degvielas izmantošanas. Šādus apsvērumus nepieļauj 5. pants.

Eiropas Savienības Aviācijas drošības aģentūrai un Eiropas Aeronavigācijas drošības organizācijai būtu arī pienākums ziņot par kopējiem datiem, kas saņemti saskaņā ar šīs regulas noteikumiem, bet ne obligāti par citiem datiem.

2.2.6. Vispirms būtu jānosaka pārredzamība un jāsamazina nevajadzīgā sarežģītība, racionalizējot ziņošanas, pārbaudes un uzraudzības mehānismus attiecībā uz spēkā esošajiem noteikumiem ES aviosabiedrībām, un tādējādi jāizveido saskaņots, efektīvs un iedarbīgs pasākumu kopums, kurā varētu iekļaut arī dažādas valstu iniciatīvas, izveidojot saskaņotu sistēmu. Šajā izmēģinājuma posmā ES aviosabiedrību sniegtie dati atspoguļotu (tikai) to, kā ES aviosabiedrības izmanto ilgtspējīgu aviācijas degvielu EEZ iekšējos lidojumos. Tas šķiet reāli, ņemot vērā laiku, kas vajadzīgs, lai palielinātu ilgtspējīgas aviācijas degvielas ražošanu. Šādiem lidojumiem Eiropas vienotajā aviācijas tirgū sākotnēji nebūtu jāietver starptautiskie pasažieri.

2.2.7. Šis ierosinātais izmēģinājuma posms neaizkavētu regulas pilnīgu īstenošanu, jo tā mērķis ir racionalizēt ES iekšējos datu paziņošanas un pārbaudes procesus, lai nodrošinātu, ka "Gatavi mērķrādītājam 55 %" pasākumi aviācijai nerada nevajadzīgi sarežģītu birokrātiju. Turklāt tas radītu pārredzamību par pasākumu kopējo finansiālo ietekmi uz Eiropas aviācijas nozari. Izmēģinājuma posms neliegtu Komisijai saskaņot šos procesus ar citiem procesiem, kas pieņemti ārpus EEZ.

2.2.8. Šīs regulas piemērošanai starptautiskajiem lidojumiem no ES lidostām vajadzētu būt atkarīgai no ilgtspējīgas aviācijas degvielas pieejamības, lai apmierinātu augošo pieprasījumu. Efektīva ilgtspējīgas aviācijas degvielas ieviešanas shēma ES mērogā attiecīgi varētu starptautiski kalpot kā iespējamais etalons, modelis un standarts. Turklāt ierosinātās shēmas darbības jomas paplašināšana ļaus izvairīties no tā, ka atkārtosies iebildumi, ar kuriem Komisija saskārās attiecībā uz lidojumu no ES uz trešām valstīm iekļaušanu ES ETS. Galvenais ir tas, ka Komisija izstrādā praktiski īstenojamus regulatīvos instrumentus EEZ līmenī un apspriež saskaņotu pieeju *pasaules* līmenī.

2.2.9. Koordinējot pasākumus, lai izveidotu uzlabotu un mērķtiecīgu *starptautisku* sistēmu, var būt un būs jārisina CORSIA jautājums. Saglabājot atšķirību starpposma mērķrādītājiem pasākumiem EEZ ietvaros un starpposma mērķrādītājiem starptautiskajā sistēmā, CORSIA pēc vienošanās var tikt pielāgota pēdējiem minētajiem, neradot papildu sarežģītību pirmajiem.

2.3. Ir vajadzīgs visaptverošs, skaidrs un pārlicinošs ceļvedis visu izstrādāto priekšlikumu īstenošanai, kā arī starpposma mērķrādītāju uzraudzībai.

2.3.1. Klimata mērķi, par kuriem EEZ ir panākta politiska vienošanās visās nozarēs, jo īpaši aviācijā, ir ārkārtīgi vērienīgi un, kā apstiprina nesen publicētais Klimata pārmaiņu starpvaldību padomes ziņojums, to sasniegšana kavējas. Tomēr ņemot vērā Komisijas izklāstītās aviācijas īpatnības, kas īsumā apkopotas augstāk, ir jāstimulē pieprasījums un piedāvājums pašlaik nenozīmīgā (ilgtspējīgas aviācijas degvielas) tirgū, neapdraudot Eiropas aviācijas nozares starptautisko konkurētspēju un Eiropas darbavietu drošību. Lai risinātu šīs nozarei specifiskās problēmas, būs svarīgi īstenot efektīvus pasākumus, veicot skaidri noteiktas pakāpeniskas darbības, kam ieinteresētās personas var reālistiski pielāgot savus iekšējos produktus un procesus.

2.3.2. Pašreizējais likumdošanas process ir saistīts ar zināmu nenoteiktību attiecībā uz tiesību aktu kopuma galīgo iznākumu. EESK aicina visas ES iestādes censties saglabāt un vēl vairāk uzlabot ierosināto pasākumu kopējo efektivitāti un panākt vienprātību par to īstenošanas ceļvedi.

2.3.3. Šāds ceļvedis ietvers jau esošo valsts pasākumu saskaņošanu. Dažas dalībvalstis pēc apspriešanās ar ieinteresētajām personām jau ir izstrādājušas šādus ceļvežus⁽¹²⁾.

3. Īpašas piezīmes

3.1. Lai priekšlikums tiktu sekmīgi īstenots, ir svarīgi ilgtspējīgas aviācijas degvielas uzdevumos nepieļaut būtiskas kļūdas plānošanā. Komisija ir izstrādājusi astoņus politikas modeļus, kas atšķiras attiecībā uz atbildīgo pusi saskaņā ar regulu (piegādātājs un/vai aviosabiedrība), ģeogrāfisko darbības jomu (EEZ teritorijā ar vai bez ārējiem reisiem), apakšuzdevumiem turpmākiem īpašiem ilgtspējīgas aviācijas degvielas produktiem (jo īpaši RFNBO), mērķi (ilgtspējīgas aviācijas degvielas apjoms/siltumnīcefekta gāzes ietaupījumi) un loģistikas prasībām (t. i., vai iespēja ietver uzskaites un prasību sistēmu, kas

⁽¹²⁾ Piemērs: Vācijas ceļvedis sintētiskajai degvielai, 2021, https://www.bmvi.de/SharedDocs/DE/Anlage/LF/ptl-roadmap.pdf?__blob=publicationFile.

padara fizisku piegādi katrai lidostai nevajadzīgu, lai nevajadzētu nodrošināt, ka katra degvielas partija katrā lidostā satur ilgtspējīgu aviācijas degvielu).

3.2. EESK atbalsta Komisijas pieeju noteikt prasību par modernu biodegvielu un e-petroleju. ES priekšlikums aizstātu valstu pilnvaras, kas daļēji ir balstītas uz biodegvielu. Tā kā biodegvielas ražošana ir sevišķi svarīga ne tikai aviācijā, bet daudzās citās nozarēs, ir būtiski nodrošināt, lai biodegvielas ražošana vienmēr būtu ilgtspējīga.

3.3. Komisijas priekšlikumā paredzēts līdz 2023. gadam nodrošināt ilgtspējīgas aviācijas degvielas 5 % maisījumu, kurā 4,3 % veido biodegviela, savukārt 0,7 % – e-petroleja. Komisijai būtu jāpārskata līdzsvars starp modernajām biodegvielām un e-petroleju. Tā kā modernās biodegvielas tiek ražotas no atkritumiem un atliekām, resursi ierobežo to vērienīgu izmantošanu. Taču e-petroleja, ja tā tiek ražota no (zaļās) atjaunojamās elektroenerģijas un no atmosfēras piesaisītā CO₂, tā nodrošinātu degvielu ar niecīgām CO₂ emisijām. EESK uzskata, ka papildu sekundārie tiesību akti varētu paātrināt modernu ražošanas procesu ieviešanu un veicināt vērienīgāku vidēja termiņa un ilgtermiņa mērķu sasniegšanu attiecībā uz ilgtspējīgas aviācijas degvielas maisījumiem.

3.4. Ņemot vērā e-petrolejas potenciālu, EESK iesaka mērķtiecīgāk iekļaut e-petroleju. Šķiet, ka būtu iespējams paaugstināt minimālo mērķi līdz 0,7 % 2027. gadā un līdz 5 % 2030. gadā. EESK uzskata, ka Komisija ir pārāk zemu novērtējusi e-petrolejas tirgus dinamiku. Jaunattīstības valstīs Dienvidamerikā un Āfrikā var attīstīt spēkstacijas, uzglabāt un transportēt e-degvielu uz valstīm, kurām vajadzīga ilgtspējīga aviācijas degviela un e-degviela. Ciktāl rūpnīcas palielinās darbības jaudu, e-degvielu ražošana šajās valstīs kļūs arvien pieejamāka cenas ziņā. Tomēr pašreizējais Atjaunojamo energoresursu direktīvas formulējums nenodrošina pietiekamu plānošanas stabilitāti ieguldītājiem, lai viņi ieguldītu jaunās tehnoloģijās. Taču šis enerģijas avots ir tik svarīgs, ka ir vajadzīgs skaidrs politiskais ceļvedis, kā izklāstīts iepriekš.

Briselē, 2021. gada 20. oktobrī

*Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejas
priekšsēdētāja
Christa SCHWENG*

Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejas atzinums par tematu “Priekšlikums Eiropas Parlamenta un Padomes lēmumam, ar ko groza Direktīvu 2003/87/EK attiecībā uz paziņošanu gaisakuģu operatoriem, kuri darbojas Eiropas Savienības teritorijā, par emisiju izlīdzināšanas apmēru globālā tirgus pasākuma satvarā”

(COM(2021) 567 final – 2021/0204 (COD))

(2022/C 105/21)

Ziņotājs: **Thomas KROPP**

Apspriešanās	Eiropas Savienības Padome, 14.9.2021. Eiropas Parlaments, 13.9.2021.
Juridiskais pamats	Līguma par Eiropas Savienības darbību 192. un 304. pants
Atbildīgā specializēta nodaļa	Transporta, enerģētikas, infrastruktūras un informācijas sabiedrības specializētā nodaļa
Pieņemts specializētās nodaļas sanāksmē	7.10.2021.
Pieņemts plenārsesijā	20.10.2021.
Plenārsesija Nr.	564
Balsojuma rezultāts (par/pret/atturas)	238/0/5

1. Secinājumi un ieteikumi

1.1. Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komiteja (EESK) norāda, ka aviācijas radītās CO₂ emisijas 2020. gadā Covid-19 pandēmijas dēļ salīdzinājumā ar 2019. gadu samazinājās par 64 %⁽¹⁾. Saskaņā ar Eirokontroles (Eiropas Aeronavigācijas drošības organizācijas) prognozi, kas ir Komisijas priekšlikuma pamatā, nav sagaidāms, ka satiksmes apjoms sasniegs 2019. gada līmeni agrāk par 2024. gadu.⁽²⁾

1.2. ICAO (ANO Starptautiskās Civilās aviācijas organizācijas) padome 2020. gada jūlijā nolēma, ka 2019. gada emisijas būtu jāizmanto par bāzi, lai aprēķinātu izlīdzinājumu⁽³⁾, kas aviosabiedrībām veicams par 2021.–2022. gadu.

1.3. Saskaņā ar ierosināto Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīvas 2003/87/EK⁽⁴⁾ grozījumu dalībvalstīm, kā noteikts starptautiskajās tiesībās, 2022. gadā būtu jāziņo par 2021. gada izlīdzinājumiem, lai gan paredzams, ka 2021. gadā salīdzinājumā ar 2019. gadu emisiju pieaugums būs nenozīmīgs vai pat nulle.

1.4. Tāpēc EESK atbalsta Komisijas priekšlikumu⁽⁵⁾ grozīt Direktīvu 2003/87/EK attiecībā uz paziņošanu par izlīdzināšanu 2021. gadā. Lai nodrošinātu juridisko noteiktību, grozījums būtu jāpieņem nekavējoties⁽⁶⁾.

⁽¹⁾ https://ec.europa.eu/clima/news/emissions-trading-greenhouse-gas-emissions-reduced-2020_lv.

⁽²⁾ <https://www.eurocontrol.int/publication/eurocontrol-five-year-forecast-2020-2024>.

⁽³⁾ Izlīdzināšana ir darbība, ko uzņēmums vai privātpersona veic, lai kompensētu savas emisijas, finansējot emisiju samazinājumu citur. Tirgos, kuros izlīdzināšana ir obligāta, par izlīdzinājumiem, kas radīti ar emisiju samazināšanas projektiem, izsniedz sertificētas emisijas samazināšanas kredītus. Ar šiem kredītiem uzņēmumi un valdības var tirgoties, lai izpildītu starptautiskos nolīgumus, kas ierobežo CO₂ daudzumu, kādu drīkst emitēt viena struktūra vai organizācija.

⁽⁴⁾ Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva 2003/87/EK (2003. gada 13. oktobris), ar kuru nosaka sistēmu siltumnīcas efektu izraisošo gāzu emisijas kvotu tirdzniecībai Savienībā un groza Padomes Direktīvu 96/61/EK (OV L 275, 25.10.2003., 32. lpp.).

⁽⁵⁾ Šā atzinuma temats: COM(2021) 567 final – 2021/0204 (COD).

⁽⁶⁾ EESK piekrit priekšlikuma COM(2021) 567 final – 2021/0204 (COD) 9. apsvērumā izklāstītajam pamatojumam.

1.5. EESK iesaka pagarināt mainīto bāzes vērtību līdz brīdim, kad vidējais pasažieru skaits būs 2019. gada līmenī, vismaz par 2022. un 2023. gadu; tie ir gadi, kuros patlaban tiek prognozēta atgūšanās. Pretējā gadījumā gaisa kuģu operatoriem būtu pienākums izlīdzināt emisijas, lai gan tie lido mazāk un rada mazāk emisiju nekā pārskata gadā.

1.6. CORSIA (Starptautiskās aviācijas radīto oglekļa emisiju izlīdzināšanas un samazināšanas shēma) ir viens no elementiem pasākumu kopumā, kas paredzēts, lai mazinātu aviācijas ietekmi uz vidi. EESK mudina Komisiju pārskatīt visus tiesību aktu priekšlikumus, kas attiecas uz aviāciju un iekļauti zaļā kursa politikas paketē "Gatavi mērķrādītājam 55 %", lai noteiktu priekšlikumu savstarpējo atkarību un līdz ar to varētu novērtēt to kumulatīvo finansiālo ietekmi, un saskaņot attiecīgās procedūras.

1.7. ICAO dalībvalstis, tostarp ES dalībvalstis, 2016. gadā vienojās īstenot CORSIA kā klimata aizsardzības instrumentu starptautiskajā aviācijā. EESK atzinīgi vērtē globālus pasākumus attiecībā uz globālām nozarēm. Tādēļ tā aicina Eiropas Komisiju, Eiropas Parlamentu un dalībvalstis arī turpmāk pilnībā atbalstīt un apstiprināt CORSIA.

2. Vispārīgas piezīmes

2.1. Starptautiskā Civilās aviācijas organizācija (ICAO) 2016. gadā pieņēma CORSIA, lai risinātu aviācijas radīto CO₂ emisiju jautājumu. Standarti un procedūras šīs shēmas īstenošanai tika pieņemti kā Čikāgas konvencijas pielikums, kas visām ICAO dalībvalstīm jāpiemēro no 2019. gada janvāra.

2.2. Izlīdzināšanas shēma nesamazina nozares radītās emisijas, taču aviācijas emisiju pieaugumu aviosabiedrības izlīdzinās citās nozarēs, tādējādi stabilizējot neto CO₂ emisijas. Būtiska prasība ir, lai emisiju samazināšana citviet būtu pastāvīga un neradītu neparedzētu emisiju pieaugumu.

2.3. CORSIA nozīme ir neizmērojami liela, jo tas ir starptautiski saskaņots ANO līmeņa mehānisms. Ikvienai ICAO parakstītājai dalībvalstij ir jāgādā, ka tās pārvadātāji katru gadu ziņo par emisijām; starptautisko lidojumu uzraudzība sākās 2019. gada 1. janvārī. Tādēļ aviosabiedrībām ir pienākums izveidot datubāzes par katrā lidojumā izmantoto degvielu, lai aprēķinātu CO₂ emisijas pēc kādas no vairākām apstiprinātām degvielas lietojuma mērīšanas metodēm. Tomēr ICAO dalībvalstis ir vienojušās īstenot CORSIA pa atsevišķiem posmiem; no 2021. līdz 2026. gadam izlīdzināšana tiks attiecināta tikai uz lidojumiem starp tām valstīm, kuras brīvprātīgi pieteikušās piedalīties šajā pirmajā posmā (?). Sākot no 2027. gada, shēma attieksies uz visiem starptautiskajiem lidojumiem, izņemot pavisam nedaudzas jaunattīstības valstis. Iekšzemes lidojumi ir citas ANO aģentūras – UNFCCC⁽⁸⁾ – kompetencē, un uz tiem attiecas Parīzes nolīgums.

2.4. Unikālās Covid-19 krīzes dēļ un pateicoties 2020. gadā pieredzētajam krasajam satiksmes intensitātes un līdz ar to arī CO₂ emisiju kritumam, kā arī vēlākajam ilgstošajam atlabšanas periodam, ir ārkārtīgi mazticams, ka 2021.–2023. gadā sekos izlīdzināšanas prasības; tas varētu radīt neskaidrību par to, vai ziņošanas pienākumam joprojām ir jēga. Pašreizējais priekšlikums ES dalībvalstīm uzliek juridisku pienākumu līdz 2022. gada 30. novembrim paziņot ES aviosabiedrībām izlīdzināšanas apmēru attiecībā uz 2021. gada emisijām, pat ja tās ir nulle. Tādējādi tas nodrošinātu juridisko noteiktību gan ES aviosabiedrībām, gan dalībvalstīm.

(?) No 2021. gada shēma aptver vismaz 88 valstis, kas pārstāv 77 % starptautiskās aviācijas, tostarp visas ES dalībvalstis.

(8) Apvienoto Nāciju Organizācijas Vispārējā konvencija par klimata pārmaiņām. Kioto protokols, kas tika parakstīts 1997. gadā un bija spēkā no 2005. līdz 2020. gadam, bija pirmā UNFCCC pasākumu īstenošana. Kioto protokols tika aizstāts ar Parīzes nolīgumu, kas stājās spēkā 2016. gadā. UNFCCC ir parakstījušas 197 valstis, un tās lēmumu īstenošanas gaitu uzrauga Pušu konference (COP), kas sanāk reizi gadā.

2.5. Tiek prognozēts, ka laikposmā no 2021. līdz 2035. gadam ar CORSIA palīdzību tiks kompensēti aptuveni 2,5 miljardi tonnu CO₂, kas ir vidēji 165 miljoni tonnu CO₂ gadā⁽⁹⁾. Tomēr aviācijas radītās emisijas ar CORSIA mazinātas netiek, tāpēc faktiskos CO₂ līmeņus aviācijā tas neietekmēs. Tālab CORSIA ir aplūkojama kopā ar citiem mehānismiem, kuri nozares CO₂ emisiju līmeni ietekmē⁽¹⁰⁾. Uz šo mērķi ir vērsti vēl trīs pasākumi, kas saistīti ar paketi "Gatavi mērķrādītājam 55 %" (11): aviācijas degvielas nodokļa ieviešana vienīgi ES līmenī, maisījuma izmantošanas pilnvaru ieviešana attiecībā uz ilgtspējīgu aviācijas degvielu (SAF)⁽¹²⁾ un grozījumi ES emisijas kvotu tirdzniecības sistēmā (ETS).

2.6. Gan CORSIA, gan ETS attiecas uz CO₂ emisiju jautājumu, taču tās darbojas atšķirīgi. ES ETS samazina kopējās pieļaujamās emisijas, uzliekot aviosabiedrībām pienākumu iegādāties kvotas savām *individuālajām* emisijām. Savukārt CORSIA uzliek aviosabiedrībām pienākumu maksāt par izlīdzināšanu un tādējādi kompensēt kopējo *nozares* emisiju pieaugumu, lai neviena aviācijas radītā CO₂ tonna netiktu radīta – vai lai tā atspoguļotos kā samazinājums – kādā citā nozarē. ETS attiecas uz ES iekšējo aviāciju. Tomēr tajā tiek ietverti arī tie pasažieri, kuri tikai pārbrauc no kādas ES lidostas uz kādu ES gaisa satiksmes mezglu, lai tālāk dotos ar starptautisku lidojumu; šādos gadījumos maksa attiektos uz CO₂ emisijām ikvienā tādā ceļojuma posmā, kurš ietver kādu ES lidostu. Tas pats pasažieris lidojumam uz to pašu tālsatiksmes galamērķi būtu varējis pievienoties arī kādā gaisa satiksmes mezglā, kas atrodas ES tuvumā, piemēram, Londonā, Stambulā, Dubajā, Dohā vai Maskavā; taču tādā gadījumā uz CO₂ emisijām, ko rada tālsatiksmes lidojums no trešās valsts mezgla, ES ETS neattiektos. Šādiem oglekļa emisiju pārvirzes gadījumiem būtu jāpievērš uzmanība.

2.7. Arī priekšlikums "ReFuelEU Aviation" var radīt konkurences izkropļojumus, jo ar SAF sajauktas aviācijas degvielas izmantošana būtu obligāta [tikai] visās ES lidostās, taču ne tajos gaisa satiksmes mezglos, kuri atrodas ārpus ES. Lai gan ilgtspējīgas aviācijas degvielas rada mazāk CO₂, to ražošanas izmaksas ir ievērojami augstākas nekā tradicionālajai aviācijas degvielai. Ja šāda SAF nesaņemtu publisku finansējumu, tās papildu izmaksas galu galā tiktu pārnestas uz pasažieriem un starptautiski lidojumi no ES gaisa satiksmes mezgliem tādējādi kļūtu dārgāki par lidojumiem, kas uz to pašu galamērķi dodas no tādiem gaisa satiksmes mezgliem, kuri atrodas ārpus ES. Šādus nozīmīgus starptautiskās konkurences izkropļojumus nedrīkst pieļaut; gaidītos CO₂ emisiju samazinājumus tie beigu beigās apdraud gan no politiskā, gan komerciālā, gan visvairāk no ekoloģiskā viedokļa.

2.8. Aviācijas degvielas aplikšanai ar nodokli būtu ietekme uz tirgu tikai tad, ja tādējādi tiktu stimulēta SAF ražošana; ne vienmēr tas tā ir.

2.9. EESK iesaka Komisijai sagatavot visaptverošu pārskatu par visiem ar tirgu saistītajiem pasākumiem un to paredzamo ietekmi uz aviācijas tirgu.

Briselē, 2021. gada 20. oktobrī

Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejas
priekšsēdētāja
Christa SCHWENG

⁽⁹⁾ IATA faktu lapa CORSIA, 2019. gada 12. maijs.

⁽¹⁰⁾ Piemēram, aviācijas iekļaušana ES ETS 2003/87/EK; "ReFuelEU Aviation" COM (2021) 561 – final 2021/0205 (COD).

⁽¹¹⁾ Komisijas izstrādātajā paketē "Gatavi mērķrādītājam 55 %" ir vairāki savstarpēji atkarīgi regulatīvie priekšlikumi, kas Eiropas Savienībai pavērtu iespēju sasniegt kontinenta siltumnīcefekta gāzu emisiju samazināšanas mērķrādītāju – **55 % neto emisijas, par ko ES Padome vienojās 2020. gadā**; tas ir nostiprināts Eiropas Klimata aktā. Šajā paketē iekļautie priekšlikumi ietekmē arī Eiropas transporta un tūrisma ekosistēmas. Bez efektīviem stimuliem priekšlikumi nenovedīs pie ilgtspējīgas ES tūrisma un transporta politikas. Gluži pretēji: ierosinātie pasākumi varētu izraisīt ievērojamu izmaksu pieaugumu gan lieliem, gan maziem ES uzņēmumiem un mazināt to konkurētspēju iepretī trešo valstu transporta un tūrisma uzņēmumiem, kas atrodas pie ES robežām; tādējādi tiktu apdraudētas ES darbvietas šajās nozarēs. Tāpēc sevišķi smagi šo ietekmi izjustu tie ES reģioni, kuri ir ļoti atkarīgi no tūrisma. Uz nākotni orientēto, ilgtspējīgo pieeju, ko ierosinājusi Komisija, veido savstarpēji papildinoši pasākumi, tomēr tiem kopīgi jādarbojas kā katalizatoram ceļā uz tādu nozari, kas siltumnīcefekta gāzu ziņā ir neitrāla; tādējādi ir jāpatur prātā to kumulatīvā izmaksu ietekme uz Eiropas transporta un tūrisma ekosistēmām, lai garantētu plānošanas stabilitāti attiecībā uz ieguldījumiem jaunās darbvietās.

⁽¹²⁾ EESK atzinuma projekts TEN/744 (skatīt šā *Oficiālā Vēstneša* 136. lappusi).

Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejas atzinums par tematu “Komisijas paziņojums Eiropas Parlamentam, Padomei, Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejai un Reģionu komitejai – Ceļš uz veselīgu planētu itin visiem. ES Gaisa, ūdens un augsnes nulles piesārņojuma rīcības plāns”

(COM(2021) 400 final)

(2022/C 105/22)

Ziņotāja: **Maria NIKOLOPOULOU**

Atzinuma pieprasījums	Eiropas Komisija, 31.5.2021.
Juridiskais pamats	Līguma par Eiropas Savienības darbību 304. pants
Atbildīgā specializētā nodaļa	Lauksaimniecības, lauku attīstības un vides specializētā nodaļa
Pieņemts specializētās nodaļas sanāksmē	4.10.2021.
Pieņemts plenārsesijā	20.10.2021.
Plenārsesija Nr.	564
Balsojuma rezultāts (par/pret/atturas)	105/0/1

1. Secinājumi un ieteikumi

1.1. Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komiteja (EESK) atbalsta Komisijas plānu, ar kuru paredzēts visaptveroši risināt dažādas piesārņojuma problēmas un izpildīt Parīzes nolīgumā un ilgtspējīgas attīstības mērķos (IAM) noteiktās saistības. Lai plāns patiešām būtu vērienīgs, mērķiem jābūt pilnīgi saskaņotiem ar Pasaules Veselības organizācijas (PVO) ieteikumiem, un mērķu latiņa ir jāpaaugstina jau sākumā, proti, tagad.

1.2. EESK mudina Komisiju sākt vākt datus, lai tuvākajā laikā varētu iesniegt likumdošanas priekšlikumus jomās, kur to nav, piemēram, attiecībā uz gaisma un vibrācijas piesārņojumu.

1.3. EESK atzinīgi vērtē nulles piesārņojuma jautājumos ieinteresēto personu platformas izveidi ar nolūku paātrināt dekontamināciju un vēlas sadarboties, izmantojot Eiropas aprites ekonomikas jautājumos ieinteresēto personu platformu⁽¹⁾ vai citus līdzekļus.

1.4. EESK pauž nožēlu, ka nulles piesārņojuma hierarhijā mazāk uzmanības ir pievērsts piesārņojuma radītā kaitējuma atlīdzināšanai un kompensācijai. Ir jānosaka pasākumi gadījumiem, kad nav iespējams konstatēt par piesārņojumu atbildīgos vai ja viņi nevar atlīdzināt kaitējumu.

1.5. EESK ierosina, novērtējot cieto daļiņu avotus, to oksidatīvo potenciālu un ultrasmalkās daļiņas iekļaut tiesību aktos un cieto daļiņu piesārņojuma uzraudzībā.

1.6. Lai cīnītos pret jūras piesārņojumu, visās ostās jābūt modernai atkritumu savākšanas un apsaimniekošanas sistēmai. Turklāt Eiropas Savienībai ir nepārtraukti jāveicina atkritumu ekstrakcija no jūras – gan tāpēc, lai sekmētu dekontamināciju, gan lai nodrošinātu sekundārās zvejas darbības.

1.7. Daļa no plastmasas piesārņojuma, kas atrodams jūrā, nāk no iekšējiem ūdeņiem. Lai attīrītu Eiropas upes, ir vajadzīga koordinācija starp attiecīgajām valstīm.

1.8. EESK uzskata: atkritumu apsaimniekošana ir jānosaka un, lai novērstu negatīvu ietekmi uz trešām valstīm, atkritumu apsaimniekošanai un atkalizmantošanai ir jānotiek vienā un tajā pašā teritorijā vai tur, kur ir piemērotas pārstrādes iekārtas.

⁽¹⁾ Eiropas aprites ekonomikas jautājumos ieinteresēto personu platforma.

1.9. Mērķi ir noteikti ES līmenī, tomēr EESK iesaka noteikt minimālās robežvērtības katrai valstij, lai nodrošinātu, ka visās dalībvalstīs ir pienācīgs progress, lai cik atšķirīgs būtu temps.

1.10. EESK mudina dalībvalstis un Komisiju paātrināt pāreju uz atjaunojamiem energoresursiem, kuriem ir ļoti liela nozīme uzņēmumu ražošanas dekarbonizācijā.

1.11. EESK izsaka atzinību Komisijai par amatierzinātnes stratēģiju, kuras mērķis ir veicināt cilvēku līdzdalību un īstenot Komisijas apņemšanos palielināt izpratni par piesārņojumu, veselību un labbūtību.

2. Komisijas priekšlikums

2.1. ES Gaisa, ūdens un augsnes nulles piesārņojuma rīcības plāns ir viens no pēdējiem zaļā kursa stūrakmeņiem. Par galveno mērķi 2050. gadam ir noteikta piesārņojuma samazināšana līdz tādām līmenim, kas nekaitē cilvēku veselībai un videi. Turklāt Komisija integrēs un saistīs visas pašreizējās darbības, kuras attiecas uz dažādiem piesārņojuma aspektiem.

2.2. Saskaņā ar ES tiesību aktiem, zaļā kursa iecerēm un sinerģijā ar citām iniciatīvām Eiropas Savienībai līdz 2030. gadam būtu

- par vairāk nekā 55 % jāsamazina gaisa piesārņojuma ietekme uz veselību (priekšlaicīgas nāves gadījumi),
- jāpanāk, ka par 30 % mazāk cilvēku pastāvīgi traucē transporta troksnis,
- jāpanāk, ka par 25 % mazāk ES ekosistēmu gaisa piesārņojums apdraud biodaudzveidību,
- par 50 % jāsamazina barības vielu zudumi, ķīmisko pesticīdu izmantojums un ar to saistītais risks, bīstamāko pesticīdu izmantojums un antimikrobiālo līdzekļu pārdošana izmantošanai lauksaimniecības dzīvniekiem un akvakultūrā,
- par 50 % jāsamazina plastmasas atkritumi jūrā un par 30 % – mikroplastmasas daudzums, kas nonāk vidē,
- ievērojami jāsamazina atkritumu rašanās kopumā un par 50 % – sadzīves atkritumu atliku daudzums.

2.3. Nulles piesārņojuma uzraudzības un 2022. un 2024. gada prognožu plāna ziņojumu mērķis būs novērtēt 2030. gada mērķu īstenošanas gaitu, un tie kalpos par atsauci, lai izlemtu, kuri pasākumi būtu jāveic vai jāpastiprina, lai sekmīgi īstenotu 2030. gada mērķus. Turpmāk tiks norādīti nākamie pasākumi, ar kuriem līdz 2050. gadam panākt nulles piesārņojumu.

2.4. Komisija kopā ar Eiropas Reģionu komiteju izveidos nulles piesārņojuma jautājumos ieinteresēto personu platformu.

2.5. Lai samazinātu plastmasas un citus atkritumus, zemūdens troksni un piesārņotāju daudzumu, tiks pārskatīta Jūras stratēģijas pamatdirektīva 2023. gadam,

2.6. Komunālo notekūdeņu attīrīšanas direktīvas un Notekūdeņu dūņu direktīvas pārskatīšana palīdzēs stiprināt apņemšanos pilnīgāk atdalīt barības vielas no notekūdeņiem un sagatavot apstrādātos ūdeņus un dūņas atkalizmantošanai.

Tiks pārskatīta regula par atkritumu pārvadāšanu, lai varētu labāk kontrolēt atkritumu eksportu, garantēt ilgtspējīgu to apstrādi un ierobežot tādu atkritumu eksportu, kas negatīvi ietekmē vidi un veselību trešās valstīs.

3. Vispārīgas piezīmes

3.1. Kā norādīts rīcības plānā, cīņa pret piesārņojumu ir arī cīņa par taisnīgumu, jo no vislielākā kaitējuma veselībai cieš visneaizsargātākās grupas, tostarp bērni, veci cilvēki vai cilvēki ar veselības traucējumiem, cilvēki ar invaliditāti un personas, kas dzīvo sliktākos sociālekonomiskajos apstākļos^(?). Visā pasaulē no slimībām, kas saistītas ar piesārņojumu, visvairāk cieš valstis ar zemiem un vidējiem ienākumiem, un gandrīz 92 % ar piesārņojumu saistīto nāves gadījumu ir tieši šajās valstīs^(?).

^(?) EVA ziņojums Nr. 22/2018 “*Unequal exposure and unequal impacts*” [Nevienāda iedarbība un nevienāda ietekme].

^(?) UNEP/EA.4/3 (2018): īstenošanas plāns “*Towards a Pollution-Free Planet*” [Ceļā uz planētu bez piesārņojuma].

3.2. EESK atbalsta Komisijas plānu un tās pamatiniciatīvas, ar kurām paredzēts visaptveroši risināt dažādas piesārņojuma problēmas un izpildīt Parīzes nolīgumā un ilgtspējīgas attīstības mērķos noteiktās saistības. Lai plāns patiešām būtu vērienīgs, mērķiem jābūt pilnīgi saskaņotiem ar PVO ieteikumiem.

3.3. EESK piekrīt pieejai, ka jāstiprina spēkā esošie dažādu jomu tiesību akti un tie jāpielāgo, ja nav sekmīgi īstenoti, piemēram, saistībā ar gaisa un ūdens kvalitāti. EESK atkārtoti norāda: ES vides politika ir apliecinājusi, ka nepilnīga, sadrumstalota un nevienmērīga Eiropas vides tiesību aktu izpilde ir nopietna problēma daudzās dalībvalstīs⁽⁴⁾. Turklāt netrūkst zināšanu par to, kas būtu jādara. Pietrūkst labi zināmu un sen izlemtu pasākumu īstenošanas un politiskās gribas⁽⁵⁾.

3.4. EESK mudina Komisiju sākt vākt datus, lai tuvākajā laikā varētu iesniegt likumdošanas priekšlikumus jomās, kur to nav, piemēram, attiecībā uz gaisma un vibrācijas piesārņojumu.

3.5. Īstenoto mērķu apjoms tiks novērtēts, ņemot vērā uzraudzības rezultātus un 2024. gada prognozes. Tas rosinās debates, lai novērtētu ieceru līmeni un vajadzības gadījumā turpinātu pārskatīt mērķus un tiesību aktus. EESK pauž bažas, ka šis process būs pārāk ilgs, ņemot vērā, ka 2030. gada mērķu īstenošanai ir atlicis maz laika, un uzskata, ka ieceru latīņa ir jāpaaugstina jau sākumā, proti, tagad.

3.6. Gaisa piesārņojuma mērķi, kas noteikti 2030. gadam, ir balstīti uz pārāk seniem pārskata gadiem. Pārskata gadi dažādiem mērķiem atšķiras, jo to pamatā ir atšķirīgi dati un tiesību akti. Lai gan ir taisnība, ka ilgstoši uzkrāti dati palīdz izstrādāt prognozes, EESK uzskata, ka mērķu īstenošanas gaitas novērtēšanas sākumposms ir jāsaskaņo visiem mērķiem, lai gūtu reālu priekšstatu par sasniegto.

3.7. Pamatnostādņēm vajadzētu palīdzēt uzņēmumiem un MVU īstenot tiesību aktus par piesārņojuma kontroli, līdz minimumam samazinot administratīvo slogu. Tāpat ir starptautiski jāaskaņo tiesiskais regulējums, jo ES piesārņojums nebeidzas pie tās robežām.

3.8. EESK uzskata, ka pārkārtošanās nodrošināšanā svarīga nozīme ir nozaru sadarbības procesam. Tādēļ Komiteja atzinīgi vērtē nulles piesārņojuma jautājumos ieinteresēto personu platformas izveidi un vēlas sadarboties, izmantojot Eiropas aprites ekonomikas jautājumos ieinteresēto personu platformu vai citus līdzekļus. Komiteja arī iesaka veidot ciešu sadarbību ar trešām valstīm un pavērt iespējas dažādu reģionu pilsoniskās sabiedrības sadarbībai, jo piesārņojums neapstājas pie robežām.

4. Īpašas piezīmes

4.1. ES atbalsts jauninājumiem, ieguldījumiem un jaunu iekārtu un tehnoloģiju izpētei ir svarīgs visiem uzņēmumiem un jaunu kvalitatīvu darbvietu radīšanai. Tomēr ir jāveic ieguldījumi šādās jomās: daba un biodaudzveidība (ekosistēmu atjaunošana un atjaunojoša lauksaimniecība); labklājība (ilgtspējīga infrastruktūra un pārkārtošanās uz atjaunojamo energoresursu enerģiju/enerģētiskā pārkārtošanās, ēkas un zaļā/sabiedriskā mobilitāte); cilvēki (izglītība un digitālās plaisas pārvarēšana/pētniecība un izstrāde, nodokļu reformas, lai radītu taisnīgākas un vienlīdzīgākas iespējas izglītības, veselības aprūpes un vides jomā).

4.2. EESK pauž nožēlu, ka nulles piesārņojuma hierarhijā mazāk uzmanības ir pievērsts piesārņojuma radītā kaitējuma atļidzināšanai un kompensācijai. Joprojām lielais piesārņoto vietu skaits Eiropas Savienībā liecina, ka princips "piesārņotājs maksā" nav bijis pietiekami efektīvs. Ir jānosaka pasākumi gadījumiem, kad nav iespējams konstatēt par piesārņojumu atbildīgos vai ja viņi nevar atļidzināt kaitējumu.

4.3. Attiecībā uz gaisa piesārņojumu EESK vēlas pievērst Komisijas uzmanību cietajām daļiņām, kas saistītas ar miljoniem priekšlaicīgu nāves gadījumu visā pasaulē. Novērtējot cieto daļiņu toksikoloģisko ietekmi uz cilvēku veselību, jāizstrādā standartizēta metrika, kuras pamatā ir ne tikai masas koncentrācija, bet arī lielums un ķīmiskais sastāvs. Novērtējot cieto daļiņu avotus, ir svarīgi ņemt vērā to oksidatīvo potenciālu un ultrasmalkās daļiņas, jo no tiem ir atkarīga bīstamības pakāpe, un tie ir jāiekļauj tiesību aktos un cieto daļiņu piesārņojuma uzraudzībā.

⁽⁴⁾ OV C 110, 22.3.2019., 33. lpp.

⁽⁵⁾ OV C 123, 9.4.2021., 76. lpp.

4.4. Tiesību akti par ūdeņiem tiks pielāgoti ķīmisko piesārņotāju un mikroplastmasas daudzuma samazināšanai. Lielas bažas rada plastmasas atkritumi, jo tos ir grūti likvidēt, tie absorbē citus piesārņotājus un netiek ņemta vērā to piedevu un sadrumstaloto daļu – nanoplastmasas – lielā ķīmiskā un toksikoloģiskā ietekme⁽⁶⁾. Tā kā ESAO valstis būtiski palielina citās valstīs radušos plastmasas atkritumu daudzumu, ir jārod risinājumi pārrobežu piesārņojuma mazināšanai un jānosaka jauns, īpašs globāls ierobežojums attiecībā uz plastmasas atkritumiem. Ārkārtīgi svarīgi ir arī novērst atkritumu rašanos, veicinot un stimulējot ražošanu pēc ekodizaina principiem. Rūpniecībai un vides zinātnei ir jāsadarbojas, lai meklētu dzīvotspējīgus risinājumus.

4.5. Ir svarīgi, it īpaši lauksaimniecības nozarē, veikt ieguldījumus tādu tehnoloģiju un darbības modeļu inovācijā, kas veicina ūdens atkalizmantošanu un uzlabo tā kvalitāti, kā arī tādu risinājumu piemērošanu, kas palīdz mazināt vidisko pēdu (piemēram, saistībā ar fertigāciju, pesticīdu izmantošanu un nitrātu emisiju). Operatoru prasmju pilnveidošana un apmācība jauno tehnoloģiju un digitālo risinājumu jomā veicinās to ieviešanu un noteikumu ievērošanu attiecībā uz ūdeņiem.

4.6. Ir rūpīgi jāapsaimnieko zvejas darbības radītie atkritumi, it īpaši zvejas tīkli. Plastmasas atkritumu pārvietošanās jūrā notiek pēc nejaušības principa, tāpēc ir jāievieš starptautiski noteikumi vai vismaz tie jāsadala atbilstīgi plastmasas ražošanas un patēriņa apjomam katrā valstī, lai tas, kurš piesārņo vairāk, arī maksātu vairāk. NVO un dažas valstis ir pierādījušas, ka ir instrumenti un kvalificētas personas atkritumu savākšanai jūrā un ka var izveidot nepieciešamās ostas struktūras atkritumu uzglabāšanai un reciklēšanai⁽⁷⁾. Tomēr šo pasākumu nepiemēro, jo zvejnieki negūst nekādu saimniecisku labumu no atkritumu savākšanas un šķirošanas, turklāt mazās ostas vēl nav gatavas šādām darbībām. Visās ostās, tostarp arī mazākajās, ir jāizveido mūsdienīga atkritumu savākšanas sistēma, un atkritumu apsaimniekošanai ir jābūt pārredzamai⁽⁸⁾. Eiropas Savienībai ir nepārtraukti jāveicina šādas darbības – gan tāpēc, lai sekmētu dekontamināciju, gan lai nodrošinātu sekundārās zvejas darbības⁽⁹⁾.

4.7. Astoņdesmit procenti atkritumu jūrā nonāk caur iekšējiem ūdeņiem (ezeriem un upēm)⁽¹⁰⁾. Efektīvāk ir risināt un kontrolēt problēmu tur, kur tā veidojas. Lai attīrītu Eiropas upes, ir vajadzīga koordinācija starp valstīm. Tomēr attiecīgajās valstīs ir ļoti atšķirīgas tiesību sistēmas un atšķirīgi valdības pienākumi attiecībā uz sateces baseinu apsaimniekošanu.

4.8. EESK uzskata, ka ķīmisko vielu maisījumu jautājuma risināšana ir būtisks solis uz priekšu ķīmikāliju riska novērtēšanā. Pētniecībai un izstrādei ir izšķiroša nozīme maisījumu apzināšanā, novērtēšanā un apsaimniekošanā⁽¹¹⁾.

4.9. Virzībā uz nulles piesārņojumu Eiropas Savienībā ir vajadzīgi pārmaiņu veicināšanas stimuli, prasmju pilnveidošana jaunu tehnoloģiju un digitālo risinājumu jomā, tehniskā palīdzība, sabiedrības izglītošana un labas ražošanas prakses rokasgrāmatu saskaņošana un ieviešana. Lai panāktu ražošanas procesu dekarbonizāciju, uzņēmumiem ir vajadzīgs pietiekams daudzums cenas ziņā pieejamas atjaunīgās enerģijas un gāzveida kurināmais, kas būtu oglekļneitrāls vai ar zemu oglekļa saturu. EESK mudina dalībvalstis un Komisiju paātrināt pāreju uz atjaunojamiem energoresursiem.

4.10. Ar pārskatīto Rūpniecisko emisiju direktīvu kopumā tiek nodrošināts augsts vides aizsardzības līmenis. Mazajiem un vidējiem uzņēmumiem piemērotākā pieeja būtu izmantot tādas labākās pieejamās metodes, kas nerada pārmērīgas izmaksas. Rūpniecisko emisiju direktīvas īstenošanā ir jāietver visa vērtību ķēde, arī izejvielu ieguve ārpus ES. Rūpniecisko emisiju atbilstības līmeņiem ir jābūt juridiski saistošiem, un ir vajadzīga standartizēta un uzticama uzraudzības metodika, kas nodrošinātu ticamu datu salīdzināšanu, kā arī saskaņota novērtēšana, kas garantētu vienlīdzīgus konkurences apstākļus visā ES rūpniecībā.

⁽⁶⁾ Sk. Sendra *et al.*, 2020.

⁽⁷⁾ Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva (ES) 2019/883 (2019. gada 17. aprīlis) par ostas atkritumu pieņemšanas iekārtām kuģu atkritumu nodošanai un ar ko groza Direktīvu 2010/65/ES un atceļ Direktīvu 2000/59/EK (OV L 151, 7.6.2019., 116. lpp.).

⁽⁸⁾ OV C 62, 15.2.2019., 207. lpp.

⁽⁹⁾ Vai zvejnieki var palīdzēt attīrīt jūru no plastmasas atkritumiem?, ETDF.

⁽¹⁰⁾ ANO Vides programma "Jūras plastmasas atkritumi un mikroplastmasa", 2016. gads.

⁽¹¹⁾ OV C 286, 16.7.2021., 181. lpp.

4.11. EESK uzskata, ka Prasmju programma ir svarīgs darba tirgus attīstības elements, kas virza speciālistu apmācību uz izpratni par klimatu, vidi un veselību. EESK ir gandarīta par veselības un sociālās jomas darbinieku apmācību, kas uzlabos viņu spēju reaģēt uz vides riskiem. Šī stratēģija palīdzēs uzņēmējiem, uzņēmumiem, MVU, pašnodarbinātajiem un visiem darba ņēmējiem pielāgoties, samazinot darbviētu zudumu.

4.12. Pilsētas un reģioni ir vadošie piesārņojuma novēršanas programmu izmantotāji. Mērķu izpilde ir atkarīga no vietējo un reģionālo pašvaldību centieniem. Ir svarīgi saskaņot prasības un pasākumus visos reģionos un nodrošināt, ka īstenošana un galu galā sasniegtie mērķi laika gaitā saglabājas neatkarīgi no politiskajām pārmaiņām. Mērķi ir noteikti ES līmenī, tomēr EESK iesaka noteikt minimālās robežvērtības katrai valstij, lai nodrošinātu, ka visās dalībvalstīs ir pienācīgs progress, lai cik atšķirīgs būtu temps.

4.13. Atkritumi ir jāapsaimnieko saskaņoti, jo to segregācija un apstrāde ES reģionos un katras valsts vietējā līmenī ir atšķirīga, un tas samazina piesārņojuma novēršanas un pārvaldības efektivitāti. Būtu jāizslēdz jebkādu ES standartiem neatbilstošu atkritumu eksports neatkarīgi no regulatīvajiem pasākumiem valstī, uz kuru tos paredzēts eksportēt. Turklāt ES atkritumi ir jāapsaimnieko un atkārtoti jāizmanto vienā un tajā pašā teritorijā vai tur, kur ir piemērotas pārstrādes iekārtas, lai novērstu to ietekmi uz trešām valstīm, izņemot, ja atkritumi tiek izmantoti kā izejvielas videi draudzīgā ilgtspējīgā ražošanā.

4.14. Komisija izstrādās integrētu uzraudzības un prognožu sistēmu attiecībā uz nulles piesārņojumu, lai varētu novērtēt ietekmi uz veselību, vidi, ekonomiku un sociālo jomu. Būtu jāiekļauj arī upju stāvokļa uzraudzība. Apkopotie dati ir jāiegūst ar standartizētām metodēm, tiem jābūt pārredzamiem, ticamiem, izsekojamiem un vispārēji pieejamiem. Datubāzē jāiekļauj avoti, kurus izmantojušas galvenās ar Komisiju saistītās iestādes, kā arī jebkuras atzītas iestādes, kuras vēlas dot ieguldījumu piesārņojuma un tā ietekmes uzraudzībā.

4.15. EESK izsaka atzinību Komisijai par amatierzinātnes stratēģiju, kuras mērķis ir veicināt cilvēku līdzdalību un īstenot Komisijas apņemšanos palielināt izpratni par piesārņojumu, veselību un labbūtību. Tas dos cilvēkiem iespēju uzraudzīt piesārņojumu un izmantot apkopotos datus lēmumu pieņemšanā. Lai stratēģiju sekmīgi īstenotu, ir jānodrošina iestāžu, NVO, kopienu un zinātnes pārstāvju savstarpējā koordinācija.

Briselē, 2021. gada 20. oktobrī

*Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejas
priekšsēdētāja
Christa SCHWENG*

Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejas atzinums par tematu “Priekšlikums Eiropas Parlamenta un Padomes direktīvai par vienotu kārtību, kādā pārbauda bīstamo kravu pārvadāšanu pa autoceļiem”

(COM(2021) 483 final – 2021/0275 (COD))

(2022/C 105/23)

Apspriešanās	Eiropas Parlaments, 13.9.2021. Eiropas Savienības Padome, 24.9.2021.
Juridiskais pamats	Līguma par Eiropas Savienības darbību 91. un 304. pants
Atbildīgā specializētā nodaļa	Transporta, enerģētikas, infrastruktūras un informācijas sabiedrības specializētā nodaļa
Pieņemts plenārsesijā	20.10.2021.
Plenārsesija Nr.	564
Balsojuma rezultāts	
(par/pret/atturas)	219/0/1

Tā kā priekšlikuma saturs ir pilnībā pieņemams un attiecībā uz to nav nepieciešami nekādi Komitejas komentāri, Komiteja 564. plenārajā sesijā 2021. gada 20. un 21. oktobrī (20. oktobra sēdē) ar 219 balsīm par un 1 atturoties, nolēma sniegt pozitīvu atzinumu par ierosināto dokumentu.

Briselē, 2021. gada 20. oktobrī

*Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejas
priekšsēdētāja*
Christa SCHWENG

Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejas atzinums par tematu “Priekšlikums Eiropas Parlamenta un Padomes regulai, ar ko attiecībā uz pārejas režīma pagarināšanu pārvaldības sabiedrībām, ieguldījumu sabiedrībām un personām, kas konsultē par pārvedamu vērtspapīru kolektīvo ieguldījumu uzņēmumu (PVKIU) un ar PVKIU nesaistītiem sertifikātiem vai pārdod tos, groza Regulu (ES) Nr. 1286/2014”

(COM(2021) 397 final – 2021/0215 (COD))

(2022/C 105/24)

Atzinuma pieprasījumi	Eiropas Savienības Padome, 29.7.2021. Eiropas Parlaments, 13.9.2021.
Juridiskais pamats	Līguma par Eiropas Savienības darbību 114. pants
Atbildīgā specializētā nodaļa	Ekonomikas un monetārās savienības, ekonomiskās un sociālās kohēzijas specializētā nodaļa
Pieņemts plenārsesijā	20.10.2021.
Plenārsesija Nr.	564
Balsojuma rezultāts	
(par/pret/atturas)	216/0/7

Tā kā priekšlikuma saturs ir pieņemams un attiecībā uz to nav nepieciešami nekādi Komitejas komentāri, Komiteja 564. plenārajā sesijā, kas notika 2021. gada 20. un 21. oktobrī (2021. gada 20. oktobra sēdē) ar 216 balsīm par un 7 atturoties, nolēma sniegt pozitīvu atzinumu par ierosināto dokumentu.

Briselē, 2021. gada 20. oktobrī

*Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejas
priekšsēdētāja*
CHRISTA SCHWENG

Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejas atzinums par tematu “Priekšlikums Eiropas Parlamenta un Padomes direktīvai, ar ko attiecībā uz to, kā pārvedamu vērtspapīru kolektīvo ieguldījumu uzņēmumu (PVKIU) pārvaldības sabiedrības izmanto pamatinformācijas dokumentus, groza Direktīvu 2009/65/EK”

(COM(2021) 399 final – 2021/0219 (COD))

(2022/C 105/25)

Atzinuma pieprasījums	Eiropas Savienības Padome, 1.9.2021.
Juridiskais pamats	Līguma par Eiropas Savienības darbību 53. panta 1. punkts
Atbildīgā specializētā nodaļa	Ekonomikas un monetārās savienības, ekonomiskās un sociālās kohēzijas specializētā nodaļa
Pieņemts plenārsesijā	20.10.2021.
Plenārsesija Nr.	564
Balsojuma rezultāts	
(par/pret/atturas)	218/0/11

Tā kā priekšlikuma saturs ir pieņemams un attiecībā uz to nav nepieciešami nekādi Komitejas komentāri, Komiteja 564. plenārajā sesijā, kas notika 2021. gada 20. un 21. oktobrī (2021. gada 20. oktobra sēdē) ar 218 balsīm par un 11 atturoties, nolēma sniegt pozitīvu atzinumu par ierosināto dokumentu.

Briselē, 2021. gada 20. oktobrī

*Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejas
priekšsēdētāja
Christa SCHWENG*

Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejas atzinums par tematu “Priekšlikums Eiropas Parlamenta un Padomes regulai, ar ko nosaka dienviņu tunzivis saglabāšanai vajadzīgos saglabāšanas un pārvaldības pasākumus”

(COM(2021) 424 final – 2021/0242 (COD))

(2022/C 105/26)

Atzinuma pieprasījums	Eiropas Parlaments, 13.9.2021. Padome, 30.8.2021.
Juridiskais pamats	Līguma par Eiropas Savienības darbību 43. panta 2. punkts un 304. pants
Atbildīgā specializētā nodaļa	Lauksaimniecības, lauku attīstības un vides specializētā nodaļa
Pieņemts plenārsesijā	20.10.2021.
Plenārsesija Nr.	564
Balsojuma rezultāts (par/pret/atturas)	221/0/1

Tā kā priekšlikuma saturs ir pieņemams un attiecībā uz to nav nepieciešami nekādi Komitejas komentāri, Komiteja 564. plenārsesijā, kas notika 2021. gada 20. un 21. oktobrī (20. oktobra sēdē), ar 221 balsi par un 1 atturoties, nolēma sniegt pozitīvu atzinumu par ierosināto dokumentu.

Briselē, 2021. gada 20. oktobrī

*Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejas
priekšsēdētāja*
Christa SCHWENG

Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejas atzinums par tematu “Komisijas paziņojums Eiropas Parlamentam, Eiropadomei, Padomei, Eiropas Centrālajai Bankai, Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejai, Reģionu komitejai un Eiropas Investīciju bankai “2021. gada ilgtspējīgas izaugsmes stratēģija””

(COM(2020) 575 final)

(atzinuma papildinājums)

(2022/C 105/27)

Ziņotājs: **Gonçalo LOBO XAVIER**

Komitejas Biroja lēmums	26.4.2021.
Juridiskais pamats	Reglamenta 32. panta 1. punkts un Reglamenta piemērošanas noteikumu 29. panta a) punkts
Atbildīgā specializētā nodaļa	Ekonomikas un monetārās savienības, ekonomiskās un sociālās kohēzijas specializētā nodaļa
Pieņemts specializētās nodaļas sanāksmē	5.10.2021.
Pieņemts plenārsesijā	20.10.2021.
Plenārsesija Nr.	564
Balsojuma rezultāts	
(par / pret / atturas)	168/0/1

1. Secinājumi un ieteikumi

1.1. Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komiteja (EESK) joprojām pauž bažas par to, ka vairumā dalībvalstu nav pietiekamas skaidrības par nacionālo atveseļošanas un noturības plānu (NANP) pārvaldības sistēmām un par to īstenošanas pienākumu sadalījumu starp centrālo, reģionālo un vietējo līmeni. Protams, nav arī pietiekamas skaidrības par to, kādi mehānismi būtu piemēroti pilsoniskās sabiedrības organizāciju (PSO) un sociālo partneru iesaistīšanai nacionālo atveseļošanas un noturības plānu īstenošanas, uzraudzības un pielāgošanas posmos. Tas tika minēts EESK februāra rezolūcijā⁽¹⁾, un, neraugoties uz Komisijas centieniem, situācija nav mainījusies. EESK stingri aicina rūpīgāk izvērtēt šos būtiskos ES atveseļošanas aspektus.

1.2. EESK vērs uzmanību uz nepieciešamību novērtēt atveseļošanas un noturības plānu īstenošanas progresu. Ir vajadzīgi labi uzraudzības rādītāji, jo tie rādīs virzienu attīstības un atveseļošanas turpināšanai. Dalībvalstīm ir pienācīgi jāreaģē uz šo problēmu, un ir vajadzīga drošība, lai iedzīvotājus informētu par nopietnajām grūtībām nākotnē.

1.3. EESK ir pārliecināta, ka nākamā pusgada cikls Eiropas Savienībai būs svarīgs instruments Atveseļošanas un noturības mehānisma (ANM) īstenošanai. Valstu plānos iekļauti divu veidu instrumenti: dalībvalstis var īstenot un veikt radikālas strukturālas pārmaiņas, no vienas puses, ar divkāršu pārkārtošanos un, no otras puses, ar ieguldījumiem un reformām iedzīvotājiem (ģimenēm, darba ņēmējiem, uzņēmējiem u. c.), kurus šī krīze skar tiešāk. EESK uzskata, ka jāņem vērā abas minētās iespējas. Tām ir nepieciešami dažādi instrumenti, un dažreiz tie nevar būt vienādi. Atveseļošana ir nepieciešama, lai ekonomikas sistēmu padarītu noturīgu.

1.4. Covid-19 krīze ir atklājusi dažus visbīstamākos Eiropas trūkumus: rūpniecības koordinācijas politikas nepietiekamību un daudzu produktu un pakalpojumu atkarību no citām ekonomikas jomām. EESK apzinās, ka ir sarežģīti mainīt ieradumus un politiku, kā arī to, ka ir vajadzīgi vairāki gadi, lai sajūtu jaunās politikas reālo ietekmi. Taču, ja Eiropas Savienība vēlas mainīties un atgūties, nevar zaudēt laiku. Izejvielu cenu pieaugums (un grūtības to sadalīt), pusvadītāju trūkums un augstās enerģijas cenas arī liecina par Savienības atkarību no kritiski svarīgiem resursiem. EESK vēlas, lai visas dalībvalstis reāli rīkotos attiecībā uz tādiem ieguldījumiem izglītībā, infrastruktūrā un rūpniecības politikā, kas var palielināt nodarbinātību un mudināt iedzīvotājus sekmēt Eiropas rūpniecību.

⁽¹⁾ Organizētas pilsoniskās sabiedrības iesaiste nacionālajos atveseļošanas un noturības plānos. Kas darbojas un kas ne? (OV C 155, 30.4.2021., 1. lpp.).

1.5. EESK atbalsta ieguldījumus augstas kvalitātes izglītībā, mūžizglītībā un pētniecībā un izstrādē, kas ir būtiski svarīgi, lai veicinātu un papildinātu programmas *Next Generation EU* veicinātās ekonomikas un sociālās pārmaiņas. Ir skaidrs, ka ieguldījumi, kas stiprina veselības sistēmas un sabiedrības veselības politiku sabiedrībās, ko smagi skāra Covid-19 pandēmija, ir būtiski svarīgi. Tie ir jāapvieno ar patiešām spēcīgu rūpniecības politiku, kas var veicināt produktu un pakalpojumu ražošanu un attīstību Eiropā, lai novērstu pilnīgu atkarību no citām ekonomikas jomām.

1.6. EESK uzskata, ka ir pienācis laiks veikt rūpīgu un dziļu pakta reformu. Šajā jaunajā pārskatītajā pusgadā ir vajadzīgs spēcīgs ieteikums un jauns pakts, kas ietver dažas saistošas procedūras un noteikumus konsultācijām ar pilsoniskās sabiedrības organizācijām un vietējām pašvaldībām. Tādēļ ir jārikojas. Ir pienācis laiks izstrādāt saistošus noteikumus par līdzdalību visos posmos no sagatavošanas līdz īstenošanai, lai novērstu strukturālas problēmas nākotnē.

1.7. EESK uzskata, ka atveseļošanas un noturības plānu galveno prioritāšu īsa analīze liecina par skaidru koncentrēšanos uz zaļā kursa mērķiem. EESK tas neapšaubāmi ir svarīgi, taču pastāv bažas par dažu pasākumu, kas nešķiet pietiekami izstrādāti, īstenošanu un ietekmi. Iedzīvotāji, darba ņēmēji un uzņēmumi ir jāatbalsta šīs pārejas īstenošanā, un mērķrādītāji ir jānosaka skaidri un saprātīgi, lai nepieļautu situāciju, kurā ir iespaidīga politiskā retorika, bet slikta praktiskā īstenošana ar ievērojamiem blakusefektiem, kas nav uzreiz pamanāmi.

1.8. EESK vērš uzmanību uz to, ka gadu gadiem tiek ignorēts viens no vērtīgākajiem Eiropas pusgada procesa rezultātiem. Konkrētām valstīm adresētie ieteikumi faktiski ir iespēja panākt uzlabojumus, un šo ieteikumu pamatā ir konsekventi dati. Dalībvalstīm būtu jāpārvērtē sava attieksme pret šo instrumentu, it īpaši pēc Covid-19 krīzes un, ņemot vērā iespēju, ko Atveseļošanas un noturības mehānisms paver tādu strukturālu reformu īstenošanai (attiecībā uz izglītību, fiskālo politiku, darba tirgu, sociālo aizsardzību saskaņā ar sociālo pilāru un Portu samita ieteikumiem), kas ir būtiskas vairumam dalībvalstu. EESK visnotaļ iesaka dalībvalstīm mainīt savu attieksmi, un pilsoniskās sabiedrības organizācijām vajadzētu būt ļoti aktīvām un procesā piedalīties kā uzraudzītājām.

1.9. EESK arī vērš uzmanību uz dažu dalībvalstu spēju apgūt līdzekļus, par ko liecina to "līdzšinējais veikums". Puse no 2014.–2020. gada daudzgadu finanšu shēmas (DFS) struktūrfondu līdzekļu līdz 2020. gada beigām nebija izlietota, un tie būtu jāizlieto turpmākajos gados. Komisijai, liekot lietā savu pieredzi un datus, būtu jāsusīta brīdinājumi dalībvalstīm un jāpalīdz tām labāk pārdalīt līdzekļus, uzlabojot sadali un grafika ievērošanu. Ir ļoti svarīgi brīdināt dalībvalstis, ka to politiskie lēmumi nedrīkst apdraudēt atveseļošanas procesu un ka ir jāveic daži pasākumi, lai nepieļautu problēmas sistēmā. Runa ir par ne tikai vajadzību nepieļaut birokrātiju, bet arī par vajadzību sniegt pareizo politisko atbalstu efektivitātes paaugstināšanai.

1.10. EESK uzskata, ka neizbēgamais digitalizācijas process, it īpaši saistībā ar veselības aprūpes vai sociālo sistēmu sniegtajiem sabiedriskajiem pakalpojumiem, izraisīs daudzu darbvietu likvidāciju. Minētā digitalizācija var arī radīt problēmas vecāka gadagājuma iedzīvotājiem, kuriem ir mazāka spēja pielāgoties digitalizācijas procesam. EESK vērš uzmanību uz to, ka ir jāizstrādā programmas, kas var reāli atbalstīt iedzīvotājus un atvieglot pārkārtošanu. Dalībvalstīm ir jāiegulda līdzekļi, lai pārkvalificētu cilvēkus, kurus skar šīs pārmaiņas, un ir vajadzīga politiska drosme risināt šo problēmu, kā arī laba saziņa ar iedzīvotājiem, lai skaidrotu viņiem politikas pasākumus un mērķus.

1.11. EESK atzinīgi vērtē iniciatīvu "Atveseļošanas un noturības rezultātu pārskats". EESK uzskata, ka tas būs ļoti svarīgs instruments, kas var veicināt ieguldījumu procesu un radīt mehānismus, kuri Savienībai varētu būt ļoti svarīgi. EESK arī atbalsta ierosināto grafiku, kas paredz, ka Komisija iniciatīvu pieņems līdz septembra beigām⁽²⁾. EESK tomēr uzstāj, ka arī pilsoniskās sabiedrības organizācijām ir jāpiedalās šajā procesā. Tas nav atpazīstamības jautājums. Tas ir modrības jautājums, un EESK arī aicina pievērst uzmanību nepieciešamībai dod pilsoniskās sabiedrības organizācijām iespēju veikt šo uzdevumu un sagatavot tās šī uzdevuma veikšanai. Nav jēgas aicināt pilsoniskās sabiedrības organizācijas rīkoties, ja tās nav gatavas vai tām nav līdzekļu aktīvai rīcībai. Tas ir ļoti būtisks pilsoniskās sabiedrības organizāciju pienākums un iespēja.

(2) Atveseļošanas un noturības rezultātu pārskats un kopīgi rādītāji, deleģēta akta projekts: "Atveseļošanas un noturības rezultātu pārskats – kopīgi rādītāji un detalizēti elementi".

2. Vispārīgas piezīmes

2.1. EESK atzinīgi vērtē Komisijas publicēto paziņojumu "Ekonomikas politikas koordinēšana 2021. gadā: pārvarēt Covid-19 krīzi, atbalstīt atveseļošanu un modernizēt mūsu ekonomiku" ⁽³⁾. Pasaulē saskaras ar lielu krīzi, kas, šķiet, apdraud visus atveseļošanas plānus un stratēģijas. Tomēr Eiropas noturībai un spēkam ir jāgūst virsroka, ja vēlamies saglabāt Eiropas Savienību.

2.2. Eiropas Savienība ir veikusi nepieredzētas darbības, lai apkarotu Covid-19 pandēmiju, mazinātu krīzes ietekmi un nostādītu ekonomiku uz stabilas, ilgtspējīgas un iekļaujošas izaugsmes ceļa. Tomēr joprojām ir daudz neskaidrību par veselības politikas efektivitāti, tā kā krīze ir nopietni ietekmējusi iedzīvotāju uzticību, kas ir būtiska ekonomikas un sociālajai atveseļošanai. Mērķis vakcinēt vairāk nekā 70 % Eiropas iedzīvotāju būtiski ietekmēs iedzīvotāju uzticību, un EESK atzinīgi vērtē starp dalībvalstīm veikto koordināciju šī mērķa sasniegšanai. EESK arī vērs uzmanību uz nepieciešamību skaidrot iedzīvotājiem to, ka šie sasniegumi ir svarīgi bet joprojām ir vajadzīga piesardzība, jo ar šiem pasākumiem varētu nepietikt, lai pilnībā apturētu veselības krīzi.

2.3. Dalībvalstīm dotā iespēja iesniegt nacionālos atveseļošanas un noturības plānus ir milzīgs faktors, kam ir jābūt prioritāram. EESK ir stingri pārliecināta, ka pilsoniskās sabiedrības organizācijām var būt izšķiroša nozīme minēto plānu īstenošanā un uzraudzībā. Visām dalībvalstīm tas ir skaidri jāsaprot. Kā minēts EESK rezolūcijā: "EESK uzskata, ka visu pārstrukturēšanas procesa reformu pamatā jābūt ES pamatprincipiem: cilvēktiesību un sociālo tiesību aizsardzībai, demokrātiskajām vērtībām un tiesiskumam. Ar ANM saistītie ieguldījumi jāorientē uz to, lai atraisītu visu vienotā tirgus potenciālu, stiprinātu ES ekonomisko noturību, sasniegtu ANO ilgtspējīgas attīstības mērķus (IAM), radītu aprītes ekonomiku, vēlākais līdz 2050. gadam Eiropas Savienībā panāktu klimatneitralitāti, stimulētu inovāciju un modernizāciju, kas saistītas ar ekonomikas un sabiedrības digitalizāciju, un garantētu Eiropas sociālo tiesību pilāra efektīvu īstenošanu ar mērķi nodrošināt sociālo kohēziju, izskaust nabadzību un mazināt nevienlīdzību ⁽⁴⁾."

2.4. *NextGenerationEU* 750 miljardu EUR vērtībā (pašlaik ir izmantoti 500 miljardi EUR) ir svarīgs ES instruments, ar ko veicināt investīcijas un atveseļošanu, lai ES no pašreizējās krīzes izkļūtu spēcīgāka un noturīgāka.

2.5. EESK uzskata, ka Eiropas sociālo tiesību pilāra rīcības plānā ir izklāstītas konkrētas darbības sociālās dimensijas stiprināšanai visās ES politikas jomās, un tas palīdzēs nodrošināt iekļaujošu atveseļošanu.

2.6. EESK arī apstiprina savu nostāju, ka vides ilgtspēja, produktivitāte, vienlīdzīga un taisnīga sadale un makroekonomiskā stabilitāte arī turpmāk ir ES ekonomikas programmas vadošie principi. Neraugoties uz visām problēmām, zaļais kurss joprojām ir ilgtermiņa prioritāte, un Eiropai ir jāizmanto iespēja uzņemties vadību šī jautājuma risināšanā.

2.7. EESK ir pārliecināta, ka politikas efektīvas koordinācijas nodrošināšana Eiropas pusgadā joprojām ir izšķirošs nosacījums, lai pēc pandēmijas ES ekonomikā atsāktos spēcīgāka, ilgtspējīga un iekļaujoša izaugsme. To EESK ir norādījusi pēdējo mēnešu laikā, un tā joprojām ir prioritāte.

2.8. EESK uzskata, ka kopumā organizētas pilsoniskās sabiedrības līdzdalība dalībvalstīs joprojām ir nepietiekama. Organizācijas tikušas informētas un daudzos gadījumos uzklausītas; taču tam ir tikai daži konkrēti rezultāti. Lielākajā daļā dalībvalstu, izņemot tikai dažas, nav notikusi efektīva apspriešanās, kas būtiski grozītu sākotnējos valdības priekšlikumus.

3. Īpašas piezīmes

3.1. Pateicoties ES un valstu līmenī veiktajiem pasākumiem, pandēmijas ietekme uz Eiropas darba tirgiem ir bijusi ierobežota. Tomēr Eiropas Savienībā joprojām ir atšķirīgi viedokļi un situācijas. EESK uzskata, ka ir jāizmanto diferencētas pieejas, lai nodrošinātu to dalībvalstu atveseļošanu, kuras no krīzes cieš vairāk nekā citas.

⁽³⁾ COM(2021) 500 final, 2.6.2021., Ekonomikas politikas koordinēšana 2021. gadā: pārvarēt Covid-19 krīzi, atbalstīt atveseļošanu un modernizēt mūsu ekonomiku.

⁽⁴⁾ Organizētas pilsoniskās sabiedrības iesaiste nacionālajos atveseļošanas un noturības plānos. Kas darbojas un kas ne? (OV C 155, 30.4.2021., 1. lpp.).

3.2. EESK piekrīt viedoklim, ka ekonomikas politikai arī 2021. un 2022. gadā jābūt atbalstošai. Dalībvalstīm jāaicina milzīga cīņa, kas nebūt nav beigusies. Eiropas Savienībai ir jāgūst virsroka un jāsaprot, ka būs vajadzīgs laiks, lai atveseļošanas plānu ietekme kļūtu jūtama, un ka, lai gūtu rezultātus, ir vajadzīga noturība. EESK īpaši aicina izstrādāt īstermiņa un vidēja termiņa stratēģijas, lai pienācīgi novērstu krīzes negatīvo ietekmi un turpmākajos gados panāktu spēcīgu un ilgtspējīgu izaugsmi.

3.3. Pastāv interesanta tendence, saskaņā ar kuru Eiropas iedzīvotāji tiecas ietaupīt vairāk. Šai tendencei vajadzētu būt arī pozitīvai iespējai veicināt privāto un publisko ieguldījumu apvienojumu, kas var būtiski ietekmēt ekonomikas atveseļošanu un sociālos apstākļus. EESK aicina veikt konkrētus pasākumus šajā jomā un uzskata, ka Komisijai būtu jānodrošina visas dalībvalstis pieņemt stingru fiskālo politiku. Radošums ir vajadzīgs, lai pieņemtu stratēģijas šo ietaupījumu pārvēršanai viedos ieguldījumos, un par to ir jāuzņemas kopīga atbildība valdībām, ieinteresētajām personām un finanšu iestādēm.

3.4. EESK ar grupas "Eiropas pusgads" aktīvu atbalstu un līdzdalību plāno nākamajos mēnešos izstrādāt savu nākamo rezolūciju, kurā tiks ņemti vērā viedokļi, ko pauduši šajā grupā pārstāvētās un šim nolūkam izveidotās 3 locekļu delegācijas no 27 dalībvalstīm, un sekot pilsoniskās sabiedrības līdzdalībai īstenošanas procesā, vienlaikus no pilsoniskās sabiedrības viedokļa analizējot politikas saturu. Pašlaik ir vērojami tikai nelieli uzlabojumi, un galvenokārt runa ir par oficiālām informatīvām sanāksmēm, kurām ir ļoti ierobežotas iespējas ietekmēt plānus.

3.5. Pilsoniskās sabiedrības organizācijas pozitīvāk raugās uz to, ka valdības varētu izmantot līdzekļus ieguldījumu veicināšanai, nevis izaugsmi veicinošu reformu atbalstīšanai, un daudzi locekļi uzskata, ka viņu pārstāvēto valstu nacionālajiem atveseļošanas un noturības plāniem trūkst vērienīguma vai apņēmības attiecībā uz reformām, savukārt citi pauž kritiku par to, ka trūkst papildu ieguldījumu, kas nebija paredzēti jau pirms Covid-19 krīzes.

3.6. Eiropa saskārās ar milzīgām grūtībām Covid-19 krīzes laikā, un tā parādīja, ka Savienībai ir būtiskas vājās vietas, proti, rūpniecības koordinācijas politikas nepietiekamība un daudzu produktu un pakalpojumu atkarība no citām ekonomikas zonām. Šis fakts ir jārisina koordinēti, lai atvieglotu atveseļošanu. Pienācīga rūpniecības politika ir vajadzīga vairāk nekā jebkad agrāk, un ir pienācis laiks rīkoties. Izejvielu cenu pieaugums arī liecina par ES atkarību no kritiski svarīgiem aktīviem. EESK vēlas, lai visas dalībvalstis reāli rīkotos attiecībā uz tādiem ieguldījumiem izglītībā, infrastruktūrā un rūpniecības politikā, kas var palielināt nodarbinātību un mudināt iedzīvotājus sekmēt Eiropas rūpniecību.

3.7. Lielākā daļa pilsoniskās sabiedrības organizāciju (71 %) uzskata, ka to iesaiste nacionālo atveseļošanas un noturības plānu izstrādē svārstījās no nepietiekamas līdz ļoti ierobežotai.

3.8. EESK uzskata, ka digitalizācijas procesam ir būtiska loma ekonomikas un sabiedrības stimulēšanā, taču dalībvalstīm ir reāli nepieciešams izstrādāt programmas un piešķirt resursus, lai novērstu šķēršļus šim procesam, it īpaši attiecībā uz dažām iedzīvotāju grupām – gados vecākiem cilvēkiem un mazkvalificētiem cilvēkiem. Tāpēc prioritāte ir nepieciešamība izstrādāt tādas IT programmas, kuru ietekme ir saistīta ar programmatūru, kas var dot labumu visiem iedzīvotājiem. Digitalizācijai – jā. Taču ne par katru cenu.

3.9. EESK ir ļoti gandarīta par Komisijas iniciatīvu "Atveseļošanas un noturības rezultātu pārskats". Tas ir nozīmīgs solis, lai uzraudzītu atveseļošanas un noturības plānu īstenošanu, un EESK uzskata, ka tā ir iespēja veicināt ieguldījumu procesu un izveidot mehānismus, kas Savienībai varētu būt ļoti svarīgi. Arī šajā procesā izšķiroša loma var būt pilsoniskās sabiedrības organizācijām, un tās ir gatavas sadarboties.

4. Atveseļošanas plāni un dažādās pieejas

4.1. EESK uzskata, ka, ciktāl tas attiecas uz pašreizējo regulējumu, dalībvalstu ilgtspējīgas un iekļaujošas izaugsmes un fiskālās bilances politikai ir jābūt prioritārai. Nepieciešamība pielāgoties jaunam posmam, tiklīdz Covid-19 pandēmijas radītais apdraudējums veselībai būs novērsts, ir acīmredzama. Ir jāmeklē alternatīva pārmērīgai nelīdzsvarotībai kā vienīgajai iespējai pēc parāda un deficīta milzīgā pieauguma dalībvalstīs. EESK uzskata, ka ir pienācis laiks fiskālās pārvaldības sistēmas radikāli un dziļai reformai un stingri brīdina, ka nevajadzētu atgriezties pie "vecajiem" fiskālajiem noteikumiem. Mums ir vajadzīgs spēcīgs ieteikums jaunajam pārskatītajam pusgadam un jaunam paktam, kas ietvertu dažas saistošas procedūras un noteikumus konsultācijām ar pilsoniskās sabiedrības organizācijām un vietējām pašvaldībām, un tāpēc ir jārikojas. Ir pienācis laiks formulēt saistošus noteikumus par iesaisti visos posmos – no sagatavošanas līdz īstenošanai –, un dalībvalstīm ir jāapsver jauni mērķi deficīta samazināšanai, galveno uzmanību pievēršot izaugsmei un arī pārvaldībai.

4.2. Steidzami ir jāmodernizē fiskālā un ekonomikas sistēma, jāīsteno uz labklājību vērsta nostāja un jāīsteno “zelta likums”. Komisija tagad raugās arī uz izdevumiem, kā arī – ļoti pamatoti – uz ieņēmumiem. EESK iesaka darbaspēka nodokļus pārvirzīt uz vides nodokļiem, vienlaikus pievēršoties arī regresīvai pieejai un neapgrūtinot tās māsaimniecības, kurām ir zemi ienākumi. EESK arī prasa apkarot nodokļu agresīvu plānošanu un krāpšanu, jo tas varētu apdraudēt ekonomikas un fiskālo atveseļošanas dalībvalstīs un Eiropas Savienībā kopumā. Virzībai uz priekšu šajā jomā ir vajadzīga pārdomāta pieeja, kā arī lielāka konverģence Savienībā. Arī monetārajā un fiskālajā politikā, iespējams, ar progresīviem vides nodokļiem, jābūt iespējai pakāpeniski samazināt nodokļus. Ir skaidrs, ka nodokļu konkurence ar trešām valstīm, nevis ES iekšienē, var radīt atšķirību.

4.3. EESK norāda uz faktu, ka papildus pandēmijai pastāv arī spiediens uz izejvielu cenām. Ir vajadzīga liela rūpība, lai risinātu šo jautājumu. EESK tic godīgai konkurencei un atbalsta vajadzību nodrošināt vienlīdzīgus konkurences apstākļus, tomēr norāda, ka situācija kļūst nopietna un var radīt nopietnu kaitējumu visai Eiropas Savienībai. Pēdējo mēnešu laikā izejvielu cenas ir palielinājušās apmērā no 30 % līdz 120 % un spiediens nemazinās.

4.4. NANP atklāj atšķirīgus dalībvalstu uzskatus par katras ekonomikas atveseļošanu un katru sociālo situāciju. Tas arī liecina par nevienlīdzību dalībvalstīs. EESK aicina īstenot koordinētāku politiku, kas spētu stiprināt Eiropas Savienību. Ir vajadzīga sadarbība starp dalībvalstīm, un, lai izvairītos no kļūdām, varētu veikt “labas prakses” apmaiņu. Tādi sektori kā piemēram tūrisms un apstrādes rūpniecība cita starpā ir cietuši visvairāk, un to pārņemšanai citā līmenī būtu jābūt prioritātei. Tas būs ļoti svarīgi darbvietu radīšanā un darbaspēka pielāgošanā reālajām ekonomikas vajadzībām, kā arī pilsoniskās sabiedrības organizāciju iesaistīšanā īstenošanas procesā.

4.5. EESK pauž bažas par to, ka dažas dalībvalstis līdz šim lielā mērā ignorējušas Komisijas konkrētām valstīm adresētos ieteikumus, tādējādi radot skepsi par iespējamu attieksmes maiņu nākotnē. Turklāt ir jāapšaubā atsevišķu dalībvalstu spēja apgūt līdzekļus un ar ANM saistīto ieguldījumu pārveidojošā ietekme, un tāpēc rodas šaubas par to iespējamo lietderību un efektivitāti. Tāpēc EESK uzstāj, ka ir vajadzīga cieša uzraudzība.

4.6. EESK uzskata, ka nacionālo atveseļošanas un noturības plānu īstenošana nedrīkst būt formāla, bet tai vajadzētu atbilst šā instrumenta patiesajam garam: pilsoniskās sabiedrības organizāciju loma ir jāatzīst un konsultācijām jānotiek publiskos forumos, nevis aiz slēgtām durvīm.

4.7. Covid-19 krīze izgaismoja un saasināja ilgi pastāvējušas atšķirības mūsu sabiedrībā, un visneaizsargātākās grupas bieži vien ir cietušas visvairāk. Covid-19 infekcijas visvairāk ir skārušas vistrūcīgākos cilvēkus, un uz vairākām sabiedrības grupām bieži vien gulstas krīzes apkaršanas pasākumu galvenais smagums. Krīzes rezultātā neproporcionāli lielākais nodarbinātības kritums bija vērojams mazkvalificētu personu un/vai jauniešu vidū. Turklāt daudziem ir bijuši nopietni traucējumi izglītības ieguvē. Pīeaug nevienlīdzības risks attiecībā uz mazkvalificētākām iedzīvotāju grupām.

5. Vienotais tirgus kā eiropeiskās dzīvesziņas spēks

5.1. Covid-19 krīze bija jūtama visās dalībvalstīs, taču tās ietekme bija atšķirīga. Koordinēta pieeja vakcinācijai ļāva Eiropas Savienībai sasniegt ļoti labus rezultātus. Mērķis vakcinēt 70 % Eiropas Savienības iedzīvotāju bija milzīgs uzdevums, un ES reakcija bija ļoti pozitīva. Neraugoties uz dažām problēmām (kas šādā projektā ir gaidāmas), tas izdevās veiksmīgi un bija labs piemērs “mierā projektam”, ko ES pārstāv kopš tās pirmsākumiem.

5.2. Vairāk nekā jebkad agrāk vienotā tirgus un tā integrācijas jautājumiem ir jābūt prioritātei un ir jāizvairās no politiskiem strīdiem. Politiskā retorika, kas ir sastopama dažās dalībvalstīs un kas apdraud vienoto tirgu, ir pretrunā faktiem: tikai ar spēcīgu Eiropas Savienību un saskaņotu pieeju ir bijis iespējams tik īsā laikā apspriest un sagatavot atveseļošanas un noturības plānus. Komunikācija ir būtiski svarīga, lai veicinātu Eiropas vērtības, un vienotais tirgus ir daļa no šī procesa. Visiem Eiropas iedzīvotājiem būtu jāgūst labums no iekšējā tirgus, lai viņi varētu būt lepni par Eiropas spēju reaģēt uz krīzi, neraugoties uz visām grūtībām saistībā ar uzdevumu veidot koordinētu reakciju uz krīzi.

5.3. EESK saprot, ka dalībvalstis attiecībā uz veselības situāciju izmantoja atšķirīgu pieeju, taču uzsver arī to, ka pēc vakcinācijas procesa vairāk jāveicina koordinācija un labas prakses. Eiropas Savienībai ir jāizmanto savas priekšrocības, it īpaši iedzīvotāju brīva pārvietošanās, kā arī produktu un kapitāla brīva aprīte. EESK vēlas atbalstīt šo brīvību, neapdraudot dalībvalstu veselības sistēmas, un tas ir iespējams tikai tad, ja tiek koordinēts vienotais tirgus. Dalībvalstis jau vairākkārt vēsturē ir apliecinājušas, ka tas ir iespējams. Tagad ir laiks labai atbildes reakcijai.

5.4. EESK iestājas par vienoto tirgu un tā sniegtajām iespējām apvienojumā ar spēcīgu sociālo tirgu, kas ir būtisks un kas ir Savienības raksturīga iezīme. Tas ir sasniegums, kas ir jāaizsargā.

6. Pilsoniskās sabiedrības organizācijas par atveseļošanas plāniem

6.1. EESK uzsver, ka pilsoniskās sabiedrības organizāciju iesaistīšanai ir izšķiroša nozīme ekonomikas atveseļošanā, jo īpaši tāpēc, ka ir jāatzīst, ka ārkārtas atveseļošanas pasākumus gan valstu, gan ES līmenī varētu padarīt par pastāvīgiem.

6.2. Pilsoniskās sabiedrības organizācijas atbalsta investīcijas izglītībā, mūžizglītībā, pētniecībā un izstrādē, kas ir būtiski nepieciešamas, lai virzītu un papildinātu ekonomiskās un sociālās pārmaiņas, ko veicina *NextGenerationEU*, kā arī investīcijas, kas stiprina veselības sistēmas un sabiedrības veselības politiku sabiedrībās, kuras smagi skāra Covid-19 pandēmija. Vietējām organizācijām vairāk nekā jebkad ir spējas un pienākums norādīt un ierosināt veidus, kā risināt reālās problēmas, un dalībvalstīm ir jābūt drosmei tās iesaistīt lēmumu pieņemšanas procesā. EESK pieprasa šādu pieeju galvenokārt tāpēc, ka gadu desmitiem krātā pieredze un zināšanas ir devušas ļoti labus rezultātus dažādu jautājumu risināšanā.

6.3. Krīzes laikā pilsoniskās sabiedrības organizāciju viedoklis ir svarīgāks nekā jebkad agrāk – ne tikai šo organizāciju pieredzes dēļ, bet galvenokārt tāpēc, ka tām ir tieša saikne ar reālo situāciju, kas ir būtiski svarīgi, lai uzraudzītu un īstenotu politiku, kurai ir reāla ietekme.

Briselē, 2021. gada 20. oktobrī

*Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejas
priekšsēdētāja
Christa SCHWENG*

Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejas atzinums par tematu “Ieteikums Padomes ieteikumam par eurozonas ekonomikas politiku”**(COM(2020) 746 final)****(atzinuma papildinājums)**

(2022/C 105/28)

Ziņotāja: **Kristi SÖBER**

Komitejas Biroja lēmums	26.4.2021.
Juridiskais pamats	Reglamenta 32. panta 1. punkts un Reglamenta piemērošanas noteikumu 29. panta a) punkts
Atbildīgā specializētā nodaļa	Ekonomikas un monetārās savienības, ekonomiskās un sociālās kohēzijas specializētā nodaļa
Pieņemts specializētās nodaļas sanāksmē	5.10.2021.
Pieņemts plenārsesijā	20.10.2021.
Plenārsesija Nr.	564
Balsojuma rezultāts (par/pre/atturas)	166/2/1

1. Secinājumi un ieteikumi

1.1. Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komiteja (EESK) labi apzinās, ka pandēmija vēl nav beigusies, tās ekonomiskā ietekme turpināsies vēl vairākus gadus un tās pārvarēšanai būs vajadzīgs īpašs, jauns ārkārtas ekonomikas politikas pasākumu kopums. EESK atzinīgi vērtē jaunāko Eiropas Komisijas prognozi, kurā norādīts, ka no 2021. gada ES un eurozonas ekonomikas izaugsme atkal strauji paātrināsies (provizorisksie dati to apstiprina), galvenokārt pateicoties ieguldījumu atsākšanai, ko spēcīgi atbalsta *NextGenerationEU* (NGEU) un it īpaši Atveseļošanas un noturības mehānisma izmantošana.

1.2. Vienlaikus EESK atzīst, ka ES piedzīvo vismagāko Eiropas integrācijas ekonomiskās vēstures posmu, kas ietekmē privāto patēriņu un ieguldījumus, kā arī ārējās tirdzniecības rādītājus. Šajā kritiskajā laikā situāciju var atvieglot tikai ar valdības izdevumiem.

1.3. Šajā specifiskajā un unikālajā situācijā bija nepieciešams izveidot jaunu ārkārtas ekonomikas politikas pasākumu kopumu krīzes pārvarēšanai. EESK atzinīgi vērtē ātro reakciju gan ES, gan dalībvalstu līmenī un to, ka par būtisku atveseļošanas centienu un stratēģijas daļu ir kļuvis divējādās pārkārtošanās process.

1.4. Investīciju iniciatīva reaģēšanai uz koronavīrusu īpaši 2020. gada pirmajā pusē palīdzēja atvieglot ļoti sarežģītos ekonomiskos apstākļus, galvenokārt stabilizējot tirdzniecību, darbvietas un iedzīvotāju ienākumus. Šim pirmajam solim sekoja NGEU – stabilais un pats inovatīvākais fiskālais ieguldījums, kas tieši reaģē uz pandēmijas sekām. EESK ļoti atzinīgi vērtē abas iniciatīvas, kas ir ātra un elastīga reakcija uz pandēmiju.

1.5. EESK labi apzinās nevienādās pozīcijas un pandēmijas ietekmi, kas izraisīja lielākas atšķirības starp dalībvalstīm. EESK aicina pievērst uzmanību tādai parādībai kā atšķirības eurozonā un piesardzīgi reaģēt uz fiskālo rādītāju ievērojamo pasliktināšanos, un vienotā sistēmā Komiteja atzinīgi vērtē elastību, kas ieviesta īpaši pielāgotos valstu ekonomikas politikas pasākumos un atveseļošanas programmās, kurās ņemtas vērā dalībvalstu konkrētās vajadzības. Šāda elastība ir ieteicama arī atveseļošanas un noturības programmu īstenošanā.

1.6. EESK uzsver, ka jāpanāk jauns monetārās un fiskālās politikas līdzsvars un nākamajā periodā jānovērs konstatētā makroekonomiskā nelīdzsvarotība. EESK apzinās, ka pagājušajā gadā parāda attiecība pret IKP ievērojami pieauga. Pēc tam, kad ekonomikas atveseļošana būs atsākusies, valsts parāda attiecības pret IKP samazināšana jāveic tā, lai veicinātu iekļaujošu izaugsmi, nepieļautu sociālu netaisnību un negatīvu ietekmi uz uzņēmumiem un darba tirgu.

1.7. EESK respektē un saprot to, ka atveseļošanu pēc Covid-19 pandēmijas lielā mērā papildinās struktūrpasākumi⁽¹⁾, kas galvenokārt būs saistīti ar ES zaļo kursu. Tāpēc EESK atbalsta saikni starp atveseļošanas procesu, fiskālo konsolidāciju un zaļo budžeta plānošanu.

1.8. EESK ir pārliecināta, ka pandēmijas laikā gūtā pieredze būtu jāņem vērā vispārējos centienos veicināt ekonomiski efektīvu, sociāli taisnīgu un ekoloģiski ilgtspējīgu ES un eurozonas ilgtermiņa attīstību.

1.9. Atšķirībā no iepriekšējās krīzes 2009.–2011. gadā, kad banku un finanšu sektors bija viens no tai sekojošās lejupslīdes izraisītājiem, šoreiz EESK atzinīgi vērtē banku un finanšu sektora labo un veselīgo struktūru, kas ir palīdzējusi šo sarežģīto situāciju pārvarēt raitāk.

1.10. EESK lūdz saglabāt vienotā tirgus integritāti un novērst jebkādas tā sadrumstalotības pazīmes, jo tas ir pamatnosacījums turpmākai pozitīvai ES un eurozonas ekonomikas attīstībai. Šī integritāte būtu vēl vairāk jāatbalsta ar atbilstošu progresu banku savienības un kapitāla tirgus savienības izveidē.

1.11. EESK ar atzinību un respektu konstatē, ka iepriekšējās krīzes laikā ir gūtas vairākas nozīmīgas atziņas, kas izmantotas makroekonomiskās stabilitātes atbalstam, un aicina atbildīgās ES iestādes uzlabot ES ekonomikas politikas pārvaldību un nodrošināt, ka pandēmijas laikā gūtā pieredze turpmāk tiek atspoguļota nepārtrauktos reformu centienos.

2. Vispārīga informācija un konteksts

Pašreizējie makroekonomiskie rādītāji un perspektīvas

2.1. Covid-19 pandēmija ir izraisījusi pēkšņu un dziļu ekonomikas lejupslīdi, bet 2020. gadā IKP kritums galu galā bija nedaudz mazāks, nekā sākotnēji prognozēts. Samazinājums bija lielāks nekā iepriekšējās ekonomikas krīzes laikā (2020. gadā eurozonas tautsaimniecība samazinājās par 6,5 % salīdzinājumā ar 4,5 % 2009. gadā; 2020. gadā ES ekonomikas kritums bija 6,0 %, salīdzinot ar 4,3 % 2009. gadā; tiek prognozēts, ka 2021. gadā ES un eurozonas ekonomikas izaugsme būs 4,8 %). Tāpēc mēs piedzīvojam ārkārtēju ekonomisko situāciju un Eiropas sliktākos ekonomiskos rādītājus kopš Otrā pasaules kara.

2.2. 2020. gadā ievērojami samazinājās gan privātais patēriņš, gan ieguldījumi (abi par 7,4 % salīdzinājumā ar iepriekšējo gadu), un smagi ietekmēta ir arī ārējā tirdzniecība. Salīdzinājumā ar iepriekšējiem gadiem 2020. gadā nedaudz pieauga tikai valdību izdevumi (1,3 %). Pašlaik varam atzīt, ka ārkārtas pasākumu dēļ nav pieredzēts ne darbvietu masveida zudums, ne lieli ienākumu zaudējumi, kā tas bija 2008. gada krīzes laikā. Tomēr, tā kā ievērojami kritusies ekonomiskā aktivitāte, tas nozīmē, ka ir samazinājies arī ražīgums.

2.3. 2021. gads kopumā tiek uzskatīts par atveseļošanas gadu (īpaši pateicoties ieguldījumu aktivitāti, kas saskaņā ar Eiropas Komisija prognozi pieaugs par 6,2 %), tomēr pandēmijas ietekmes un ekonomikas dalībnieku rīcības izmaiņu dēļ joprojām valda neskaidrība.

Ārkārtas gadījumiem paredzētu ekonomikas politikas pasākumu kopums

2.4. Pandēmijas dēļ bija jāizveido jauns ārkārtas gadījumiem paredzētu ekonomikas politikas pasākumu kopums, lai nodrošinātu gan tūlītēju, gan arī vidēja termiņa reakciju uz satricinājumu. Tā galvenā prioritāte ir novērst, likvidēt un mazināt pandēmijas ekonomiskās un sociālās sekas un noturēt Eiropu uz konkurētspējas un ilgtspējas ceļa.

(1) ECB sniegtā definīcija. ECB Speciālo pētījumu sērija *Structural Policies in the Euro-area*; 2018. gada jūnijs: Strukturālā ekonomikas politika – ekonomikas politikas pasākumi, kas pieņemti attiecībā uz darba tirgu, produktu un finanšu tirgiem, lai uzlabotu institucionālo un tiesisko regulējumu nolūkā stiprināt ilgtermiņa izaugsmes nosacījumus un nodrošinātu vēlamu distributīvo ietekmi.

2.5. Vēl viena neatņemama sastāvdaļa vidēja termiņa un ilgtermiņa reakcijā uz pandēmiju un atveseļošanas, atjaunošanas un izturētspējas (*recovery, reconstruction, resilience*) centienos (3R stratēģija) ir dubultais (zaļais un digitālais) pārkārtošanās process, kurā liela uzmanība pievērsta sociālajiem apsvērumiem un tiesiskuma un citu ES pamatvērtību respektēšanai. EESK arī aicina pievērst lielāku uzmanību nevienlīdzības apkarošanai un krīzes seku novēršanai, it īpaši, lai palīdzētu visneaizsargātākajām personām.

Monētārā politika

2.6. Eiropas Centrālā banka (ECB) turpina savu ļoti ekspansīvo politiku kā mērķtiecīgu atbildes reakciju uz pandēmiju. Nesen ECB paziņoja, ka labvēlīgus finansējuma nosacījumus gan varētu saglabāt, tomēr, salīdzinājumā ar diviem iepriekšējiem ceturkšņiem, ar mēreni zemāku neto aktīvu iegādes apjomu pandēmijas ārkārtas aktīvu iegādes programmas (PEPP) ietvaros.

Fiskālā nostāja un fiskālā konsolidācija

2.7. Investīciju iniciatīvas reaģēšanai uz koronavīrusu (CRII un CRII+), kas pārvirzīja un pārdalīja kohēzijas politikas līdzekļus, lielā mērā palīdzēja kompensēt un novērst negatīvās sekas, stabilizēt tirgus un aizsargāt darbvietas un iedzīvotāju ienākumus.

2.8. Novatoriskākais instruments, kas izstrādāts, ieviests un pašlaik tiek izmantots, lai tieši reaģētu uz Covid-19 pandēmiju, neapšaubāmi ir *NextGenerationEU* programma, kuras galvenais mērķis ir mazināt pandēmijas negatīvo ietekmi.

2.9. Ļoti ekspansīvā *NextGenerationEU* fiskālā nostāja tika izņēmuma kārtā un uz laiku atbalstīta, aktivizējot Stabilitātes un izaugsmes pakta vispārējo izņēmuma klauzulu.

2.10. Tomēr līdztekus valstu līmenī veiktajiem pasākumiem fiskālās saistības ir radījušas lielas ar izmaksas un izraisījušas fiskālo rādītāju pasliktināšanos.

2.11. Valsts parāda attiecības pret IKP praktiski īstenojama samazināšana jāveic tā, lai nepieļautu sociālu netaisnību un pārmērīgi negatīvu ietekmi uz darba tirgu. Lai uzlabotu fiskālos rādītājus, izšķiroša nozīme ir iekļaujošai un ilgtspējīgai izaugsmes stratēģijai.

Struktūrpolitikas un reglamentējoši pasākumi

2.12. Covid-19 pandēmija ir atklājusi dažas nopietnas strukturālas nepilnības Eiropas valstu ekonomikā un sabiedrībā. Tāpēc atziņas, kas jāapgūst pēc Covid-19, ietver ne tikai "jaunas normalitātes" radīšanu, bet arī pasākumus, kas padarītu ekonomikas un sabiedrības sistēmas noturīgākas (tas jau nozīmē mazāku nestabilitāti un neaizsargātību). Tas ietver ne tikai starpposma mērķus sociāli taisnīgam divējādās pārkārtošanās procesam un efektīvākas un savstarpēji saistītas veselības aprūpes sistēmas un medicīnas pakalpojumu izplatīšanu visā Eiropā, bet arī atbalstu konkurētspējīgākai eurozonai Eiropā un ārpus tās, tostarp stratēģiskus ieguldījumus Eiropas rūpniecības atbalstam un ES globālās pozīcijas stiprināšanai.

2.13. Pandēmijas pirmajā posmā tika nopietni ietekmēti vienotais tirgus, un stingro ierobežojošo pasākumu dēļ tika pārtrauktas tradicionālās tirdzniecības plūsmas starp ES dalībvalstīm un pat to iekšienē. Situāciju atrisināja Eiropas Komisijas ieviešana, izveidojot zaļos koridorus.

Finanšu starpniecība

2.14. Pateicoties jaunajiem noteikumiem, kas pieņemti pēc iepriekšējās krīzes, ES un eurozonas banku un finanšu nozare ir pierādījusi savu stiprumu un noturību. Pašlaik, ja vērtējam nozares pamatlīdzekļus un ieguldījumu portfeļa veselību, varam secināt, ka nozare ir stiprāka. Tomēr saistībā ar klientu maksātspēju, iespējams, pastāv daži riski, kas varētu izraisīt ienākumus nenesošu aizdevumu pieaugumu.

Pārvaldība

2.15. Pašreizējā krīze ir atgādinājusi, ka ES ekonomikas pārvaldības sistēmas struktūra ir nepilnīga. Ar Atveseļošanas un noturības mehānismu Eiropas pusgada būtība ir būtiski mainījusies: tā kā līdzekļu izmaksa ir saistīta ar konkrētām valstīm adresēto ieteikumu īstenošanu, tie ir kļuvuši politiski saistošāki. Eiropas pusgada procesā būtu vairāk jāiesaista pilsoniskā sabiedrība. Kā efektīva pilsoniskās sabiedrības iesaistīšanas rīka modelis būtu jāizmanto partnerības princips, kas ir sena kohēzijas politikas tradīcija.

3. Vispārīgas piezīmes

3.1. EESK atzīst, ka atveseļošanas scenāriji ļoti lielā mērā būs atkarīgi no pandēmijas intensitātes un no vakcinācijas kampaņu panākumiem, strukturāliem aspektiem (piemēram, visvairāk vai pilnībā skarto nozaru, tādu kā tūrisma, viesmīlības, transporta, kultūras un atpūtas darbības rezultātiem un to nozīmes ekonomikā). Būtiska nozīme būs arī iespējamajai fiskālās politikas elastībai, kas ļautu īstenot kompensācijas pasākumus, un šo pasākumu efektivitātei.

3.2. EESK pauž nožēlu, ka pandēmijas ekonomiskā ietekme ir palielinājusi ekonomisko rādītāju, fiskālo rādītāju, inflācijas un ārējā līdzsvara atšķirības starp eurozonas tautsaimniecībām. Tas varētu būtiski ietekmēt atsevišķu tautsaimniecību un visas eurozonas ekonomisko un sociālo stāvokli un konkurētspēju, kā arī radīt iekšēju un ārēju nelīdzsvarotību.

3.3. EESK atzinīgi vērtē ļoti visaptverošo un samērā elastīgo reakciju uz pandēmiju, ko īsteno ES ekonomikas politikas galvenie dalībnieki, proti, Eiropas Centrālā banka (ar tās iepirkuma programmām un bāzes procentu likmēm), Eiropas Stabilizācijas mehānisms (ESM – ar tā makroekonomiskās stabilitātes atbalsta instrumentiem) un Komisija (ar tās ļoti novatorisko *NextGenerationEU* iniciatīvu, ko papildina citi ārkārtas pasākumi, piemēram, *CRII(+)*, *SURE*, fiskālā un valsts atbalsta noteikumu, kā arī finanšu regulējuma elastīgums un citi izņēmuma pasākumi, kuri dalībvalstīm nodrošina vajadzīgo reaģētspēju, lai pieņemtu vajadzīgos krīzes pārvarēšanas pasākumus).

3.4. EESK ir pārliecināta, ka ļoti svarīgs ir, lai ārkārtas gadījumiem paredzētais ekonomikas politikas pasākumu kopums dotu rezultātu. Būtībā ir jāpanāk kopīgs un koordinēts līdzsvars starp monetārās politikas un fiskālās politikas pasākumiem. Jāveic attiecīgas reformas, lai atbalstītu ilgtspējīgu atveseļošanu (cita starpā ar pasākumiem tīras enerģijas, digitalizācijas, inovācijas un aprites ekonomikas jomā). *NextGenerationEU* ietekme un tā mijiedarbība ar citiem ekonomikas politikas pasākumiem ir svarīga, it īpaši valstīs, kas saņem daudz līdzekļu.

3.5. EESK atzinīgi vērtē to, ka ārkārtas ekonomikas politikas pasākumu kopumā ir iekļauti arī daži ierobežojumi, kuru mērķis ir nepieļaut pašlaik īstenotās ekspansīvās politikas turpmāku negatīvu ietekmi uz cenu stabilitāti un fiskālās disciplīnas rādītājiem vidējā termiņā un ilgtermiņā. Īpaši liels risks ir saistīts ar turpmākajām publisko finanšu attīstības tendencēm. Šajā saistībā EESK uzsver, ka ir vajadzīga taisnīga un ilgtspējīga nodokļu politika, kas cita starpā apkaro krāpšanu nodokļu jomā un nodokļu agresīvu plānošanu.

3.6. EESK pauž cerību, ka *NextGenerationEU* ne tikai atjaunos eurozonas un ES tautsaimniecības pirmspandēmijas līmeni, bet arī atbalstīs svarīgus struktūrpasākumus, galvenokārt virzībā uz zaļu un digitālu pārkārtošanos, kurā pienācīgi tiek ņemti vērā nodarbinātības un sociālās aizsardzības aspekti. Attiecībā uz *NGEU* EESK atzinīgi vērtē to, ka Eiropas Savienībai tik īsā laikā izdevies spert tik lielu soli, taču uzskata, ka ir arī jācenšas novērst iespējamās nepilnības, piemēram, nepietiekamu apspriešanos ar pilsonisko sabiedrību nacionālo atveseļošanas un noturības plānu izstrādes procesā.

3.7. EESK atzīmē, ka vēl viens novatorisks instruments, kas izstrādāts un ieviests, reaģējot uz pandēmiju, ir *SURE*, kura mērķis ir atbalstīt valdību centienus aizsargāt darbvietas un iedzīvotāju ienākumus.

3.8. EESK iesaka nākamajā budžeta konsolidācijā paredzēt zaļo budžeta plānošanu⁽²⁾ un atbalstu zaļajiem publiskā sektora ieguldījumiem, lai sekmētu ES zaļo kursu un nodrošinātu veselīgāku ES fiskālo situāciju. EESK labi apzinās, ka pašreizējā krīze ļoti negatīvi ietekmē publiskās finanses.

⁽²⁾ Discussion paper, Elva Bova (2021), Green Budgeting Practices in the EU: A First Review.

3.9. EESK neiesaka priekšlaicīgi atcelt vispārējās izņēmuma klauzulas piemērošanu⁽³⁾, taču tad, kad pandēmija būs nepārprotami beigusies un atveseļošana jau kādu laiku atsākusies, īpaša uzmanība būs jāpievērš fiskālajai ilgtspējai. Tad fiskālā politika un instrumenti būtu jāpārorientē tā, lai vidējā termiņā un ilgtermiņā tiktu īstenotas atbilstošas stratēģijas. EESK atzinīgi vērtē Komisijas lēmumu 2021. gada rudenī atsākt ES ekonomikas pārvaldības regulējuma pārskatīšanu. Fiskālie noteikumi būtu pilnībā jāpiemēro tikai pēc to pārskatīšanas. Tāpēc EESK iesaka nevis "atgriezties atpakaļ", bet gan "pagriezties" ekonomikas pārvaldības satvara pārskatīšanas virzienā⁽⁴⁾. EESK uzskata, ka turpmākajai budžeta struktūrai ir jābūt labvēlīgai investīcijām, to panākot ar līdzsvarota budžeta normas piemērošanu publiskajiem ieguldījumiem un neapdraudot vidēja termiņa fiskālo un finansiālo stabilitāti, jāveicina izaugsme un jādod dalībvalstīm iespēja ekonomikas lejupslīdes laikā īstenot precīzisku politiku.

3.10. EESK atbalsta reformas, kuru mērķis ir efektīvākas un taisnīgākas publisko ieņēmumu sistēmas, kas novirza nodokļus no darbaspēka un ienesīgiem ieguldījumiem un lielāku uzsvāru liek uz vides nodokļiem un ārējās ietekmes iekļaušanu cenā, kā arī uz efektīvāku un labāku stimulu struktūru, lai ierobežotu nodokļu apiešanas praksi.

3.11. EESK atzinīgi vērtē to, ka ES un eurozonas banku un finanšu nozares stāvoklis salīdzinājumā ar iepriekšējo krīzi ir daudz labāks, proti, tās nav tik neaizsargātas un ir elastīgākas. Vienlaikus EESK iesaka nenovērtēt par zemu dažus maksātspējas riskus, kas var rasties nozares klientu ieņēmumu zuduma dēļ. Tādēļ banku bilancēs varētu būt vairāk ienākumus nenesošu aizdevumu. EESK atzinīgi vērtē to, ka eurozonas banku nozare ir pierādījusi savu stabilitāti un līdz šim krīze to nav būtiski ietekmējusi.

3.12. EESK ir pārliecināta, ka vienotā tirgus netraucēta darbība nozīmē arī noturīgāku un efektīvāku eurozonu un ES ekonomiku kopumā. Komiteja arī uzskata, ka ir īpaši svarīgi pabeigt vienotā tirgus izveidi, lai ierobežotu ekonomisko neelastību un nepilnības.

3.13. EESK atzinīgi vērtē īpašo ekonomikas politikas pasākumu kopumu, ko pieņēma pagājušajā gadā, lai nekavējoties reaģētu uz pandēmiju, un kas tika pastāvīgi pielāgots, atspoguļojot situācijas dinamiku. EESK uzskata, ka ES reaģēšanas pasākumi varētu efektīvi mazināt krīzes iespējamo negatīvo ilgtermiņa ietekmi uz eurozonas un ES ekonomikas rādītājiem un ES darba tirgiem, kā arī mazināt ekonomisko un sociālo atšķirību pieaugumu. Vienlaikus ir ļoti svarīgi novērst būtisko nelīdzsvarotību, lai varētu efektīvi nosegt ievērojamos makroekonomiskos, tostarp pieaugošās nevienlīdzības riskus.

3.14. EESK ir pārliecināta, ka labi funkcionējošas veselības aprūpes, sociālās aizsardzības un neatliekamās palīdzības sistēmas ir izšķiroši svarīgas pozitīvai ilgtspējīgai ekonomikas attīstībai ilgākā termiņā. Pandēmija ir atklājusi un pastiprinājusi šo saikni, kas attiecīgi jāatspoguļo arī Eiropas sociālo tiesību pīlāra īstenošanā.

3.15. EESK visnotaļ iesaka turpināt centienus, lai pabeigtu ekonomiskās un monetārās savienības izveidi, tostarp pielāgojot Eiropas pusgadu *NextGenerationEU* programmai, pabeidzot banku savienības un kapitāla tirgus savienības izveidi un pārskatot ekonomikas pārvaldības sistēmu. Jāapsver, vai *NextGenerationEU* koncepcija varētu būt arī piemērs tam, kā turpmāk mobilizēt un izmantot kopīgus ES finanšu resursus.

3.16. EESK norāda, ka galvenais pasākumu kopums pandēmijas negatīvo seku novēršanai tika sagatavots 2020. gada pirmajā pusē, proti, tieši pirms vairumā dalībvalstu bija jūtamas pandēmijas smagākās sekas. Tāpēc varētu apsvērt pieņemto pasākumu atbilstības un lietderības novērtējumu. Plānošanai ir būtiska nozīme prognozēšanā, kas dos iespēju arī turpmāk reaģēt uz jauno realitāti, kuru radījusi pandēmija, kas ne tuvu nav pārvarēta, un tāpēc ir vajadzīga pastāvīga plānošana.

4. Īpašas piezīmes

4.1. EESK atzinīgi vērtē to, ka Komisija ir publicējusi septiņas pamatiniciatīvas, kas kalpo par pamatnostādņēm Atveseļošanas un noturības mehānisma praktiskai īstenošanai dalībvalstīs. Ir ļoti svarīgi, lai ar šīm iniciatīvām varētu risināt problēmas un lai tās atbilstu prioritātēm, kas noteiktas Padomes ieteikumā par eurozonas ekonomikas politiku un kas vērstas uz atveseļošanu pēc Covid-19.

⁽³⁾ OV C 429, 11.12.2020., 227. lpp.

⁽⁴⁾ OV C 429, 11.12.2020., 227. lpp. un EESK pašiniciatīvas atzinumu par tematu "ES fiskālās sistēmas pārveide ilgtspējīgai atveseļošanai un taisnīgai pārejai" (ECO/553) (skatīt šā *Oficiālā Vēstneša* 10. lappusi).

4.2. EESK atzīst, ka Eiropas Investīciju bankas Viseiropas garantiju fonds ir bijis ļoti liels atbalsts uzņēmējdarbības nozares aizsardzībai un veicināšanai eurozonā un ES kopumā.

4.3. Runājot par atveseļošanu, EESK ierosina uzsvartu likt uz ekonomikas izaugsmi un sociālo taisnīgumu, jo tas dos iespēju paaugstināt ienākumus un IKP. Lai panāktu ilgtspējīgu fiskālo stāvokli un tādā veidā samazinātu slogu nākamajām paaudzēm un ierobežotu risku, kas saistīts ar augstākām procentu likmēm vai zemāku ražošanas apjomu, ir vajadzīgs lielāks saimnieciskās darbības pieaugums, kuru varētu nodrošināt ar a) publisko ieguldījumu pastiprināšanu un b) reformām, kuras atbalsta pārkārtošanos uz zaļo un digitālo ekonomiku.

4.4. EESK ar atzinību un respektu konstatē, ka pēc iepriekšējās krīzes ir gūtas vairākas nozīmīgas atziņas, kas izmantotas makroekonomiskās stabilitātes atbalstam, un ir pārlicināta, ka pandēmijas laikā gūtā pieredze būtu jāņem vērā pastāvīgos reformu centienos, kas vērsti uz administratīvā sloga mazināšanu uzņēmumiem, nodrošinot publiskās pārvaldes, MVU un uzņēmējdarbības digitalizāciju, elektronisko identifikāciju un efektīvākas tiesu iestāžu sistēmas.

Briselē, 2021. gada 20. oktobrī

*Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejas
priekšsēdētāja*
Christa SCHWENG

ISSN 1977-0952 (elektroniskais izdevums)
ISSN 1725-5201 (papīra izdevums)

Eiropas Savienības
Publikāciju birojs
L-2985 Luksemburga
LUKSEMBURGA

LV